MIGUEL DE UNAMUNO

SİS

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

İSPANYOLCA ASLINDAN ÇEVİREN:
YILDIZ ERSOY CANPOLAT

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

sis

MIGUEL DE UNAMUNO

İSPANYOLCA ASLINDAN ÇEVİREN:

YILDIZ ERSOY CANPOLAT

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

Sis
MIGUEL DE UNAMUNO
özgün adı:
LA NIEBLA
görsel yönetmen:
BİROL BAYRAM
grafik tasarım ve uygulama:
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
istiklal caddesi, no: 144/4 beyoğlu 34430 istanbul
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

Genel Yayın: 1065

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüpanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır.

23 Haziran 1941

Maarif Vekili

Hasan Âli Yücel

Önsöz

Don Miguel de Unamuno, yakın dostum Augusto Pérez'in bu denli acıklı öyküsünü ve gizemli ölümünü anlattığı bu kitabına bir önsöz yazmam için diretti. Senyor Unamuno'nun istekleri benim için sözcüğün tam anlamıyla birer emir oldukları için yazmaktan başka çarem yoktu. Zavallı dostum Pérez'in işi, kendi varoluşundan kuşkulanmaya dek Hamletvari aşırı kuşkuculuğu bende olmasa bile, psikologların özgür istenç dedikleri şeyden yoksun olduğuma kesinkes eminim ve sanırım Don Miguel'in de bundan yoksun olması benim için bir avuntu oluyor.

Benim gibi, İspanyol yazın dünyasında hiç tanınmamış bir kimsenin, bu alanda çoktan iyi bir ün kazanmış olan Don Miguel'in bir kitabına önsöz yazması kimi okurlarımıza tuhaf gelecektir. Çok tanınmış yazarların, daha az tanınmış başka yazarlara önsöz yazarak onları tanıtmaları gelenek haline gelmiş. Ama biz, Don Miguel ve ben, tanınmış ile yeni yeni tanınanı tersine çevirerek bu zararlı geleneği değiştirmek konusunda anlaştık. Çünkü kitaplar önsözleri nedeniyle değil de, metnin tümü için satılırlar ve benim gibi işin başındaki genç bir kimsenin tanınmak için, yazın evreninin yaşlı bir yazarından bir önsöz yazmasını istemesi yerine, onun yapıtlarından birisine yazdığı önsözü koymasına izin vermesi için ricada bulunması doğaldır. Ve bu, aynı zamanda gençlerle yaşlılar arasındaki sonsuza dek sürüp gidecek çatışma ile ilgili sorunlardan birisine çözüm getirecektir.

Ayrıca Don Miguel ile beni birbirimize bağlayan bağlar az değil. Bu beyefendinin, ister *novela* isterse *nivola* olsun – zaten *nivola*[1] deyiminin benim buluşum olduğu kesin– talihsiz Augusto Pérez ile aramda geçen sözleri ve yaptığımız söyleşileri açıklaması ve yine burada dünyaya geç gelmiş oğlum küçük Victor'un doğumunu anlatması bir

yana bırakılırsa, uzaktan da olsa Don Miguel'le akraba olma olasılığımız var, çünkü bilim dünyasında çok tanınmış olan dostum Antolín S. Paparrigópulos'un soykütüğü ile yaptığı bilimsel araştırmalara göre, benim soyadım Miguel de Unamuno'nun atalarından birisinin soyadıdır.

Bu *nivola*'nın Don Miguel'i okuyanlarca, ne nasıl karşılanacağını ne de beğeni kazanıp kazanamayacağını kestiremiyorum. Bir süredir Don Miguel'in, halkın saflığına karşı açtığı savaşı dikkatle izlemekteyim ve bunun derinliği ve saflığı gerçekten beni şaşırtıyor. *El Mundo Gráfico*'daki ve buna benzer öteki yayın organlarındaki makalelerinden ötürü Don Miguel'e taşradan bir sürü mektup ve halkımızda hâlâ bulunan alıkça bönlük ve aptallık hazinelerini ortaya koyan gazete kupürleri geldi. Bir kezinde Don Miguel'in, Senyor Cervantes'in pek de yeteneksiz olmadığı yolundaki cümlesini yorumlamışlardı ve bu saygısızlığından ötürü çok öfkelenmişe benziyorlardı; bir kezinde de yaprakların dökülmesiyle ilgili hüzünlü düşünceleri yüzünden kederleniyorlardı; öldürülmedikleri halde, insanların öldüklerini görmenin verdiği acıyla "savaşa, savaşa" diye attıkları çığlıkla coşuyorlardı; onun bütün kahvelerden, gazinolardan, gezip dolaştığı yerlerden ve barakalardan topladıktan sonra yayımladığı aykırı olmayan bir avuç gerçeği, yazılarına aktarıyorlardı: Oralarda bütünüyle yıpranıp çürümüş olarak çevrelerindeki kalabalık ortama pis kokular saçarak dolaşıyorlardı ve yazılarına aktardıklarını kendi görüşleri gibi gösteriyorlardı ve bu söz ustası Don Miguel'in kimi zaman *cultura* sözcüğünü büyük K ile yazmasına ve eğlenceli sözler icat etmek için kendilerinin yeteneksiz olduklarını anladıktan sonra, cinas ve sözcük oyunları yaratma gücüne öfkelenen kuş beyinliler de vardı; çünkü bu alıklara göre deha ve eğlenceli sözler, cinasa ve sözcük oyunlarına indirgeniyordu.

Neyse ki bu alıklar, Don Miguel'in bir başka şeytanlığının, bir makale yazıp sonra, kimi sözcüklerini gelişigüzel silerek ve ileride bunların hangi sözcükler olduğunu bulamasınlar diye sayfaları birbirine karıştırarak sık sık şaka yapma yoluna saptığının ayrımına varamıyorlardı. Bunu bana anlattığı zaman niçin böyle yaptığını sordum kendisine, şöyle dedi bana: "Ne bileyim ben... belki şaka olsun diye! Kaçamak yapmak için! Ayrıca altı çizilmiş sözcükler ve italik olanlar beni öfkelendiriyor, keyfimi kaçırıyor. Bu okuyucuyu aşağılamaktır, onu aptal yerine koymaktır: Dikkat et be adam, dikkat et, burada bir özel amaç var, demektir! Ve bunun için ben, bir beyefendiye, halkın ilk sözcüğünden son sözcüğüne dek hepsinin çok çok özel amaçlı olduklarının ayrımına varması için makalelerini bütünüyle italik yazmasını öneriyordum. Bu, yalnızca yazıların pantomiminden başka bir şey değildir: Bunların yerine, aksanla ya da vurguyla anlatılamayan bir şeyi yüz hatlarıyla açıklamak isteğidir. Bak dostum Victor, integrizm dediğimiz aşırı sağın gazetelerine bir bak, italik yazıyı, küçük harf boyutundaki büyük harfleri, ünlem işaretlerini ve bütün yazım olanaklarını nasıl kötüye kullandıklarını göreceksin. Pantomim, pantomim, pantomim. Anlatım biçimleri ne denli basit, dahası okurlarının aptalca saflığının ne denli bilincindeler. Ve bu aptallığa bir son vermek zorundalar."

Kimi zaman Don Miguel'in, İspanya'da mizahın, gerçek mizahın nerdeyse hiç gelişmediğini, daha uzun zaman da gelişmesinin kolay olmayacağını savunduğunu duydum. Bizde mizah ustası geçinenler, diyor Don Miguel, eğlendirici değillerse eğer, ya taşlamacı, ya alaycıdırlar. Örneğin, Taboada'ya mizah yazarı demek, sözcüğü kötüye kullanmak olur. Ve Quevedo'nun, hemen arkasında vaaz havası sezinlenen acı, ama açık ve saydam mizahından başka mizah yoktur. Mizahçı olarak yalnızca Cervantes var, derdi bana Don Miguel ve o da başını bir kaldıracak olsa, kendisine, eh biraz yetenekli dediğim için öfkelenenlere

nasıl da gülerdi ve özellikle de ince ince alaylarını ciddiye alan alıklara çok gülerdi. Çünkü biçemlerinin taklidini yaptığı şövalye kitaplarıyla alay ederek –ciddi ciddi alay ederek– işe başlamış olduğu kuşkusuz ve kimi saf Cervantesçi alıkların bize iyi bir biçem örneği olarak gösterdikleri "el rubicundo Febo... v.s"...barok yazınının hoş bir karikatüründen başka bir şey değildir. Ve bir önceki bölüm "saat" sözcüğü ile biterken, bir sonraki bölümün "tan saati olmalıydı" deyişiyle başlamasını bu insanların nükte olarak ele almalarından hiç söz etmeyelim.

Pek kültürlü olmayan her toplum gibi bizim toplumumuz da doğal olarak kuşkuludur, tıpkı halkımız gibi. Bizde hiç kimse alaya alınsın, aldatılsın istemez, saflığı ile dalga geçilsin istemez, bunun için birisi kendisiyle konuştuğu zaman nasıl algılayacağını, alay mı ettiğini, ciddi mi olduğunu bilmek ister. Şaka ile gerçek birbirine karıştırıldığı zaman bu denli rahatsız olacak başka bir ulus bulunduğundan kuşkuluyum ben ve bir şeyin şaka mı, ciddi mi olduğunu bilmemeye içimizden kim katlanabilir? Orta sınıftan kuşkulu bir İspanyol'un, bir şeyin aynı oranda hem ciddi hem şaka, hem gerçek hem de alay olduğunun ayrımına varması çok daha zordur.

Don Miguel'in kafasını trajik güldürü kurcalamaktadır ve trajik bir güldürü ya da gülünç bir trajedi yazmadan ölmek istemediğini birkaç kez söyledi bana, fakat komik ya da groteskin ve trajiğin karışık ya da yan yana olmasını değil de, iç içe, birbirinin içinde erimiş bir yapıt olmasını istiyordu. Ve bunun, pek dizginsiz bir romantizm olacağını vurgulayınca şöyle yanıt verdi bana: "Bunu yadsımıyorum, ama bir şeyi bir adla damgalamak hiçbir şeyi çözümlemez. Yirmi yıldan fazla bir süredir klasikler üzerine ders vermeme karşın, romantizmin klasizme karşıt olmasını anlamıyorum. Yunan klasisizminin, ayırt etmek, betimlemek, ayırmak

olduğunu söylüyorlar; oysaki benim düşündüğüm belirsizleştirmek, karıştırmaktır."

Ve bunun temeli bir algılamadan başka bir şey değildir ya da algılamadan çok, kötümser demek yürekliliğini gösteremediğim bir yaşam duygusudur, çünkü bu sözcük Don Miguel'in hoşuna gitmezdi. Bu onun saplantısıdır, onu çıldırtan saplantı, eğer ruhu ölümsüz değilse ve öteki insanların ve de bütün nesnelerin ruhları, ortaçağın koyu katoliklerinin inandıkları anlamda ölümsüz değillerse, hiçbir şey hiçbir şeye değmez ve de çaba göstermeye değer hiçbir şey yoktur, biçimindedir. Kendini ölümsüz sanıp sonra da çok aldandığını anlayan Leopardi'nin bezginlik öğretisi buradan gelmektedir:

Ch'io eterno mi credea.[2]

Ve bu Don Miguel'in en gözde üç yazarının neden Sénancour, Quental ve Leopardi olduklarını açıklıyor.

Ama bu birbirine girmiş hüzünlü ve katı mizah, birisi bir şey söyledi mi, bundan bir sonuç çıkarmak isteyen insanlarımızın kuşkuculuğunu yaralamaktan başka, bir çoğunu da rahatsız etmektedir. Gülmek istiyorlar, fakat zorunlu olmadan yutulmuş ve hazmı bozabilecek şeyi kusmak için değil de, sindirimi rahatlatmak ve de acıları hafifletmek için. Don Miguel, diyafram kasılmalarının sindirime yardım etmesi için değil de, yutmuş olduklarını kusmaları için insanları güldürmek konusunda diretiyor, böylece abur cuburdan ve aşırı yiyeceklerden boşalmış mide ile yaşamın ve evrenin anlamı daha açık görülüyor. Ve acısız ironiyi ve sakınımlı mizahı kabul etmiyor, Çünkü diyor, bir yerde acı yoksa, ironi de yoktur ve sakınım, mizahla kavga halindedir ve şöyle adlandırmak hoşuna gidiyor: "kötü mizahçılık".

Bütün bunlar, acaba halkımızın ortak zekâsı gittikçe gelişir ve incelir mi diye görmek için, toplumsal bönlüğümüze

mesaj vermekten başka bir şey olmayan pek tatsız ve nankör bir görev, bir tür mesaj verme görevi yüklüyor onun omuzlarını. Halkımızın, özellikle de güneydeki halkımızın zeki olduğunu söyleyecek oldular mı, Don Miguel çileden çıkıyor. "Boğa güreşleriyle eğlenen ve bu ilkel eğlenceden tat alan bir halkın zekâ düzeyi ortadadır" diyor. "Ve boğa güreşi meraklısının zekâsından daha ilkel ve daha kıt bir zekâ olabilir mi?" diye ekliyor. Biraz önce Vicente Pastor'un kılıcı saplamasıyla coşan bir insanın az ya da çok mizah taşıyan paradokslarını bir düşünün. Don Miguel, komik boğa güreşi tefrikacıları takımından, bu laf ebelerinden ve bütün o saçma sapan bir zekâ ürünü olan eğlendirici güldürü türünden nefret eder.

Buna bir de Don Miguel'in hoşlandığı metafizik kavramlar eklenecek olursa, pek çok insanın onun yapıtlarını tiksinerek fırlatmasının nedeni anlaşılacaktır: kimileri böyle şeyler başlarını ağrıttığı için, kimileri de *sancta sancte tractanda sunt* düşüncesine saygılı oldukları için –yani kutsal olanın, kutsal bir biçimde ele alınmasını istedikleri için– bu kavramlarla alay edilmemesi ve laf oyunu yapılmaması gerektiği inancındalar. Ama Don Miguel, en kutsal şeylerle, yani kardeşlerinin en teselli edici inançları ve umutlarıyla alay edenlerin manevi evlatlarının, neden kimi şeyleri ciddiyetle ele almak gerektiğini ileri sürmelerini anlamadığını söylüyor. Eğer eskiden Tanrı'yla alay eden olduysa, niçin biz Akıl'la, Bilim'le ve hatta Hakikat'le alay etmeyelim? Ve eğer en aziz ve en mahrem yaşam umudumuz elimizden alındıysa, zamanı ve ölümsüzlüğü öldürmek için, öç almak için neden her şeyi birbirine karıştırmayalım?

Birisi çıkıp bu kitapta edebe aykırı ya da açık saçık pasajlar bulunduğunu kolayca söyleyebilir; ama Don Miguel, bu *nivola*'nın yazılması sırasında, bana bu konuda önceden bir şeyler söyletmek için önlemini almıştı. Kendisi de bu

suçlamayı protesto etmeye hazırdır, ayrıca günahkâr etin iştahını kabartmak gibi bir niyeti olmayan ve başka düşünceler için bir düşsel hareket noktası olmaktan öte bir amaç taşımayan, burada bulunabilecek çiğlikleri desteklemeye hazırdır.

Onu tanıyan herkes, her türlü pornografi biçiminden tiksindiğini çok iyi bilir. Yalnızca yaygın etik nedenlerden ötürü değil, aşırı şehvet düşkünlüğünün zekâyı tahrip ettiği kanısında olduğu için de. Pornografi yazarları ya da kısaca erotik yazarlar ona en kıt akıllı, zekâ açısından en yoksul, sonuç olarak en aptal görünürler. Klasik üç büyük günah; kadınlar, kumar ve şaraptır dediğini duydum. İlk ikisi üçüncüsünden daha çok insanın aklını başından alıyor. Ve düşünün ki, Don Miguel sudan başka şey içmez. "Bir sarhoşla insan bir yere kadar konuşabilir," demişti bana bir kez, "ama bir kumarbazla ya da bir zamparayla konuşmaya kim dayanabilir? Aptallığın doruğu, üst sınırı olan bir boğa güreşi delisiyle konuşma dışına, bundan daha aşağılık bir şey yoktur."

Öte yandan erotizmin metafizikle anlaşmasını hiç şaşmıyorum, yazın yapıtlarının bize kanıtladıklarına göre halkımız, daha sonra erotikçi ve metafizikçi olmak üzere, işe savaşçı ve rahip olarak başlamıştır, bunu bildiğimi sanıyorum. Kadın kültü, kibarlık kültüyle aynı zamana rastladı. Halklarımızın tinsel tanı ağarırken, yani ortaçağda, barbar toplum aşırı dinsel, hatta mistik ve savaşçı duyguların etkisindeydi –kılıcın kabzasında haç vardı– ama kafasında kadın çok az, yalnızca ikincil yer tutuyordu ve teolojiye bürünmüş felsefi düşünceler manastır hücrelerinde uyuklamaktaydılar. Erotizm ve metafizik aynı anda gelişmeye başlıyor. Din, savaşçıdır; metafizik ise erotik ya da kösnüldür.

İnsanoğlunu dövüşken ya da savaşçı yapan dindarlıktır, ya da savaşçılık onu dindar yapar, öte yandan bizim için önemli

olmayan şeylere karşı duyduğumuz merak, ilk günah, kısacası insanı arzulu kılan şey, metafizik içgüdüdür ya da Havva'da olduğu gibi metafizik içgüdüyü uyandıran şehvet duygusudur, iyilik ve kötülük bilgisini bilmek arzusudur. Bir de savaşçılığa düşkünlükten doğan din metafiziği, mistisizm vardır.

Atinalı yosma Teodota bunu çok iyi biliyordu, Ksenophon *Anılar*'ında bize onun Sokrat ile yaptığı bir söyleşiyi anlatıyor: Sokrat'ın araştırma ya da hakikati ortaya çıkarma biçimine hayran kalan kadın, ona kendisi için pezevenklik yapmasını ve erkek avlamakta yardım etmesini öneriyor. (bu çok ilginç ve her şeyi ortaya koyan notu kendisine borçlu olduğum Yunanca hocası Don Miguel'e göre, metindeki sözcük *Synthérates*, av arkadaşıdır). Ve bu yosma Teodota ile araştırmacı düşünür Sokrat arasındaki bu çok ilginç söyleşide, bu iki meslek arasında gizli bir yakınlık olduğu ve felsefenin hatırı sayılır bir bölümüyle ne denli pezevenklik ve pezevenkliğin felsefe olduğu apaçık görülüyor.

Ve eğer bütün bunlar söylediğim gibi değilse bile, en azından dahice olduğu yadsınamaz, bu da yeter.

Öte yandan Don Miguel'in *Aşk ve Pedagoji* adlı romanında ya da *nivola*'sında bol bol sözünü ettiği sevgili hocam Don Fulgencio Entrambosmares del Aquilón'un, benim bir yandan dinle savaşseverlik arasında, öte yandan da felsefeyle erotizm arasında yaptığım ayrımı uygun bulmayacağını gizleyemem. Öyle sanıyorum ki, *Ars magna combinatoria*'nın tanınmış yazarı bunların yerine şunları koyardı: Savaşçı bir din ile erotik bir din; savaşçı metafizik ile erotik metafizik; dinsel erotizm ile metafizik erotizm, metafizik savaşçılık ile dinsel savaşçılık ve öte yandan metafizik din ile dinsel metafizik; savaşçı erotizm ile erotik savaşçılık; bütün bunlardan ayrı olarak dinsel din, metafizik metafizik, erotik erotizm ve savaşçı savaşçılık. Hepsi ikili on altı bileşim yapar. Türün üçlü bileşiminden hiç söz

etmiyorum: Örneğin, metafizik–erotik dinden ya da savaşçı–dinsel metafizikten! Ama bende ne Don Fulgencio'nun bitip tükenmek bilmeyen birleştirici zekâsı, ne de Don Miguel'in konuları birbirine karıştırıp belirsizleştirme coşkusu var.

Don Miguel'in zavallı dostum Augusto'nun ölümünü anlattığı ve benim de yanlış olduğunu düşündüğüm öykünün beklenmedik sonu hakkında bir şeyler söylemek geliyor aklıma sık sık; ama hakkında önsöz yazdığım kişiyle bu önsözde tartışmayı şimdilik düşünmüyorum. Ama bilincimi rahatlatmak için çok inandığım şu gerçeği açıklamalıyım: Augusto Pérez, kendisiyle yaptığım son görüşmede bana bildirdiği intihar etme düşüncesini yerine getirmiş, bu yalnızca bir amaç ve bir istek olarak kalmamış, gerçekten ve ciddi ciddi intihar etmiştir. Elimde benim düşüncemi destekleyecek güçlü kanıtlar olduğuna inanıyorum; o kadar çok ve benzer kanıt, bilgiye ulaşmak için düşüncemi bir kanı olmaktan öteye götürüyor.

Ve sözlerime burada son veriyorum.

VICTOR GOTI

Son–Önsöz

Önsöz yazarım Victor Goti'nin kimi düşünceleriyle ilgili bir tartışmaya girmek isterdim, ama varoluşunun –Goti'nin varoluşu– gizemini bildiğim için, bu önsözde söylediklerinin bütün sorumluluğunu kendisine bırakmayı yeğliyorum. Ayrıca, önsöz yazmasını ondan ben rica ettiğim ve ne derse desin kabul edeceğime peşin peşin –ya da *a priori*– söz verdiğim için, geri çevirmem ve şu anda gıyabında –ya da *a posteriori*– düzeltmem, düzgünleştirmem söz konusu olamaz. Ama kendi görüşümü karıştırmadan kimi değerlendirmelerinin şöyle bir üzerinden geçmek başka bir konudur.

En derin dostlukların kucağına bırakılan gizleri ortaya dökmek ve yalnızca kendisine söylenen kişiye ait olmayan düşünceleri ve değerlendirmeleri kamuoyuna açıklamak ne derece doğru olur, bilmiyorum. Goti ise önsözünde, hiçbir zaman kamuoyuna açıklanmasını istemediğim düşüncelerimi yayımlamak suçunu işledi. Ya da en azından, baş başayken açıkladığım düşüncelerimin kabaca yayımlanmasını hiçbir zaman istemezdim.

Zavallı Augusto ile ilgili savına gelince... Niçin zavallı olsun ki? Pekâlâ; zavallı olduğunu varsayalım. Kendi değerlendirmesi diyorum ben, zavallı olsun, olmasın. Augusto Pérez'in intihar etmesi ve ölümünün benim anlattığım gibi olmaması, yani özgür isteğime ve kararıma göre ölmemesi beni yalnızca gülümsetir. Gerçekten ancak bir gülümsemeye değen düşünceler vardır. Dostum ve önsöz yazarım Goti'nin benim düşüncelerimi çok dikkatli ele alması gerekir, çünkü beni çok kızdırırsa, sonunda, dostu Pérez'e yaptığımı ona da yaparım ve ölmeye terk ederim ya da doktorların yaptığı gibi öldürebilirim. Okurlarımın bildiği gibi doktorlar ikilem içindedirler: Ya hastayı öldürmekten

korktukları için ölüme terk ederler ya da ölüp kalır korkusuyla onları öldürürler. Ben de Goti'yi elimde ölüp kalırsa diye, ya öldürürüm ya da onu öldürmek zorunda kalmaktan korktuğum için ölmeye terk ederim.

Ve çalışmasından minnettar kaldığım dostum Victor Goti'ye bir seçenek vermeye yeteceği için bu son–önsözü daha çok uzatmak istemiyorum.

MIGUEL DE UNAMUNO

I

Augusto evinin kapısında göründüğünde, el parmaklarını açarak ayası aşağıya doğru olmak üzere sağ kolunu uzattı ve gözlerini gökyüzüne dikip, bir an görkemli bir heykel gibi durdu. Dış dünyaya egemen olmaya çalıştığı yoktu, yalnızca yağmurun yağıp yağmadığına bakıyordu. Elinin üstünde çiseleyen yağmurun serinliğini duyunca kaşlarını çattı. Onu rahatsız eden çiseleyen yağmur değil de, şemsiyesini açmak zorunda olmasıydı. Kılıfında öylesine narin, öylesine şık ve güzel katlanmış ki! Açık bir şemsiye ne denli çirkinse, kapalı bir şemsiye de o denli şıktı.

"İnsanın eşyalarından birini kullanmak zorunda kalması bir mutsuzluk," diye düşündü Augusto, "onları kullanmak zorunda kalmak. Kullanma bozuyor, hatta bütün güzelliğini yok ediyor. Nesnelerin en soylu görevi seyredilmektir. Bir portakal yenmeden önce ne güzeldir! Cennette bütün işimiz azaldığı, daha doğrusu Tanrı'yı ve ondaki her şeyi seyretmeye indirgendiği zaman bu değişecek. Burada, bu zavallı yaşamda Tanrı'yı sömürmekten başka bir şey yaptığımız yok; tüm kötülüklerden bizi koruması için bir şemsiye açar gibi açmaya kalkıyoruz onu."

Kendi kendine bunları söyledi ve pantolonunun paçalarını kıvırdı. Sonunda şemsiyeyi açtı, bir an duraladı ve düşündü: "Peki şimdi, nereye gidiyorum? Sağa mı sola mı döneyim?" Çünkü Augusto yaşamda yolculuk etmiyordu, dolaşıyordu. "Bir köpek geçmesini bekleyeceğim," dedi kendi kendine, "sonra onun yöneldiği ilk yola sapacağım."

O anda yoldan bir köpek değil de güzel bir genç kız geçti ve Augusto mıknatıslanmış gibi, ayrımında olmadan, kızın gözlerinin peşine takıldı.

Ve böylece bir sokak, bir başka sokak, bir başka sokak daha.

"Ama bu çocuk," diyordu Augusto, düşünmekten çok, kendi kendine konuşarak, "yere eğilmiş ne yapıyor ki? Karıncaları seyrediyor, kesin! Karınca, püf! En ikiyüzlü hayvanlardan biri! Dolaşmaktan başka bir şey yapmaz ve bizi çalıştığına inandırır. Durup dinlenmeyen, karşılaştığı herkese dirsek vuran şu aylak herif gibi, yapacak hiçbir işi olmadığından kuşkum yok. Ne yapacak ki, be yahu, ne yapacak ki! Bir aylak, tıpkı bir... Ben aylak değilim! Düş gücüm durup dinlenmiyor. Aylak olan onlar, çalıştıklarını söyleyenler, şaşkınlıktan başka bir şey yapmayanlar, düşünceyi boğanlar. Örneğin, kendisini görmemiz için orada, camekânının arkasına kurulmuş, çalıştığını göstermeye uğraşan şu budala çikolatacıya bir bakalım; aylak değil de nedir? Hem çalışıyor mu, çalışmıyor mu? Çalışıyor! Çalışıyor! İkiyüzlülük! Çalışmak için sürüklene sürüklene yürüyen şu zavallı felçli adamınki çalışmak işte... Ama ne bileyim ki? Özür dilerim, kardeş! –bunu yüksek sesle söyledi– Kardeş? Nerden kardeş oluyor? Felçlilikten mi! Hepimizin Adem'in çocukları olduğumuzu söylüyorlar. Peki şu zavallı Joaquín, o da mı Adem'in oğlu? Elveda Joaquín! Pek gürültülü ve tozlu, önüne geçilemez otomobilimiz var artık! Bütün mesafeleri yok ederek ilerliyor da ne oluyor? Yolculuk etme çılgınlığı topofobiden kaynaklanıyor, filotopiden değil; çok yolculuk yapan, vardığı yeri arayan değildir, ayrıldığı yerden kaçarcasına çekip gidendir. Yolculuk etmek... Yolculuk etmek... Şu şemsiye, ne denli rahatsız edici bir nesne... Dur hele. Bu da nesi?"

Ve gözleriyle mıknatıslanıp peşine düştüğü zarif genç kızın girdiği evin kapısı önünde durdu. Ve o zaman Augusto, kızı izlediğinin ayrımına vardı. Kapıcı kadın kötü niyetli gözlerle ona bakıyordu ve bu bakış Augusto'ya o anda ne yapması gerektiğini anımsattı. "Bu Kerberus," dedi, kendi kendine,

"peşine düşüp geldiğim bu genç kızın adını ve öteki özelliklerini sormamı bekliyor ve kuşkusuz şimdi bunu yapabilirim, bir başka seçenek de izleyişimi yarıda bırakmam olacak, ama bu olmaz, her girişim sonuna dek götürülmeli. Tamamlanmamış her şeyden nefret ederim!" Elini cebine soktu ve yalnızca bir duro buldu. Şimdi gidip bu parayı bozdurmanın zamanı değildi; zaman yitirecek ve fırsatı kaçıracaktı.

— Bakın bana bayan, –diye seslendi kapıcı kadına, işaret parmağı ile başparmağını cebinden çıkarmadan,– bu bir gizdir, *aramızda kalsın*, biraz önce içeri giren genç kızın adını bana söyleyebilir misiniz?

— Bu ne bir giz, ne de kötü bir şey beyefendi.

— Bence de.

— Adı Donya Eugenia Domingo del Arco.

— Domingo mu? Dominga olmasın...

— Hayır Senyor, Domingo; Domingo onun ilk adı.

— Ama kadınlar söz konusu oldu mu, bu adın Dominga olarak değiştirilmesi gerekir. Böyle yapılmazsa dilbilgisindeki uyumluluk nerede kalır?

— Bunu bilemem ben.

— Söyleyin bana... hele bir söyleyin... –dedi parmaklarını cebinden çıkarmadan.– Nasıl oluyor da yalnız çıkıyor dışarıya? Bekâr mı, evli mi? Annesi babası var mı?

— Bekâr ve annesi babası yok. Halasıyla ve eniştesiyle oturuyor...

— Baba tarafından mı akraba, anne tarafından mı?

— Yalnızca hala ve eniştesi olduğunu biliyorum.

— Bana yeter, fazla bile oldu.

— Piyano dersi veriyor.

— İyi piyano çalar mı?

— O kadarını bilemem.

— Pekâlâ, yeter; zahmetinize karşılık alın bunu.

— Sağ olun, Senyor, sağ olun. Daha başka bir şey öğrenmek ister misiniz? Size bir yardımda bulunabilir miyim? Kendisine bir şey söylememi ister misiniz?

— Olabilir!.. Olabilir!.. Şimdi değil... Hoşça kalın!

— Emrinizdeyim, beyim ve gizinizi saklayacağıma güvenin.

"Bakın," diyordu kendi kendine Augusto, kapıcı kadından ayrılırken, "görüyorsunuz bu kadıncağızla ne iyi anlaştım. Saygınlığım gereği onu burada böyle bırakamam. Aksi halde kapıcı olacak bu kadın benim hakkımda ne der? Şu halde... Eugenia Dominga, Domingo del Arco mu olacaktı? Çok iyi, unutmamak için not edeceğim. İnsanın cebinde bir anı defteri taşımasından daha iyi bellek eğitme sanatı olamaz. Unutulmaz dostum Leoncio şunu söylerdi hep: Cebinize sığanı kafanıza sokmayın! Tamamlamak için şunları eklemek gerekir: Kafanıza sığanı cebinize tıkmayın! Peki kapıcı kadının adı neydi?"

Birkaç adım geri gitti.

— Bir şey daha söyleyin bana, bayan...

— Emredin...

— Peki sizin adınız ne?

— Benim mi? Margarita.

— Çok iyi, çok iyi... Sağ olun!

— Bir şey değil.

Ve Augusto yine yürümeye başladı, bir süre sonra Alameda Gezisi'nde buldu kendisini.

Çiseleyen yağmur durmuştu. Şemsiyesini kapadı ve katladı ve kılıfına soktu. Bir banka yanaştı ve eliyle dokununca yaş olduğunu anladı. Bir gazete çıkardı, bankın üzerine serdi ve oturdu. Sonra not defterini ve dolmakalemini çıkardı. "Çok yararlı bir nesne," dedi kendi kendine, "kalemle genç kızın adını yazman gerekebilir ve ad silinebilir. Hayali belleğimden silinecek mi? Ama nasıldı? Bu tatlı Eugenia nasıldı bakalım? Yalnızca gözlerini anımsıyorum... Gözlerine çarpılmışım duygusu var bende... Ben romantik bir biçimde dolaşırken o gözler yüreğime tatlı tatlı saplanıyordu. Bakalım! Eugenia Domingo, evet, Domingo del Arco. Domingo? Adının Domingo olmasına bir türlü alışamadım... Hayır; adını değiştirmesine ve Dominga olmasına razı etmek zorundayım. Ama peki bizim erkek çocuklarımızın ikinci soyadlarının Dominga olması mı gerekecek? Peki, yalnızca P harfini alıkoyup benim saçma Pérez adımı kaldırmaları gerekeceğine göre, ilk oğlumuzun adının Augusto P. Dominga mı olması zorunlu? Ama... saçma hayal gücü, beni nerelere sürüklüyorsun?" Ve defterine şunları yazdı: Eugenia Domingo del Arco, Alameda Bulvarı, 58. Bu notunun üstünde iki dize yazılıydı:

Beşikten çıkıp geliyor keder bize
Ve beşikten geliyor sevinç de...

"Hadi," dedi kendi kendine, "piyano öğretmeni tatlı Eugenia'cık, şu önemli lirik şiirin başını yarıda kestirdi. Yarıda kaldı. Yarıda mı kaldı?.. Evet, eğer insanoğlu olaylarda ve yazgısının değişikliğe uğradığı durumlarda doğuştan gelen kederi ve sevinci için gıda aramaktan başka bir şey yapmıyor. Aynı biçimde, doğuştan sahip olduğumuz durum ya keder ya da sevinçtir. Peki Eugenia. Ona yazmalıyım. Ama

burada değil, evde. Gazino'ya mı gitmem daha iyi olur? Ama evde, evde. Benim evim aile ocağı değil. Aile ocağı... aile ocağı... Daha çok küllük! Ah Eugenia'm!

Ve Augusto evine döndü.

II

Uşak kendisine kapıyı açınca...

Augusto varsıldı, annesi, anlatılan bu önemsiz olaylardan ancak altı ay önce öldüğü için tek başına kalmıştı ve bu evde bir zamanlar çalışmış hizmetkârların çocukları olan emektar bir uşak ve bir aşçıyla yaşıyordu, uşakla aşçı birbirleriyle evliydiler, ama çocukları yoktu.

Uşak kapıyı açar açmaz Augusto, kendisi yokken birisinin gelip gelmediğini sordu.

— Kimse gelmedi, Küçük Bey.

Bunlar âdet haline gelmiş soru ve yanıttı, zira Augusto'nun evine pek konuk gelmezdi.

Çalışma odasına girdi, eline bir zarf aldı ve üzerine "Senyorita Donya Eugenia Domingo del Arco. E.P.M." yazdı. Ve sonra beyaz kâğıdın önünde, başını ellerine, dirseklerini yazı masasına dayadı ve gözlerini kapadı. "Önce onu düşünelim" dedi kendi kendine. Rastlantısal olarak kendisini peşinden sürükleyen gözlerin pırıltısını karanlıkta yakalamaya çalıştı.

Bir süre Eugenia'nın yüzünü düşledi ve kısacık bir an gördüğü için onu biçimlendirmek zorunda kaldı. Bu zoraki anımsamaya çalışma sayesinde, düşlerle örülmüş belli belirsiz bir imge belirdi hayalinde. Ve uyuyakaldı. Geceyi uykusuz geçirdiği için uyuyakalmıştı.

— Küçük Bey!

— Hııı? –diye bağırarak uyandı.

— Yemek hazır.

Onu uyandıran uşağın sesi miydi, yoksa bu ses onun yankısından başka bir şey olmayan iştahı mıydı? Ruhbilimin gizemleri! Yemek odasına giderken, "ah ruhbilim!" diye düşündü Augusto.

Her günkü yemeğini zevkle yedi: sahanda pişmiş iki yumurta, patatesli biftek ve bir parça gravyer peyniri. Sonra kahvesini içti ve sallanan iskemlesine kuruldu. Bir havana purosu yaktı, ağzına götürdü: "Ah benim Eugenia'm!" dedi. Genç kızı düşünmeye başladı.

"Benim Eugenia'm, evet, benim," diyordu kendi kendine, "yalnız ve yalnız benim var ettiğim Eugenia, başkası değil, et ve kemikten olan değil, kapıcınınki değil, evimin kapısından geçtiğini gördüğüm beklenmedik görüntüsü de değil. Beklenmedik görüntü mü? Beklenmedik olmayan hangi görüntü var ki? Görüntülerin mantığı hangisidir? Sigara dumanı bulutlarının oluşturduğu şekillerin sıralanmasının mantığı. Rastlantı! Rastlantı dünyanın gizli ritmidir, rastlantı şiirin ruhudur. Ah benim rastlantısal Eugenia'm! Bu benim uysal, görenekçi, alçakgönüllü yaşamım, küçücük binlerce gündelik ufak tefek nesneyle örülmüş Pindaros şarkısıdır. Gündelik yaşam! Günlük ekmeğimizi bize ver bugün! Ver bana Tanrım, günlük binlerce ufak tefek şeyi. Biz insanlar ne büyük acılara, ne büyük mutluluklara dayanıyoruz, çünkü bu acılar ve mutluluklar küçük olaylardan oluşmuş büyük bir sis tabakasına bürünerek geliyorlar. Yaşam bu işte, sis. İşte yaşam bir nebülözdür. Şimdi bu nebülözden Eugenia ortaya çıkıyor. Peki ya Eugenia kim? Onu çoktandır aradığımın ayrımına varıyorum. Ben onu ararken yoluma çıkıverdi. Bir şey bulmak acaba bu mu? Birisi aradığı görüntüyü bulduğu zaman, bu, görüntünün arayışı sezinleyip ona doğru gelmesi değil midir? Amerika, Kolomb'u aramaya çıkmış olmasın! Eugenia da beni aramaya gelmedi mi? Eugenia! Eugenia! Eugenia!"

Augusto yüksek sesle Eugenia'nın adını söyledi. Yemek odasına doğru giden uşak, arkasından seslendiğini duyunca geldi:

— Beni mi çağırdınız, Küçük Bey? –diye sordu.

— Hayır, seni çağırmadım. Ama dur bakayım, senin adın Domingo değil mi?

— Evet, Küçük Bey, –diye yanıtladı Domingo, kendisine sorulan soruyu hiç yadırgamadan.

— Peki senin adın niçin Domingo?

— Bana Domingo derler çünkü.

"Pekâlâ, çok iyi," dedi kendi kendine Augusto; "bize ne ad verirlerse adımız odur. Homeros zamanında insanların ve nesnelerin ikişer adı vardı: birisi insanların taktıkları ad, öteki de tanrıların verdikleri ad. Tanrı beni nasıl adlandıracak? Peki niçin öteki insanların bana verdikleri addan başka bir ad takmayayım kendime? Niçin Eugenia'ya başkalarının, kapıcı Margarita'nın söylediği addan farklı bir ad koymayayım? Ona ne ad koysam ki?"

— Sen gidebilirsin, –dedi uşağa.

Sallanan iskemleden kalktı, çalışma odasına gitti, eline kalemi aldı ve yazmaya başladı:

> *Senyorita,*
>
> *Bu sabah tatlı tatlı çiseleyen yağmurun altında, hâlâ oturduğum, ama aile ocağı olmayan evin kapısının önünden bir anlık bir görüntü olarak geçtiniz. Kendime geldiğim zaman, aile ocağınızın olup olmadığını bilmediğim sizin evin kapısında buldum kendimi. Beni gözleriniz oraya götürdü, sisli dünyamı ışıklandıran bir çift yıldız gözleriniz. Bağışlayın beni, Eugenia, bu tatlı adı içtenlikle söylememe izin verin, romantikliğimi*

bağışlayın. Ben sürekli olarak sonsuz bir romantizm içinde yaşıyorum.

Size daha başka ne söyleyebileceğimi bilmiyorum. Evet, evet biliyorum. Ama söyleyecek o denli çok şey var ki, öylesine çok ki. Bunu, görüştüğümüzde ve karşılıklı konuştuğumuz zamana ertelememin daha iyi olacağını düşünüyorum. Zira şimdi görüşmemizi, konuşmamızı, birbirimizle yazışmayı ve birbirimizi tanımayı çok istiyorum. Sonra... Sonra... Sonrasını Tanrı ve yüreklerimiz söyleyecek.

Peki, Eugenia, günlük yaşamımın tatlı görüntüsü, bana kulak verecek misiniz?

Yaşamınızın sislerine dalmış, yanıtınızı bekliyorum.

Augusto Pérez

Kendi kendine söylenerek imzasını attı: "Bu yararsız imza âdeti hoşuma gidiyor."

Mektubu kapadı ve yine kendisini sokağa attı.

"Tanrıma şükürler olsun," dedi kendi kendine, Alameda Bulvarı yolunda, "Tanrı'ya şükürler olsun ki, nereye gittiğimi biliyorum ve gideceğim bir yer var! Bu Eugenia, Tanrı'nın bir lütfu. Artık bana bir amaç ve sokaklardaki avare dolaşmalarıma bir son verdi. Çevresinde dolaşabileceğim bir ev var; artık sırdaşım olan bir kapıcı kadın..."

Kendi kendine konuşarak giderken, gözlerinin ışıltısının ayrımına varmadığı Eugenia'ya rastladı. Kafasını saran sis çok yoğundu. Ama Eugenia da ona dikkat kesildi, "Bu genç kim ki?" diye sordu kendi kendine. "Fena bir izlenim bırakmıyor ve varlıklı birisine benziyor!" Ve tam olarak ayrımına varamadı, ama sabah kendisini izleyen delikanlı olabileceğini düşündü. Kadınlar her zaman, görmeseler de

kendilerine bakıldığını ve –bakmadan da görüldüklerini bilirler.

Augusto ve Eugenia, caddenin oluşturduğu karışık tinsel örgüyü ruhlarıyla keserek, ters yönde yollarına devam ettiler. Çünkü cadde, arzu, kıskançlık, küçümseme, acıma, aşk, kin bakışlarının, iç içe geçtikleri bir doku oluşturur, çünkü ruhun kristalize olmuş eski sözcükler, düşünceler, istekler, hepsi, geçenlerin ruhlarını saran gizemli bir doku oluşturur.

Sonunda Augusto bir kez daha kapıcı kadın Margarita'nın gülümsemesiyle karşılaştı. Onu görür görmez kadının yaptığı ilk şey, iş önlüğünün cebinden elini çıkarmak oldu

— İyi günler Margarita.

— İyi günler, Küçük Bey.

— Augusto deyin, kadıncağız, Augusto.

— Don Augusto, –diye ekledi kadın.

— Don unvanı her ada yakışmaz, –diye kesip attı Augusto.– Juan ile Don Juan gibi, aralarında uçurum vardır, Augusto ile Don Augusto arasında olduğu gibi. Ama... olsun! Senyorita Eugenia çıktı mı?

— Biraz önce.

— Hangi yöne gitti?

— Şu yana.

Augusto o yana döndü. Ama biraz sonra geri geldi. Mektubu unutmuştu.

— Bu mektubu Senyorita Eugenia'nın bembeyaz ellerine vermek zahmetinde bulunur musunuz, Senyora Margarita?

— Büyük bir zevkle.

— Ama bizzat o bembeyaz ellerine, olur mu? Okşadığı piyanonun tuşları gibi fildişi ellerine.

— Evet, başka seferlerde olduğu gibi.

— Başka seferlerde mi? Başka sefer de ne demek oluyor?

— Ama beyefendi bunun, bu türden ilk mektup olduğunu mu sanıyorsunuz?..

— Bu türden mi? Ama siz mektubumun ne tür olduğunu biliyor musunuz?

— Kuşkusuz. Öteki mektuplar gibi.

— Nasıl öteki mektuplar? Hangi ötekiler?

— Senyoritanın az da olsa talipleri var!..

— Ha! Ama şimdi boşta mı?

— Şimdi mi? Hayır, hayır Senyor, birisiyle nişanlı gibi... daha sonra nişanlanacaklar sanıyorum... Belki deniyor... geçici olabilir...

— Peki bunu bana niçin söylemediniz?

— Bana sormadınız ki...

— Doğru. Yine de bu mektubu ona verin, ellerine teslim edin, anlıyor musunuz? Savaşacağız! Şu duroyu da alın!

— Sağ olun, Senyor, sağ olun!

Augusto oradan zor ayrıldı, çünkü kapıcı kadın Margarita'nın puslu, gündelik konuşmasından hoşlanmaya başlamıştı. Yoksa bir tür zaman öldürme miydi?

— Savaşacağız! –diyordu Augusto, yoldan aşağı inerken,– savaşacağız! Demek başka bir sözlüsü, başka bir sevgilisi vardı?.. Savaşacağız! *Militia est vita hominis super terram*." [3] Artık yaşamımın bir ereği var; kazanmam gereken bir

sabah var. Ah Eugenia, Eugenia'm, benim olmalısın! Ne olursa olsun, o gözlerin, benim sisli dünyamda kayıp giden iki yıldızın görüntüsüyle yarattığım Eugenia'm, bu Eugenia, ötekinin de olsa, kapıcı kadınınki de olsa, kimin olursa olsun benim olmalı! Savaşacağız! Savaşacağız ve ben yeneceğim. Zaferin gizi bende. Ah Eugenia! Benim Eugenia'm!

Her günkü satranç partisine başlamak üzere Victor'un beklediği Gazino'nun kapısının önünde buldu kendisini.

III

— Delikanlı, bugün biraz geciktin, –dedi Victor, Augusto'ya,– sen ki, her zaman dakiksindir.

— Ne yaparsın... iş güç...

— İş güç ha, senin mi?

— Yoksa sen yalnızca borsa oynayanların mı işi gücü var sanıyorsun? Yaşam sandığından çok daha karmaşık.

— Ya da senin sandığından daha basit...

— Hepsi olabilir.

— Tamam, başla.

Augusto şahın önündeki piyonu iki kare ileri sürdü ve her zaman yaptığı gibi bir opera aryası mırıldanacağına kendi kendine konuşmaya başladı: "Eugenia, Eugenia, Eugenia, benim Eugenia'm, yaşamımın amacı, sisler arasında iki yıldızın tatlı ışıltısı, savaşacağız! Evet, burada mantık varsa, satranç tahtasında var ve yine de her şey ne denli sisli, ne denli beklenmedik! Mantık da bir parça rastlantısal, biraz beklenmedik değil mi? Ve Eugenia'cığımın birden ortaya çıkması bir parça mantıksal değil mi? İlahi bir satranca boyun eğmeyecek mi?"

— Ama birader, –diye sözünü kesti Victor,– yaptığımız hamleden vazgeçmek yok diye anlaşmamış mıydık? Dokunulmuş taş, oynamış sayılır.

— Evet, haklısın.

— Bu hamleyi yaptığına göre, şu fili bedavadan alıyorum.

— Doğru, doğru; dalmış gitmişim.

— Dalgınlığa gelmez; oyun oynayanın eli armut toplamamalı. Sen de bilirsin, dokunulan taş oynanmış sayılır.

— Elden ne gelir, olan oldu, düzeltilemez.

— Böyle olmalı. Bu oyunun eğitimsel kuralı bundan ibaret.

"Oyun sırasında insan neden dalıp gidemezmiş?" diyordu Augusto kendi kendine. "Yaşam da bir oyun mu, değil mi? İleri sürülen taşlar niçin geri dönmesin? İşte bu mantık! Mektup belki Eugenia'nın elleri arasındadır. *Alea iacta est!*[4] Olan oldu. Peki yarın ne olacak. Yarın Tanrı'nın günü. Peki dün kimindi? Kimindi dün? Ah dün, güçlülerin hazinesi! Kutsal dün, her günkü sisimizin özü!"

— Şah! –diye söze girdi Victor.

— Doğru, doğru... hadi bakalım... Ne yaptım da iş bu raddeye geldi?

— Her zaman olduğu gibi birader, dalgınlıkla. Eğer bu denli dalgın olmasaydın, en iyi satranç oyuncularımızdan biri olurdun.

— Ama söyle bana Victor, yaşam bir oyun mu, yoksa bir eğlence mi?

— Oyun zaten bir eğlence.

— Öyleyse insanın kendisini şöyle ya da böyle eğlendirmesi de ne oluyor?

— Madem oynuyorsun birader, iyi oyna.

— Peki niçin kötü oynamayacakmışım? İyi oynamak ne, kötü oynamak ne? Niçin şu taşları oynattığımızdan başka bir biçimde oynatmıyoruz?

— Bu bir sav, dostum Augusto, sen büyük bir düşünürsün sen, bunu bana sen öğrettin.

— Pekâlâ, öyleyse sana önemli bir haber vereyim.

— Ver bakalım!

— Ama şaşıracaksın, dostum.

— Ben *a priori* ya da önceden şaşıranlardan değilim.

— Hadi ama... Başıma ne geldi, biliyor musun?

— Gittikçe dalgınlaşıyorsun.

— Çünkü âşık oldum ben.

— Püff, zaten biliyordum ben.

— Nerden biliyordun?

— Kuşkusuz sen *ab orijin*'den, yani doğduğundan beri âşıksın; yaradılıştan vurulmuşsun sen.

— Evet aşk, doğduğumuz zaman bizimle birlikte doğuyor.

— Ben aşk demedim, vurulmak dedim. Sen bana söylemek zorunda kalmadan ben zaten senin âşık olduğunu, daha doğrusu birisine vurulduğunu biliyordum. Hem senden daha iyi biliyordum.

— Peki kime? Söyle bana. Kime vuruldum?

— Bunu sen benden daha iyi bilemezsin.

— Tamam, dur bakalım, bak belki haklısın.

— Sana demedim mi? Demedimse söyle bana, sarışın mı esmer mi?

— Doğrusunu istersen, ben de bilmiyorum. Bana göre ne öyle, ne böyle; kestane renginde diyelim.

— Uzun boylu mu, yoksa kısa boylu mu?

— Bunu da pek iyi anımsamıyorum. Ama orta karar olmalı. Ama bir gözleri var dostum, bir gözleri var Eugenia'mın!

— Eugenia mı?

— Evet, Eugenia Domingo del Arco. Adresi; Alameda Bulvarı 58.

— Piyano öğretmeni mi?

— Ta kendisi. Ama...

— Evet, tanıyorum onu. Hadi... bir şah daha!

— Ama...

— Şah, dedim ya!

— Pekâlâ...

Ve Augusto şahın önünü bir atla kapattı. Sonunda oyunu bitirdi, kaybetmişti.

Ayrılırlarken, Victor sağ elini boyunduruk gibi boynuna doladı ve kulağına fısıldadı:

— Demek piyanist Eugenia ha? Çok iyi Augusto'cuğum, çok iyi, dünyalar senin olacak.

"Ah bu küçültme ekleri," diye düşündü Augusto, "bu korkunç küçültme ekleri!" Ve sokağa çıktı.

IV

Augusto evine giden yolda "Niçin küçültme eki sevgi belirtiyor?" diye soruyordu kendi kendine. "Yoksa aşk, sevilen nesneyi küçümsüyor mu? Ben âşığım ha! Kim derdi ki!.. Ama Victor haklı mı yoksa? Ben ezelden mi âşığım? Belki de benim aşkım sevgiliden önce vardı. Dahası, belki yaradılışın sisleri arasından sevgiliyi ortaya koyan ve çekip çıkaran bu aşktır. Ama ben şu kaleyi sürsem, beni mat etmeyecek, hayır etmeyecek. Peki aşk nedir? Aşkı kim tanımladı? Tanımlanan aşk, aşklıktan çıkar... Aman Tanrım, belediye başkanı bu çirkin harflerin ticari levhalarda kullanılmasına nasıl izin veriyor? Fil de kötü oynandı. Aslında onu tanıdığımı bile söyleyemeyeceksem, nasıl âşık oldum ona? Boş ver, tanışma arkadan gelir. Aşk tanımanın önünden gider, tanıma aşkı öldürür. Rahip Zaramillo bana: *Nihil volitum quin praecognitum*[5] diye öğretmişti, ama ben karşıt bir sonuca vardım: *Nihil cognitum quin praevolitum.*[6] Tanımak, bağışlamaktır derler. Hayır, affetmek tanımaktır. Önce aşk, sonra tanımak. Ama nasıl oldu da beni mat edeceğini önceden anlamadım? Peki sevmek için yeterli olan nedir? Onu şöyle böyle sezinler gibi olmak! Sezinlemek; burada aşk sezgisi var, sisler arasında sezinleme. Daha sonra görüntü kesinleşir; sis, ya su damlacıkları, ya dolu, ya kar ya da taş halini alır. Bilim, bir dolu fırtınasıdır. Hayır, hayır, sis, sis! Bulutların kucağında gezinmek için bir kartal olunabilse! Ve yine sisli bir ışıltı gibi, bu bulutların arasından güneşi görse.

Ah kartal! Güneşle yüz yüze gelen ve gecenin karanlığında bir şey görmeyen Patnos kartalı, San Juan'ın yanından kaçınca, gecenin karanlığında gören, ama güneşe bakamayan ve Olimpos'tan kaçmış olan Minerva baykuşuyla karşılaştığı zaman neler konuşurlardı kim bilir!"

Buraya gelince Augusto, Eugenia ile karşılaştı, ama ayrımında olmadı.

"Bilgi sonra gelir..." diye konuşmayı sürdürdü. "Ama bu da nesi? Benim yörüngemde pırıl pırıl, gizemli iki yıldızın geçtiğine yemin edebilirim... O muydu acaba? Yüreğim öyle söylüyor... Ama sus, artık evdeyim!"

Ve içeri girdi.

Odasına yöneldi ve yatağını uzanınca: "Yalnız, yalnız uyumalı! Yalnızca düş görmeli!" dedi. "İnsan yanında birisiyle uyuyunca düş de ortak olmalı. Gizemli varlıkların iki beyni birleştirmesi gerekir. Yürekler ne denli çok birbirlerine bağlanırsa, düşünceler o denli birbirlerinden ayrılırlar mı acaba? Belki. Belki sürekli olarak karşıt durumdadırlar. İki sevgili aynı şeyi düşünseler de birisi ötekinden farklı biçimde duyumsar; aynı aşk duygusuyla birleşirlerse, biri ötekinden farklı düşünür, belki de tersini düşünür. Kadın erkeğini ancak kendisi gibi düşünmediği sürece, yani düşündüğü sürece sever. Bakalım bizim saygıdeğer karı koca ne âlemde."

Çok geceler, Augusto yatmadan önce uşağı Domingo ile bir el bezik oynar, bu sırada aşçı olan karısı oyunu seyrederdi.

Oyun başladı.

— Kupadan yirmi, –diye mırıldandı Domingo.

— Söyleyin bana, –diye haykırdı Augusto az sonra.– Ya evlenirsem?

— Çok iyi olur Küçük Bey, –dedi Domingo.

— Duruma bağlı, –demek yürekliliğini gösterdi karısı Liduvina.

— Peki sen evlenmedin mi? –diye sözünü kesti Augusto.

— Duruma bağlı, Küçük Bey.

— Nasıl duruma bağlı? Anlat bakalım.

— Evlenmek çok kolay; ama evli olmak o denli kolay değil.

— Bu halk bilgeliği kokuyor, bu esin...

— Peki Küçük Bey'in karısı olacak kadın... –dedi Liduvina, Augusto'nun uzun bir monologla kendilerini şaşırtacağından korkarak.

— Ne? Benim karım olacak kadın kimmiş mi? Ne, ne? Hadi bakalım, söyle be kadın, söylesene!

— Çünkü Küçük Bey öyle iyi yürekli ki...

— Hadi, söyle be kadın, bir daha söyle?

— Hanımefendinin söylediklerini anımsayın...

Saygıdeğer annesinin adı geçince Augusto iskambil kâğıtlarını masanın üzerine bıraktı ve beyni bir an durdu. Çok zaman annesi, o tatlı kadın, felaket görmüş adamın kızı ona: "Ben artık uzun süre yaşayamam oğlum," demişti, "baban çağırıyor beni. Belki senden çok bana o muhtaç. Ben bu dünyadan çekip gideceğim, sen yalnız kalacaksın burada, evlen, olabildiğince çabuk evlen. Bu eve bir kadın, bir hanım getir. Eski ve sadık hizmetkârlarıma güvenmediğim için değil, hayır. Ama eve bir hanım getir. Yüreğinin, cüzdanının, kilerinin, mutfağının ve kararlarının hanımı yap onu. Sevmeyi... seni yönetmeyi bilen idareli bir kadın ara...

— Karım piyano çalacak, –dedi Augusto anılarını ve kötü düşünceleri uzaklaştırarak.

— Piyano! Ne işe yarar bu piyano? –diye sordu Liduvina.

— Ne işe mi yarar? En hoş yanı, iş denen o lanet olası şeye yaramaması. İş denen şeyden bıktım artık...

— Bizim işlerimizden de mi?

— Hayır, sizinkilerden değil, hayır! Üstelik piyano işe yarıyor, evet yarıyor... evlerin, küllük olmalarını engeller, armoniyle doldurur.

— Armoni mi? Bu da ne, neyle yenir?

— Liduvina... Liduvina...

Aşçı kadın bu tatlı sitem karşısında başını önüne eğdi. İkisi de böyle konuşmaya alışıktılar.

— Evet piyano çalacak, çünkü piyano öğretmeni.

— Öyleyse piyano çalmayacak, –diye ekledi Liduvina kesinkes.– Yoksa niye evlensin ki?

— Benim Eugenia'm, –diye başladı Augusto.

— A! Adı Eugenia ve piyano öğretmeni, öyle mi? –diye sordu aşçı kadın.

— Evet, ne var ki?

— Alameda Bulvarı'nda, Tiburcio mağazasının üstünde halası ve eniştesiyle oturuyor değil mi?

— Öyle. Tanıyor musun yoksa onu?

— Evet, görmüşlüğüm var...

— Hayır, Liduvina, devam et, biraz daha. Hadi, konuş; bak, efendinin geleceği ve mutluluğu söz konusu...

— İyi bir kız, evet, iyi bir kız...

— Hadi, konuş Liduvina... Annemin anısı hürmetine...

— Annenizin öğütlerini anımsayın, Küçük Bey. Ama kim var mutfakta? Kedi mi yoksa?..

Aşçı kadın ayağa kalktı ve çıktı.

— Oyunu bitirelim mi? –diye sordu Domingo.

— Haklısın Domingo. Oyunu böyle yarıda kesemeyiz. Sıra kimde?

— Sizde Küçük Bey.

— Hadi öyleyse.

Dalgınlığı yüzünden bu oyunu da kaybetti.

"Demek herkes onu tanıyor," diyordu kendi kendine odasına çekilirken; "bir ben tanımıyorum, onu herkes tanıyor. Burada aşkın oyunu var. Peki yarın? Yarın ne yapacağım? Öff! Her günün sıkıntısı kendine. Şimdi yatağa."

Ve yattı.

Ve yatakta konuşmayı sürdürdü: "Azize annemin ölümünden beri ayrımında olmadan sıkılıp durarak iki korkunç yıl geçirdim... Evet, evet bilinçsiz bir sıkıntı. Hemen hemen hepimiz bilinçsizce sıkılıyoruz. Sıkıntı yaşamın temeli; oyunları, eğlenceleri, romanları ve aşkı bulan sıkıntıdır. Yaşamın sisi, tatlı bir sıkıntı, ekşimtırak likör damlatıyor. Bütün bu günlük ve anlamsız olaylar; vakit geçirdiğimiz, yaşamı uzattığımız bütün bu tatlı söyleşiler dünya tatlısı sıkıntıdan başka nedir ki? Ah Eugenia, benim Eugenia'm, yaşamsal ve bilinçsiz can sıkıntımın çiçeği, düşlerime gir, yanımda ve içimde düş gör."

Ve uyuyakaldı.

V

Güçlü kanatları inci gibi çiy tanecikleriyle kaplı, yırtıcı kuş gözlerini bulanık güneşe dikmiş, fırtınalarla çelikleşen göğsü uykuya dalmış, pırıl pırıl bir kartal bulutları delip uçuyordu; çevresinde yeryüzünün uzaktan duyulan gürültülerinin verdiği sessizlik ve orada, yukarıda, gökyüzünün tepesinde, gözle görülmeyen kokulu reçineler yayan pırıltılı iki yıldız. Sessizliğin ortasında *"La Correspondancia!..*[7]" diyen tiz bir çığlık yükseldi. Ve Augusto yeni bir günün ilk ışığını hafifçe görür gibi oldu.

"Düş mü görüyorum, yoksa gerçek mi?" diye sordu kendi kendine battaniyesine sarılırken. "Kartal mıyım ben, yoksa insan mı? Bu gazetede ne var acaba? Yeni gün bana ne gibi yenilikler getirecek? Acaba bu gece Corcubión'u bir deprem yutmuş olabilir mi? Peki niçin Leipzig'i değil de? Ah! Düşüncelerin şiirsel çağrışımı, coşku verici kargaşa. Dünya bir kaleydoskop. Mantığı dünyaya insanoğlu koyuyor. En üstün sanat, rastlantı sanatıdır. Öyleyse biraz daha uyuyalım." Ve yatağında öteki yana dönüyor.

La Correspondencia!.. Sirkeci! Sonra bir araba ve daha sonra bir otomobil, sonra da birkaç çocuk.

"Olanaksız!" dedi Augusto yine kendi kendine. "İşte geri gelen bir yaşam. Ve yaşamla birlikte aşk... Peki aşk nedir? Acaba bütün bunların damıtılması mı? Sıkıntının özü olmasın? Eugenia'yı düşünelim, uygun bir saat."

Eugenia'yı düşünmek amacıyla gözlerini kapadı. Düşünmek mi?

Ama bu düşünce gittikçe sulandı, eridi ve az sonra bir polkaya dönüştü. Çünkü odasının penceresinin altına bir laterna gelmişti ve çalıyordu. Augusto'nun ruhu notalarla yankılanıyordu, düşünemiyordu.

"Dünyanın özü müziksel," dedi Augusto, laternanın son notası susunca. "Peki benim Eugenia'm da müziksel değil mi? Her yasa bir ritim yasasıdır, ritim de aşktır. İşte şimdi, kutsal sabah, günün bekâreti bana bir buluştur sunuyor: aşk, ritimdir. Ritmin bilimi matematiktir; aşkın duygusal anlatımı müziktir. Anlaştık. gerçekleşmesi değil, anlatımı."

Kapıya hafifçe vurulmasıyla düşünceleri kesildi.

— Girin!

— Beni mi çağırdınız, Küçük Bey? –diye sordu Domingo.

— Evet... kahvaltım!

Her zamankinden en az bir buçuk saat önce çağırmıştı, ayrımında bile olmamıştı, ama artık çağırdığına göre saati gelmemiş bile olsa, kahvaltıyı istemek zorundaydı.

"Aşk canlılık veriyor ve iştahı zamanından önce getiriyor," dedi Augusto. "Sevmek için yaşamak gerek! Evet ve de yaşamak için sevmek gerek!"

Kahvaltı etmek için kalktı.

— Hava nasıl, Domingo?

— Her zamanki gibi Küçük Bey.

— Öyleyse ne iyi ne kötü.

— Öyle.

Uşağın kuramıydı, onun da kendine göre kuramları vardı.

Augusto yıkandı, saçlarını taradı, giyindi ve yaşamında bir amacı varmış gibi, yaşamdan zevk alan bir insan gibi hazırlandı. Hüzünlü olmasına karşın.

Kendini sokağa attı, birdenbire yüreği küt küt atmaya başladı. "Dur," dedi, "eğer onu görmüş olsaydım, onu uzun

süredir tanıyor olsaydım; evet, hayali hemen hemen doğuştan beri var! Anacığım, koru beni!" Ve yakınından geçerken, karşılaştıklarında şapkasıyla değil de, daha çok gözleriyle selamladı Eugenia'yı.

Onun peşine düşmek için geri dönmek üzereydi, ama mantığı ve kapıcı kadınla çene çalmak isteği üstün geldi.

"Bu, o, evet o," diye sürdürdü konuşmasını, "bu o, bizzat kendisi, yıllardır, hem de bilmeden aradığım kadın; o da beni arıyordu. Önceden hazırlanmış bir uyumla birbirimize yazılmıştık; birbirimizi tamamlayan iki monadız biz. Aile, gerçek bir toplumsal hücredir. Ben ise molekülden başka bir şey değilim. Bilim ne kadar da şiirsel. Tanrım! Anacığım, anacığım, işte oğlun burada, gökyüzünden bana öğüt ver! Eugenia, benim Eugenia'm!.."

Kendisini gözetleyip gözetlemediklerini görmek için her yana baktı, sonra havayı kucaklarken şaşırıp kaldı. Kendi kendine söylendi: "Aşk bir esrime; bizi biz olmaktan çıkarıyor."

Margarita'nın gülümsemesi onu yine gerçeğe –gerçeğe mi?– döndürdü.

— Peki yeni bir haber yok mu? –diye sordu ona Augusto.

— Hiç yok, Küçük Bey. Henüz çok erken.

— Mektubu ona teslim ederken hiçbir şey sormadı mı?

— Hiçbir şey.

— Ya bugün?

— Evet bugün sordu. Adresinizi, sizi tanıyıp tanımadığımı ve kim olduğunuzu sordu. Küçük Bey'in kendi evinin adresini yazmayı unuttuğunu söyledi bana. Ve sonra bana bir görev verdi...

— Görev mi? Ne gibi bir görev? Çabuk söyle.

— Sizi bir daha görecek olursam sözlendiğini, sevgilisi olduğunu söylememi söyledi bana.

— Sevgilisi olduğunu mu?

— Daha önce bunu size söylemiştim beyim.

— Önemli değil, savaşacağız! Bana yardım edeceğinize söz verir misiniz Margarita?

— Kuşkusuz, evet.

— Öyleyse yeneceğiz.

Ve çekildi. Yeşillikleri seyrederek, kuşların aşklarını şakımalarını dinleyerek coşkusunu tazelemek için Alameda'ya gitti. Yüreği yeşilleniyordu ve yüreğinin derinliklerinde de, çocukluk anıları bülbül gibi şakıyordu.

Özellikle annesiyle ilgili anılardan oluşan gökyüzü, bütün öteki anılarının üzerine hoş ve tatlı bir ışık saçıyordu.

Babasını pek az anımsıyordu, daha uzaklarda yitip giden efsanevi bir gölgeydi; kan kırmızısı bir günbatımı bulutu. Kan kırmızısı, çünkü daha küçücükken, onu ağzından oluk oluk gelen kanlar içinde, ölü gibi görmüştü. Çok gerilerde kalmış olmasına karşın, annesinin evi inleten, o "oğlum!" diye haykırışı hâlâ yüreğinde yankılanıyordu; bu çığlık ölen babasına mı, yoksa ölümün anlaşılmaz gizemi karşısında bir şey anlayamamaktan taş kesilmiş Augusto'ya mı yönelikti, bilmiyordu.

Az sonra acıdan titreyen annesi onu göğsüne bastırdı ve uzaklardan geliyormuş gibi duyulan "oğlum! oğlum! oğlum!" sesleriyle, ateşten gözyaşları içinde onu kutsuyordu. Annesinin göğsüne yaslanarak o da ağladı: Coco'nun insanı yutan bakışlarıyla karşılaşmak korkusuyla, o kederle çırpınan

kucağın tatlı karanlığına yüzünü ne dönmek, ne de ayırmak yürekliliğini gösterebiliyordu.

Ve gözyaşları içlerine akmaya başlayıncaya ve kara gölgeler evden silinip gidinceye dek ağıtlı ve karanlık günler birbirini izledi.

Hoş ve sıcak bir evdi. Perdelere işlenmiş beyaz çiçeklerden ışıklar süzülüyordu. Koltuklar, yıllar geçtikçe çocuklaşan ninelerin ve dedelerin içtenliği ile kollarını açıyorlardı. Babasının içtiği son puronun külleri, hep oracıktaki küllükteydi. Ve orada, duvarda babasıyla artık dul kalan annesinin evlendikleri gün çekilmiş resimleri asılıydı. Baba uzun boyluydu, bir ayakkabısının dilini gösterecek biçimde ayak ayak üstüne atmış oturuyordu, annesi ise kısa boyluydu, yanında ayaktaydı, elini, tutmak için değil de, bir güvercin gibi hafifçe konmak için yaratılmış incecik elini kocasının omzuna dayamıştı.

Her an siyahlar içinde olan annesi, her zaman ağzının ve araştıran gözlerinin çevresinde dulluğunun ilk günlerinde biriken gözyaşı tortusu ve bir gülümsemeyle, gürültü yapmadan küçük bir kuş gibi dolaşıp duruyordu. "Senin için yaşamalıyım, yalnızca senin için, Augusto." diyordu, geceleri yatmadan önce. Augusto da gözyaşlarıyla ıslanmış bir öpücüğü alıp gece düşlerine götürüyordu.

Yaşam, her ikisi için de tatlı bir düş gibi geçiyordu.

Geceleri annesi ona bir şeyler okurdu: Kimi zaman bir Azizin yaşamını, kimi zaman Jules Verne'in bir romanını ya da basit, içtenlikli bir masalı. Kimi zaman da uzaklarda kalmış gözyaşlarına karışan sessiz ve tatlı bir gülümsemeyle gülüyordu bile.

Sonra Augusto okula başladı ve geceleri onu derslerine çalıştıran yine annesi oldu. Ve derslerine çalıştırmak için önce kendisi öğreniyordu. Dünya tarihinin bütün o acayip

adlarını öğrendi ve her zaman gülümseyerek: "Tanrım insanlar ne saçma şeyler yapabilmişler!" diyordu. Matematik öğrendi ve bu tatlı annenin en iyi yaptığı şey matematik oldu. "Annem kendisini matematiğe vermiş olsaydı..." derdi kendi kendine. Ve iki bilinmeyenli bir denklemin çözümünde gösterdiği çabayı anımsardı. Psikoloji öğrendi, en büyük zorluğu bunda çekti. "Sorunları karmakarışık yapmak ne de hoşlarına gidiyor!" derdi. Fizik, kimya ve biyoloji çalıştı. Biyolojinin sevmediği yanı, hayvanlara ve bitkilere acayip adlar takılmasıydı. Fizyolojiden tiksiniyordu ve oğlunu bu derse çalıştırmayı reddetti. Çıplak kalp ya da akciğerleri gösteren resimlere bakınca, kocasının kanlı ölümünü gözlerinin önüne geliyordu. "Bütün bunlar çok çirkin, oğlum," diyordu Augusto'ya. "Tıp okuma. İçimizdeki organların nasıl olduklarını bilmemek daha iyi."

Liseyi bitirince Augusto'yu kollarına aldı, dudaklarının üstündeki ayva tüylerine baktı, gözyaşlarını tutamayarak haykırdı: "Baban yaşasaydı da!.." Onu dizlerinin üstüne oturttu, artık bir delikanlı olan çocuk bundan utanıyordu, kadıncağız, oğlu kucağında, ölmüş kocasının küllüğüne sessiz sessiz bakakaldı.

Peşinden yüksek öğrenim geldi, üniversite arkadaşlıkları ve oğlunun kendi kanatlarını çırpmaya başladığını görünce kederlenen zavallı anne. "Ben senin için yaşıyorum, senin için yaşıyorum ben," diyordu sık sık oğluna, "sen ise, kim bilir hangi kadın için!.. İşte dünya böyle, oğlum." Hukuk fakültesinden mezun olduğu gün, eve geldiğinde annesi gülünç bir ciddiyetle elini alıp öptü ve kucaklarken kulağına fısıldadı: "Baban seni kutsuyor, yavrum!"

Annesi hiçbir zaman kendisi yatmadan yatmazdı ve yatağına yatınca bir öpücük kondururdu. Böylece hiçbir zaman geceyi dışarıda geçiremedi. Uyandığı zaman da ilk gördüğü kişi annesi oluyordu. Sofrada yemediği bir şey olursa, annesi de yemezdi.

Sık sık birlikte dolaşmaya çıkarlardı ve gök kubbenin altında, kadın kocasını düşünerek, delikanlı da önlerinden geçen ilk kişiyi düşünerek sessizce yürürlerdi. Ve kadın ona her zaman aynı şeyleri, günlük şeyleri, çok eski ve her dem yeni şeyleri anlatırdı. Sözlerinin çoğu: "Sen evlendiğin zaman..." diye başlardı.

Güzel ya da yalnızca şirin bir genç kıza rastlayacak olsalar, annesi Augusto'ya göz ucuyla bakardı.

Ve ölüm gelip çattı, parmaklarının ucuna basa basa, göçmen bir kuş gibi gürültü yapmadan, o ağır, ciddi ve acısız, tatlı ölüm geldi, bir sonbahar akşamı ağır ağır uçarak aldı götürdü kadını. Eli oğlunun elleri arasında, gözleri gözlerinde öldü. Augusto elinin soğumaya başladığını, gözlerinin sabitleştiklerini duyumsadı. Soğuk bedenine sıcacık bir öpücük kondurduktan sonra, elini bıraktı ve gözlerini kapadı. Yatağın yanına diz çöktü o birbirinin aynı yılların öyküsü gözlerinin önünden geçti.

Şimdi ise orada, Alameda'da kuş cıvıltıları altında Eugenia'yı düşünüyordu. Eugenia'nın ise sevgilisi vardı. "Korkarım oğlum," derdi ona annesi, "yaşam yolunda ilk dikene rastlamandan." Ah! Şimdi o burada olsaydı, bu ilk dikende gül açtırmak için!

"Annem hayatta olsaydı buna bir çözüm yolu bulurdu," dedi Augusto kendi kendine, "ne olursa olsun, iki bilinmeyenli bir denklemin çözümünden daha güç değil ya."

Kendi kendine konuşması, zavallı bir hayvanın zayıf iniltileriyle kesildi. Gözleriyle çevreyi kolaçan etti ve sonunda bir ağaççığın yeşilliğinde yolunu arıyora benzeyen, ufacık, zavallı bir köpek gördü. "Zavallıcık!" dedi, "daha yeni doğmuş, ölsün diye bırakmışlar; öldürme yürekliliğini gösterememişler." Ve hayvanı aldı yanına.

Hayvancık anne kucağı arıyordu. Augusto ayağa kalktı, düşüne düşüne evine geldi. "Eugenia öğrenirse, rakibim için kötü bir darbe olacak! Kim bilir zavallı hayvancığı ne kadar sever! Sevimli de, çok sevimli. Zavallıcık, nasıl da yalıyor elimi!.."

— Süt getir, Domingo; çabuk getir, –dedi uşağa, kapıyı açar açmaz.

— Şimdi de köpek almak mı geldi aklınıza, Küçük Bey?

— Onu satın almadım, Domingo; bu köpek tutsak değildi, özgürdü; buldum onu.

— Ha, demek sokağa atılmış.

— Hepimiz atılmışız, Domingo. Süt getir.

Domingo süt ve emmesini kolaylaştırmak için de küçük bir sünger getirdi. Daha sonra Augusto, Orfeo'ya –niçin bilmiyordu, ama bu adı vermişti köpeğe– bir biberon istedi.

Zamanla Orfeo sırdaşı oldu, Eugenia'ya olan aşkının sırlarını anlatıyordu ona.

"Bak Orfeo," diyordu alçak sesle, "savaşmak zorundayız. Ne yapmamı salık verirsin? Annemi tanımış olsaydın... Ama göreceksin, Eugenia'nın kucağında, yumuşak ve sıcacık ellerinin altında uyuduğun zaman göreceksin. Peki şimdi ne yapacağız, Orfeo?"

O gün yemek hüzünlü geçti, gezinti hüzünlü oldu, satranç oyunu hüzünlü oldu ve o gece gördüğü düş hüzünlüydü.

VI

Alameda Bulvarı 58 numaralı evin karşısında gezinirken "Bir karara varmalıyım," diyordu Augusto, "bu böyle sürüp gidemez."

O sırada Eugenia'nın oturduğu ikinci katın balkonlarından birisinin kapısı açıldı ve elinde bir kafesle beyaz saçlı, zayıf bir kadın göründü. Kanaryayı güneşe çıkarıyordu. Ama kafesi asarken çivi koptu ve kafes aşağıya düştü. Kadın bir umutsuzluk çığlığı attı: "Ay! Pichín'im!" Augusto kafesi yakalamak üzere atıldı. Zavallı kanarya kafesin içinde korkmuş, oradan oraya çırpınıp duruyordu.

Augusto, kanarya kafesinde, yüreği göğsünde çırpına çırpına eve çıktı. Senyora onu bekliyordu

— Ah, teşekkür ederim, sağ olun beyefendi!

— Siz de sağ olun, Senyora!

— Pichín'ciğim benim! Pichín'ciğim! Hadi bakalım, sakin ol! İçeri buyurmaz mıydınız Senyor?

— Memnuniyetle Senyora.

Ve Augusto içeri girdi.

Kadın onu salona buyur etti ve "Biraz bekleyin, Pichín'imi yerine koyayım."dedi ve onu yalnız bıraktı.

O sırada salona yaşlı bir beydi girdi, kuşkusuz Eugenia'nın eniştesiydi. Gözlerinde füme renkli gözlük, başında da bir fes vardı. Augusto'ya yaklaştı ve yanında bir yere otururken konuştu:

— (Söylediği Esperanto tümceyle şunu soruyordu:) Siz de benim gibi, evrensel barışın Esperanto sayesinde geleceğine inanmıyor musunuz?

Augusto kaçmayı düşünüyordu, ama Eugenia'ya olan aşkı onu tuttu. Karşısındaki Esperanto konuşmasını sürdürüyordu.

Sonunda Augusto kararını verdi.

— Söylediğiniz tek bir sözcüğü anlayamıyorum, Senyor.

— Kuşkusuz, Esperanto dedikleri o lanet olası anlaşılmaz dille konuşuyor sizinle, –dedi bu sırada içeri girmekte olan halası.

Ve kocasına dönüp ekledi:

— Fermín, bu beyefendi, hani kanaryamızı...

— Esperanto konuştuğum zaman sen beni nasıl anlamıyorsan, ben de seni daha çok anlamıyorum, –diye yanıtladı kocası.

— Bu bey, sokağa düşen zavallı Pichín'imi alıp bana getirme lütfunda bulunan bey. Peki ama siz kimsiniz? –diye sordu Augusto'ya dönerek.– Kimsiniz siz?

— Ben, Senyora, Pérez Rovira'nın vefat eden dul eşinin oğlu Augusto Pérez'im, onu tanıyor olabilirsiniz.

— Donya Soledad mı?

— Bildiniz, Donya Soledad.

— O hanımefendiyi epey zaman önce tanımıştım. Örnek bir dul hanımdı, örnek bir anne. Onun adına sizi kutlarım.

— O mutlu kaza nedeniyle, kanaryanın düşmesi sayesinde sizleri tanıdığım için kendimi kutlamalıyım.

— Mutluluk ha! Bu kazaya siz mutluluk mu diyorsunuz?

— Benim için, evet.

— Teşekkürler, beyefendi, –dedi Don Fermín sevinçle.– İnsanları ve nesneleri, gizemli yasalar idare ederler, yine de insan sezinleyebilir. Beyefendi, benim hemen hemen her konuda özel düşüncelerim var...

— Aynı nakaratı yineleme, –diye bağırdı hala.– Peki, siz nasıl oldu da Pichín'imin imdadına hemencecik yetiştiniz?

— Size karşı samimi olacağım, Senyora; yüreğimi size açacağım. Evin çevresinde dolaşıyordum.

— Bizim evin mi?

— Evet, Senyora. Şahane bir yeğeniniz var.

— Tamam, beyefendi. Kazanın mutlu yanını anlıyorum artık. Yazgıyı değiştiren kanaryaların olmasını da anlıyorum.

— Yazgının yollarını kim bilir? –dedi Don Fermín.

— O yolları ben bilirim efendi, –diye haykırdı karısı ve Augusto'ya dönerek,– Bu evin kapıları sonuna dek size açık... Daha ne istenir ki! Donya Soledad'ın oğlu için... Böylece bu küçük kızın kafasına koyduğu çılgınca isteği çıkarmam için yardım edersiniz bana...

— Ya özgürlük? –diye sordu Don Fermín.

— Sen sus yahu, anarşizminle otur oturduğun yerde.

— Anarşizm mi? –diye haykırdı, Augusto.

Don Fermín'in yüzü sevinçten ışıdı ve en tatlı ses tonuyla ekledi:

— Evet, beyefendi, ben anarşistim, mistik bir anarşistim, ama kuramsal olarak, bunu iyi anlayın, kuramsal olarak. Korkma dostum; –bunu söylerken, elini nazik bir biçimde Augusto'nun dizkapağının üstüne koydu– bomba atmam. Benim anarşizmim sırf tinsel. Çünkü dostum, hemen hemen her şey hakkında kendime özgü düşüncelerim var...

— Ya siz, siz de anarşist değil misiniz? –diye sordu Augusto halaya, konuşmuş olmak için.

— Ben mi? Hiç kimsenin buyurmaması saçmalıktır. Kimse buyurmazsa, kim boyun eğecek? Bunun olanaksız bir şey olduğunu anlamıyor musunuz?

— Pek inancı olmayan insanlar, olanaksız dersiniz siz... –diye lafa girdi Don Fermín.

Hala sözünü kesti:

— Öyleyse Senyor Augusto, anlaştık. Siz bana mükemmel bir insan gibi geldiniz, iyi eğitim görmüş, iyi bir aileden gelme, normalin üstünde bir geliriniz var... Hiç, hiç, bugünden itibaren benim adayım sizsiniz.

— Benim için büyük bir onur, Senyora...

— Evet, bu kızcağızın aklını başına getirmek gerekir. Biliyorsunuz, fena değil, ama kaprisli... sonra çok nazlı yetiştirildi!.. Zavallı kardeşimin başına o korkunç felaket gelince...

— Felaket mi?

— Evet, herkes bildiğine göre, sizden saklamamamda bir sakınca yok. Eugenia'nın babası çok berbat bir borsa işinden sonra intihar etti ve kızı hemen hemen sefalet içinde bıraktı. Ona bir ev kaldı, ama ipotekli olduğu için bütün gelirini alıp götürüyor... Zavallı kız ipoteği kaldırtmak için çalışarak para biriktirmeye başladı. Düşünün bir kez, altmış yıl boyunca piyano dersi verse bile!

Augusto cömertçe ve kahramanca bir proje üretti hemen.

— Kız fena değil, –diye sürdürdü hala konuşmasını,– ama onu anlamak olanaksız.

— Esperanto öğrenmiş olsaydınız, –diye lafa karıştı Don Fermín.

— Şu evrensel dilleri bir yana bırakalım hele. Kendi dilimizle anlaştık da sıra bir başkasına mı geldi?

— Ama Senyora, –dedi Augusto,– yalnızca tek bir dil olması sizce daha iyi değil mi?

— Doğru, doğru! –diye haykırdı sevinçle Don Fermín.

— Evet, Senyor, –dedi hala, sertçe,– tek bir dil: İspanyolca ve bir de en çok, en çok, Asturya dili, akılsız hizmetçilerle konuşmak için de Asturya dili.

Eugenia'nın halası Asturyalıydı ve Asturyalı bir hizmetçisi vardı ve Asturya diliyle azarlardı onu.

— Şimdi iş kuramsal olsaydı, tek dil olmasının bir sakıncası yoktu bence. Çünkü bu benim kocam kuramsal olarak evliliğe bile karşıdır...

— Efendim, –dedi Augusto ayağa kalkarak,– sizi daha fazla rahatsız etmeyeyim.

— Hiç rahatsız etmiyorsunuz beyim, –dedi hala,– evimize tekrar geleceğinizde de anlaştık. Artık biliyorsunuz, siz benim adayımsınız.

Çıkarken Don Fermín yanaştı Augusto'ya. Kulağına: "Böyle şey düşünmeyin!" dedi. "Niçin?" diye sordu Augusto. "Önseziler vardır, beyim, önseziler..."

Ayrılırken halanın son sözü: "Biliyorsunuz artık, benim adayımsınız."

Eugenia eve dönünce halasının ilk sözü:

— Biliyor musun Eugenia? –demek oldu.– Kim geldi bize? Don Augusto Pérez.

— Augusto Pérez... Augusto Pérez... Ha, evet! Peki kim getirdi onu?

— Pichín, kanaryam.

— Peki niye gelmiş?

— Bir soru daha! Senin peşinden.

— Benim peşimden, hem de kanarya getirmiş ha? Hiç anlamıyorum, Fermín eniştem gibi Esperanto konuşsan daha iyi olur.

— Senin peşinde, genç bir adam, çirkin değil, oturaklı, iyi eğitim görmüş, nazik, üstelik varsıl kızım, varsıl.

— Varsıllığı onun olsun, çalışıyorsam, bu kendimi satmak için değil.

— Satmaktan söz eden kim? Barut gibisin.

— Tamam, tamam hala, şakayı bırakalım.

— Göreceksin onu kızım, göreceksin ve fikrini değiştireceksin.

— Bu iş...

— İnsan büyük konuşmamalı.

— Allah'ın takdiri! –diye haykırdı Don Fermín,– Tanrı...

— Ama yahu, –dedi karısı,– senin bu anarşizmin, Tanrı sözcüğü ile nasıl bağdaşır? Bin kere söyledim sana. Buyuran kimse olmayacaksa, Tanrı ne olacak?

— Benim anarşizmim, hanım, binlerce kez duyduğun gibi mistiktir, mistik bir anarşizm. Tanrı insanlar gibi buyurmaz. Tanrı da anarşisttir, Tanrı buyurmaz, ama...

— Boyun mu eğer?

— Sen söyledin bunu hanım, sen söyledin. Bizzat Tanrı söyletti bunu sana. Gel hadi.

Karısını elinden tuttu, alnına baktı, bir tutam beyaz saçına üfledi ve ekledi:

— Tanrı esinledi sana. Bizzat o. Evet, Tanrı boyun eğiyor... boyun eğiyor...

— Evet, kuramsal olarak, değil mi? Ve sen, Eugenia, aptallığı bırak, karşına iyi bir kısmet çıkmış.

— Ben de anarşistim, hala, ama Fermín eniştem gibi mistik değilim.

— Tamam, göreceğiz, –dedi halası.

VII

"Ah! Orfeo!" dedi Augusto evde, hayvana süt verirken. "Ah Orfeo! İlk adımımı attım, kararlı bir adım attım; evine girdim, yuvasına girdim, kararlı bir adım atmak, ne demektir bilir misin? Talih rüzgârları bizi sürüklüyor, adımlarımızın hepsi kesin. Adımlarımız mı? Bu adımlar bizim mi? Yürüyelim Orfeo'cuğum, patika yolları olmayan, karmakarışık, yabanıl bir ormanda yürüyelim. Gelişigüzel yürürken ayaklarımızla açarız patika yolunu. Bir yıldız izlediklerini sanan insanlar vardır; ben iki yıldız izlediğimi sanıyorum, ikiz yıldız. Ve bu yıldız, gökyüzüne uzanan patika yolun yansımasıdır, rastlantının yansıması.

"Kararlı bir adım! Peki söyle bana Orfeo, Tanrı'nın, dünyanın ve nesnelerin olması gerekli mi? Bir şey olması gerekli mi? Bu gereklilik fikri, rastlantının kafamızda oluşturduğu üstün modelden başka nedir, ne dersin?

"Eugenia nereden çıktı birdenbire? O benim bir yaratım mı? Yoksa ben onun yaratısı mıyım? Ya da ikimiz, karşılıklı, birbirimizin yaratıları mıyız, o benim, ben onun? Belki bütün, her şeyin yaratısıdır, her şey de bütünün yaratısı mı acaba? Bir yaratı nedir? Sen nesin Orfeo? Ben neyim?

"Birçok kez Orfeo, var olmadığımı ve öteki insanların beni görmeyeceklerini sanarak sokaklarda dolaştığım olmuştur. Kimi zaman da beni, benim kendimi gördüğüm gibi görmediklerini düşlerdim. Doğru dürüst ve gereği gibi davrandığımı sanırken, bilmeden palyaçoluk yaptığım, öteki insanların da güldükleri ve benimle alay ettikleri olurdu. Böyle şey senin başına hiç gelmedi mi Orfeo? Gelmemiştir, çünkü henüz çok gençsin ve yaşam deneyimin yok. Üstelik köpeksin sen.

"Ama söyle bana Orfeo, kendilerini köpek sanan insanlar olduğu gibi, siz köpeklerde de kendilerini insan sananlar hiç olmadı mı?

"Ne biçim yaşam bu Orfeo, ne biçim yaşam, özellikle annem öldüğünden beri! Her yeni saate, önceki saatlerin beni ittiği düşüncesine kapılıyorum, geleceği hiç bilemedim. Ve onu sezinlemeye başladığım şu an, geçmişe dönüşecekmiş gibi geliyor bana. Eugenia hemen hemen bir anı benim için. Geçip giden bu günler... bu gün, geçen bu sonsuz gün, iç sıkıntısının sisinde kayıp gidiyor. Bugün dün gibi, yarın bugün gibi. Bak Orfeo, babamın şu küllükte bıraktığı küle bak...

"Bu, sonsuzluğun, Orfeo, korkunç sonsuzluğun ortaya çıkması. İnsan tek başına kalınca ve gözlerini geleceğe kapayınca, sonsuzluğun o korkunç uçurumu ortaya çıkıyor. Sonsuzluk gelecek değil. Biz ölünce, ölüm bize çevremizde yarım daire çizdirtiyor, o zaman geriye, geçmişe, geçip bitmiş olana doğru yürümeye başlıyoruz. Ve böylece yazgımızın yumağını çöze çöze, bize hazırladığı bir sonsuzluk asla var olmadığı için, hiç ulaşamadan hiçliğe doğru yürüyerek gidiyor, gidiyoruz.

"Yaşamımızın bu akıntısı altında, onun içinde, ters yönde akan başka bir akıntı var; burada dünden yarına gidiyoruz, orada yarından düne gidiliyor. Bir anda hem örülüyor, hem çözülüyor. Ve arada bir öteki dünyadan, bizim dünyamızın içinden esintiler, buharlar ve hatta gizemli gürültüler bize kadar geliyor. Tarihin derinlikleri bir karşı–tarihtir, izlediği tarihin ters yönünde bir süreç. Yeraltı ırmağı denizden kaynağa gider.

"Ve şimdi yalnızlığımın gökyüzünde Eugenia'nın iki gözü bana parıldıyor. Annemin gözyaşlarının ışıltısı ile bana parıldıyorlar. Ve var olduğuma inandırıyorlar beni, tatlı düş! *Amo, ergo sum!*[8] Bu aşk, Orfeo, içinde var olma sisinin

eridiği ve somutlaştığı yardımsever bir yağmur gibidir. Aşk sayesinde ruhumun bir cismi olduğu bilincini duyumsuyorum ve ona dokunuyorum. Aşk sayesinde Orfeo, ruh da derinliklerine kadar bana acı vermeye başlıyor. Ruhun kendisi, aşktan ve ete kemiğe bürünmüş acıdan başka nedir?

"Günler gelip geçiyor ve aşk kalıyor. Orada nesnelerin içerilerinde, çok derinlerinde, bu dünyanın akıntısı, öteki dünyanın ters akıntısı ile karşılaşıp çarpışıyor ve bu karşılama ile çarpışmadan acıların en büyüğü ve en tatlısı oluşuyor: yaşamak acısı...

"Bak Orfeo iplere bak, argaça bak, atkının mekikle nasıl gidip geldiğine bak, gücülerin nasıl oynadıklarına bak, ama söyle bana, varlığımızın dokumasının üzerinde sarıldığı kasnak nerede, söyle nerede?"

Orfeo, hiç tezgâh görmediği için, sahibini anlayabilmesi çok zordu. Ama konuşurken gözlerine bakınca ruhsal durumunu tahmin ediyordu.

VIII

Augusto titriyor, koltuğunda kendini işkence iskemlesinde oturuyormuş gibi duyumsuyordu; oradan kalkmak, o salonda dolaşmak, havaya yumruk sallamak, bağırmak, sirk çılgınlıkları yapmak, var olduğunu unutmak gibi korkunç bir öfkeye kapılmıştı. Ne Eugenia, ne Eugenia'nın halası, ne kocası, kuramsal ve mistik anarşist Don Fermín onu gerçeğe döndürebiliyorlardı.

— Evet, Don Augusto, –dedi Donya Ermelinda,– sanırım en iyisi sizin beklemeniz, çünkü gelmesi gecikmez; çağırırım onu, sizler birbirinizi görür ve tanışırsınız ve bu ilk adımdır. Bütün bu tür ilişkiler, tanışmakla başlar, değil mi?

— Gerçekten Senyora, –dedi Augusto, başka bir dünyadan konuşuyormuş gibi,– ilk adım birbirini görmek ve tanışmak...

— Ve sanırım o sizi böylece tanıyınca da, zira... durum çok açık!

— O denli açık değil, –dedi Don Fermín.– Yazgının yolları her zaman gizemlidir... Evlenmek işine gelince, önceden tanışmanın gerekli... daha doğrusu uygun olacağı düşüncesine ben karşıyım... karşıyım... Birbirini gerçekten tanımanın tek biçimi, *post nuptias*[9] tanımadır. Sana tanımanın İncil'de ne anlama geldiği konusunda söylediklerimi işittin ya karıcığım. Ve inan bana, bundan daha esaslı, daha temel tanışma yoktur, derinlere işleyen tanışma...

— Sus be adam, sus, saçmalama.

— Tanışmak, Ermelinda...

Kapının zili çaldı.

— Odur! –dedi enişte, gizemli bir sesle.

Augusto, topraktan başlayıp başından çıkan ve onu kendinden geçirinceye dek yükselen bir ateş dalgası duyumsadı. Ve yüreği çekiç darbeleriyle atmaya başladı.

Kapının açıldığını ve hızlı, birbirinin aynı, ritmik adımların sesini duydular. Ve Augusto nasıl olduğunu anlamadan, bedeninin yeniden dinginleştiğini duyumsadı.

— Çağırayım onu, –dedi Don Fermín, yerinden kalkıyormuş gibi yaparak.

— Hayır, hiç olmaz! –diye bağırdı, Donya Ermelinda ve zili çaldı.

Sonra aşçı kadın gelince de:

— Senyorita Eugenia'ya söyle, gelsin, –dedi.

Bir sessizlik oldu. Suç ortağıymışlar gibi üçü de sustu. Augusto ise kendi kendine konuşuyordu: "Buna dayanabilecek miyim? Gözleri şu kapının boşluğunu doldurunca, bir gelincik gibi kıpkırmızı ya da bir zambak gibi bembeyaz kesilmeyecek miyim acaba? Kalbim çatlamayacak mı?"

Uçuşa kalkan bir güvercin sesi gibi hafif bir ses duyuldu, kısa ve kuru bir "A!" ve yere basmıyora benzeyen bir bedendeki gencecik bir yüzde Eugenia'nın gözleri, sahneye yeni ve gizemli ruhsal bir ışık yaydı. Olduğu yere çivilenmiş olan Augusto, burada bitmiş bir bitki gibi, kendinden geçmiş ve gözlerin yaydıkları gizemli ruhsal ışıkta emilmiş, kendisini dingin, aşırı dingin duyumsadı. Ve ancak Donya Ermelinda'nın yeğenine: "Dostumuz Don Augusto Pérez burada..." dediğini duyar duymaz kendine geldi, gülümsemeye çalışarak ayağa kalktı.

— İşte seni tanımak isteyen dostumuz Augusto Pérez...

— Kanaryalı bey mi? –diye sordu Eugenia.

— Evet, kanaryalı bey, –diye Augusto yanıt verdi, kıza yaklaşıp elini uzatırken. Ve düşündü: "Eli elimi yakacak!"

Ama hiç öyle olmadı. Beyaz ve soğuk bir el, kar gibi beyaz, kar gibi soğuk bir el değdi eline. Ve Augusto tüm benliğine, bir dinginlik sıvısının yayıldığını duyumsadı.

Eugenia oturdu.

— Peki bu beyefendi... –diye söze başladı piyano öğretmeni.

"Bu beyefendi... bu beyefendi..." diye düşündü Augusto çabuk çabuk, "bu beyefendi! Bana beyefendi, diyor. Kötü bir alâmet bu!"

— Kızım, iyi bir rastlantı sonucu bu beyefendi...

— Evet, kanarya nedeniyle.

— Yazgı yolları gizemlidir! –diye kesip attı anarşist.

— Diyorum ki, bu beyefendi iyi bir rastlantı sonucu bizimle tanıştı; sonunda tanıdığım ve çok saygı duyduğum bir hanımın oğlu olduğu anlaşıldı; artık bizimle iyi bir dost olduğu için, seni de tanımak istedi kızım, Eugenia.

— Ve size hayran olmak, –diye ekledi Augusto.

— Bana mı hayran olduğu için? –diye haykırdı Eugenia.

— Evet, piyanist olarak.

— Ya!

— Sanata olan büyük aşkınızı biliyorum, Senyorita...

— Sanata mı? Hangisine, müziğe mi?

— Kuşkusuz, müziğe

— Demek sizi aldatmışlar, Don Augusto!

"Don Augusto! Don Augusto!" diye düşündü. "Don!.. Ne berbat şu Don sözcüğü! Nerdeyse şu adam, der gibi." Sonra yüksek sesle:

— Siz müzikten hoşlanmaz mısınız?

— Hiç sevmem, emin olun.

"Liduvina haklıymış," diye içinden geçirdi Augusto; "bu kız evlendikten sonra ve kocası geçimini sağlayacak olsa, piyanonun tuşlarına dokunmaz." Sonra yüksek sesle:

— Herkes sizi çok mükemmel bir öğretmen olarak tanıyor...

— Mesleğimi olabildiğince iyi yapmaya çalışıyorum, bir de hayatımı kazanmak zorundayım.

— Hayatını kazanmak sorununa gelince... –diye konuşmaya başladı Don Fermín.

— Pekâlâ, yeter, –diye araya girdi halası,– Senyor her şeyi biliyor zaten...

— Her şeyi mi? Neyi? –diye sordu Eugenia sertçe, kalkmak için hafif bir hareket yaparken.

— Evet, ipotek sorununu...

— Nasıl? –diye bağırdı Eugenia ayağa kalkarak. Ama bütün bunlar ne anlama geliyor? Bu ziyaretin amacı ne?

— Yeğenim sana söyledim ya, bu beyefendi seninle tanışmak istiyor... Sen de böyle telaşlanma...

— Ama kimi şeyler vardır ki...

— Halanızı bağışlayın, Senyorita, –diye yalvardı Augusto, ayağa kalktı, halasıyla eniştesi de kalktılar.– başka bir şey olmadı ki... İpotek sorunu, özveriniz ve çalışma aşkınız konusunda ağzından pek ilginç ve daha çok laf almak için halanıza hiçbir şey yapmadım; yo...

— Evet, bana bir mektup yolladıktan birkaç gün sonra kanaryayı getirmekle yetindiniz...

— Doğru, bunu inkâr etmiyorum.

— Pekâlâ beyefendi, mektubunuzu canımın istediği ve kimsenin beni zorlamadığı an yanıtlayacağım. Ve şimdi çekilmem daha iyi olacak.

— İyi, çok iyi, –diye haykırdı Don Fermín.– İşte karakterlilik ve özgürlük bu! Bu geleceğin kadını! Böyle kadınları bilek gücüyle yenmek gerek, Pérez dostum, bilek gücüyle!

— Senyorita!.. –diye yakardı Augusto, kıza yaklaşarak.

— Haklısınız, –dedi Eugenia ve vedalaşmak için biraz önceki, aynı kar gibi bembeyaz ve soğuk elini uzattı.

Arkasını dönmüş çıkarken ve gizemli ruhsal ışığın kaynağı, o gözler kaybolurken, Augusto bir ateş dalgasının bedenini sardığını duyumsadı; göğsünde yüreği çekiç darbeleriyle vuruyordu ve başı çatlayacak gibiydi.

— Kendinizi iyi hissetmiyor musunuz? –diye sordu Don Fermín.

— Ne biçim kız, Tanrım, ne biçim kız! –diye haykırıyordu Donya Ermelinda.

— Şahane! Görkemli! Kahraman! Bir Kadın! Gerçek bir kadın! –dedi Augusto.

— Bana göre de, –dedi Don Fermín.

— Bağışlayın, Senyor Don Augusto, –diye yineledi Ermelinda hala,– bağışlayın, bu kız küçük bir kirpi; kimin aklına gelirdi!..

— Ama ben hayran kaldım Senyora, hayran kaldım! Beni en çok coşturan, ben de olmayan bu güçlü bağımsızlık

özelliği!.. evet bu kadın, bu, gereksinme duyduğum başka bir kadın değil, bu!

— Evet, Senyor Pérez, evet, –diye onayladı anarşist;– geleceğin kadını bu işte!

Donya Ermelinda yadsıdı:

— Ya ben?

— Sen, geçmişin kadınısın! Diyorum ki, geleceğin kadını bu işte! Kuşkusuz, gelecekteki toplum ve geleceğin kadını ile ilgili olarak sık sık yaptığım konuşmaları boşuna dinlemedi; anarşizmin... bombasız anarşizmin özgürlükçü doktrinlerini onun kafasına boşuna sokmadım!

— Şu halde, –dedi halası sıkıntıyla,– bu ufaklığın bomba atabileceğine de inanırım!

— Öyle bile olsa... –dedi Augusto.

— Hayır, hayır! O kadar da değil! –dedi Don Fermín.

— Peki sonra?

— Don Augusto! Don Augusto!

— Sanırım, –dedi Ermelinda hala,– bu olup bitenler yüzünden isteklerinizden vazgeçmeyeceksiniz ya...

— Kuşkusuz hayır! Daha da önem kazandı.

— Öyleyse elde etmeye! Sizin tarafınızda olduğumuzu artık biliyorsunuz ve ne zaman canınız isterse bu eve gelebilirsiniz. Eugenia'yı sevin sevmeyin.

— Ama hanım, Don Augusto'nun buraya gelmesinden hoşlanıp hoşlanmayacağı konusunda Eugenia hiçbir şey söylemedi!.. Onu bilek gücüyle kazanmak gerekir dostum, bilek gücüyle! Onu tanıdıkça nasıl bir karakteri olduğunu göreceksiniz. O gerçek bir kadındır Don Augusto ve onu

bilek gücüyle kazanmanız gerekir. Onu tanımak istemez misiniz?

— Evet, ama...

— Anlaşıldı, anlaşıldı dostum! Şu halde savaşmaya!

— Doğru, kuşkusuz ve şimdilik hoşça kalın!

Don Fermín bir şey söylemek için Don Augusto'yu bir kenara çekti:

— Size söylemeyi unutmuşum, Eugenia'ya yazacak olursanız adını "j" ile yazın "ge" ile değil, soyadı Arco'yu da "k" ile: Eujenia Domingo del Arko.

— Peki niçin?

— Esperanto'nun tek dil olacağı, bütün insanlar için tek bir dil olacağı mutlu güne dek İspanyolca'nın fonetik yazımla yazılması gerek. Artık "c" harfi yok! "C"lere savaş! Za, ze, zi, zo, zu da, "z" harfi var ve ka, ke, ki, ko, ku da "k" ile. "H"ler kapı dışarı! "H" saçmalıktır, tepkidir, otoritedir, ortaçağdır, gerilemedir! "H"ye savaş!

— Demek siz aynı zamanda fonetikçisiniz?

— Aynı zamanda mı? Niçin aynı zamanda?

— Anarşistsiniz, Esperantocusunuz...

— Hepsi bir, Senyor, hepsi bir. Anarşizm, Esperantoculuk, ispritizmacılık, vejetaryenlik, fonetik... Hepsi bir! Otoriteyle savaş! Dillerin bölünmesiyle savaş. Kötü malzemeyle savaş! Ölümle savaş! Etle savaş! H harfiyle savaş! Elveda!

Birbirlerinden ayrıldılar ve Augusto büyük bir yükten kurtulmuş gibi, hatta sevinçle çıktı sokağa. Ruhunun derinliklerinden geçecekleri hiçbir zaman önceden kestiremezdi. İlk kez rahat bir biçimde karşı karşıya geldikleri, yakın oldukları ve onu incitmeden

konuştuklarında, Eugenia onu daha çok coşturmuş ve canlandırmıştı. Dünya daha büyük görünüyordu, hava daha temiz ve gökyüzü daha mavi. İlk kez soluklanıyormuş gibiydi. Kulaklarında en içtenlikle şakıyan, annesinin "evlen!" sözüydü! Sokakta karşılaştığı hemen hemen bütün kadınlar güzel, çok güzel görünüyorlardı, hiçbirisi çirkin değildi. Augusto için, gökyüzünün maviliklerinin ötesinde, görünen kubbesinin arkasına sığınan görünmez iki büyük yıldızdan çıkan gizemli, yeni bir ışığın aydınlattığı bir dünya oluşmaya başlıyor denebilirdi. Dünyayı tanımaya başlıyordu. Ve nasıl olduğunu bilmeden, bedensel günahla Adem Baba'mızla Havva Ana'mızın iyilik ve kötülük bilgisi ağacının meyvesini denedikleri için günaha girmeleri arasındaki kaba anlaşılmazlığın derin kaynağını düşünmeye başladı.

Ve Don Fermín'in bilginin kökeni ile ilgili öğretisini düşündü.

Evine geldi ve Orfeo kendisini karşılamak için dışarı fırlayınca kollarının arasına aldı, okşadı ve: "Bugün," dedi, "yeni bir yaşama başlıyoruz, Orfeo. Dünyanın daha büyük, havanın daha temiz ve gökyüzünün daha mavi olduğunu duyumsamıyor musun? Ah Orfeo, onu gördüğün zaman, onu tanıdığın zaman!.. O zaman ben nasıl insandan başka bir şey olmayışımın acısını çekiyorsam, sen de köpekten başka bir şey olmadığının acısını duyacaksın. Söyle bana Orfeo, günah işleyip işlemediğinizi, bilginin günah olup olmadığını siz köpekler nasıl bilebilirsiniz? Günah olmayan bilgi, bilgi değildir, akılcı değildir."

Sadık Liduvina'sı yemek servisi yaparken bakakaldı ona.

— Ne bakıyorsun? –diye sordu Augusto.

— Bir değişiklik var gibi geliyor bana.

— Bunu da nereden çıkarıyorsun?

— Küçük Bey'in yüzü değişmiş.

— Öyle mi geldi sana?

— Kuşkusuz. Yani... piyanistle işler nasıl?

— Liduvina! Liduvina!

— Haklısınız, Küçük Bey; ama mutluluğunuz beni çok ilgilendiriyor.

— Mutluluk nedir, bilen var mı?

— Doğru ya.

Mutluluk yerin altındaymış gibi ikisi birden yere baktı.

IX

Ertesi gün Eugenia kapıcı dairesinin küçük, kirli aralığında genç bir adamla konuşurken, kapıcı kadın hava almak için gizlice ev kapısının önüne çıkmıştı.

— Artık bu işi burada bitirmeliyiz, Mauricio, –diyordu Eugenia,– bunu sürdüremeyiz, özellikle dün olanları sana anlattıktan sonra.

— Ama, –dedi Mauricio denilen delikanlı,– o seni isteyen kişi dalgının teki, saf bir adam olduğunu söylemiyor muydun sen?

— Evet, ama paralı, üstelik halam beni rahat bırakmaz. Gerçeği söylemem gerekirse, kimseye kabalık yapmak hoşuma gitmez, kimsenin de benim başımı ağrıtmasını istemem.

— Kov gitsin!

— Nereden? Halamla eniştemin evinden mi? Ya onlar kovmamı istemezlerse?

— Hiç aldırma.

— Ne aldırdığım var, ne de aldırmayı düşünüyorum, ama zavallının, tam evde olduğum saatte beni ziyarete geleceğini sanıyorum. Sen de anlarsın ya, odama kapanıp beni görmesini yadsımam söz konusu olamaz ve bana sormadan, sessizce acı çeken rolünü oynayacaktır.

— Bırak, oynasın.

— Hayır, hangi türden olursa olsun, hiçbir dilenciye dayanamam, üstelik böyle, gözleriyle sadaka dilenenlere. Bana bakışlarını bir görsen!

— Seni duygulandırıyor mu?

— Beni rahatsız ediyor. Niçin doğrusunu söylemeyeyim ki sana, evet, beni duygulandırıyor

— Peki korkuyor musun?

— Saçmalama oğlum! Ben hiçbir şeyden korkmam. Benim için senden başka kimse yok.

— Zaten biliyordum! –dedi Mauricio kendine güvenerek, bir elini Eugenia'nın dizine koydu ve öylece kaldı.

— Karar vermen gerekir, Mauricio, –dedi.

— Ama neye güzelim, ne için?

— Olması gereken şeye oğlum, olması gereken şeye. Artık evlenmemize!

— Peki neyle yaşayacağız?

— Sen bir iş buluncaya dek benim kazandığımla.

— Senin kazandığınla mı?

— Evet, şu benim tiksindirici müziğimle.

— Senin kazandığınla ha? Hayır, olamaz bu? Asla! Asla! Asla! Senin kazancınla yaşamaktansa!.. İş arayacağım, iş aramayı sürdüreceğim, bekleyelim bakalım...

— Bekleyelim... bekleyelim... böylece yıllarımız geçip gidecek, –diye haykırdı Eugenia, Mauricio'nun dizkapağına elini koyduğu ayağıyla yere vurarak.

Ve delikanlı, titrediğini hissedince elini çekti, ama bu kez kolunu kızın boynuna doladı ve parmaklarıyla sevgilisinin küpelerinden birisiyle oynamaya başladı. Eugenia ses çıkarmıyordu.

— Bak Eugenia, eğlenmek için bu salak adama yüz verebilirsin.

— Mauricio!

— Haklısın! Kızma, güzelim!

Koluyla Eugenia'nın başını kendine doğru çekti, dudaklarını dudaklarına yaklaştırdı ve gözlerini kapatarak ıslak, sessiz ve uzun bir öpücük kondurdu.

— Mauricio!

Ve sonra Eugenia onu gözlerinden öptü.

— Bu böyle süremez, Mauricio!

— Nasıl? Bundan daha iyi ne var? Asla daha iyi olamayacağımızı anlamıyor musun?

— Sana söylüyorum Mauricio, bu böyle sürüp gidemez. İş aramak zorundasın. Müzikten tiksiniyorum.

Zavallı kız, açıkça ayrımına varmadan, müziğin sonsuz bir hazırlanma, hiçbir zaman erişilemeyecek bir amaca hazırlanma, hiç bitmeyen sonsuz bir başlangıç olduğunu belli belirsiz duyumsuyordu. Müzikten bıkmıştı.

— İş arayacağım, Eugenia, iş arayacağım.

— Hep aynı şeyi söylüyorsun ve hep yerimizde sayıyoruz.

— Sen sanıyorsun ki...

— Aslında aylaktan başka bir şey değilsin sen ve sonunda benim sana iş aramam gerekecek. Kuşkusuz siz erkeklerin umurunda değil beklemek!..

— Sen öyle sanıyorsun...

— Evet, evet, ben ne söylediğimi biliyorum. Ve bir kez daha yineliyorum sana, aç bir köpeğin gözleri gibi, Don Augusto'nun yalvaran gözlerini görmek istemiyorum...

— Sana neler oluyor böyle, kızım!

— Hadi şimdi, –diye ekledi ayağa kalkıp onu eliyle iterken,– rahat dur, çık, temiz hava al, sana gereken bu!

— Eugenia! Eugenia! –diye kulağına yalvardı, sert ve nerdeyse ateşli bir sesle,– istemiş olsaydın...

— Sevmeyi öğrenmesi gereken insan sensin, Mauricio. Öyleyse... adam... olmayı da! İş ara, acele karar ver; olmazsa ben çalışacağım; acele karar ver. Yoksa...

— Yoksa... ne?

— Hiç! Bu işi bitirmek gerekir!

Yanıt vermesini beklemeden kapıcı dairesinin küçük aralığından çıktı. Kapıcı kadınla karşılaşınca:

— İşte yeğeniniz burada, Senyora Marta, söyleyin ona, artık bir karar versin.

Eugenia başı dimdik sokağa çıktı, o sırada bir laternadan çılgın bir polka duyuluyordu. "Korkunç! Korkunç! Korkunç!" dedi kız kendi kendine, yokuş aşağı kaçarcasına gitti.

X

Augusto bir sırdaşa gereksinme duyduğu için, Eugenia'nın evini ziyaret ettiğinin ertesi günü ve kızın, kapıcı kadının evinde sevgilisinin gevşek âşıklığını kışkırttığı saatte, arkadaşı Victor'u görmek için Gazino'ya gitti.

Augusto, bu ziyaret ve güçlü kadın imajı –gözlerinden güç fışkırıyordu– ruhunun derinliklerine dek işlemiş ve şimdiye dek gizli kalmış bir kaynağı aydınlatmışçasına kendisini değişmiş duyumsuyordu. Ayağını yere daha sağlam basıyor ve daha özgürce soluklanıyordu.

"Yaşamda artık bir amacım, bir ereğim var," diyordu kendi kendine, "bu genç kızı elde etmek ya da onun beni elde etmesi. Aynı şey. Aşkta yenme ya da yenilme, aynı şey. Yine de hayır!.. Burada yenilmek, Eugenia'nın öteki erkek için beni terk etmesi demek. Öteki için, çünkü burada kuşkusuz başka bir erkek var. Öteki mi? Öteki kim? Yoksa ben öteki miyim? Ben bir talibim, evlenmek istiyorum, peki öteki... öteki artık ne taliptir, ne de evlenmek istiyor, çünkü elde etmiş. Kuşkusuz yalnızca tatlı Eugenia'nın aşkından başka. Daha başka?"

Yanından geçerken gençlik, sağlık ve neşe saçan bir kadın bedeni, kendi kendine konuşmasını kesti ve peşinden sürükledi. İç konuşmalarını sürdürürken kurulmuş bir makine gibi bedeni izlemeye başladı:

"Ne güzel! Bu kadın da ve şu kadın da, biri ve öteki. Belki ötekinin talip olup istemesi yerine, kız ona talip olmuş ve istemiştir; kim bilir belki de layık olduğu gibi kıza karşılık vermiyor... Ama ne denli cıvıl cıvıl bu kız! Oradan geçeni nasıl da sevimli bir biçimde selamlıyor! Bu gözleri nereden almış olabilir? Nerdeyse ötekiler gibi, Eugenia'nın gözleri gibi. Yaşamın ve ölümün bu kollar arasında unutulması ne

tatlıdır kim bilir! Bedenin dalgalanıyorcasına o kolların arasında sallanmak! Öteki!.. Ama öteki Eugenia'nın sevgilisi değil, kızın sevdiği o değil; öteki benim. Evet, ben ötekiyim; ben ötekiyim!"

Kendisinin öteki olduğu kararına vardıktan sonra, izlediği kız bir eve girdi. Augusto eve bakakaldı. Ve o zaman, onu izleyerek oraya geldiğinin ayrımına vardı. Gazino'ya gitmek üzere çıktığını ve bu yola saptığını anımsadı. Ve sürdürdü konuşmasını:

"Ama ne kadar çok güzel kadın var bu dünyada, Tanrım! Hemen hemen hepsi. Şükürler olsun Tanrım! Şükürler olsun! *Gratis agimis tibi propter magnam gloriam tuam!*[10] Senin ululuğun kadının güzelliği, Tanrım! Ama o ne saçlar, Tanrım, o ne saçlar!"

O sırada kolunda sepetle karşısına çıkan hizmetçi kızın gerçekten de şahane saçları vardı. Ve Augusto kızın peşine düştü. Işık, örgülerinden kaçıp kurtulmaya, açık ve serin havada açılmaya çabalıyorlarmış gibi görünen bu altın saçların arasında yuvalanmak istiyordu sanki. Ve bu saçların altında safi gülümsemeden oluşmuş bir yüz.

"Ben ötekiyim, ben ötekiyim," diye sürdürdü konuşmasını Augusto, sepetli kızı izlerken; "ama başka kadınlar yok mu? Evet, öteki için başka kadınlar var! Ama birisi gibi, onun gibisi, o biricik gibisi hiç yok! Hiç yok! Bütün bu kadınlar onun, biriciğin, benim tatlı Eugenia'mın kopyası gibi. Benimki mi? Evet, ben düşüncelerimle, arzumla onu kendimin yapıyorum. O, birisi yani öteki adam bedenen ona sahip olabilir; ama o gözlerin gizemli ruhsal ışığı benim. Benim! Benim! Ve bu altın saçlar da gizemli bir ruhsal ışık yansıtmıyorlar mı? Tek bir Eugenia mı var, yoksa iki mi? Birisi benimki, öteki sevgilisinin. Evet, bu böyleyse, iki Eugenia varsa, o adam kendisininkiyle kalsın, ben de kendiminkiyle kalacağım. Hüzün beni yokladığı zaman,

özellikle geceleri ve neden olduğunu bilmeden içimden ağlamak geldiği zaman, yüzümü, dudaklarımı, gözlerimi bu altın gibi saçlarla örtmek ve bu saçların arasından süzülen ve onun kokusuyla dolan havayı solumak ne tatlı olur kim bilir! Ama..."

Birdenbire durdurulmuş gibi geldi. Sepetli kız bir arkadaşıyla konuşmak için durmuştu. Augusto bir an duraksadı ve kendi kendine: "Boş ver," dedi, "Eugenia'yı tanıdığımdan beri öyle güzel kadınlara rastlıyorum ki!.." Gazino'nun yolunu tutmak üzere yürümeye başladı.

"Eğer Eugenia ötekini, yani sevgilisini yeğleyecek olursa, yüceliği herkesi şaşırtabilecek, kahramanca bir karar alabilirim. Her şeyden önce, beni sevsin sevmesin, ipotek işi askıda bırakılamaz!"

Kendi kendine konuşması, gökyüzünün dinginliğinden fışkırıyormuşa benzeyen bir sevinç fırtınasıyla kesildi. Hemen yanında iki genç kız gülüyordu ve gülüşleri, çiçeğe durmuş bir daldaki iki kuşun cıvıltıları gibiydi. Augusto, güzelliğe susamış bakışlarını bir an tek bir vücutmuş gibi görünen bu iki kıza dikti. Kol kola yürüyorlardı. Onları yakalamak ve her birini bir koluna takıp, yaşam rüzgârının onları sürükleyeceği gökyüzüne bakarak, ikisinin ortasında yürümek için korkunç bir istek duydu.

"Ama Eugenia'yı tanıdığımdan beri güzel kadınlar ne kadar çoğaldı!" diyordu kendi kendine bu güler yüzlü ikiliyi izlerken; "Dünya cennete dönüştü! Bu ne gözler! Bu ne saçlar! Bu ne gülüşler! Birisi sarışın, öteki ise esmer; ama hangisi sarışın? Hangisi esmer? İkisini birbiriyle karıştırıyorum!.."

— Ama birader, uyanık mısın, yoksa uyuyor musun?

— Selam Victor.

— Seni Gazino'da bekliyordum, ama gelmeyince...

— Oraya gidiyordum...

— Oraya mı? Bu taraftan mı? Sen deli misin?

— Evet, haklısın; ama bak, sana gerçeği söyleyeceğim. Sanırım, sana Eugenia'dan söz etmiştim...

— Piyanist kızdan mı? Evet.

— Tamam işte, ona delicesine âşık oldum, deli gibi vurgunum...

— Evet, bir sevdalı gibi. Devam et.

— Ben deliyim oğlum, deli. Halasını ve eniştesini ziyaret bahanesiyle dün onu evinde gördüm; onu gördüm...

— Sana baktı, öyle değil mi? Sen de Tanrı'ya inandın yine?

— Hayır, bana bakmadı, beni bakışlarıyla sarıp sarmaladı; Tanrı'ya inanmak değildi bu, kendimi bir Tanrı sandım.

— Altüst olmuşsun dostum...

— Nasıl da kendinden emin! Ama bilmiyorum o zamandan beri bana neler oluyor; gördüğüm kadınların hemen hemen hepsi bana güzel görünüyor ve evden çıkalı daha yarım saat olmadı, kadınlardan üçüne, hayır, hayır dördüne âşık oldum: Birincisi gözden ibaretti, ikincisi şahane saçlardan, biraz önce de melek gibi gülüşen, birisi sarışın birisi esmer iki genç kız. Dördünü de izledim. Bu ne demek oluyor?

— Bu şu demek, Augusto dostum, senin sevgi hazinen, nerede kullanılacağını bilmeden ruhunun derinliklerinde devinimsiz uyuyordu; piyanist Eugenia geldi, seni sarstı senin aşkının uyuduğu su birikintisini gözleriyle dalgalandırdı: Aşkın uyandı, su birikintisinden fışkırdı ve çok büyük olduğu için her yana yayıldı. Senin gibi birisi bir

kadına gerçekten âşık olursa, aynı zamanda bütün kadınlara âşık olur.

— Ben tersi olur sanıyordum... Ama, ayraç içinde, bak hele, nasıl da güzel bir esmer! Parlayan gece! Işığı en çok özümleyenin siyah olduğunu söylemekte haklılar. Saçlarının arasında, gözlerinin siyah kehribarında gizlenmiş ışığı görmüyor musun? Peşinden gidelim onun...

— Nasıl istersen...

— Evet, evet tam tersi olur sanıyordum; bir insan gerçekten âşık olursa, aşkını hepsine dağıtmaktansa, tek birisine yoğunlaştırdığını, bütün öteki kadınların yok olduklarını, değerlerini yitirdiklerini sanırdım... Ama bak, saçlarının siyahlığına inen güneşin şu vuruşuna bak!

— Hayır; göreceksin, sana açıklayabilirsem, göreceksin. Kuşkusuz sen ayrımında olmadan ne şuna ne buna, kadına, soyuta âşıktın; Eugenia'yı görünce, bu soyut somutlaştı ve kadın kadınlaştı ve sen ona âşık oldun ve şimdi onu bırakıp gitmeden, onda hemen hemen bütün kadınlara âşık oluyorsun ve karşı cinsin hepsine âşık oluyorsun. Şu halde soyuttan somuta, somuttan karşı cinse, kadından bir kadına ve bir kadından kadınlara geçtin.

— İşte bir metafizik!

— Metafizik değilse, aşk nedir?

— Hadi canım sen de!

— Özellikle senin için. Senin bütün aşkın yalnızca beyinsel ya da söyledikleri gibi kafadan.

— Sen öyle san... –diye haykırdı Augusto biraz alınmış ve keyifsizce, çünkü aşkının yalnızca kafadan olması, yüreğinin derinliklerini sızlattı.

— Beni daha da zorlarsan, senin salt bir düşünce, kurgusal bir birey olduğunu söylerim...

— Başka insanlar gibi benim de âşık olabileceğime inanmıyor musun?..

— Gerçekten âşıksın, buna inanıyorum, yalnızca kafadan. Aşık olduğunu sanıyorsun sen...

— Bu, âşık olduğunu sanmaktan başka bir şey değilse, âşık olmak nedir ki?

— Ah dostum ah! Bu sandığından daha da karışık!..

— Peki söyle bana, bir insanın gerçekten âşık olması, salt âşık olduğunu sanmaması nasıl anlaşılır?

— Bak, en iyisi bu konuyu bir yana bırakalım, başka şeylerden söz edelim.

Augusto evine döndüğü zaman Orfeo'yu kolları arasına aldı ve: "Göreceğiz Orfeo'cuğum," dedi, "bir insanın âşık olmasıyla, âşık olduğunu sanması arasında ne fark var? Ben Eugenia'ya âşık mıyım, değil miyim? Onu gördüğüm zaman göğsümde yüreğim çarpmıyor mu? Kanım tutuşmuyor mu? Ben de öteki insanlar gibi değil miyim? Onlar gibi olduğumu onlara kanıtlamalıyım, Orfeo!"

Akşam yemeğinde Liduvina ile karşı karşıya gelince ona sordu:

— Söyle Liduvina, bir erkeğin gerçekten âşık olduğu nasıl anlaşılır?

— Ama Küçük Bey, ne oluyor böyle size!..

— Boş ver, sen söyle, nasıl bilinir?

— Yani... şöyle ki... Bir sürü saçmalık yapması ve saçma sapan konuşmasıyla anlaşılır. Bir erkek gerçekten âşık olursa, diyelim, bir kadına *vurulursa*, artık insan değildir...

— Peki nedir?

— Şey... şey... şey... bir nesnedir, bir hayvan... O kadın onu istediği gibi yapar.

— Öyleyse bir kadın, bir adama gerçekten âşık olursa, senin dediğin gibi, vurulursa, adam kadını istediği gibi yapar mı?

— Durum tam olarak aynı değil...

— Nasıl? Nasıl?

— Bunu açıklamak çok zor, Küçük Bey. Ama siz gerçekten âşık mısınız?

— Benim de kanıtlamaya çalıştığım bu. Saçmalıklar, kocaman kocaman saçmalıklar, hiçbirisini ne söyledim, ne de yaptım... sanırım

Liduvina sustu ve Augusto kendi kendine: "Gerçekten âşık olacak mıyım?" dedi.

XI

Bir başka gün Augusto, Don Fermín ile Donya Ermelinda'nın kapısını çalınca, hizmetçi kadın onu salona buyur etti: "Şimdi haber veririm" dedi. Augusto bir süre tek başına ve boşluktaymış gibi kaldı. Göğsünde korkunç bir sıkışma vardı. Boğucu bir resmiyet duygusu sarıyordu benliğini. Hemen kalkmak üzere oturdu ve duvarlarda asılı resimlere bakarak oyalandı, aralarından birisi Eugenia'nındı. İçini koşa koşa kaçmak isteği doldurdu. Biraz sonra hafif adım sesleri duyunca, göğsüne buzdan bir hançer saplandığını duyumsadı, bir sis tabakası kafasını doldurmuştu sanki. Salonun kapısı açıldı ve Eugenia göründü. Zavallı Augusto bir koltuğun arkalığına dayandı. Eugenia onu böyle soluk görünce bir an sarardı ve salonun ortasında kalakaldı ve sonra Augusto'ya yaklaşarak tok ve alçak bir sesle:

— Neyiniz var Don Augusto? –diye sordu,– fenalaştınız mı?

— Hayır, hayır, bir şeyim yok; ne bileyim...

— Bir şey ister misiniz? Bir gereksinmeniz var mı?

— Bir bardak su.

Eugenia, bahane yakalamış birisi gibi, bir bardak su almak için salondan çıktı ve hemen bir bardak su getirdi. Su bardakta çalkalanıyordu, ama Augusto'nun elinde daha da çalkalandı, beceriksizce bir yudumda içti, su çenesinden aşağıya doğru akarken gözlerini Eugenia'nın gözlerinden ayıramıyordu.

— Eğer isterseniz, –dedi,– size bir fincan çay, papatya çayı ya da ıhlamur yaptırabilirim... Ne oldu size böyle?

— Hayır, hayır, hiçbir şey olmadı; teşekkürler Eugenia, teşekkürler, –dedi ve sakalındaki suları sildi.

— Pekâlâ öyleyse, oturun şimdi.

İkisi de oturduktan sonra Eugenia konuşmasını sürdürdü:

— Bugünlerde sizi bekliyordum, kimi öğleden sonraları olduğu gibi halamla eniştem evde olmasalar bile, sizi buyur etmesini ve bana haber vermesini söylemiştim hizmetçi kadına. Öyle ya da böyle sizinle baş başa konuşmak istiyordum.

— Ah Eugenia! Eugenia!

— Peki, olayları daha soğukkanlılıkla ele alın. Salona girdiğimde beni öylesine korkuttunuz ki, sizi bu denli etkileyeceğimi hiç düşünemezdim; ölü gibiydiniz.

— İnanın bana, canlı cenaze gibiydim.

— Karşılıklı konuşmamız gerek.

— Eugenia! –diye haykırdı zavallı Augusto ve bir elini uzattı, ama hemen geri çekti.

— Henüz iki yakın dost gibi rahat rahat konuşabilecek durumda olmadığınızı sanıyorum. Hadi bakalım!

Ve nabzını ölçmek için elini tuttu. Zavallı Augusto'nun nabzı hızlı hızlı atmaya başladı, alnı yanıyordu. Eugenia'nın gözleri silinip gitmişti sanki ve sisten, kıpkırmızı sisten başka bir şey görmedi. Bir an bilincini yitirdiğini sandı.

— Bana acıyın Eugenia! Bana acıyın!

— Sakin olun, Don Augusto, sakin olun!

— Don Augusto... Don Augusto... Don... Don...

— Evet, dostum Augusto, sakin olun ve rahat rahat konuşalım.

— Ama, izin verin bana...

Ve piyanonun tuşlarını okşamak, tatlı tatlı arpej yapmak için yaratılmış incecik parmaklı, kar gibi beyaz ve soğuk sağ elini iki eli arasına aldı.

— Nasıl isterseniz, Don Augusto.

Augusto bu eli dudaklarına götürdü ve öpücüklere boğdu, ama kar gibi soğukluğu pek ısıtamadı.

— Eğer bitirdinizse Don Augusto, konuşmaya başlayabiliriz.

— Ama dinleyin, Eugenia, bakın...

— Hayır, hayır, hayır, biraz ciddi olun!

Ve elini, onun elleri arasından kurtararak:

— Bilmiyorum, –dedi,– halamla eniştem, daha doğrusu halam size ne gibi umut verdi, ama bence, aldanmışa benziyorsunuz.

— Nasıl aldanmış?

— Evet, size bir sevgilim olduğunu söylemeleri gerekirdi.

— Biliyorum.

— Bunu size onlar mı söyledi?

— Hayır, hayır, bunu kimse söylemedi bana, ama ben biliyorum.

— Öyleyse...

— Ama ben Eugenia, hiçbir öneride bulunmuyorum, hiçbir şey aramıyorum, hiçbir şey istemiyorum; ama yalnızca, bu

gözlerin bakışlarında ruhumu yıkamak ve soluğunuzun buğusunda sarhoş olmak için arada bir gelmeme izin vermeniz bana yeter...

— Tamam Don Augusto, bunlar kitap lafları, bırakalım bunu. Ne zaman isterseniz, gelmenize, beni görmenize, tekrar tekrar görmenize, benimle konuşmanıza, hatta... hiç karşı değilim, gördünüz işte, elimi öpmenize bile karşı çıkmadım, ama benim bir sevgilim var, âşık olduğum ve evlenmeyi düşündüğüm bir sevgili.

— Ama gerçekten ona âşık mısınız?

— İşte bir soru ki!

— Ona âşık olduğunuzu nasıl biliyorsunuz?

— Çıldırdınız mı siz, Don Augusto?

— Hayır, hayır, en iyi arkadaşım bana, âşık olmadıkları halde âşık olduklarını sanan çok insan olduğunu söylemişti de...

— Bunu sizin için söyledi, değil mi?

— Evet, benim için söyledi, yani?..

— Çünkü sizin durumunuzda belki bu bir gerçek olabilir...

— Ama Eugenia gerçekten size... sana âşık olmadığımı mı sanıyorsun?

— Sesinizi bu denli yükseltmeyin Don Augusto, hizmetçi kadın duyabilir...

— Evet, evet, –dedi heyecanla Don Augusto,– benim gerçekten âşık olamayacağımı sananlar var!..

— Bir dakika, özür dilerim, –diyerek Eugenia sözünü kesti ve dışarı çıkarak yalnız bıraktı onu.

Biraz sonra döndü ve büyük bir rahatlıkla:

— Peki Don Augusto, –dedi,– artık sakinleştiniz mi?

— Eugenia! Eugenia!

O sırada kapının çalındığı işitildi ve Eugenia:

— Halamla eniştem, –dedi.

Biraz sonra halasıyla eniştesi salona girdiler.

— Don Augusto bizi ziyarete gelmiş, kapıyı ben açtım, gitmek istiyordu, ama içeri girmesini, sizin biraz sonra geleceğinizi söyledim, işte burada!

— Zamanı gelecek, –dedi Don Fermín,– bütün toplumsal uzlaşmacılıklar ortadan kalkacak. Özel mülkiyetlerdeki çitlerin ve duvarların hırsız dediklerimiz için yalnızca birer özendirici olduklarından eminim, aslında hırsız olanlar ötekilerdir, mal sahipleridir. Çitsiz, duvarsız olan, herkesin erişebileceği mülkiyetten daha güvenli mülkiyet yoktur. İnsan iyi olarak doğar, doğal olarak iyidir; toplum onu bozar, yoldan çıkarır...

— Sus be adam, –diye haykırdı, Donya Ermelinda,– kanaryanın ötüşünü duyamıyorum. Siz de onu duymuyorsunuz, değil mi, Don Augusto? Onu dinlemek şahane! O zamanki kanaryamı, Eugenia piyano derslerini çalışmaya başladığı an dinlemeliydiniz: Coşuyordu, Eugenia tuşlara ne kadar çok vurursa, o da o kadar çok şarkı söylüyordu. O kanaryam ölünce, hem de bundan çatlayıp ölünce...

— Erdemsizliklerimiz evcil hayvanlara bile bulaşır! –dedi enişte bey.– Hatta bizimle birlikte yaşayan hayvanları o kutsal doğal ortamlarından çekip çıkardık! Ah insanlık! İnsanlık!

— Peki çok beklemeniz gerekti mi, Don Augusto? –diye sordu hala.

— O, o, yo, yo Senyora, hayır, hiç, hiç, bir an, göz açıp kapayacak kadar kısa bir an... en azından bana böyle geldi...

— Ya öyle demek!

— Evet, hala, çok kısa bir süre, ama sokakta yakalandığı hafif bir rahatsızlığı iyileştirmeye yetecek kadar bir zaman.

— Nasıl?

— Hiçbir şey olmadı, Senyora, hiç...

— Şimdi sizi bırakıyorum, yapacak işim var, –dedi Eugenia ve elini Don Augusto'ya uzattıktan sonra çekip gitti.

— Peki, nasıl gidiyor? –diye sordu hala hanım, Augusto'ya, Eugenia dışarıya çıkar çıkmaz.

— Ne nasıl gidiyor?

— Fetih, doğal olarak!

— Kötü, çok kötü! Bana sevgilisi olduğunu ve onunla evlenmek istediğini söyledi.

— Sana bunu söylemiyor muydum, Ermelinda? Söylemiyor muydum?

— Hayır, hayır, yine de hayır! Olamaz. Sevgili konusu bir çılgınlık, Don Augusto, bir çılgınlık!

— Ama Senyora, ya ona âşıksa?..

— Ben de bunu söylüyorum, –diye haykırdı Don Fermín.– Bunu söylüyorum. Özgürlük, kutsal özgürlük, seçme özgürlüğü!

— Yine de hayır, hayır, hayır! Bu kızcağız ne yaptığını biliyor mu acaba? Sizi küçümsemek Don Augusto, hem de

sizi! Bu olamaz!

— Ama Senyora, düşünün bir, dikkat edin... olamaz, Eugenia gibi bir genç kızın istenci zorlanmamalı... Söz konusu olan onun mutluluğu ve hepimizin de onun mutluluğunu düşünmemiz gerekir, bu mutluluğu elde edebilmesi için özveride bulunacak kadar...

— Siz de mi Don Augusto, siz de mi?

— Evet, ben de Senyora, ben de! Eugenia'nın, yeğeninizin mutluluğu için kendimi feda etmeye hazırım, çünkü benim mutluluğum, onun mutlu olmasına bağlı!

— Bravo! –diye bağırdı Don Fermin.– Bravo! Bravo! Burada bir kahraman var, bir anarşist var... mistik!

— Anarşist mi? –diye sordu Don Augusto.

— Evet, anarşist. Çünkü benim anarşizmim bu işte, tam olarak bu, her bireyin karşısındakiler için ödün verdiği, başkaları mutlu olduğu için mutlu olduğu anarşizm...

— Bir gün yemeğin on ikide değil de, on ikiyi on geçe önüne konulduğu zaman seni görmeli!

— Pekâlâ Ermelinda, benim anarşizmimin kuramsal olduğunu biliyorsun artık... mükemmele ulaşmak için çabalıyorum, ama...

— Mutluluk da kuramsaldır, –diye haykırdı Don Augusto, üzüntülü ve kendi kendine konuşuyormuş gibi ve sonra:

— Eugenia'nın mutluluğu için, –dedi,– kendimi feda etmeye karar verdim ve kahramanca bir hareket yapmak istiyorum.

— Ne gibi?

— Senyora, bir gün siz bana talihsiz babasının evi ona bıraktığını söylemediniz mi?..

— Evet, zavallı kardeşim.

— ...ve bütün gelirini alıp götüren ipotek durumunu da, değil mi?

— Evet, Senyor.

— Ben de ne yapmam gerektiğini biliyorum artık!

Ve kapıya doğru ilerledi.

— Ama Don Augusto...

Augusto en kahramanca kararları alabileceğini, büyük bir özveride bulunabileceğini duyumsuyor. İşte şimdi yalnızca kafasıyla mı, yoksa yürekten mi sevdiği, âşık olmadan kendisini âşık sanıp sanmadığı anlaşılacak. Baylar, bayanlar, Eugenia benim yaşamımı uyandırdı, gerçek yaşamımı ve o kim olursa olsun, ben ona karşı sonsuz şükran borçluyum. Ve şimdilik hoşça kalın!

Ve Augusto tüm ağırbaşlılığı ile çıktı. O çıkar çıkmaz Donya Ermelinda, hemen: "Kızım!" diye bağırdı!

XII

— Küçük Bey, –diye girdi bir gün sonra Liduvina, Augusto'ya ütücü kızın geldiğini söylemek için.

— Ütücü kız mı? Ha, evet, gelsin!

Genç kız, içinde Augusto'nun ütülenmiş çamaşırları bulunan sepetle girdi içeri. Birbirlerine bakakaldılar ve zavallı kız yüzünün kızardığını duyumsadı, çünkü kaç kez bu eve geldiği halde asla böyle bir şey olmamıştı. Eskiden olsa, Küçük Bey kızı görmezdi bile, birbirlerini iyi tanıdıklarını sanan genç kız buna çok içerler ve üzülürdü. Kendisini görmemek! Öteki erkekler gibi bakmamak! Gözleriyle kızı yutmamak ya da daha doğrusu gözleriyle kızın gözlerini, dudaklarını, tüm yüzünü yalamamak!

— Ne oluyor sana Rosario? Adın Rosario idi değil mi?

— Evet, adım Rosario.

— Peki, ne oluyor böyle sana?

— Ne gibi Senyorito Augusto?

— Senin böyle kıpkırmızı olduğunu hiç görmemiştim. Üstelik bana farklı görünüyorsun.

— Asıl siz bana çok farklı göründünüz...

— Olabilir... olabilir... Ama, gel, yaklaş bana.

— Amannn... şaka yapmayı bırakın, çabuk olalım!

— Şaka mı? Ama sen şaka olduğunu mu sanıyorsun? –daha ciddi bir sesle.– Yaklaş, seni daha iyi göreyim.

— Ama, siz daha önceleri beni görmediniz miydi?

— Evet ama, şu andaki gibi, bu denli güzel olduğunun ayrımına varmamıştım...

— Hadi, hadi Küçük Bey, alay etmeyin benimle... –ve kızın yüzü ateş gibi yanıyordu.

— Peki, bu kıpkırmızı renk, güneş gibi...

— Amannnn...

— Gel buraya, gel. Senyorito Augusto'nun çıldırdığını söyleyeceksin, değil mi? Öyleyse bu doğru değil, hayır! O şimdiye dek, daha doğrusu ben, şimdiye dek aptalmışım, pek aptalmışım, sisler arasında yitip gitmişim, körmüşüm... Çok kısa bir süre önce gözlerim açıldı. Sen de görüyorsun ya, bu eve kaç kez geldin, sana baktım ben, ama görmedim seni. Yani Rosario, hiç yaşamamış gibiyim, gerçekten hiç yaşamamış gibi... Aptalmışım, aptal... Ama sana ne oluyor kızım. Ne oluyor sana?

Bir iskemleye oturmak zorunda kalan Rosario yüzünü elleri arasında sakladı ve ağlamaya başladı. Augusto ayağa kalktı, kapıyı kapadı, kızın yanına geldi, bir elini omzuna koyup daha yumuşak ve daha sıcak, hafif bir sesle:

— Ama ne oluyor kızım sana, bu ne hal?

— Tüm bunlarla beni ağlatıyorsunuz, Don Augusto...

— Küçük melek!

— Böyle şeyler söylemeyin, Don Augusto.

— Niçin söylememeyim! Evet, kör gibi, aptal gibi yaşamışım, o kadın gelinceye dek yaşamıyormuşum gibi, biliyor musun, öteki kadın ve o benim gözlerimi açtı ve ben dünyayı gördüm, özellikle sizleri, kadınları görmeyi öğrendim...

— Peki bu kadın... kötü bir kadın olmalı...

— Kötü mü? Sen kötü mü diyorsun? Ne söylediğini biliyor musun Rosario? Ne dediğini biliyor musun? Kötü olmak ne demek biliyor musun? Kötü olmak nedir? Yo, yo, yo, bu kadın senin gibi bir melek; ama bu kadın beni sevmiyor... sevmiyor beni... sevmiyor beni...

Ve bunları söyler söylemez sesi kısıldı ve gözleri yaşlara boğuldu.

— Zavallı Don Augusto!

— Evet, işte bunu sen söyledin, Rosario, sen söyledin bunu! Zavallı Don Augusto dedin! Ama, bak, Rosario, bırak şu Don sözcüğünü ve zavallı Augusto, de! Hadi söyle! Zavallı Augusto!

— Ama, Senyor...

— Hadi, söyle: Zavallı Augusto, de.

— Eğer siz kesin istiyorsanız... zavallı Augusto!

Augusto oturdu.

— Buraya gel, –dedi kıza.

Genç kız bir yayla fırlamış, ipnotize edilmiş gibi soluk soluğa ayağa kalktı. Augusto yakaladı onu, dizlerine oturttu, sıkıca göğsüne bastırdı, yanağını kızın ateş fışkıran yanağına dayayarak haykırdı:

— Ah Rosario, Rosario, bana ne oluyor bilmiyorum, ne olduğumu bilmiyorum. Senin bilmeden kötü olduğunu söylediğin o kadın, hem görmeyi öğretti bana, hem kör etti beni. Yaşamıyormuşum ben, şimdi ise yaşıyorum; ama yaşadığım şu an, ölmenin ne demek olduğunu da duyumsuyorum. Kendimi bu kadından korumam gerek, onun bakışlarından kendimi korumam gerek. Bana yardım edecek misin Rosario? Ondan kendimi korumama yardım edecek misin?

Öteki dünyadan geliyormuşa benzeyen bir fısıltı, tatlı bir "evet", Augusto'nun kulağını hafifçe okşadı.

— Ne oluyor bana bilmiyorum artık Rosario, ne söylediğimi, ne yaptığımı, ne düşündüğümü biliyorum; o kadına, senin kötü dediğin o kadına âşık olup olmadığımı da bilmiyorum...

— Ama ben, Don Augusto...

— Augusto, Augusto...

— Ama ben, Augusto...

— Pekâlâ, sus, yeter –ve gözlerini kapadı.– Hiçbir şey söyleme, tek başıma konuşayım, bırak, kendi kendime konuşayım. Annem öldüğünden beri, hep kendi kendime, yalnızca kendi kendime konuştum; yani uyudum. Ve birlikte, yan yana uyumanın, iki kişinin aynı uykuyu uyumasının ne demek olduğunu hiç bilmedim. Birlikte uyumak! İki kişinin kendi uykusunu ayrı ayrı uyuması, birlikte uyumak değildir, ama aynı uykuyu uyumak, birlikte uyumaktır. Sen ve ben Rosario, aynı uykuyu uyuyabilsek.

— Peki o kadın, –dedi zavallı kız, Augusto'nun kolları arasında titreyerek, sesi ağlamaklı.

— O kadın, Rosario, o beni sevmiyor... beni sevmiyor... beni sevmiyor... Ama bana başka kadınlar da olduğunu gösterdi; başka kadınlar olduğunu onun sayesinde öğrendim... ve de birisinin beni sevebileceğini... Sen beni sevecek misin, Rosario? Söyle bana, sevecek misin beni?

Ve çılgın gibi genç kızı göğsüne bastırıyordu.

— Sanırım evet... sizi seveceğim...

— Seni seveceğim Rosario, seni seveceğim!

— Seni seveceğim...

— Pekâlâ, pekâlâ Rosario! Hey!

Bu sırada kapı açıldı, Liduvina göründü, "Aaaa!" diye haykırarak kapıyı örttü. Augusto, Rosario'dan daha çok şaşırmıştı, Rosario hemen ayağa kalktı, saçlarını düzeltti, silkindi ve kesik kesik:

— Tamam Senyor, artık hesabı görelim mi?

— Evet, haklısın. Ama yine geleceksin ha... yine geleceksin.

— Evet geleceğim.

— Her şeyi bağışlıyor musun? Bağışlıyor musun ha?

— Neyinizi bağışlamak?..

— Bu, bu bir çılgınlıktı. Bunun için beni bağışlıyor musun?

— Bağışlanacak bir şey yok, Senyor. Sizin yapmanız gereken tek şey, o kadını düşünmemek.

— Peki sen, beni düşünecek misin?

— Tamam, gitmek zorundayım.

Hesabı gördüler ve Rosario gitti. Kız gider gitmez Liduvina girdi içeri:

— Geçen gün bana, bir erkeğin âşık olup olmadığının nasıl anlaşıldığını sormamış mıydınız, Küçük Bey?

— Gerçekten sormuştum.

— Saçma şeyler yaparsa, saçma sapan konuşursa, demiştim size. Şu halde, şimdi sizin âşık olduğunuza eminim.

— Ama kime? Rosario'ya mı?

— Rosario'ya mı?.. Neeee!.. Ötekine!

— Nereden çıkarıyorsun bunu, Liduvina?

— Pöff! Siz ötekine söyleyemediğiniz ve yapamadığınız şeyi buna söylediniz ve yaptınız.

— Öyle mi sanıyorsun?

— Hayır, hayır, büyüklerin başına böyle şeyler gelmez sanırım; ama...

— Liduvina, Liduvina!

— Nasıl isterseniz, Küçük Bey!

Zavallı Augusto başı ateşler içinde yatmaya gitti. Ayakucunda Orfeo'nun uyuduğu yatağına kendini atarken, "Ah Orfeo ah Orfeo!" dedi, "Tek başına, tek başına, tek başına aynı uykuyu uyumak! Yalnız insanın uykusu bir kuruntudur, görüntüdür; iki insanın uykusu ise hakikattir, gerçektir. Gerçek dünya, hepimizin düşlediği uyku, ortak uyku değildir de nedir?"

Ve uykuya daldı.

XIII

Bundan birkaç gün sonra, bir sabah Liduvina Augusto'nun odasına girdi, genç bir kızın kendisini aradığını söyledi.

— Genç bir kız mı?

— Evet, o kız, piyanist olan.

— Eugenia mı?

— Eugenia, evet. Sonuç olarak çıldıran yalnız siz değilsiniz.

Zavallı Augusto titremeye başladı. Kendisini suçlu gibi duyumsuyordu. Kalktı, yıkandı, giyindi ve her şeye hazırlıklı gitti.

— Artık biliyorum, Senyor Augusto, –dedi ciddi bir biçimde Eugenia, onu görür görmez.– Alacaklı olan kişiye borcumu ödemişsiniz ve evimin ipoteğini kaldırmışsınız.

— İnkâr etmiyorum.

— Hangi hakla yaptınız bunu?

— Her vatandaşın istediği şeyi satın almak, mal sahibinin de satmayı istemek hakkı vardır.

— Ben bunu söylemek istemedim, niçin ipoteği kaldırttınız?

— Çünkü, belki hiç ilgilenmediğiniz bir adama bağımlı olmanız beni üzüyordu ve kuşkulandığım gibi insafsız tüccarın biriymiş.

— Yani sizinle ilgilenmediğim için, size bağımlı olmamı istiyorsunuz...

— Yo, hayır, hiçbir zaman, hiçbir zaman. Hiçbir zaman Eugenia, hiçbir zaman! Bana bağlanmanız için

uğraşmıyorum. Bunu düşünmeniz bile bana hakarettir. Göreceksiniz –ve Eugenia'yı yalnız bırakarak heyecanla dışarı çıktı.–

Biraz sonra elinde kâğıtlarla döndü.

— İşte Eugenia, borcunuzu gösteren belgeler. Alın bunları ve ne isterseniz yapın.

— Nasıl?

— Evet, hepsini bırakıyorum. Bunun için satın almıştım.

— Biliyordum bunu ve bunun için, beni kendinize bağlamaktan başka bir isteğiniz olmadığını söylemiştim. Şükran borcuyla beni kendinize bağlamak istiyorsunuz. Beni satın almak istiyorsunuz!

— Eugenia! Eugenia!

— Evet, beni satın almak istiyorsunuz! Beni satın almak istiyorsunuz, satın almak istiyorsunuz... hayır siz aşkımı değil, –aşk satın alınmaz– bedenimi satın almak istiyorsunuz!

— Eugenia! Eugenia!

— Siz sanmasanız da bu bir alçaklık, yalnızca bir alçaklık.

— Eugenia, aman Tanrım, Eugenia!

— Bana daha fazla yaklaşmayın, aklım başımda değil.

— Öyleyse yaklaşıyorum. Döv beni, Eugenia, döv beni; küfret bana, yüzüme tükür, ne istersen yap bana!

— Hiçbir şeye değmezsiniz –ve Eugenia kalktı– ben gidiyorum, ama sadakanızı ya da yardımınızı kabul etmeyeceğimi bilin! Her zamankinden daha çok çalışacağım; yakında kocam olacak olan ve birlikte

yaşayacağımız sevgilimin çalışmasını da sağlayacağım. Evime gelince, sizin olsun.

— Ama Eugenia, bu sözünü ettiğiniz sevgilinizle evlenmenize karşı çıkmazsam!

— Nasıl? Nasıl? Amacınız ne?

— Şükran borcuyla bana bağlanarak beni kocalığa kabul etmeniz için böyle bir şey yapmadımsa!.. Kendi mutluluğumdan vazgeçiyorsam, daha doğrusu, benim mutluluğum sizin mutlu olmanızdan ibaretse ve yalnızca özgürce seçeceğiniz eşiniz ile mutlu görmekten mutlu olacaksam!..

— Tamam, tamam; siz kurban gitmiş bir kahraman, bir, bir fedai rolü oynamayı yeğliyorsunuz! Dedim ya, ev sizin olsun. Onu size armağan ediyorum.

— Ama, Eugenia, Eugenia...

— Yeter!

Ve bir daha Augusto'ya bakmadan ateşli iki göz yitip gitti.

Augusto bir süre kendinden geçmiş, olan bitenin ayrımına varamadan öylece kalakaldı, kendisini saran karışık sis tabakasını yarınca, şapkasını aldı ve bir serüvene atılmak üzere sokağa fırladı. San Martín Kilisesi'ne yaklaşınca ne yaptığının bilincinde olmadan içeri girdi. Girince karşıdaki büyük mihrapta yanan lambanın hafif ışığından başka bir şey görmedi. Karanlık ve eskilik, tütsü bulaşmış gelenek ve yüzyıllık bir yuvanın kokusunu soluyormuş gibi geldi ona, el yordamıyla giderek bir sıraya oturdu. Oturmaktan çok, yığılıp kaldı. Kendisini yorgun, ölü gibi yorgun duyumsuyordu; soluduğu bütün bu karanlık, bütün bu eskilik yüreğinin üstünden geçiyormuş gibiydi. Uzaktan, çok uzaklardan gelen bir fısıltı, arada bir boğuk bir öksürükle sürüyordu. Annesini anımsadı.

Gözlerini kapadı ve ışığın perdelere işlenmiş beyaz çiçekler arasından süzülüp girdiği o tatlı ve ılık evi anımsadı yeniden. Sessizce dolaşan, hep siyah giysiler içindeki, gözyaşlarının ıslattığı gülümsemesiyle annesini anımsadı. Sonra annesinin koruması altında, onun bir parçasıymış gibi yaşarken geçen bütün çocukluk günleri ve sessizce kanatlanıp göçmen bir kuş gibi giden zavallı kadının ağır, özgüvenli, tatlı ve acısız ölümü gözlerinin önünden geçti. Daha sonra Orfeo'yu buluşunu anımsadı ya da düşledi ve az sonra gözlerinin önünden en acayip görüntülerin sinema şeridi gibi geçtiği ruhsal bir durum içinde buldu kendini.

Yanı başında bir adam dua mırıldanıyordu. Adam dışarı çıkmak için ayağa kalktı. Augusto da onun peşine düştü. Kilise çıkışında adam sağ elinin işaret ve orta parmaklarını kutsanmış suda ıslattı ve haç çıkararak Augusto'ya uzattı. Kapı aralığında bir araya geldiler.

— Don Avito! –diye bağırdı Augusto.

— Ta kendisi Augusto'cuğum!

— Siz buralara gelir miydiniz?

— Evet, ben buradayım işte. Yaşam çok şey öğretiyor insana, ölüm daha da çok; her ikisi bilimden çok, çok daha fazlasını öğretiyor.

— Geleceğin dahisi ne yapıyor?

Don Avito Carrascal ona oğlunun acıklı öyküsünü anlattı ve: "İşte görüyorsun sevgili Augusto, buralara nasıl geldim..." diye bitirdi sözünü.

Augusto susmuş yere bakıyordu. Alameda'da yürüdüler.

— Evet Augusto, evet, –diye sürdürdü konuşmasını Don Avito,– yaşamın tek öğretmeni yalnızca yaşamdır; bunun yanında pedagoji hiç kalır. Yaşamak yalnızca yaşayarak

öğreniliyor ve her insan yaşamın çıraklığına yeniden başlamak zorunda...

— Peki kuşakların uğraşısı, Don Avito, yüzyılların mirası ne oluyor?

— Yalnızca iki tür miras var: Düşlerin mirası, düş kırıklıklarının mirası ve yalnızca ikisi biraz önce karşılaştığımız yerde, mabette karşılaşıyorlar. Kuşkusuz seni oraya ya büyük bir düş götürdü ya da büyük bir düş kırıklığı.

— Her ikisi...

— Evet, ikisi, evet. Çünkü düş ve umut, düş kırıklığını, anıyı doğurur, öte yandan düş kırıklığı ile anı da düşü ve umudu doğurur. Bilim gerçektir, şu andır, sevgili Augusto ve ben artık şu ana ait bir şeyle yaşayamam. Benim kurbanım, zavallı Apolodoro'm –bu sırada sesi ağlamaklı çıkıyordu– öldüğünden, yani intihar ettiğinden beri, artık benim için değerli olabilecek olası bir şimdiki zaman yok, ne bilim var, ne gerçek var; onu anımsamadan ve görmeyi umut etmeden yaşayamam. Bunun için bütün düşlerin ve bütün düş kırıklıklarının bulunduğu yere, kiliseye gittim.

— Peki, şimdi inancınız var mı?

— Ne bileyim!..

— Ama inancınız yok mu?

— Bilmiyorum ki, inanıyor muyum, yoksa inanmıyor muyum? Dua ettiğimi biliyorum. Ama nasıl dua ettiğimi tam bilmiyorum. Gece olurken dua etmek için birkaç gece kilisede toplandık. Kim olduklarını bilmiyorum, onlar da beni tanımıyorlar, ama birbirimize yürekten bağlı olduğumuzu hissederiz. Ve şimdi lanetlenmiş insanlığın yetenekten yoksun olduğunu düşünüyorum.

— Peki karınız, Don Avito?

— Ah karım! –diye haykırdı Carrascal ve bir gözünden süzülen tek bir gözyaşı, içindeki ışığı aydınlatıyor gibiydi.– Karım! Onu yeni keşfettim! Korkunç felaketime kadar onun sayesinde neye sahip olduğumu bilememişim. Apolodoro'mun intiharını izleyen o korkunç gecelerde, başımı onun, annesinin göğsüne dayayıp kana kana ağladığım zaman, ancak yaşamın gizemini anlayabildim. O da yavaşça başımı okşayarak: "Zavallı yavrum, zavallı yavrum, benim!" diyordu bana. Anneliğini o andaki kadar hiç göstermemişti. Yalnızca, bana gelecekteki dahinin hammaddesini sağlaması için onu anne yaparken, bir gün ona gereksinme duyacağımı hiç düşünmemiştim... hem de nasıl. Çünkü ben annemi tanımamıştım ki Augusto, tanımamıştım onu; benim annem olmadı ve karım oğlumu, yani oğlumuzu kaybedince, kendisini benim annemmiş gibi hissedinceye dek insanın bir annesi olması ne demektir, bilmiyordum. Sen anneni, o şahane Don Soledad'ı tanıdın Augusto, aksi halde sana evlenmeni salık verirdim.

— Onu tanıdım, Don Avito, ama yitirdim, orada, kilisede anımsadım...

— Ona yeniden sahip olmak istiyorsan, evlen Augusto, evlen!

— Hayır, ona, anneme sahip olamam ki.

— Doğru, ama evlen!

— Ama nasıl? –diye sordu Augusto, zoraki bir gülümsemeyle ve Don Avito'nun doktrinlerinden birisini duyduğunu anımsayarak,– Nasıl? tümdengelimli mi, yoksa tüme varımlı mı?

— Bırak şimdi bunları; Tanrı aşkına, acıklı olayları anımsatma bana, Augusto. Ama... sonuç olarak senin gibi konuşmak gerekirse, sezginle evlen!

— Peki sevdiğim kadın beni sevmiyorsa?

— Sen sevmesen bile, seni seven kadınla evlen. Kadının sevgisini kazanalım diye değil, kadın bizim sevgimizi kazansın diye evlenmemiz daha iyi olur. Seni seven birisini ara, bul.

Augusto'nun kafasından birdenbire ütücü kızın imgesi geçti. Çünkü bu zavallı kızcağızın kendisine âşık olduğu düşüne kapılmıştı.

Sonunda Don Avito'dan ayrılınca Gazino'ya yöneldi. Victor ile bir satranç partisi yaparak kafasındaki ve yüreğindeki sisi dağıtmak istiyordu.

XIV

Augusto, arkadaşı Victor'un başına kötü bir şey geldiğini sezinledi; oyunda sırasını kaçırıyordu, keyifsiz ve sessizdi.

— Victor, bir şey mi var?..

— Evet dostum, çok ciddi bir durum var. Rahatlamam gerek, dışarı çıkalım; gece çok güzel; durumu sana anlatacağım.

Victor, Augusto'nun en samimi arkadaşıydı, ama beş altı yaş daha büyüktü ve on iki yıldan fazla bir zamandır evliydi, dediklerine göre, vicdanının sesine uyarak çok genç yaşta evlenmişti. Çocukları yoktu.

Sokağa çıkınca Victor konuşmaya başladı:

— Biliyorsun Augusto, çok genç yaşta evlenmek zorunda kalmıştım...

— Evlenmek zorunda mı kalmıştın?

— Hadi şimdi, bilmiyormuşsun gibi yapma, dedikodusu herkesin kulağına gelmişti. Daha çok çok gençken ailemiz, Elena'cığımın ve benim annelerimiz ve babalarımız bizi evlendirdiler. Evlilik bizim için oyundu. Karı kocalık oyunu oynuyorduk. Ama bunlar yanlış bir alarmdı.

— Yanlış alarm olan neydi?

— Bizi evlendirmelerindeki neden. Anne ve babalarımızın utanmaları. Bir skandala neden olabilecek bir yanlış hareketimizin ayrımına vardılar ve bu yanlışlığın ne gibi sonuçları olup olmadığını ya da sonuçları olup olmayacağını beklemeden bizi evlendirdiler.

— İyi de yaptılar.

— Ben aynı şeyi söyleyemem. Fakat ne bu yanlıştan bir sonuç çıktı, ne de evlendikten sonraki yanlışlardan.

— Yanlışlar mı?

— Evet, bizim durumumuzda ancak yanlış vardı. Yanlış şeyler yapıyorduk. Karı kocalık oynuyorduk demiştim sana...

— Deme be!

— Hayır, bu kadar da kötü niyetli olma. Baştan çıkacak kadar gençtik, hâlâ da genciz. Ama en az düşündüğümüz şey bir yuva kurmaktı. Evlilik denilen şeyi yaparak birlikte yaşayan iki gençtik. Fakat bir yıl geçti, ama evliliğin meyvesi gelmeyince birbirimize surat asmaya, göz ucuyla birbirimize bakmaya, karşılıklı olarak sessizce birbirimizi suçlamaya başladık. Baba olamamayı kabul edemiyordum, artık bir erkektim, yirmi bir yaşımı geçmiştim ve öteki erkeklerden ya da evlendikten tam dokuz ay sonra ya da daha önce ilk çocuğu olan aptal bir adamdan daha aşağı olmaya doğrusu razı değildim... buna razı olamazdım.

— Ama dostum, suç kimindi?

— Ve kuşkusuz kendisine söylemeden suçu ona atıyordum ve kendi kendime: "Bu kadın kısır ve seni herkese rezil ediyor." diyordum. Karım da kuşkusuz beni suçluyordu ve hatta ne bileyim, kim bilir ne düşünüyordu...

— Ne düşünüyordu?

— Hiç, bir yıldan sonra bir yıl daha, bir yıl daha geçip de çocuk olmayınca, kadın erkeğin evlenirken sağlıklı olmaması, gizli bir hastalığı olması yüzünden suçun erkekte olduğunu düşünür... Birbirimizi düşman gibi görüyorduk, evimize şeytan sokulmuştu. Ve sonunda bu şeytan ortaya çıktı ve karşılıklı suçlamalar başladı: "Görevini yapmıyorsun sen!" "Görevini yapamayan sensin." gibi daha pek çok suçlama.

— Vaktiyle, evlendikten iki üç yıl sonra olmalıydı, sağlıksızdın, tedirgindin, sinir hastası gibiydin, sanatoryuma tek başına gitmek zorunda kalmıştın, hepsi bu yüzdendi değil mi?

— Hayır, böyle olmadı, daha kötü bir şey...

Bir sessizlik oldu. Victor yere bakıyordu.

— Peki, peki, kendine sakla, sırlarını açıklamanı istemiyorum.

— Nasıl olsa sana söyleyeceğim! Zavallı karımla olan evdeki kavgalar yüzünden öfkelendikçe, sorunun birleşmemizin yoğunluğundan –ne dersen de– değil de, sayısından olduğu kanısına vardım, anlıyor musun beni?

— Evet, seni anlıyor gibiyim...

— Kendimi yemeğe verdim: Her türlü baharatı, özellikle güç artırıcı baharatları katarak en özlü, en besleyici sandığım yiyecekleri domuz gibi yutuyordum ve karıma olabildiğince çok yaklaşıyordum. Ve kuşkusuz...

— Hasta oldun!

— Doğal olarak! Zamanında anlayıp, aklımızı başımıza toplamasaydık, öteki dünyayı boylardım. Ama iki anlamda iyileştim, karıma döndüm, ikimiz de rahatladık ve yazgımıza boyun eğdik. Yavaş yavaş evimize yalnızca barış değil, mutluluk da geldi. Bu yeni yaşantımızın başlarında, evliliğimizin dördüncü, beşinci yılında kimi kez yalnızlığımızdan yakınıyorduk, ama hemen sonra teselli bulmakla kalmayıp alıştık da. Sonunda çocuk özlemimizi bir yana bıraktığımız gibi, çocuğu olanlara acıyorduk bile. Birbirimize alıştık, birbirimizi tamamladık. Sen bunu anlamazsın...

— Hayır, anlayamam.

— Öyleyse bak: Karım benim için alışkanlık haline geldi, ben de Elena için. Evimizde her şey ölçülü, düzenli gidiyordu, her şey, yemek saatleri de. Saat tam on ikide, ne bir dakika önce ne bir dakika sonra yemekler sofrada olurdu, öyle ki, her gün hemen hemen aynı şeyleri, aynı sırayla ve aynı miktarda yerdik. Değişiklikten nefret ederim, Elena da. Evimde saat gibi yaşanır.

— Sahi bu bana dostumuz Luis'in Romera çifti için söylediğini anımsatıyor: Karı koca bekâr gibi yaşarlarmış.

— Gerçekten de, çocuksuz evli bir insandan daha bekâr, daha müzmin bekâr insan yoktur. Çocuğun yokluğunu doldurmak için bir gün –sonuç olarak ne bende babalık duygusu ölmüştü, ne de karımda annelik duygusu– bir köpek almaya karar verdik –istersen, evlat edinmek diyebilirsin– fakat boğazına kemik kaçtığı için gözlerimizin önünde öldüğünü görmek, yaşamak için yalvarıyora benzeyen o nemli gözlerine bakmak bize öyle bir acı, öyle bir korku verdi ki, bir daha evimizde ne köpek, ne canlı bir varlık istedik. Evimizde gördüğün ve Elena'nın soyup giydirdiği bebekler ve kuklalarla yetiniyoruz.

— Bunlar ölüp elinizden gitmeyecek.

— Gerçekten de. Üstelik her şey yolunda ve biz çok mutluyuz. Ne çocuk ağlamalarıyla uykumdan oluyorum, ne de çocuğum oğlan mı, olacak kız mı olacak diye dertlere düşüyorum, oğlan olursa ne yapmam gerekir, kız olursa ne yapmam gerekir diye tedirgin olmuyorum... Üstelik karım rahatça emrimde, ne hamilelik sıkıntıları var, ne de emzirme; kısacası şahane bir yaşam!

— Biliyor musun, zaten ikisi arasında fazla bir fark da yok?..

— Neyle? Gayri meşru bir ilişkiyle mi? Ben de böyle düşünüyorum. Çocuksuz karı kocalık, yasal bir metres

hayatına dönüşebilir, çok düzenli, çok hijyenik, oldukça iffetli, ama sonuçta bekâr. Bekâr karı koca, ama birbirine bağlı olan. Böylece on bir yıldan fazla bir zaman geçti, nerdeyse on iki yıl olacak... Ama şimdi... Başıma ne geldi biliyor musun?

— Dostum, nerden bileyim?

— Demek başıma geleni bilmiyorsun?

— Yoksa karını hamile bırakmış olmayasın!..

— Evet, dostum, evet. Düşün ne büyük bir mutsuzluk!

— Mutsuzluk mu? O kadar çok çocuk istemiyor muydunuz?

— Evet, başlangıçta, evliliğimizin ilk, ikinci üçüncü yıllarında, belki biraz daha fazla. Ya şimdi... şimdi... Şeytan eve döndü, tartışmalar başladı. Ve eskiden nasıl birimiz ötekini kısırlıkla suçluyorsa, şimdi de başımıza gelen işle suçluyor. Ve birbirimize neler demeye başladık... hayır, hayır... söylemeyeyim sana...

— İstemiyorsan söyleme.

— Ona "davetsiz misafir" demeye başladık! Ve ben onun bir sabah boğazına kaçan bir kemik yüzünden ölüp gideceğini aklımdan geçirdim...

— Ne saçmalık!

— Evet, haklısın, saçmalık. Ve düzene elveda, rahatlığa elveda, alışkanlıklara elveda! Dün Elena hâlâ kusuyordu; Gebeliğin ilginç, ilginç, ilginç dedikleri o sıkıntılı durumlarından birisi sanıyorum! İlginçmiş! Kusmak! Bundan daha iğrenç, daha pis bir şey gördün mü sen?

— Ama Elena, annelik duygusuyla çok mutlu olmalı, değil mi?

— O mu? O da benim gibi! Bu, Tanrı'nın, doğanın, ne dersen de, bir şakası. Zamanında gelmiş olsaydı... oğlan ya da kız, ne olursa olsun, bizler analık babalık aşkından çok, övüngenlikle dopdoluyken, kendisini beklerken gelmiş olsaydı ya; çocuğumuz olmadığı için başkalarına göre kendimizi aşağı sandığımız zaman gelmiş olsaydı ya; o zaman gelmiş olsaydı, başımızın üstünde yeri vardı! Ama şimdi, şimdi? Bu kötü bir şaka diyorum sana. Eğer istersen...

— Ne istersem dostum?

— Onu sana armağan edeyim, Orfeo'ya arkadaşlık eder.

— Kendine gel dostum ve saçmalayıp durma...

— Haklısın, saçmalıyorum. Özür dilerim. Ama nerdeyse on iki yıl sonra, her şey yolunda giderken ve yeni evlilerin o gülünç övüngenliğinden kurtulmuşken başımıza bunun çıkıp gelmesi sence doğru mu? Apaçık, öylesine rahat, öylesine güven içinde, öylesine mutlu yaşarken!..

— Dostum, dostum!

— Haklısın, evet haklısın. En korkunç şeyin ne olduğunu düşünemezsin: Zavallı Elena'mın kapıldığı gülünçlük duygusundan kurtulamaması. Kendisini gülünç buluyor!

— Anlamıyorum...

— Ben de anlamıyorum, ama durum bu; gülünç göründüğü duygusuna kapılıyor. Ve öyle şeyler yapıyor ki, korkuyorum, davetsiz oğlan... ya da davetsiz kız...

— Dostum! Sakın ha! –diye bağırdı Augusto telaşla.

— Hayır, hayır Augusto, hayır, hayır! Ahlak duygusunu yitirmedik daha ve senin de bildiğin gibi çok dindar olan Elena, dişlerini sıkarak da olsa Tanrı'nın isteklerine saygı gösteriyor ve anne olmaya razı oluyor. Ve çok iyi bir anne olacak, bunda hiç kuşkum yok, çok iyi bir anne. Ama

gülünçlük duygusu onda öylesine yer etti ki, korkarım durumunu gizlemek, hamileliğini örtmek için her şeyi yapabilir... Tamam, bunu düşünmek bile istemiyorum. Bir haftadır evden çıkmıyor; utandığını söylüyor, sokakta yürürken herkesin durup kendisine bakacağını sanıyor. "Buradan çekip gidelim." diyor, hamileliği ilerledikçe, güneşlemek ve temiz hava almak için sokağa çıkmak zorunda kalacağını, kendisini tanıyan ve bebek için kutlamak isteyen insanların bulunduğu yerlerde dolaşmak istemediğini söylüyor.

İki arkadaş bir süre sustu, öykü bittikten ve kısa bir sessizlikten sonra Victor:

— Hadi Augusto, –dedi,– hadi evlen, belki senin de başına buna benzer bir şey gelir; o piyanistle evlen.

— Kim bilir!.. –dedi Augusto kendi kendine konuşuyormuş gibi,– Kim bilir?.. Belki evlenince yine annem olur...

— Anne, evet, –diye ekledi Victor,– çocuklarının annesi! Çocukların olursa...

— Tanrım. Belki hemen, Victor, karının kişiliğinde bir anne aramaya başla, kendi anneni.

— Asıl şimdi gecelerimi yitirmeye başlayacağım...

— Ya da gecelerini kazanmaya Victor, ya da gecelerini kazanmaya.

— Sonuçta bilmiyorum, bana ne oluyor, bize ne oluyor. Ve ben kendi hesabıma razı olacağımı sanıyorum, ama Elena'cığım, zavallı Elena'cığım... Zavallıcık!

— Görüyor musun?. Ona acımaya başlıyorsun artık.

— Sonuç olarak Augusto, evlenmeden önce iyi düşün!

Birbirlerinden ayrıldılar.

Augusto kafası, Don Avito ve Victor'un söyledikleriyle dopdolu olarak evine geldi. Ne Eugenia'yı anımsadığı vardı, ne ipoteğin kaldırılmasını, ne de ütücü kızı.

Eve girerken Orfeo onu karşılamak üzere zıplayarak dışarı çıktı, kollarının arasına aldı, boynunu okşadı ve göğsüne bastırarak: "Kemiğe dikkat et, Orfeo," dedi, "çok çok dikkat et, tamam mı? Kemikle boğulmanı istemiyorum; yaşatmam için bana yalvarırken gözlerimin önünde öldüğünü görmek istemiyorum. Görüyorsun ya Orfeo, pedagog Don Avito atalarının dinine döndü... Kalıtım bu. Victor da baba olmaya razı değil. Birisi oğlunu kaybettiği için hiçbir şeyle teselli olamıyor. Birisi de çocuğu olacak diye teselli bulamıyor. Nasıl gözler, Orfeo, o nasıl gözler! Beni satın almak istiyorsunuz! Benim aşkımı değil, –aşk satın alınmaz– benim bedenimi satın almak istiyorsunuz! Evim sizin olsun! Bedenimi satın alacakmışsınız, bedenimi... derken gözleri ateş saçıyordu. Bedenini satın alıyormuşum! Bedenini! Benimki zaten bana fazla geliyor, Orfeo, fazla geliyor. Benim gerek duyduğum şey ruh, ruh, ruh. Ve onun, Eugenia'nın gözlerinden yayılan ruh gibi, ateşten ruh. Bedeni!.. Bedeni!.. evet, bedeni gösterişli, görkemli, olağanüstü; ama onun bedeni ruh, safi ruh, tümüyle yaşam, tümüyle anlam, tümüyle simge! Benim bedenim bana fazla geliyor, Orfeo, ruhum olmadığı için bedenim bana yük oluyor. Ya da daha doğrusu bedenim fazla geldiği için mi ruhum yok acaba?

"Bedenimi elliyorum Orfeo, bedenime dokunuyorum, görüyorum, ama ruhum? Ruhum nerede? Ruhum var mı benim? Ruhumu yalnızca burada Rosario'yu, zavallı Rosario'cuğu, dizlerimin üzerine alıp kucakladığım zaman birazcık duyumsadım; O ağladığı ve ben ağladığım zaman. O gözyaşları bedenimden çıkamıyorlar, ruhumdan çıkıyorlardı. Ruh, yalnızca gözyaşları halinde ortaya çıkan bir kaynak. Gerçekten ağlayıncaya dek, insan bir ruhu olup

olmadığını bilmiyor. Orfeo, artık şimdi gidip uyuyalım, bize izin verirlerse."

XV

— Ama ne yaptın böyle kızım? –diye sordu Donya Ermelinda, yeğenine.

— Ne yapmışım? Eğer kendinize saygınız varsa, benim durumumda yapacağınız şeyi yaptım; bundan eminim. Beni satın almak istemek! Satın almak istemek, beni ha!

— Bak kızım, satın alınmak istemek, satılmak istenmesinden daha iyidir, bundan hiç kuşkun olmasın.

— Beni satın almak istemek! Beni satın almak istemek, beni ha!

— Ama yanlışın var, Eugenia, bu böyle değil. O, bunu ruhunun soyluluğu ile, kahramanca yaptı...

— Ben kahraman istemiyorum. Yani kahraman olmaya kalkışanları. Kahramanlık doğal olarak kendi kendine yapılıyorsa, ne âlâ! Ama içten pazarlıkla değil. Beni satın almak istemek! Beni satın almak istemek, beni, beni, ha! Size söylüyorum hala, o bunun hesabını verecek. Bunun hesabını bana vermek zorunda...

— Neyin?.. Hadi, ne söyleyeceksen söyle!

— O... sersem adam. Benim için zaten yoktu. Şimdi de yok!

— Ne saçma şeyler söylüyorsun böyle...

— Hala siz sanıyor musunuz ki, o moruk...

— Kim, Fermín mi?

— Hayır, o... kanaryalı adam, içinde bir şeyler mi var?

— En azından bağırsakları vardır...

— Yani siz bağırsakları var mı sanıyorsunuz? Kim bilir! Sanki içini görmüşüm gibi, bomboş!

— Ama buraya gel de kızım, ciddi ciddi konuşalım ve ne saçma sapan konuş, ne de bir saçmalık yap. Unut bunu. Sanıyorum onu kabul etmek zorundasın...

— Ya istemezsem, hala...

— Peki, sen istemenin ne demek olduğunu biliyor musun? Deneyimsizsin. Portedeki notaları bilebilirsin, ama sevmenin ne demek olduğunu...

— Hala, bana öyle geliyor ki, konuşmuş olmak için konuşuyorsunuz siz...

— Sevmek hakkında sen ne biliyorsun ki kızım?

— İyi ama, ya başkasını seviyorsam...

— Başkasını mı? O ruhu bedeninde dolaşan, Mauricio denen, boşta gezenin boş kalfası mı? Sen buna sevmek mi diyorsun? Başkası mı diyorsun sen ona? Senin kurtuluşun yalnızca ve yalnızca Augusto. O denli nazik, o denli varsıl, o denli iyi kalpli ki!..

— Söylediğiniz gibi çok iyi kalpli olduğu için onu istemiyorum ya... İyi kalpli insanlar hoşuma gitmiyor benim.

— Benim de, benim de, ama...

— Ama ne?

— Onlarla evlenmek gerek. Bunun için doğmuşlardır onlar ve koca olarak çok uygundurlar.

— Ama sevmiyorsam, nasıl evlenebilirim onunla?

— Nasıl mı? Evlenerek! Ben eniştenle evlenmedim mi?..

— Ama, hala...

— Evet, şimdi öyle düşünüyorum, evet bana öyle geliyor; ama ben evlendiğim zaman onu seviyor muydum, bilmiyorum. Bak, aşk denen şey, kitaplara özgüdür, yalnız üzerinde konuşmak ve yazmak için uydurulmuş bir şey. Ozanların saçmalıkları. Olumlu olan evliliktir. Yurttaşlık yasası da aşktan değil, evlilikten söz eder. Bütün bu aşk denen şey, müzikten başka bir şey değildir...

— Müzik mi?

— Evet, müzik. Müziğin, ekmeğini kazanmakta pek işe yaramadığını sen de biliyorsun ve önüne çıkan böyle bir fırsatı kaçırırsan daha çok acı çekersin...

— Ne? Ben sizlerden bir şey istiyor muyum? Ben ekmeğimi kazanmıyor muyum? Yoksa size yük mü oluyorum?

— Ne böyle sıkıntı çek, öfke küpü kızım, ne de saçma sapan konuş, yoksa gerçekten seninle kavga edeceğiz. Kimsenin sana laf ettiği yok. Sana söylediğim ve salık verdiğim her şey senin iyiliğin için.

— Evet, benim iyiliğim için... benim iyiliğim için... Senyor Don Augusto Pérez'in yaptığı erkeklik de benim iyiliğim için!.. Erkeklik, evet erkeklik! Beni satın almak istemek!.. Beni satın almak istemek... beni!.. Diyorum size, erkeklik... Erkek işi! Erkekler, hala, kaba sabalar, hödük gibiler, incelikten yoksunlar. Küfretmeden bir iyilik yapmasını bile bilmiyorlar...

— Hepsi mi?

— Hepsi, evet hepsi! Gerçekten erkek sayılanlar.

— Ya!

— Evet, çünkü ötekiler, kaba saba, hödük ve bencil olmayanlar zaten erkek değiller.

— Peki onlar ne?

— Ne bileyim... kadınsı erkekler!

— Bunlar ne biçim kuramlar, kızım!

— Bu evde bulaşıcı bir şey...

— Ama eniştenden böyle şeyler hiç duymadın.

— Hayır, erkekleri gözlemleyerek çıkardım bunları.

— Enişteni de mi?

— Eniştem öyle bir erkek değil, onlar gibi.

— Şu halde, o da kadınsı bir erkek, öyle mi? Hadi söyle!

— Hayır, hayır değil. Eniştem... yani eniştemin... öyle... etten kemikten olduğuna hiç alışamıyorum.

— Peki, enişten hakkında ne düşünüyorsun?

— Onu yalnızca... nasıl söyleyeceğimi bilemiyorum... enişteden başka bir şey değil. Nasıl diyeyim, gerçekte hiç yokmuş gibi.

— Sen böyle sanıyorsun, ama kızım, ben sana eniştenin var olduğunu söylüyorum, evet var!

— Kaba, hepsi kaba, hepsi kaba. O hayvan Martín Rubio'nun, dul kaldıktan birkaç gün sonra zavallı Don Emeterio'ya ne söylediğini bilmiyor musunuz?

— Sanırım, işitmedim.

— Öğreneceksiniz şimdi; biliyorsunuz, o salgın döneminde, herkes telaş içindeydi, birkaç gün evden dışarı çıkmama izin vermediniz, hatta su kaynatılıp içiliyordu. Herkes birbirinden kaçıyordu ve yas giysileri içinde birisini gördüklerinde bir vebalı gibi ondan kaçıyorlardı. İşte böyle, Don Emeterio dul kaldıktan beş altı gün sonra evden çıkmak zorunda kalmış, kuşkusuz yas giysileri içinde; o hayvan Don Martín ile burun

buruna gelmiş. Hastalığın bulaşacağı korkusuyla Don Martín belli bir uzaklıkta durmuş ve "Bu da ne arkadaş?" demiş, "evinde kötü bir şey mi oldu?" "Evet," diye yanıtlamış Don Emeterio, "birkaç gün önce zavallı karımı kaybettim..." "Yazık! Peki nasıl oldu?" "Doğum sırasında." demiş Don Emeterio. "O! Neyse!" demiş hayvan Martín ve elini sıkmak için yaklaşmış. Bundan daha büyük bir erkeklik olabilir mi!.. Ne erkeklik ama! Size hepsinin yontulmamış yaratıklar olduklarını söylüyorum, başka bir şey değil.

— İşsiz güçsüz tembel tembel dolaşmaktansa, kaba saba olmak daha iyidir, örneğin senin aylak Mauricio gibi; bilmem hangi akla hizmet ettin... Çünkü benim emin kaynaklardan edindiğim bilgilere göre, lanet olası o kukla adam sana gerçekten âşıksa ben...

— Ama ben ona âşığım, bu da yeter!

— O adam... yani sevgilin demek istiyorum, o adam sence gerçekten erkek mi? Erkek olsaydı, çoktan bir yolunu bulup iş sahibi olurdu.

— Eğer erkek değilse, benim sayemde olacak. Gerçekten söylediğiniz kusuru var hala, ama belki de bu yanıyla seviyorum onu. Ve şimdi Don Augusto'nun erkekliğinden sonra... beni satın almak istemesi... bundan sonra Mauricio ile evlenerek tehlikeyi göze almaya karar verdim.

— Peki ne ile yaşayacaksınız, zavallım benim?

— Benim kazandığımla! Çalışacağım, şimdikinden daha çok. Reddettiğim dersleri kabul edeceğim. Evimi reddettiğim, Don Augusto'ya armağan ettiğim gibi. Bu bir kapris, kapristen başka bir şey değil. Doğduğum evi. Ve şimdi, evin yükünden ve ipoteğinden kurtulduktan sonra, daha bir şevkle çalışmaya koyulacağım. Mauricio'nun da ikimiz için çalıştığımı görünce, iş aramaktan ve çalışmaktan başka çaresi olmayacak. Yani utanma duygusu varsa...

— Peki yoksa?

— Eğer yoksa... benim elime bakacak...

— Evet, piyano öğretmeninin kocası olarak!

— Öyle de olsa. Benim olacak, benim; bana ne kadar bağlı olursa, o kadar benim olur.

— Evet senin... tıpkı bir köpeğin olabileceği gibi. İşte buna bir erkeği satın almak denir.

— Bir erkek parasıyla beni satın almak istemedi mi? Peki ben bir kadın olarak, çalışarak bir erkeği satın almak istiyorsam, bunda tuhaf olan ne?

— Bütün bu söylediklerin kızım, eniştenin feminizm dediği şeye çok benziyor.

— Bilmiyorum, bilmek de hiç ilgilendirmiyor beni. Ama hala, size şunu söyleyeyim ki, beni satın alabilecek erkek doğmadı henüz. Beni ha? Beni ha? Beni satın almak?

Konuşmanın burasında hizmetçi kadın, Augusto'nun hanımefendiyi beklediğini haber verdi.

— O mu? Defolup gitsin! Onu görmek istemiyorum. Son sözümü söylediğimi bildir ona.

— Biraz düşün, kızım, sakin ol; onu yanlış anlama. Don Augusto'nun niyetini doğru yorumlayamadın.

Augusto, Donya Ermelinda'nın yanına gelince ondan özür dilemeye başladı. Söylediğine göre çok üzgündü: Eugenia gerçek niyetini hiç anlayamamıştı. Augusto evin ipoteğini resmen kaldırmış, ev her türlü borçtan kurtulmuş ve kanunen ev sahibesinin malı olmuştu. Eğer Eugenia gelirini almamakta direnirse, kendisi de alamazmış; o zaman kimse yararlanamazmış, daha doğrusu sahibesinin adına emanete alınırmış. Ayrıca Augusto, Eugenia ile evlenme isteğinden

vazgeçiyormuş, yalnızca onun mutlu olmasını istiyormuş, hatta karısının geliriyle yaşamak zorunda kalmaması için Mauricio'ya iyi bir iş aramaya da hazırmış.

— Altın gibi kalbiniz var! –diye haykırdı Donya Ermelinda.

— Şimdi Senyora, yeğeninizi benim gerçek niyetime inandırmanız gerekiyor yalnız ve eğer evin ipoteğini kaldırmak saygısızlık olduysa, beni bağışlasın. Ama artık geriye dönmek olanaksız gibi geliyor bana. Eğer o isterse, nikâh şahidi de olurum. Ve sonra çok uzaklara, uzun bir geziye çıkarım.

Donya Ermelinda hizmetçi kadına Eugenia'yı çağırmasını, Augusto'nun kendisiyle konuşmak istediğini söyledi. "Senyorita biraz önce çıktı." dedi kadın.

XVI

— Adam olmazsın sen Mauricio, –dedi Eugenia sevgilisine, kapıcı dairesinin aralığında,– adam olmazsın ve böyle gidersen, bu uyuşukluktan kurtulup iş bulmak için kılını kıpırdatmazsan, evlenemeyiz, ben de bir delilik yaparım.

— Nasıl bir delilik? Hadi bakalım, söyle güzelim –genç kızın ensesine düşmüş bir bukleyi parmaklarından birisine dolayarak okşarken.

— Bak, istersen böylece evlenelim ve ben her ikimiz için... çalışırım.

— Ama kızım, ben böyle bir öneriyi onaylayacak olsam, ne derler bana?

— Sana ne söyleyecekleri beni niçin ilgilendirsin ki?

— Ne demek, bu çok ciddi!

— Evet, beni ilgilendirmez ki; benim istediğim şey, bir an evvel bu işin bitmesi...

— Durumumuz öylesine kötü ha?

— Evet, kötü, çok kötü. Ve eğer bir karara varmazsan, ben elimden geleni...

— Ne gelir, söyle bakalım?

— Don Augusto'nun özverisini kabullenmek.

— Onunla evlenmek mi?

— Hayır, bu hiçbir zaman! İpoteği kaldırılan evimi geri alırım.

— Pekâlâ, al güzelim, al! Eğer bu bir çözüm yoluysa, başka bir çözüm yolu da yoksa...

— Demek utanmazsın...

— Ne diye utanacakmışım! Bence o zavallı Don Augusto'nun kafası pek çalışmıyor ve böyle bir hevese kapılmış, onu engellemememiz gerekir, sanırım...

— Yani sen...

— Kuşkusuz güzelim, kuşkusuz, apaçık bu!

— Sen de erkek olacaksın!

— Pek senin istediğin, açıkladığın gibi değil. Ama gel buraya...

— Hadi, bırak beni Mauricio, bin kere söyledim sana, böyle...

— Sevimli olmamamı...

— Hayır, kaba... olmamanı! Uslu dur. Ve eğer sana daha çok güvenmemi istiyorsan, bu miskinliği at üstünden, gerçekten iş ara, sonrasını biliyorsun artık. Böylece aklını başına alıp almadığın anlaşılacak, hı? Bak, geçen gün bir tokat attım sana.

— Biliyorum, okkalı bir tokat! Hadi güzelim, bir tokat daha at! İşte, burada yanağım...

— Yineleyip durma...

— Hadi, bir daha!

— Hayır, sana bu zevki vermeyeceğim...

— Başka zevki de mi?

— Kabalaşma dedim sana. Bir kez daha yineliyorum, hemen iş aramazsan, bunu kabul edebilirim.

— Pekâlâ Eugenia, elim yüreğimde konuşmamı, gerçeği, tüm gerçeği söylememi istiyor musun?

— Söyle.

— Seni çok seviyorum, ama çok, çok, çılgın gibi seviyorum seni, ama evlilik beni ürkütüyor, korkunç bir korku veriyor bana. Karakter olarak doğuştan tembelim ben, bunu yadsımıyorum; beni en çok rahatsız eden şey çalışmak zorunda olmak; evlenirsek ve çocuğumuz olursa, ki senin isteyeceğini sanıyorum...

— Bir bu eksikti!

— Çalışmak zorunda kalacağım kesin, hayat pahalı. Ve çalışacak olan, sen olacağına göre bunu kabul etmek, bu hiç olmaz, hiç olmaz! Mauricio Blanco Clará karısının kazandığı ile yaşayamaz. Ama belki ne sen, ne ben çalışmadan ve her şeyi yoluna koyacak bir çözüm yolu bulunur...

— Söyle, söyle...

— Yani... kızmayacağına söz veriyor musun, tatlım?

— Hadi, söyle.

— Bütün bildiğim kadarıyla ve senin söylediklerine göre, o zavallı Don Augusto aptalın biri, zavallının teki, yani bir...

— Söyle, söyle!

— Ama bana kızmayacaksın.

— Devam et, dedim sana!

— Yani, biraz önce de söylediğim gibi o... Tanrı'nın bir lütfu. Ve belki daha da iyisi, yalnızca evi kabul etmen değil, aynı zamanda...

— Aynı zamanda ne?..

— Onu kocalığa kabul etmen.

— Ya?

Eugenia ayağa kalktı.

— Onu kabul ediyorsun ve zavallı adamın teki olduğuna göre... böylece her şey yoluna giriyor.

— Nasıl her şey yoluna giriyor?

— Evet, o parayı verir, biz de...

— Bizler de... ne?

— Şey, biz de...

— Yeter!

Ve gözleri alev alev yanan Eugenia söylenerek çıktı: "Amma da hayvan, amma da hayvan! Onu hiç böyle düşünemezdim... Ne hayvanmış!" Eve gelir gelmez odasına kapandı ve ağlamaya başladı. Ateşi çıkınca yatmak zorunda kaldı.

Mauricio bir an kalakaldı; ama biraz sonra kendine geldi, bir sigara yaktı, sokağa çıktı ve yanından ilk geçen şık bir genç kıza laf attı. Ve o gece bir arkadaşıyla Don Juan Tenorio'dan[11] söz ederlerken:

— Sonuç olarak bu moruk bana pek inandırıcı gelmiyor, –dedi Mauricio,– sırf rol kesiyor.

— Herkesin Don Juan ve çapkın olarak tanıdığı sen mi söylüyorsun bunu ha!

— Çapkın mı? Ben çapkın ha? Neler uyduruyorlar, Rogelio!

— Peki piyanist kız?

— Püff! Sana gerçeği söyleyeyim mi, Rogelio?

— Ne duruyorsun!

— Peki, az çok dürüst her yüz ilişkinin –senin sözünü ettiğin ilişki en namuslusudur– evet, kadınla erkek

arasındaki her yüz ilişkinin doksandan fazlasında baştan çıkaran kadındır, erkek baştan çıkarılır.

— Piyanist Eugenia'yı senin tavladığını inkâr mı edeceksin yoksa?

— Evet, inkâr ediyorum, ben onu tavlamadım, o beni tavladı.

— Çapkın!

— Nasıl istersen... Çapkın olan o, o. Ben dayanamadım.

— Aynı şey...

— Ama bu işin yakında biteceğini sanıyorum ve bir kez daha özgürlüğümü kazanacağım. Kuşkusuz ondan azat olacağım demektir bu, başka bir kadının beni tavlamasını önleyemeyeceğime göre. Öyle zayıfım ki! Kadın olarak doğmuş olsaydım...

— Pekâlâ... nasıl bitecek bu iş?

— Nasıl... ben bir pot kırdım! Eskisi gibi sürdürelim istedim, yani sonuçta bir şey beklemeden, hiç bir konuda söz vermeden ilişkilerimize yeniden başlayalım istedim... anlıyor musun? Ve açıkçası... başıma bela olacak gibi geliyor bana. Bu kadın beni yiyip bitirmek istiyor.

— Ve seni yiyip bitirecek!

— Kim bilir!.. Öyle güçsüzüm ki. Bir kadının benim bakımımı üstlenmesi, ama layıkıyla üstlenmesi için doğmuşum, biliyor musun? Aksi halde, hiç olmasa da olur!

— "Layıkıyla" ile ne demek istiyorsun? Açıklayabilir misin?

— Dostum, bu da sorulmaz artık! Anlatılamayacak şeyler vardır.

— Doğru! –diye yanıtladı Rogelio inançla ve ekledi,– Peki, piyanist seni bırakırsa, ne yapacaksın?

— Boşta kalacağım. O durumda bir başka kadın beni elde edecek mi, bakacağız. Birçok kez avlandım!.. Ama hiç boyun eğmeyen, namuslu olduğu için, her zaman dürüstçe araya belli bir mesafe koyan, kendisine saygı besleten –hem de fazlasıyla– bu kız beni büyülemişti, tümüyle büyülemişti. Benimle ne istese yapabilirdi. Şimdi beni bırakıp giderse, çok üzüleceğim, ama özgürlüğüme de kavuşacağım.

— Özgürlüğüne mi?

— Özgürlüğüme, evet, bir başka kızla olmak için.

— Sanırım barışırsınız...

— Kim bilir!.. Ama bundan kuşkuluyum, çünkü kişilik sahibi... Ve ben bugün ona hakaret ettim, gerçekten, hakaret ettim ona.

XVII

Victor, Augusto'ya:

— Don Eloíno Rodríguez de Alburquerque y Alvarez de Castro'yu anımsar mısın? –diye sordu.

— Maliye Bakanlığı'ndaki o kızların, özellikle kolay kızların peşinden koşan memuru mu?

— Ta kendisi. İşte o... Evlendi!

— Onu kabul eden kız, hızlı bir moruğun eline düştü, desene.

— Ama hoş olan yanı, evlenme biçimi. Beni iyi dinle ve not al. Bilirsin ya, Don Eloíno Rodríguez de Alburquerque y Alvarez de Castro'nun bu kadar uzun adına karşın, içinde öleceği doğru dürüst bir yatağı ya var ya yok, Maliye Bakanlığı'ndaki maaşından başka bir şeyi yok, üstelik sağlığı da iyice berbat.

— Sürdürdüğü yaşam.

— Zavallıda tedavisi olanaksız bir kalp hastalığı var. Günleri sayılı. Geçenlerde çok ciddi bir kriz geçirmiş, ölümün eşiğinden dönmüş, bu yüzden evlenmek istemiş, ama bir kriz daha gelirse... Zavallıcık o pansiyondan o pansiyona dolaşıp durmuş, hep ayrılmak zorunda kalmış; çünkü dört pesetayla ne lezzetli yemekler, ne de sade suya tirit yenebilir. Mıymıntının tekidir. Temizlikse, hak getire. İşte böyle pansiyon pansiyon dolaşırken, sonunda kendisinden büyük –adam elli yaşlarını bırakıp altmışına merdiven dayamış– ve iki kez dul kalmış, yaşlıca bir kadının evine varmış, kadının birinci kocası dülgermiş, bir binanın iskelesinden sokağa atlayarak intihar etmiş, kadıncağız Rogelio'm diyerek sık sık anımsıyormuş onu; ikincisi ise

jandarma çavuşuymuş, ölünce kendisine günlüğü bir peseta olan bir maaş bağlanmış. Bizim Don Eloíno, dul kadının evine daha adımını atar atmaz fenalaşmış, çok kötü olmuş, o kadar kötü ki, çaresiz öldü ölecek gibiymiş; görmesi için önce Don José'yi çağırmışlar, sonra da Don Valentín'i. Ve adamcağız ölecek! Hastalığı çok iyi, aynı zamanda bazılarında mide bulandıran bakım istiyormuş, sonunda pansiyoncu kadının tüm zamanını alır olmuş; pansiyonda kalan öteki müşteriler, kadını çekip gitmekle tehdit ediyorlarmış. Ve daha fazla para veremeyen Don Eloíno, kendisini evinde daha fazla tutamayacağını, işinin bozulmakta olduğunu söyleyen *çifte* dul pansiyoncu kadına yalvarıp duruyormuş: "Tanrı aşkına, ne olur Senyora, acıyın bana! Bu durumda nereye gidebilirim ben, hangi pansiyon alır beni? Eğer beni kapı dışarı ederseniz, hastanede ölürüm... Tanrı aşkına, acıyın! Geride kalan günlerim için!.." Kendisi yakında, çok yakında öleceğine inanmıştı. Kadın da haklı olarak evinin hastane olmadığını, ekmeğini pansiyondan çıkardığını, zaten çok içeri girdiğini söylüyormuş. Bu sırada, Don Eloíno'nun daire arkadaşlarından birisinin aklına şahane bir fikir gelmiş ve: "Don Eloíno" demiş, "bu iyi kalpli kadının yaşadığınız sürece sizi evinde alıkoyması için tek bir çareniz var." "Ne gibi?" diye sormuş Don Eloíno. "Birincisi," demiş arkadaşı, "siz hastalığınız hakkında ne düşünüyorsunuz, bunu bir bilelim." "Ben kısa, çok kısa süreceğini düşünüyorum, hayattayken kardeşlerim beni görmeye yetişemeyecekler bile." "Kendinizi çok kötü mü hissediyorsunuz?" "Ölmekte olduğumu hissediyorum..." "Peki eğer öyleyse, bu kadıncağızın tekmeyle sizi sokağa atmaması ve hastaneye gitmeye zorlamaması için tek çare kalıyor." "Hangi çare?" "Onunla evlenmek" "Onunla evlenmek mi? Pansiyonun sahibesiyle? Ben kimim? Bir Rodríguez de Alburquerque y Alvarez de Castro! Dostum, şaka kaldıracak durumda değilim!" Bu öneri onu öylesine etkilemiş ki, ölecek gibi olmuş.

— Ne var bunda şaşılacak!

— İçine düştüğü ilk şaşkınlıktan kurtulunca, arkadaşı ona, pansiyon sahibesiyle evlenince kadının ayda on üç duroluk dul aylığı alacağını, aksi halde aylığının kimseye düşmeyeceğini ve devlete gideceğini anlattı. Anlıyorsun ya...

— Evet, Victor, –dedi,– dul aylıkları devlete kalmasın diye evlenen çok tanıdığım var. İşte bir yurtseverlik örneği!

— Ama, eğer Don Eloíno öfkelenip böyle bir öneriyi yadsısa, sen düşün pansiyonun sahibesi ne derdi: "Ben mi? Ben bu yaşta ve üçüncü kez, hem de bu morukla evleneceğim ha? Ne iğrenç!" Ama doktordan bilgi almış, Don Eloíno'nun birkaç günlük hayatı kaldığına güvence vermişler; "Doğrusu," demiş, "ayda on üç duro işime yarar." ve sonunda kabul etmiş. O zaman umudu kalmamış Don Eloíno'yu ikna etmesi için kilise papazını, senin de bildiğin gibi, iyi yürekli, sözü dinlenir Don Matías'ı çağırmışlar. "Evet, evet, evet," demiş Don Matías, "evet zavallıcık, zavallıcık!" Ve onu ikna etmiş. Daha sonra Don Eloíno, Correíta'yı çağırmış, nikâhında şahidi olmasını istemiş, güya barışmak içinmiş, söylenenlere göre küslermiş. "Ama siz evleniyor musunuz, Don Eloíno?" "Evet, Correíta, evet; pansiyonun sahibesiyle evleniyorum, Donya Sinfo ile! Bir Rodríguez de Alburquerque y Alvarez de Castro olan ben, düşün bir kez! Ömrümden kalan şu birkaç gün bana baksın diye... Bilmiyorum, ölmeden önce kardeşlerim gelebilecekler mi? Ve ona da on üç duroluk dul aylığı bırakıyorum." Anlatıldığına göre Correíta eve gidip doğal olarak her şeyi karısı Emilia'ya bir bir söyleyince haykırmış kadın: "Sen aptalsın Pepe! Ona Encarna ile evlenmesini niçin söylemedin?" –Encarnación, evlenirken Emilia'nın çeyiz olarak getirdiği hizmetçi kadın, ne güzeldir, ne çirkin– "On üç duroluk dul aylığı için o moruk kadından daha iyi bakardı ona." Ve söylenenlere göre, Encarnación da şöyle eklemiş:

"Haklısınız Senyorita; ben de evlenebilirdim onunla ve çok olmasa da on üç duroya yaşadığı sürece bakabilirdim."

— Ama bütün bunlar Victor, uydurma gibi geliyor.

— Hayır, değil. Uydurulması olanaksız şeyler de vardır. Dahası da var. Don José'den sonra, Eloíno'yu tedavi eden Don Valentín bunu anlattı, bir gün onu görmeye gittiğinde Don Matías'ı dinsel giysiler içinde görmüş, hastanın son dini görevini yapmakta olduğunu sanmış, ama Don Matías'ın nikâh kıydığını söylemişler. Daha sonra uğradığında; yeni gelin pansiyoncu kadın kapıya dek eşlik etmiş kendisine; acılı ve tedirgin bir sesle sormuş: "Üçüncü kez! Söyleyin Don Valentín, yaşayacak mı? Daha yaşayacak mı?" "Hayır Senyora, hayır, ancak birkaç gün." "Yakında ölür, hııı!" "Evet, çok yakında?" "Ama gerçekten ölecek mi?"

— Ne yersiz bir laf.

— Hepsi bu değil. Don Valentín hastaya yalnızca süt verilmesini söylemiş ve ancak bir parçacık, ama Donya Sinfo pansiyonerlerden birisine:

— Boş verin, –demiş,– ben hasta ne isterse veririm! Bu denli az yaşayacaksa, neden son isteklerinden yoksun kalsın!..

Sonra Don Valentín hastaya lavman yapılmasını söylemiş, kadın ise:

— Lavman mı? Öff! Ne iğrenç bir şey. Kadidi çıkmış bu moruk adama! Ben yapamam, hayır, ben yapamam! Kendi isteğimle evlendiğim iki kocamdan birisine olsaydı, neyse de! Ama buna! Lavman yapacağım ha! Ben? Nasıl olur!

— Bütün bunlar düş ürünü şeyler.

— Hayır, tarihsel. Daha sonra Eloíno'nun kız kardeşi ile erkek kardeşi gelmişler, acı haberden bitkin düşen erkek

kardeşi: "Benim kardeşim, bir Rodríguez de Alburquerque y Alvarez de Castro olan benim kardeşim, Pellejeros Sokağı'ndaki bir pansiyoncu kadınla evlensin! Zaragoza, Za–ra–go–za Mahkemesi başkanlarından birisinin oğlu olan kardeşimle... Donya Sinfo ha!.." Adam mahvolmuş. İntihar eden adamın dul karısı, ölümcül adamın yeni karısı kendi kendine söyleniyormuş: "Düşündüğüm gibi, eminim, göreceksiniz, görümcem ve kayınbiraderim oldukları bahanesiyle, ekmek param olan pansiyon parasını ödemeden çekip gidecekler!" Galiba kadına para vermişler, evet, pansiyon parasını kocası ona ödemiş, ama giderken altın elma başlığı olan bastonunu da alıp götürmüşler.

— Peki öldü mü?

— Evet, epey sonra. Düzeldi, oldukça düzeldi. Pansiyoncu kadın kendi kendine: "Suç, adamın hastalığına doğru tanı koymuş olan bu Don Valentín'in... Öteki, Don José anlamamıştı hastalığı. Yalnızca Don José tedavi etseydi, şimdiye dek ölmüş olacaktı ve benim başıma da bela olmayacaktı." Donya Sinfo'nun, birinci kocasından olan oğullarından başka, jandarma çavuşu kocasından da bir kızı vardı. Don Eloíno evlendikten az sonra kıza demiş ki: "Gel, buraya gel, yanıma, seni bir öpeyim, artık babanım ben senin, benim kızımsın..." "Kızın mı, hayır olamaz," diyormuş annesi, "manevi kızınız!" "Üvey kızım, Senyora, üvey kızım! Mirasımı bırakıyorum sizlere." Kuşkusuz kadın homurdanıyormuş: "Utanmaz adam, sırf kızı sıkıştırmak için!.. Görülmüş şey mi!" Doğal olarak az sonra araları bozulmuş. "Bu sahtekârlık, sahtekârlıktan başka şey değil, Don Eloíno. Öleceğinize, çok yakında öleceğinize güvence verdikleri için sizinle evlendim, yoksa lanet olasıca! Beni aldattılar, aldattılar beni." "Beni de aldattılar Senyora. Benim ne yapmamı isterdiniz. Sizi mutlu etmek için ölmeli miydim? "Bu bir anlaşmaydı." "Ben artık öleceğim Senyora,

artık öleceğim... hem de istediğiniz zamandan daha önce!.. Bir Rodríguez de Alburquerque y Alvarez de Castro olarak!"

Aylığın birkaç kuruş az ya da çok olması yüzünden kavga etmişler ve sonunda kadın onu kapı dışarı atmış. "Güle güle Don Eloíno, yolunuz açık olsun!" "Tanrı'ya emanet olun Donya Sinfo!" Ve sonunda bu kadının üçüncü kocası da kendisine günlüğü 2,15 pesetadan dul aylığı bırakarak ölmüş, ayrıca ölüm masraflarını karşılaması için de 500 pesetalık bir tazminat ödenmiş. Kuşkusuz bu parayı gerekli masraflar için harcamamıştır. Vicdan azabı çekmemek için ve on üç duroluk dul aylığına duyduğu şükran borcu nedeniyle kocasının ruhuna iki ayin yaptırmış.

— Aman Tanrım, ne biçim öykü!

— Uydurulmayan öyküler, uydurulması olanaksız öyküler. Şimdi bu trajikomedi, bu berbat kaba güldürü için daha çok veri toplamaya çalışıyorum. Önce bununla küçük bir komedi yazmayı düşündüm; ama sonra daha iyi düşününce, karımın hamileliği yüzünden çektiğim sıkıntıdan kurtulmak için yazdığım *novela*'ya sokmaya karar verdim: Tıpkı Cervantes'in Don Quijote'de anlattığı *novela*'lar gibi.

— Ama sen *novela* yazmaya mı başladın?

— Ne yapmamı isterdin?

— Peki konusu ne, öğrenebilir miyim?

— *Novela*'mın konusu yok, daha doğrusu kendiliğinden nasıl giderse. Konu kendi kendine oluşuyor.

— Nasıl olur ki?

— Bak öyleyse, ne yapacağımı bilemediğim son günlerin birinde, bir şeyler yapmak gereğini duydum, içten gelen bir heves, yazma fantezisi; kendi kendime, "Bir *novela* yazacağım," dedim, "ama nereye sürükleneceğini bilmeden,

nasıl yaşanıyorsa, öyle yazacağım." Oturdum, birkaç yaprak kâğıt aldım, önce içimden geldiği gibi başladım, hiçbir taslak yapmadan, nasıl gideceğini bilmeden. Kahramanlarım hareketleriyle, konuşmalarıyla, özellikle konuşmalarıyla oluşacaklar; karakterleri yavaş yavaş gelişecek. Ve kimi zaman da karakterleri karaktersizlikleri olacak.

— Evet, benimki gibi.

— Bilmiyorum. Yavaş yavaş oluşacak. Bırakacağım, nereye götürürse.

— Psikolojik yanı olacak mı? Betimlemeler?..

— Konuşmalar, özellikle karşılıklı konuşma. Önemli olan kişilerin konuşmaları, hiçbir şey söylemeseler de çok konuşmaları.

— Bu fikri sana Elena esinledi, değil mi?

— Niçin?

— Çünkü bir kez benden zaman öldürmek için *novela* isterken, kısa kısa karşılıklı konuşmaların çok olmasını söylediğini anımsıyorum.

— Evet, okuduğu kitapta uzun uzun betimlemeler, öğütler ya da anlatılar oldu mu, "boş laf, boş laf, boş laf!" deyip atlıyor onları! Ona göre yalnızca karşılıklı konuşmalar boş laf değildir. Anlarsın ya, insan rahatça karşılıklı konuşma içine bir öğüt sıkıştırabilir...

— Peki niçin böyle olsun?..

— Çünkü insanlar, hiçbir anlamı olmasa da konuşmayı konuşma olduğu için seviyor. Bir söyleve yarım saat bile dayanamayan insanlar vardır, ama bir kahvede üç saat çene çalar. Konuşmuş olmak için konuşmak, ipe sapa gelmez şeyler söylemek, konuşmaya çekicilik sağlar.

— Söylevin tınlaması(?) bana da sıkıcı gelir...

— Evet, insan, konuşmadan zevk alır, canlı konuşmadan... özellikle yazarın söylediklerini kendisi için söylememiş olması ve kişiliği ve şeytansı benliğiyle bizi sıkmaması. Kuşkusuz, benim kahramanlarımın söylediklerini ben söylüyorsam da...

— Belli bir noktaya kadar...

— Nasıl belli bir nokta?

— Evet, öyle ki, onları sen kendi elinle götürdüğünü inanmaya başlıyorsun ve sonunda seni onların götürdüklerine inanman kolay oluyor. Bir yazarın kendi kişilerinin oyuncağı olmasına çok sık rastlanıyor...

— Belki bu *novela*'ya ne olursa olsun, başıma gelen her şeyi koyduğumu düşünüyorum.

— Demek ki, sonunda *novela* olmayacak.

— Hayır, olacak... *nivola* olacak... *nivola*

— *Nivola* da ne?

— Antonio Machado'nun ozan kardeşi Manuel Machado'yu[12] Don Eduardo Benot'a[13] götürdüğünü duydum; aleksandren ya da ne bileyim ben, aykırı ölçüde bir soneyi okumak için ve okumuş: "Bu bir sone değil ki!.." demiş Don Eduardo."Hayır," diye yanıtlamış Machado, "sone değil... *sonite*." Benimki de *novela* olmayacak, ama... ne demiştim?.. *navilo... nebulo*, hayır, hayır, *nivola* olacak, evet, evet *nivola*! Böylece türünün kurallarını çiğnediğimi hiç kimse söyleyemeyecek... Türü ben bulmuş oluyorum, bir türü bulmak, ona yeni bir ad takmaktan başka şey değildir ve kuralları istediğim gibi koyuyorum. Ve bolcana karşılıklı konuşma!

— Peki bir kahraman tek başına kalınca ne olacak?

— O zaman... monolog olacak. Ve bunun bir karşılıklı konuşmaya benzemesi için kahramanın konuşacağı bir köpek yaratıyorum.

— Biliyor musun Victor, beni keşfetmek üzere olduğunu düşünüyorum?..

— Olabilir!

Birbirlerinden ayrıldıktan sonra Augusto: "Peki benim yaşamım," diye soruyordu kendi kendine: "*novela* mı, *nivola* mı, yoksa başka bir şey mi? Benim başımdan geçen ve benim çevremdeki insanların başından geçenler gerçek mi, kurgu mu? Bütün bunlar Tanrı'nın ya da uyanır uyanmaz buharlaşan başka bir varlığın düşü olmasın? Bunun için mi ona dua ediyoruz, onu uyutmak ve düş görmesini sağlamak için, ona şarkılar, ilahiler söylüyoruz? Bütün dinlerde yapılan ibadetler, Tanrı'nın düşünü sürdürmesi ve uyanmaması ve bizim de düş görmemizi sağlaması için değil mi? Ah Eugenia'm! Benim Eugenia'm! Ve benim Rosario'cuğum..."

— Merhaba Orfeo!

Orfeo onu karşılamaya koştu, sevincinden sıçrayıp hopluyor, patileriyle üzerine atlamak istiyordu. Augusto kollarına aldı ve hayvancık elini yalamaya başladı.

— Küçük Bey, –dedi Liduvina,– Rosario ütülediklerini getirmiş sizi bekliyor.

— Niçin başından savmadın onu?

— Ne bileyim ben... Küçük Bey'in gecikmeyeceğini, isterse bekleyebileceğini söyledim ona...

— Ama eskiden yaptığın gibi savabilirdin onu...

— Evet, ama... beni anlarsınız ya...

— Liduvina! Liduvina!

— Başınızdan sizin savmanız daha iyi.

— Hemen geliyorum.

XVIII

— Selam, Rosario, –diye bağırdı Augusto kızı görür görmez.

— İyi akşamlar, Don Augusto –kızın sesi dingin ve berraktı, bakışları da daha az dingin ve berrak değildi.

— Ben evde yokken geldiğinde her zaman yaptığın gibi neden Liduvina ile hesaplaşmadın?

— Bilmem. Bana beklememi söyledi. Bana bir şey söylemek istediğinizi sandım...

"Ama bu saflık belirtisi değil de ne?" diye düşündü Augusto ve bir an kalakaldı. Sıkıntılı bir an, tedirgin bir sessizlik oldu.

— Benim istediğim şey Rosario, geçen günkü olayı unutman ve bir daha anımsamaman, anlıyor musun?

— Pekâlâ, siz nasıl isterseniz...

— Evet, o günkü bir çılgınlıktı... bir çılgınlıktı... Ne yaptığımı, ne dediğimi bilmiyordum... şimdi de bilmediğim gibi... –bir yandan da genç kıza yaklaşıyordu.

Kız sakin ve yazgısına razı olmuş bekliyordu onu. Augusto bir kanepeye oturdu ve kızı yanına çağırdı: "Gel buraya." Ona, geçen seferki gibi dizlerinin üstüne oturmasını söyledi ve uzun bir süre gözlerine baktı. Genç kız bu bakışlara dingince dayandı, ama kavak yaprağı gibi tir tir titriyordu.

— Titriyor musun kızım?

— Ben mi? Ben titremiyorum. Bana öyle geliyor ki, siz...

— Titreme, rahat ol.

— Beni yine ağlatmayın...

— Hadi, hadi, seni ağlatmamı isteyen sensin. Söyle bakalım, sevgilin var mı?

— Bu ne biçim soru?..

— Söyle bana, sevgilin var mı?

— Sevgili ha!.. sevgili... yok!

— Ama şimdiye dek kendi yaşında hiçbir delikanlı sana gönül vermedi mi?

— Biliyorsunuz ya, Don Augusto...

— Peki, sen ona ne dedin?

— Söylenemeyecek şeyler vardır...

— Doğru. Pekâlâ, söyle bana, birbirinizi seviyor musunuz?

— Aman Tanrım! Don Augusto!..

— Bak, eğer yine ağlarsan, bırakırım seni.

Genç kız başını Augusto'nun göğsüne dayadı, yüzünü gömdü ve ağlamaya başladı, hıçkırıklarını tutmaya çalışıyordu. Don Augusto kızın saçlarını okşarken: "Kızcağız elimde bayılacak." diye düşünüyordu.

— Sakin ol, sakin ol!

— Peki o kadın?.. –diye sordu Rosario başını kaldırmadan ve hıçkırıklarını tutarak.

— A! Onu anımsıyor musun? O kadın sonunda beni temelli bıraktı. Hiçbir zaman onu elde edemedim, ama şimdi tümüyle yitirdim! Tümüyle!

Kız yüzünü kaldırdı, doğruyu söyleyip söylemediğini anlamak istermiş gibi yüzüne dikkatlice baktı

— Beni kandırmak istiyorsunuz?.. –diye fısıldadı.

— Nasıl kandırmak istiyorum seni? Ha, evet. Demek ki... Sen bir sevgilin olduğunu söylemiyor muydun?

— Ben hiçbir şey söylemedim...

— Rahatla! Rahatla!

Kızı kanepede yanına oturttuktan sonra kendisi ayağa kalktı ve odanın içinde dolaşmaya başladı.

Fakat bakışlarını kıza çevirince zavallının sapsarı olduğunu ve titrediğini gördü. Korumasız kaldığını anladı, kendisinin karşısında, belli bir mesafede, savcının önündeki bir suçlu gibi kanepeye oturmuştu, bayılacak gibiydi

— Doğru! –diye haykırdı,– ne denli yakın olursak o kadar güvende oluruz.

Yine oturdu yerine, kızı dizlerine oturttu, kollarıyla sarıldı ve göğsüne bastırdı. Zavallı kız ona abanmak ister gibi bir kolunu omzuna attı ve yüzünü yine Augusto'nun göğsüne gömdü. Kız, çekiç darbeleri gibi kalp atışlarını duyunca telâşlandı.

— Siz hasta mısınız, Don Augusto?

— Kim iyi ki?

— Size bir şey getirmeleri için sesleneyim mi?

— Hayır, hayır, bırak. Hastalığımın ne olduğunu ben biliyorum. Bana gereken şey yolculuğa çıkmam –ve bir süre sessizce kaldıktan sonra– Yolculukta bana eşlik eder misin?

— Don Augusto!

— Şu Don demeyi bırak! Bana eşlik edecek misin?

— Siz nasıl isterseniz...

Augusto'nun düşüncelerini bir sis tabakası kapladı; şakaklarında damarları atmaya başladı, göğsünde bir baskı duydu. Ve bu baskıdan kurtulmak için Rosario'nun, kapatmak zorunda kaldığı gözlerini öpmeye başladı. Az sonra ayağa kalktı ve kızdan sıyrılarak:

— Bırak beni! Bırak beni! –dedi.– Korkuyorum ben!

— Neden korkuyorsunuz?

Genç kızın beklenmedik dinginliği onu daha da korkuttu.

— Korkuyorum, kimden olduğunu bilmiyorum, senden, kendimden, kimden olursa olsun! Liduvina'dan! Öyle değil mi? Geri gelecek misin?

— Siz ne zaman isterseniz.

— Ve yolculuğumda bana eşlik edeceksin, değil mi?

— Siz nasıl emrederseniz...

— Git şimdi, git hadi!

— Peki o kadın...

Augusto ayağa kalkmış olan küçük kızın üstüne atıldı, çekti, göğsüne bastırdı, kuru dudaklarını kızınkilere yaklaştırdı, böylece bir yandan başını sallarken, bir yandan da öpmeden dudaklarını dudaklarına bastırdı. Sonra kızı iterek:

— Hadi, git! –dedi.

Rosario odadan çıktı. Kız çıkar çıkmaz Augusto, dağda fersahlarca yaya dolaşıp bitkin düşmüş gibi kendisini yatağa attı, ışığı söndürdü ve kendi kendine konuşmaya başladı:

"Ona yalan söyledim, kendime yalan söyledim. Hep böyle oluyor! Her şey bir düş ve düşten başka bir şey yok. İnsan konuşurken yalan söylüyor ve kendi kendine konuşurken,

yani düşündüğünü bilerek düşündüğü zaman yalan söylüyor. Fizyolojik yaşamdan daha gerçeği yok. Söz, toplumsal üründür, yalan söylemek için yaratılmıştır. Bir düşünürümüzün, gerçeğin de söz gibi toplumsal bir ürün olduğunu söylediğini duydum, zaten herkes buna inanıyor ve buna inanırken anlaşıyorlar. Toplumsal ürün olan yalandır..."

Bir dilin elini yalandığını duyumsayınca haykırdı: "A! Burada mısın Orfeo? Sen konuşmadığına göre yalan da söylemiyorsun, hatta ben kendi kendini aldatmadığını ve yalan söylemediğini düşünüyorum. Evcil hayvan olmana karşın, insandan bir şeyler almış olman gerekir. Yalan söylemekten ve kendimizi önemsemekten başka bir şey yapmıyoruz. Söz, bütün duygularımızı ve izlenimlerimizi abartmak için... hatta bunlara inanmak için yaratıldı. Söz, öpücük ve kucaklama gibi, her türlü uzlaşmalı anlatım türü... Her birimiz yalnızca rolümüzü oynamaktan başka bir şey yapmıyoruz. Hepimiz roman kişisiyiz, hepimiz maskeyiz, hepimiz komedyeniz! Hiç kimse söylediğinden ve açıklamasından ne acı çekiyor, ne mutlu oluyor ve belki zevk aldığını ve acı çektiğini sanıyor; aksi halde yaşamak olanaksız olurdu. Aslında öylesine dinginiz ki! Şimdi ben hem sanatçı, hem seyirci olarak komedimi tek başıma sunuyorum. Fiziksel acı öldürüyor yalnızca. Tek gerçek, konuşmayan ve yalan söylemeyen fizyolojik adamdır..."

Kapıya sessizce vurulduğunu duydu.

— Ne var?

— Akşam yemeği yemeyecek misiniz bugün?

— Doğru; bekle, geliyorum.

"Sonra uyuyacağım hemen, öteki günler gibi, o da uyuyacak. Rosario uyuyacak mı? Ruhunun dinginliğini altüst mü ettim acaba? Ondaki o doğallığı saflık mı, yoksa

kurnazlık mı? Ama belki saflıktan daha büyük kurnazlık yoktur ya da kurnazlıktan daha büyük saflık yoktur. Evet, evet aslında daha fazla... nasıl desem ki, saflıktan daha edepsiz şey yoktur. Evet, bana korku veren teslim olurkenki rahatlığı idi; neden korkuttuğunu bilmediğim rahatlığı saflıktan başka bir şey değildi. Peki, "O kadın?" sorusu kıskançlıktan mı? Kıskançlık ha? Kıskançlık? Büyük bir olasılıkla aşkla kıskançlık aynı anda doğuyor, aşkı ortaya koyan kıskançlıktır. Bir kadın bir adama ya da bir adam bir kadına ne denli çok âşık olursa olsun, bunun ayrımında olmazlar, âşık olduklarını kendilerine bile itiraf etmezler, yani adam ancak kadının başka bir adama baktığını görürse ya da kadın ancak erkeğin başka bir kadına baktığını görürse, birbirlerine gerçekten âşık olurlar. Dünyada tek bir erkek ve tek bir kadın olsaydı, çevrelerinde kimse olmasaydı, birbirlerine âşık olmaları olanaksız olurdu. Ayrıca üçüncü bir La Celestina[14] yoktur, La Celestina toplumdur. Gran Galeoto![15] Ne kadar iyi bu! Evet, Büyük Galeoto! Yalnızca lafta kalsa bile! Bunun için aşk, yalandan başka bir şey değildir. Peki fizyolojik yanı? Pöff! Bu fizyolojik yan ne aşktır, ne de değerli bir şeydir! Bunun için gerçektir! Aman... Orfeo, hadi yemeğe gidelim. Hiç olmazsa bu bir gerçek!"

XIX

Bundan iki gün sonra Augusto'ya birisinin kendisini görmek ve konuşmak istediğini bildirdiler. Geleni karşılamaya çıktı ve Donya Ermelinda ile karşılaştı; Augusto: "Buradan buyrun." der demez, Ermelinda: "Neden bizi tekrar görmeye gelmediniz?" diye sordu.

— Anlıyorsunuz ya Senyora, –dedi Augusto,– son iki kez evinize gittiğimde başıma gelenlerden sonra, birincisi Eugenia ile yalnızken, ikincisi onun beni görmek istememesi üzerine, size bir daha uğramam gerektiğinde... Ben yapılanlara, söylenenlere dikkat ederim, ama oraya bir daha gidemem...

— Öyleyse Eugenia'dan bir haber getiriyorum size...

— Ondan mı?

— Evet, ondan. Bilmiyorum, sevgilisiyle arasında neler geçti, ama ondan söz edilsin istemiyor, ona karşı çok öfkeli ve geçen gün eve gelince odasına kapandı, akşam yemeği yemek istemedi. Ağlamaktan ve de sıcak gözyaşlarından gözleri ateş saçıyordu, biliyor musunuz? Öfke yaşlarıydı bunlar...

— Ya, demek çeşit çeşit gözyaşı var, öyle mi?

— Kuşkusuz; serinleten ve avutan gözyaşları, yakan ve daha çok boğan gözyaşları. Ağlamıştı ve yemek yemek istemedi. Ve siz erkeklerin korkunç, kaba birer yaratık olduğunuz ve korkunç, kaba birer yaratıktan başka bir şey olmadığınız nakaratını yineleyip durdu. Bu son günler herkese küskün gibiydi ve çok çok keyifsizdi. Hatta dün beni çağırdı, size söyledikleri yüzünden pişman olduğunu, size karşı haksız davrandığını, sizin dürüstlüğünüze ve amacınızdaki soyluluğa saygı duyduğunu söyledi, yalnızca

onu satın almak istediğinizi yüzünüze söylediği için özür dilemekle kalmıyor, böyle bir şeye kendisinin de inanmadığını bilmenizi istiyor. Asıl vurguladığı konu bu. Her şeyden önce, bunu aşırı heyecan ve kızgınlıkla söylediğine inanmanızı istiyor, ama inanmıyorsanız...

— Ben onun buna inanmadığını sanıyorum.

— Sonra... daha sonra, sizden şunu diplomatça öğrenmekle görevlendirdi beni...

— En iyi diplomatlık Senyora, diplomatça oyunlara başvurmamaktır, özellikle benimle...

— Sonra herhangi bir karşılığı olmadan, kendi evini ona armağan olarak vermenizi kabul etmesinin sizi rahatsız edip etmeyeceğini öğrenmemi rica etti...

— Nasıl karşılıksız?

— Yani, evet, armağanın yalnızca bir armağan olarak anlaşılmasını istiyor.

— Ben onu zaten öylesine armağan ettim, başka ne biçimde anlaşılması gerekir ki?

— Söylediklerinden dolayı duyduğu içten pişmanlığı ve iyi niyetini size kanıtlamak için, büyük armağanınızı kabul etmeye hazır olduğunu söylüyor, ama bu işe... karıştırmadan...

— Yeter!, Senyora yeter! Şimdi ayrımında olmadan bana yine hakaret ediyorsunuz...

— Ama kötü bir amaç yok bunda...

— Derler ki, en kötü hakaretler, hiçbir amaç gütmeden yapılan hakaretlerdir.

— İşte bunu anlamıyorum...

— Her şeye karşın çok açık. Bir gün bir toplantıya katılmıştım, orada bulunanlardan birisi beni tanıyordu, ama selam bile vermedi. Toplantıdan çıkışta bir arkadaşıma yakındım ondan; arkadaşım bana: "Şaşırmayın, kötü bir niyeti yoktu; sizin orada olduğunuzun ayrımında değildi." "Şu halde," dedim, "daha büyük bir kabalık yaptı, beni selamlamamakla değil, benim orada olduğumun ayrımında olmamakla." "İstemeyerek yapılan; dalgınlık yüzünden..." diye yanıt verdi dostum. Ben de: "En büyük kabalıklar, isteyerek yapılmadı dediklerimizdir ve kabalıkların kabalığı ise tanıdıkların karşısında dalgın olmaktır." dedim. Herhangi bir şey isteyerek unutulurmuş gibi, istençsiz unutmalar demek çok budalacadır, Senyora. İstenmeden unutmak her zaman kabalık sayılmıştır.

— Bu sözlerle nereye gelmek istiyorsunuz...

— Şunu söylemek istiyorum Donya Ermelinda: Eugenia, verdiğim armağana karşılık benimle evlenmesi için onu satın almak istediğimi sanarak bana hakaret ettiğinden ötürü özür diliyor, peşinden de şükran borcuna zorlamakla suçluyor beni; bilmiyorum ben, armağanı kabul etmek, ama karşılığını beklememek ne anlama geliyor. Hangi karşılık, hadi söyleyin, ne gibi karşılık?

— Böyle sinirlenmeyin, Don Augusto!..

— Yani sinirlenmemem gerek Senyora, sinirlenecek bir şey yok ha! Bu genç kız benimle alay edecek ve benimle oyun oynayacak, öyle mi? –bunu söylerken Rosario'yu anımsadı.

— Tanrı aşkına, Don Augusto! Rica ederim!..

— İşlemleri yapıp ipoteği kaldırdığımı, kendisi evi istemeyecek olursa, benim yapacağım bir şey kalmadığını zaten daha önce söylemiştim! Bana karşı şükran borcu duysun ya da duymasın, umurumda değil!

— Ama Don Augusto, böyle yapmayın! Onun istediği sizinle barışmak ve yeniden dost olmak!..

— Evet, şimdi öteki adamla bozuşunca, değil mi? Önce ben öteki adamdım; şimdi ise önce gelen, değil mi? Şimdi de beni tavlamaya çalışıyor ha?

— Ama ben böyle bir şey söylemedim ki!..

— Hayır söylemediniz, ama tahmin ediyorum.

— Tümüyle aldanıyorsunuz. Çünkü yeğenim biraz önce size yinelediklerimi bana söyleyince ona nasihatte bulundum; sevgilisi olacak o aylakla arası bozulduğuna göre, sizi kazanmaya çalışmasını söyledim, anlıyor musunuz beni?

— Evet, beni elde etmesini söylediniz...

— Doğru! Çok doğru, bunu ona salık verir vermez, "Hayır," dedi, "yüz kere hayır, hayır," dedi; size saygı duyduğunu, size dost olarak değer verdiğini, ama koca olarak hoşuna gitmediğinizi, ancak âşık olacağı bir erkekle evlenebileceğini söyledi...

— Bana âşık olamazmış, öyle değil mi?

— Yo, o kadar da söylemedi...

— Yine diplomatça bir yol...

— Nasıl?

— Evet, yalnızca onu... genç kızı bağışlamam için değil, eş olarak da isteyip istemeyeceğimi anlamaya geldiniz, öyle değil mi? Danışıklı dövüş sizinki, vay vay? O razı olacak...

— Size yemin ederim Don Augusto, rahmetli annemin –ışıklar içinde yatsın– aziz hatırasına, yemin ederim ki...

— İkinci emir der ki: Yemin etme!..

— Öyleyse, kuşkusuz siz şu anda kötü bir amaçla değil ama, benim kim olduğumu, Ermelinda Ruiz y Ruiz'in kim olduğunu unutuyorsunuz.

— Eğer öyle olsaydı...

— Evet, öyle –ve bu sözcükleri öyle bir vurguyla söyledi ki, kuşkuya hiç yer bırakmıyordu.

— Öyleyse bu durumda... o zaman... yeğeninize açıklamalarını kabul ettiğimi, kendisine şükran borcu duyduğumu, arkadaşı, sadık ve soylu bir arkadaş, yalnızca bir arkadaş olmayı sürdüreceğimi söyleyin, oldu mu? Yalnızca bir arkadaş, yalnızca arkadaş... Ve ona istediklerini çaldığı bir piyano olmadığımı, bugün seni terk ediyorum, yarın gel denilen adam olmadığımı, yedek nişanlı olmadığımı, ikinci yemek olmadığımı söylemeyin...

— Bu kadar kızmayın!

— Hayır, kızmıyorum ben! Yine onunla dost olmayı sürdüreceğim...

— Peki yakında bizi görmeye gelecek misiniz?

— Bu...

— Bakın eğer gelmezseniz, zavallıcık artık bana inanmayacak ve üzülecek...

— Yakında çok uzaklara, uzun bir yolculuğa çıkmayı düşünüyorum...

— Ama daha önce, veda etmek için...

— Bakalım...

Birbirlerinden ayrıldılar. Ermelinda eve gelip, Augusto ile yaptığı konuşmayı yeğenine anlatınca Eugenia kendi kendine: "İşin içinde kuşkusuz bir kadın var." dedi. "Şimdi yeniden onu elde edeceğim."

Augusto ise yalnız kalınca odanın içinde kendi kendine konuşarak dolaşıyordu: "Benimle bir piyanoyla oynar gibi oynamak istiyor... beni terk ediyor, sonra bana geliyor, yine terk edecek... Beni yedekte tutuyor... Ne isterse söylesin, yine kendisine talip olayım istiyor, belki öç almak için, belki de öteki adamı kıskandırmak ve çıldırtmak için... Bir kuklaymışım, gülünç ya da önemsiz biriymişim gibi!.. Oysaki ben karakter sahibi birisiyim, karakter sahibi miyim, değil miyim, neyse; ben benim! Evet, ben benim, ben benim! Bunu Eugenia'ya borçluyum, nasıl yadsıyabilirim? Bende aşk yeteneği uyandırdı; ama bunu bende uyandırıp karşıma çıkardıktan sonra, artık ona gereksinme duymaz oldum; sürüyle kadın var."

Bunu düşününce gülmekten kendini alamadı; yeni evlenen Gervasio'nun "Karımla Paris'e kısa bir yolculuk yapacağız." dediği zaman Victor'un ona verdiği yanıtı anımsadı: "Paris'e, hem de karınla ha? İskoçya'ya morina balığı götürmek gibi bir şey." Bu laf Augusto'nun çok hoşuna gitmişti.

Sonra şöyle sürdürdü konuşmasını: "Kadından çok ne var... Rosario'cuğun kurnaz saflığı, saf kurnazlığı ne hoştu! Ölümsüz Havva'nın yeni baskısı bu. Ne hoş küçük bir kız! Eugenia beni soyuttan somuta indirdi, ama o beni genele sürükledi; iştah açıcı ne çok kadın var... ne çok Eugenia var! Ne çok Rosario var! Hayır, hayır, benimle kimse oynayamaz, özellikle bir kadın hiç oynayamaz! Ben benim! Ruhum küçük olabilir, ama sahibi benim!" Augusto benliği konusunda öylesine coşmuştu ki, sanki bu benliği büyümüş, gelişmiş ve ev ona dar geliyormuş gibi, bu benliğe yer ve özgürlük vermek için sokağa fırladı.

Daha sokağa çıkar çıkmaz, tepesindeki gökyüzüyle ve gelip geçen insanlarla karşılaştı, herkes işine ya da istediği yere doğru gidiyordu ve Augusto'ya dikkat bile etmiyorlardı, elbette kötü bir niyet beslemeden, kuşkusuz onu tanımadıkları için umurlarında bile değildi; kendi benliğinin,

"Ben benim"in gittikçe küçüldüğünü, önemini yitirdiğini duyumsadı ve içine yumuluyor ve bedeninde, içinde kimsenin kendisini göremeyeceği bir köşe arıyordu. Sokak sanki bir sinemaydı ve kendisini bir sinema oyuncusu, bir gölge, bir hayalet gibi duyumsuyordu. Onu tanımadan, dikkate almadan gelip geçen insan yığınının ortasında kaybolmak, hep insan kalabalığı içinde yıkanmaktır, onda, doğanın koynunda, gökyüzüne ve rüzgâra açık havada yıkanmanın bırakacağı etkiyi bırakıyordu.

Ancak tek başına, yapayalnızken kendi benliğini duyumsuyordu; ancak tek başına, yapayalnızken belki kendini inandırmak için, kendi kendine konuşabiliyordu: "Ben benim!"; başkalarının önünde, telaşlı ya da dalgın kalabalığın içinde kaybolunca kendi benliğini duyumsamıyordu.

Böylece Augusto yaşadığı ücra mahallenin ıssız alanında bulunan küçük, sessiz parka geldi. Her zaman çocukların oynadıkları alan bir huzur köşesiydi, çünkü oradan ne tramvay geçerdi, ne de çok sayıda araba; birkaç yaşlı insan, güz mevsiminin, o tatlı ikindi saatlerinde güneşlenmek için buraya gelirdi; bu arada, ıssız bir köşede büyüyen on iki kadar hintkestanesinin yaprakları, kuzeydoğu rüzgârlarında titreşerek düştükten sonra taşların üstünde yuvarlanır ya da her zaman yeşile, taze yaprak rengine boyanmış bankların oturulan yerlerini kaplardı. Yağmur yağmadığı zamanlar belli saatlerde bir arktan sulanan bu evcil, bakımlı kent ağaçlarının kökleri, alanın karo taşlarının altında yayılıp gidiyordu; dışarıya çıktıklarını görmeyi ve evlerin çatıları üzerinden güneşe uzanmayı umut eden bu tutsak ağaçlar; kimi zaman bu uzaklardaki ormanları düşleyen, tutuklu ağaçların Augusto için gizemli bir çekiciliği vardı. Ağaçların tepelerinde, çocuklardan kaçmayı, kimi zaman ekmek kırıntıları serpen yaşlı insanlara yaklaşmayı öğrenen kuşlar cıvıldaşırdı.

Kaç kez bu küçük alanın yeşil banklarından birisine yalnız, tek başına oturup bir çatının üstünden akşam kızıllığını ve kızıl fon üstünde göze çarpan, bir evin bacasına kıvrılmış siyah bir kedi siluetini seyretmişti. Ve yine burada, güz mevsiminde, kentin küçük bahçelerine, çiçek saksılarının ve tarhlarının üstüne, asma yaprakları kadar geniş, mumyalanmış incecik ellere benzeyen sarı yapraklar dökülürdü. Sarı yaprakların arasında çocuklar oynardı, belki de kıpkızıl güneşin batışının ayrımına bile varmadan yaprakları toplarlardı.

O gün bu sakin parka gelip üstünü kaplayan kuru yaprakları –güz olduğundan ötürü– iteleyerek bir banka oturduğunda, yanında her zamanki gibi çocuklar oynuyorlardı. Bu çocuklardan birisi, öteki arkadaşını hintkestanesinin gövdesinin yanına dikmiş: "Sen orada tutsaksın," diyordu ona, "hırsızların eline düştün..." "Ama ben..." diye başladı çocuk öfkeyle. Birinci yanıtladı, "Hayır, sen, sen artık sen değilsin..." Augusto daha fazla duymak istemedi, ayağa kalktı, başka bir banka gitti. Ve kendi kendine konuşmaya başladı: "Biz büyükler de böyle oynuyoruz; sen, artık sen değilsin. Ben, ben değilim. Ya bu zavallı ağaçlar, kendileri mi acaba? Yaprakları, dağdaki kardeşlerinin yapraklarından çok önce dökülür ve iskeletleri kalır ve bu iskeletlerin kısalmış gölgeleri, elektrik lambalarının ışığında kaldırıma yansır. Elektrik ışığı ile aydınlatılmış bir ağaç! İlkyaz gelince, ağacın doruğundaki görüntü, pille aydınlatılmış kemer, ona madeni bir pırıltı verdiği zaman, ne denli görkemli ve düşsel oluyor! Burada meltem sallamıyor bile dallarını!.. Kırların siyah gecelerinin birisinden, o ayın olmadığı gecelerin titreşen yıldızlarından zevk alamayan zavallı ağaçlar! Buraya bu ağaçlardan dikerken insanoğlu her birine: "Sen, sen değilsin!" demiş olmalı ve onu unutmamaları... uyumamaları için elektrik ışığı ile bu gece aydınlığını sağladılar onlara... zavallı gece kuşu

ağaçlar! Hayır, hayır, sizlerle oynandığı gibi benimle oynanmaz."

Ayağa kalktı ve uyurgezer gibi sokaklarda dolaşmaya başladı.

XX

Yolculuğa çıkacak mıydı, yoksa çıkmayacak mıydı? Bunu ilk önce Rosario'ya söylemişti, ne söylediğini bilmeden, bir şey söylemiş olmak için ya da kendisine eşlik edip edemeyeceğini sormak için bir bahaneydi ve sonra da Donya Ermelinda'ya onu denemek için... Ne?.. Bir yolculuğa çıkacağını söylemekle neyi denemek amacındaydı? Her neyiyse! Ama iki kez, uzak ve uzun bir yolculuğu çıkacağını söylemişti, kişilik sahibi bir erkekti, kişilik sahibiydi; sözünün eri olmalı değil miydi?

Sözünün eri insanlar önce bir şey söylerler, sonra bunu düşünürler, en son olarak da yaparlar, bir kez düşündükten sonra, sonuç iyi olurmuş, kötü olurmuş... Sözünün eri kişiler bir kez söyledikten sonra düzeltelim, bu sözden dönelim demezler. Ve o da uzak ve uzun bir yolculuğa çıkacağını söylemişti bir kez.

Uzak ve uzun bir yolculuk! Niçin? Ne için? Nasıl? Nereye?

Genç bir kızın kendisini aradığını bildirdiler ona.

— Bir genç kız mı?

— Evet, –dedi Liduvina,– sanırım... piyanist hanım!

— Eugenia?

— Ta kendisi!

Augusto kalakaldı. Yıldırım gibi kafasından onu kovmak fikri geçti, evde olmadığını söyleyebilirlerdi. "Beni elde etmeye, bir kuklayla oynar gibi benimle oynamaya geliyor," diye söylendi, "yedek olmamı, ötekinin yerini doldurmamı istiyor..." Sonra daha iyi şeyler geldi aklına. "Hayır, güçlü görünmem gerek!"

— Söyle ona, şimdi geliyorum.

Bu kadının gözü pekliği onu şaşkına çeviriyordu. "İtiraf etmeliyim ki, tam bir kadın, tam kişilik sahibi bir kadın, korkusuz mu korkusuz! Kararlı mı kararlı! Ya o gözler! Hayır, hayır, hayır beni kandıramaz! Elde edemez beni!"

Augusto salona girdiğinde Eugenia ayaktaydı. Oturmasını işaret etti, ama genç kız oturmadan önce haykırdı: "Beni aldattıkları gibi, sizi de aldattılar Don Augusto!" Zavallı adam kendini savunmasız duyumsadı, ne diyeceğini bilemiyordu. İkisi birden oturdu ve bunu kısa bir sessizlik izledi.

— Doğru, Don Augusto, –dedi,– sizi benimle ilgili olarak aldattılar, beni de sizinle ilgili olarak; hepsi bu.

— Ama biz karşılıklı konuşmuştuk birbirimizle, Eugenia!

— Benim size söylediğimi ciddiye almadınız. Geçmiş, geçmiştir!

— Evet, geçmiş, geçmiştir. Başka türlü olamaz!

— Demek ki, beni anlıyorsunuz. Cömertçe yaptığınız armağanı kabul edişime başka bir anlam vermenizi istemiyorum.

— Benim istediğim de bu Senyorita, benim armağanıma kendi anlamından başka bir anlam vermemenizi çok istiyorum.

— İşte buna, dürüstlüğe karşı dürüstlük derler. Ve artık açık konuşmamız gerektiğine göre, bütün olup bitenlerden ve size söylediklerimden sonra, istesem de bu büyük armağanı, derin şükran duygularımdan başka bir şeyle ödeyemeyeceğimi size belirtmem gerek. Böylece sizin gibi sanıyorum ki...

— Gerçek bu Senyorita, ben de, olup bitenlerden, sizin bana son görüşmemizde söylediklerinizden, sayın halanızın bana anlattıklarından ve tahmin ettiklerimden sonra, istesem de cömertliğimden bir çıkar bekleyemem.

— Demek ki, anlaştık, değil mi?

— Tümüyle anlaştık, Senyorita.

— Şu halde yeniden dost olabilir miyiz? Candan dost, gerçek dost.

— Evet, olabiliriz.

Eugenia, tuşlara egemen olmak için yaratılmış ince parmaklı, beyaz, kar gibi soğuk, ince elini Augusto'ya uzattı ve kendi avucunun içinde sıktı, bu sırada titriyordu.

— Öyleyse Don Augusto dost olacağız, iyi dost, bu dostluk... bana şey etse de...

— Ne?

— Belki insanların nazarında...

— Ne? Söyleyin! Söyleyin!

— Ama son olarak yaşadığım acı deneyimlerden sonra, kimi şeylerden vazgeçtim ben...

— Biraz daha açık konuşun, Senyorita. Yarım yarım söylemenin bir anlamı yok.

— Öyleyse Don Augusto, durum ortada, apaçık. Olup bitenlerden sonra ve tanıdıklarımız arasında, babamdan kalan evin ipoteğini kaldırıp bana armağan ettiğiniz bilindiğine göre, birisinin çıkıp da bana evlenme teklifinde bulunması kolay mı sanıyorsunuz?

"Bu kadın şeytan!" diye düşündü Augusto ve ne yanıt vereceğini bilemeden başını önüne eğdi. Hemen sonra

başını kaldırınca Eugenia'nın gizlice gözyaşlarını sildiğini gördü.

— Eugenia! –diye haykırdı, sesi titriyordu.

— Augusto! –diye fısıldadı yavaşça.

— Ama siz, ne yapalım istiyorsunuz?

— A! Hayır, yazgı bu, yazgıdan başka bir şey değil; bizler yazgının oyuncağıyız. Bu bir talihsizlik!

Augusto koltuğundan kalktı, kanepeye, Eugenia'nın yanını oturdu.

— Bak Eugenia, Tanrı aşkına! Benimle böyle oynama! Yazgı sensin; burada senden başka yazgı yok. Beni çekip sürükleyen sensin; beni fırdöndü gibi çeviren sensin; sensin beni çıldırtan; en kesin kararlarımda beni duraksatan sensin; sensin, beni kendi benliğimden çıkaran sensin...

Ve kolunu boynuna doladı, kendine çekti ve göğsüne dayadı. Eugenia ise şapkasını çıkardı.

— Evet, Augusto, bizi bu duruma sürükleyen yazgı. Ne... ne sen, ne ben kendimize karşı içtenliksiz, ikiyüzlü, kötü niyetli olamayız; ne sen bir şaşkınlık anımda söylediğim gibi beni satın almak isteyen bir erkek gibi görünebilirsin, ne de ben halama söylediğin gibi, yalnızca cömertliğini ödüllendirmek için, seni başka bir erkeğin yerine koymak üzere yedek olarak elimde tutmak, ikinci yemek gibi görmek isteyen bir kadın olarak görünmek isterim...

— Ama Eugenia'cığım, şöyle ya da böyle görünmenin ne önemi var? Hem de kimlerin gözüne?

— Bizzat kendi gözümüze.

— Peki sonra Eugenia'cığım...

Yine kızı göğsüne bastırdı, alnına, gözlerine öpücükler kondurdu. Her ikisinin de solumaları duyuluyordu.

— Bırak beni! Bırak beni! –dedi, saçlarını düzeltirken.

— Hayır, sen... sen... sen... Eugenia... sen...

— Hayır, ben olmaz, olamaz...

— Yani beni sevmiyor musun?

— Sevmek konusu... sevmenin ne demek olduğunu kim biliyor? Ben bilmiyorum... bilmiyorum... Bundan emin değilim.

— Peki biraz önceki?

— O... o bir anlık yazgı! Pişmanlığın sonucu... ne bileyim işte... Bu şeyleri denemek gerek... Zaten Augusto, dost olacağımız, hem de iyi dost olacağımız konusunda anlaşmamış mıydık, başka bir şey değil...

— Evet, ama... Peki bu senin özverin? Dostluğumuz sayesinde, benim armağanımı kabul etmen yüzünden kimsenin sana evlenme teklifinde bulunmayacağını söylemedin mi?

— A! Bu önemli değil; kararımı verdim ben!

— Yoksa bu bozuşmadan sonra mı?..

— Olabilir...

— Eugenia! Eugenia!

Bu sırada kapıya vurulduğu işitildi ve Augusto yüzü kıpkırmızı olmuş, titreyerek, umursamaz bir sesle:

— Ne var? –diye bağırdı.

— Rosario bekliyor! –dedi Liduvina'nın sesi.

Augusto'nın rengi değişti, morardı.

— Ya! –diye haykırdı Eugenia,– burada rahatsız ediyorum. Sizi Rosario bekliyormuş. Anlıyor musunuz, biz ancak dost, iyi dost, çok iyi dost olabiliriz?

— Ama Eugenia...

— Rosario sizi bekliyormuş...

— Beni reddedince, Eugenia, seni satın almak istediğimi ve kesin kesin başka bir erkek olduğunu söyleyerek beni reddedince, ben, sevmeyi seninle öğrenen ben ne yapabilirdim? Acının ve karşılık görmeyen sevginin ne demek olduğunu bilmiyor musun yoksa?

— Hadi Augusto, uzatın elinizi; yine görüşürüz, unutmayın geçmiş, geçmiştir.

— Hayır, hayır geçmiş, geçmiş değildir.

— Tamam, tamam, Rosario bekliyormuş...

Tanrı aşkına, Eugenia?

— Hayır, tuhaf bir şey yok bunda; beni de bir zamanlar... Mauricio beklerdi. Yine görüşürüz. Kendimize karşı ciddi ve dürüst olalım.

Şapkasını giydi, elini Augusto'ya doğru uzattı, Augusto dudaklarına götürdü ve öptü, sonra kapıya kadar genç kıza eşlik etti. O kibar haliyle ve emin adımlarla merdivenleri inerken bir süre baktı arkasından. Eugenia aşağıdan, merdiven sahanlığından gözlerini kaldırdı, bakışları ve eliyle selamladı Augusto'yu. Don Augusto döndü, odasına girdi ve Elinde ütülenmiş çamaşır sepetiyle Rosario'yu ayakta görünce, sertçe "Ne var?"diye sordu.

— Bana öyle geliyor ki Don Augusto, bu kadın sizi aldatmakta...

— Seni ne ilgilendiriyor?

— Sizinle ilgili her şey beni ilgilendiriyor.

— Seni de aldattığımı söylemek istiyorsun herhalde...

— Bu da beni ilgilendirmiyor.

— Seni umutlandırdıktan sonra, kıskanç olmadığına mı inandıracaksın beni?

— Nasıl büyüdüğümü, nasıl bir aileden geldiğimi bilmiş olsaydınız Don Augusto, genç bir kız olmama karşın, kıskançlıkla ilgim olmadığını anlardınız. Benim durumumda olan bizler...

— Sus!

— Siz nasıl isterseniz. Ama bir daha söylüyorum, bu kadın sizi aldatıyor. Böyle olmasaydı ve siz onu seviyor olsaydınız, ondan hoşlansaydınız, onunla evlenmenizden başka ne isterdim ki?

— Ama bütün bunlar doğru mu?

— Doğru.

— Kaç yaşındasın sen?

— On dokuz.

— Buraya gel, –dedi, iki eliyle omuzlarından tuttu, kızla yüz yüze geldiler ve gözlerinin içine öylece bakakaldı.

Renkten renge giren kız değil, Augusto oldu.

— Gerçek şu ki kızım, seni anlayamıyorum.

— Sanırım.

— Bunun saflık mı, cin fikirlilik mi, alay mı, erken gelişme mi olduğunu bilmiyorum...

— Bu sevgiden başka bir şey değil.

— Sevgi mi? Niçin?

— Niçin olduğunu bilmek ister misiniz? Size söylersem kızmayacak mısınız? Kızmayacağınıza söz veriyor musunuz?

— Hadi, söyle bana.

— Peki öyleyse, çün... çün... çünkü siz mutsuzsunuz, zavallı bir adamsınız...

— Sen de mi?

— Nasıl isterseniz. Ama bu küçük kıza... Rosario'ya güvenin. Size benden daha sadık kimse yoktur... Orfeo bile!

— Her zaman mı?

— Her zaman!

— Ne olursa olsun mu?

— Evet, ne olursa olsun.

— Sen, sen gerçekten... –ve kızı kucaklamak istedi.

— Hayır, şimdi olmaz, daha sakin olduğunuz zaman. Ve ne zaman...

— Yeter, seni anlıyorum.

Ve ayrıldılar.

Augusto yalnız kalınca: "Bu ikisi beni çıldırtacak," dedi, "artık ben, ben değilim..."

— Bana göre Küçük Bey politikaya ya da buna benzer bir işe atılmalı, –dedi Liduvina, yemek servisi yaparken,– bu sizi oyalar!

— Bu da nereden geldi aklına, be kadın?

— Başkaları oyalayacağı yerde, insanın kendi kendisini oyalaması daha iyi ve... görüyorsunuz ya!

— Pekâlâ, şimdi kocanı, Domingo'yu çağır, yemeğini bitirir bitirmez gelsin, onunla bir el *tute*[16] oynamak istiyorum, biraz oyalanayım.

Tam oynarlarken Augusto birden oyun kâğıtlarını masanın üstüne bıraktı ve sordu:

— Söyle Domingo, bir erkek aynı anda iki ya da daha çok kadına âşık olursa, ne yapmalı?

— Duruma bağlı!

— Nasıl duruma bağlı?

— Evet. Eğer çok parası var ve çok tutkunsa, hepsiyle evlenir, yoksa hiçbiriyle evlenmez.

— Ama be birader, birincisi olanaksız!

— Paran çoksa her şey olur!

— Peki ya kadınlar bunu öğrenirlerse?

— Onlar buna önem vermezler.

— Yahu bir kadın için, kocasının beslediği sevginin bir kısmını, başka bir kadının alması önemli olmaz mı?

— Kendine payına düşenle yetinir Küçük Bey, harcadığı paraya kısıtlama getirmedikçe. Bir kadını rahatsız eden şey, yemesine, giymesine, her çeşit lüksüne kocasının kısıtlama getirmesi; ama istediği gibi para harcamasına izin verirse... Bir de ondan çocukları olursa...

— Çocukları olursa mı, ne?

— Gerçek kıskançlık oradan çıkar Küçük Bey, çocuklardan, Küçük Bey; bir anne olan ya da olacak olan öteki anneyi

çekemez; bir anne başka çocuklar uğruna ya da başka bir kadın için ihmal edilmeyi bağışlamaz. Ama çocuğu yoksa ve yemesinde, giyiminde, gösterişinde, lüksünde masrafları kısılmıyorsa, bütün tatsızlıklar engellenmiş olur... Eğer bir erkeğin, kendisine pahalıya gelen bir karısı varsa ve bir de hiç masrafı olmayan bir karısı varsa, masraflı kadın masrafsız kadını pek kıskanmaz; üstelik masrafsız olmak dışında, bir de evin gelirine katkıda bulunuyorsa ve bundan aldığını ötekine verebiliyorsa... o zaman işler tıkır tıkır yürür.

— Peki sonra?

— O zaman her şey mükemmel yürür. İnanın bana Küçük Bey, Bayan Othello'lar yoktur.

— Ne de Bay Desdemon'lar!

— Olabilir!

— Ama sen neler de söylüyorsun.

— Ben Liduvina ile evlenip sizin yanınızda işe girmeden önce pek çok beyin evinde çalışmıştım. Bunları o şatafatlı yerlerde öğrendim.

— Peki sizin sınıfınızdaki insanlarda nasıl bu işler?

— Bizim sınıfımızda mı? Boş ver! Böyle lüks işlere kalkışmayız bizler...

— Neye lüks diyorsun sen?

— Tiyatroda görülen, romanlarda okunan şeylere...

— Ama oğlum, sizin sınıfta da aşk yüzünden, kıskançlık yüzünden az cinayet işlenmiyor!..

— Boş ver! Çünkü bu haylazlar tiyatroya gidiyorlar, roman okuyorlar. Aksi halde...

— Aksi halde ne?

— Rol yapmak hepimizin hoşuna gider, Küçük Bey, hiç kimse kendisi değildir, başkalarının yaratılarıdır.

— Bir düşünürsün sen ha...

— En son efendim filozofsun derdi bana. Ama Liduvina'cığımın size söylediği gibi politikaya atılmalısınız siz.

XXI

— Evet, haklısınız, –diyordu Don Antonio, Augusto'ya o gün öğleden sonra, Gazino'nun bir köşesinde baş başa konuşurlarken,– haklısınız, yaşamımda acılı, çok acılı bir gizem var. Bir şeyler tahmin ettiniz. Fakirhaneyi... evimi pek az ziyaret ettiniz, ama ne ev? Yine de anlamış olmalısınız...

— Evet, biraz tuhaf, bilmiyorum, hangi hüzün dalgası beni oraya çekiyordu...

— Çocuklarıma, zavallı çocuklarıma karşın, çocuksuz bir yuva gibi gelmiştir size, hatta hanımsız...

— Bilmiyorum... Bilmiyorum...

— Uzaklardan, çok uzaklardan kaçıp geldik, ama her zaman insanın peşinden gelen, çevresinde dolaşan, gizemli bir ortamla saran şeyler vardır. Zavallı karım...

— Evet, karınızın yüzünde bütün bir... yaşam okunuyor...

— "İşkence çeken," deyin, diyebilirsiniz. İşte dostum Don Augusto, niçin olduğunu bilmiyorum, ama, siz bize gizli bir sevecenlikle, gerçek bir sevgi ve büyük bir acıma duygusuyla yaklaştınız. Ağır bir yükten kurtulacağımı düşünerek mutsuzluğumu size açıklayacağım. Çocuklarımın annesi olan bu kadın, benim karım değil.

— Tahmin etmiştim; ama o çocuklarınızın annesi olduğuna ve eşiniz gibi birlikte yaşadığınıza göre o kadın...

— Hayır, benim başka karım var... öyle derler ya, nikâhlı karım. Evliyim ama, sizin tanıdığınız kadınla değil. Oğullarımın annesi olan bu kadın da evli, ama benimle değil.

— Aa! İki yanlı...

— Hayır, dörtlü bir ilişki, göreceğiniz gibi. Çıldırmış, aşktan çıldırmış gibi, tutucu, sessiz, çok az konuşan ve her zaman söylediğinden daha fazlasını söylemek ister gibi görünen bir genç kızla evlendim; tatlı mı tatlı, mahmur mavi gözleri vardı, bu gözler zaman zaman açılıyor, o zaman da ateş saçıyorlardı. Hep böyleydi. Her zaman doğal olarak uyuyormuş gibi görünen yüreği, tüm ruhu, tüm bedeni az sonra yerinden fırlıyormuş gibi uyanıyordu; ama hemen sonra, hiçbir şey olmamış gibi, tüm olup biteni unutmuş gibi oluyor, yaşam şimşeği –ne de yaşam şimşeği ya– çakıp geçince yeniden uykuya dalıyordu. Her an yeniden yaşama başlıyormuş gibiydi ve ben onu sürekli yeniden ele geçiriyordum sanki. Bir sara nöbeti sırasındaymış gibi beni sevgilisi olarak kabul etti ve sanırım bir başka krizde de, mihrap önünde, "evet" dedi. Hiçbir zaman beni sevip sevmediğini söyletemedim ona. Hem evlenmeden önce, hem evlendikten sonra kaç kez sordum bu soruyu ona, her zaman şöyle yanıtladı: "Böyle şey sorulmaz, bu bir saçmalık." Kimi kez de sevmek fiilinin yalnızca tiyatroda ve kitaplarda kullanıldığını söylerdi ve ona "seni seviyorum" diye yazmış olsaymışım, beni o anda sepetlermiş. Her gün bu sfenksi yeniden elde etmeye çalışarak iki yıldan fazla evli kaldım. Çocuğumuz olmadı. Bir gece eve gelmedi, deliye döndüm, her yanda aradım onu ve ertesi gün gelen çok kısa ve kuru bir mektuptan bir başka erkekle uzaklara, çok uzaklara gittiğini öğrendim...

— Demek ki, önceden hiçbir şeyden kuşkulanmadınız, hiç anlamadınız...

— Hiç! Karım yalnız başına oldukça sık evden çıkardı, annesine, arkadaşlarına giderdi ve o tuhaf soğukluğu, beni her türlü kuşkudan uzak tutuyordu. Ve bu hilkat garibesinin hiçbir zaman, hiçbir şeyini anlayamadım. Birlikte kaçtığı adam evliydi ve benim karımla gitmek için karısını ve küçük kızını terk etmekle kalmamış, her şeyi istediği gibi

ayarladıktan sonra, kadının bütün servetini de alıp götürmüştü. Yani kadıncağızı yalnızca bırakıp gitmemiş, bütün parasını çalarak mahvetmişti. Ve elime geçen o kuru, soğuk ve kısa mektupta, kendisini kaçıran adamın zavallı karısının içinde bulunduğu duruma da değiniyordu. Kaçırdı mı, yoksa kaçırıldı mı... bunu bilmiyorum! Birkaç gün boyunca ne uyudum, ne yemek yedim, ne de durup dinlendim; kentimizin birbirinden uzak mahallelerinde avare avare dolaşmaktan başka bir şey yapamıyordum. En adi, en aşağılık alışkanlıklar edinmek üzereydim. Çektiğim acı uyuşmaya ve düşünceye dönüşmeye başlayınca, zavallı öteki kurbanı, sevgisi ve parası elinden alınmış, o çaresiz kadını anımsadım. Onun mutsuzluğunun nedeni karım olduğuna ve Tanrı da bana servet verdiğine göre, ona parasal yardımda bulunmayı bir vicdan sorunu olarak algıladım.

— Geri kalanını tahmin ediyorum, Don Antonio.

— Önemli değil. Onu görmeye gittim. O ilk görüşmemizi bir düşünün. Her ikimiz de ortak felaketimiz için ağlaştık. Ben, "O adam karısını, benim karım yüzünden mi bıraktı?" diye soruyordum kendi kendime ve –gerçeği neden saklayayım– sanki ondan daha iyi bir seçim yapmışım ve adam da bunu anlamış gibi, pek açıklanamaz bir şey, içten bir sevinç duyuyordum. Kadın da bana daha sonra söylediğine göre, allak bullak olmuştu, ama yine de buna benzer şeyler düşünüyordu. Servetimden gerektiği kadar parasal yardımda bulunmak istedim, bunu reddederek konuşmaya başladı: "Yaşamak ve kızıma bakmak için çalışacağım." Ama direndim, öylesine direndim ki, sonunda önerimi kabul etti. Evimin idaresini üstlenmesini, benimle birlikte yaşamasını önerdim, kuşkusuz memleketimizden çok uzaklara gidecektik; uzun uzun düşündükten sonra kabul etti.

— Kuşkusuz, birlikte yaşamak üzere gitmek...

— Hayır, bu iş gecikti, epeyce gecikti. Birlikte yaşama, belli bir öç alma duygusunun, öfkenin... ne bileyim işte, neyin... sonucuydu. Kadından çok kızına, karımın sevgilisinin mutsuz kızına daha çok bağlandım; onun için babalık aşkı, güçlü bir babalık aşkı besledim, bugün hâlâ duyarım bunu, kendi çocuklarım kadar çok, çok severim onu. Kollarımın arasına alırdım, göğsüme bastırır, öpücüklere boğardım ve ağlardım, sarılıp ağlardım. Zavallı kızcağız: "Niçin ağlıyorsun baba?" diye sorardı; bana böyle baba demesini ve babası olarak kabullenmesini isterdim. Ve zavallı annesi de, benim böyle ağladığımı görünce o da ağlardı ve kimi zaman gözyaşlarımız, karımın sevgilisinin, mutluluğumu çalan adamın kızının sarı saçlı küçücük başı üzerinde birbirine karışırdı.

Bir gün, –diye sürdürdü konuşmasını,– karımın sevgilisinden bir oğlu olduğunu öğrendim, o gün yüreğim altüst oldu, hiç çekmediğim kadar acı çektim, çıldıracağım, kendimi öldüreceğim sandım. O güne dek kıskançlık, böylesine korkunç bir kıskançlık duymamıştım. Yaralanan ruhumun yarası açılmış, kanıyor gibiydi... Ateş kanıyordu! Karımla, kendi karımla iki yıldan fazla birlikte yaşamıştık, ama sonuç hiçti! Ve şimdi o hırsız herif!.. Karımın tümüyle uyandığını ve ateşli olduğunu düşledim. Öteki, benimle yaşayan kadın bir şeyler anladı ve bana sordu: "Ne oluyor sana?" Çocuk açısından birbirimizle senli benli konuşmayı kararlaştırmıştık. "Rahat bırak beni!" dedim. Ama sonunda ona her şeyi itiraf ettim ve kadın anlattıklarımı duyunca titremeye başladı. Sanıyorum, korkunç kıskançlığım ona da bulaşmıştı...

— Ve kuşkusuz, bundan sonra...

— Hayır, bu daha sonra oldu, başka bir yoldan. Bir gün ikimiz kızla birlikteydik, çocuk dizlerimde oturuyordu, ona masal anlatıyordum, öpüyordum, gülünç şeyler anlatıyordum, annesi yaklaştı, o da çocuğu okşamaya

başladı. O zaman kız bir elini benim omzuma, ötekini annesinin omzuna koydu ve: "Anneciğim... Babacığım... kendisiyle oynamam için niçin bana küçük bir erkek kardeş getirmiyorsunuz? Kız arkadaşlarımın var, ben yalnızım..." Biz sapsarı kesildik, ruhları çıplak bırakan bakışlarla birbirimize baktık, ruhlarımızı çırılçıplak gördük ve sonra utanmamızı gizlemek için kızı öpücüklere boğduk ve bu öpücüklerden birisi yön değiştirdi. O gece gözyaşları ve kıskançlık krizleri arasında mutluluğumu çalan adamın kızına bir kardeşin ilk tohumunu attık.

— Tuhaf bir öykü!

— Bizim sevgimiz, –siz buna ne derseniz deyin artık– kuru ve sağır, ateşten ve öfkeden oluşmuş, sevecen sözcüklerden yoksun bir sevgiydi. Karım, çocuklarımın annesi demek istiyorum, evet annesi, öteki kadın benim karım olmadığına göre, gördüğünüz gibi hoş, hatta güzel bir kadın, ama birlikte yaşamamıza karşın, hiçbir zaman bana şehvet duygusu esinlemedi. Size anlattıklarımdan sonra da ona deli divane âşık olduğumu düşünmedim, ta ki tersine inanıncaya dek. Doğumlarından birinden sonra, dördüncü çocuğumuzun doğumundan sonra öyle hasta, öyle hasta oldu ki, ölüyor sandım. Damarlarında hiç kan kalmamıştı sanki, mum gibi sarardı, soldu, gözkapakları kapanıyordu... Onu yitirdiğimi sandım. Deli gibiydim, bende de renk menk kalmamıştı, kanım donmuştu. Evde, kimsenin beni göremeyeceği bir köşeye gittim, diz çöktüm, bu aziz kadına ölmesi için izin vereceğine, benim canımı alması için Tanrı'ya yakardım. Ve ağladım, dövündüm, kan akıncaya dek göğsümü paraladım. Ve yüreğimin, çocuklarımın annelerinin yüreğine ne güçlü bir bağla bağlı olduğunu anladım. Sonra biraz iyileşip bilinci yerine gelince, tehlikeyi atlatınca ağzımı kulağına yaklaştırdım ve o, yatağa yatırılmış olan, yeni doğmuş canlıya gülümserken, o zamana dek hiç söylemediğim, bundan sonra da bir daha söyleyemeyeceğim şeyler

söyledim. Karım gülümsüyor, gülümsüyor, gülümsüyordu ve tavana bakıyordu. Dudaklarımı dudaklarına yapıştırdım, çıplak kollarını boynuma doladım. Gözlerim gözlerinde ağlamaya başladım. O da bana: "Sağ ol, Antonio, benim için, çocuklarımız için, bütün çocuklarımız için, hepsi... hepsi için, onun için, Rita için..." Rita bizim büyük kızımız, karımı çalan adamın kızı... hayır, hayır, bizim kızımız, benim kızım. Karımı çalan adamın kızı, bir zamanlar benim karım olan kadının kızı. Şimdi her şeyi anlıyor musunuz?

— Evet, daha da fazlasını, Don Antonio.

— Daha da fazlasını mı?

— Evet fazlasını! İki karınız olduğunu, Don Antonio.

— Yo, yo, yalnızca bir karım var, tek bir karım, çocuklarımın annesi. Öteki benim karım değil, kızının babasından olup olmadığını bilmiyorum.

— Çok acı...

— Yasa her zaman acıdır, Don Augusto. Bir başkasının gömütü üzerinde doğan ve büyüyen bir aşk daha da acıdır, tıpkı humuslu toprakla, yani bir başka bitkinin kokuşmasıyla beslenen bir bitki gibi. Suçlar, evet uzaklarda kalan suçlar bizi birleştirdi; yoksa bizim birlikteliğimiz de suç mu? Onlar koparılmaması gereken bir bağı kırdılar; niçin biz açıkta kalan iki ucu birleştirip bağlamayalım?

— Ve sonra hiç haber almadınız mı?

— Haber almak istemedik. Kızımız Rita, artık genç bir kız. Zamanı gelince evlenecek... ve benim adımla, kuşkusuz benim adımla ve sonra yasa ne isterse yapsın. O benim kızım, o hırsız adamın kızı değil: ben büyüttüm onu.

XXII

— Sahi, ne oldu? Davetsiz misafiri nasıl karşıladınız, –diye sordu Augusto, Victor'a.

— Ah, hiç böyle bir şey aklıma gelmezdi, asla! Doğumun arifesinde bile kızgınlığımız doruktaydı. Bebeği dünyaya getirmek için savaş verirken Elena bana nasıl hakaretler yağdırıyordu, bilemezsin. "Senin, senin suçun bu!" diyordu bana. Kimi zaman, "Çekil önümden, gözüme görünme! Burada olmaya utanmıyor musun? Ölürsem, suç senin." diyordu, arada bir, "Bir daha, asla" diye yineliyordu. Ama çocuk doğdu ve her şey değişti. Bir düşten uyanmış gibiydik, yeni evliydik sanki. Kör gibiyim, tamamen kör oldum. Bu çocuk beni kör etti. Öylesine kördüm ki, herkes hamileliğin ve doğumun Elena'yı tanınmaz hale getirdiğini, iskelete döndüğünü, en az on kilo verdiğini söylüyordu, oysaki bana daha taze, daha güçlü, daha genç, hatta hiç olmadığı kadar canlı kanlı geliyordu.

— Victor, bu bana Portekiz'de duyduğum *fogueteiro* efsanesini anımsatıyor.

— Nasıl bir efsane bu?

— Bilirsin Portekiz'de havai fişekler, fişekçilik tekniği tam bir güzel sanattır. Portekiz'de havai fişek görmeyen insan bununla neler yapılabileceğini bilemez. Aman Tanrım, ya bu konuda kullanılan terimler!

— Efsaneye gelelim!

— Hemen. Portekiz'in bir köyünde, güzeller güzeli karısı olan bir havai fişekçi, yani *fogueteiro* varmış, kadın onun tesellisi, sevinç kaynağı, gururuymuş. Deli gibi âşıkmış kadına, ama daha çok da ondan gurur duyarmış. Onunla dolaşır ve "Bu kadını görüyor musunuz? Hoşunuza gidiyor

mu? Nasılmış? O benim, yalnızca benim, sizler de çatlayın.", diyerek öteki ölümlüleri kıskandırmaktan hoşlanırmış.

Karısının güzelliğinin görkemini abartmaktan başka şey yapmaz, en güzel ürünlerinin esin kaynağı, havai fişeklerinin ilham perisi olduğunu ileri sürermiş. Ve bir gün, yine her zamanki gibi kendisine esin vermek üzere güzel karısı yanında, bu fişekleri hazırlarken barut ateş almış ve patlamış, bayılmış olan adamı ve karısını derin yanıklar içinde zor kurtarabilmişler. Kadının yüzünün ve göğsünün büyük bir kısmı yanmış, öyle ki, tanınmaz duruma gelmiş, şükürler olsun, *havai fişekçi* kör olmak ve karısının çirkinliğini görememek mutluluğunu yakalamış. Bundan sonra da yine karısının güzelliğinden gurur duymayı sürdürmüş, artık kendisine rehberlik yapan karısı yanı başında, aynı havalarda ve eskisine göre daha da kibirli yürürlerken, herkese karşı övüyormuş, "Güzeller güzeli karımı gördünüz mü?" Olayı bilen herkes havai fişekçiye acıyor ve karısının güzelliğini göklere çıkarıyorlarmış.

— Ona göre her zamanki gibi güzelmiş ha?

— Belki eskisinden daha da güzelmiş tıpkı senin karının, davetsiz misafirin doğumundan sonra güzel göründüğü gibi.

— Böyle ad takma ona!

— Sen söyledin!

— Evet ama, başkasının söylemesini istemiyorum.

— Bu her zaman böyle olur: Birisine taktığımız lakabı, başkalarının söylediğini duyunca, kulağımıza bambaşka gelir.

— Evet, hiç kimsenin kendi sesini tanımadığı söylenir...

— Ne de yüzünü. En azından ben, bana en çok korku veren şeylerden birisinin, yalnızken, hiç kimse beni görmezken,

aynaya bakmak olduğunu biliyorum. Sonunda kendi varlığımdan kuşkulanıyorum ve kendimi başkasıymış gibi görerek, bir düş olduğumu, düşsel bir yaratı olduğumu düşünüyorum...

— Kendine böyle bakma...

— Kendime engel olamıyorum. İçe bakış gibi bir takıntım var.

— Sonunda, kendi göbeklerine baktıkları söylenen Hint fakirlerine benzeyeceksin.

— Ne sesini, ne yüzünü tanımayan bir insan, hiçbir şeyini kendinin, bütünüyle kendinin gibi, kendinden bir parçaymış gibi görmez sanıyorum...

— Örneğin karısını.

— Gerçekten; birlikte yaşadığımız ve sonunda bir parçamız olan kadını tanımamız olanaksız bence. En büyük ozanlarımızdan, Campoamor'un söylediklerini duymadın mı?

— Hayır, hangisiydi?

— Bir insanın, gerçekten âşık olduğu bir kadınla evlenirse, başlangıçta heyecanlanmadan ve şehvet duygusuna kapılmadan karısına dokunamadığını, zamanla alıştığını ve günü gelince eliyle karısının çıplak bedenine kendi bedeniymiş gibi dokunabildiğini söylemişti; insanın, karısının bedeninden bir parça kesecek olsalar, kendi bedeninden kesiyorlarmış gibi acı duyduğunu söylemişti.

— İşte bu çok doğru! Karım doğum yaparken, ne kadar acı çektim, bilemezsin!

— O daha çok.

— Kim bilebilir!.. Ve şimdi artık benim bir parçam olduğu için, söylendiği gibi, onun bozulduğunun, çirkinleştiğinin

pek ayrımına varmadım, bir insanın kendisinin de çirkinleştiğinin, yaşlandığının ayrımında olmadığı gibi.

— Gerçekten insan çirkinleştiğini, yaşlandığını anlamaz mı sanıyorsun?

— Hayır, söylense bile. Sürekli ve yavaş yavaş olur. Kuşkusuz başına ani bir şey gelirse, o başka... Ama insan yaşlandığını duymaz, off!.. insanın duyduğu, çevresindekilerin yaşlandıkları ya da gençleştikleridir. İşte yalnızca oğlum olduğu zaman duydum ben de. Bildiğin gibi, babalar çocuklarını göstererek: "Bizi ihtiyarlatan bunlar." derler her zaman. Bana göre insanın çocuğunun büyüdüğünü görmesi hem en tatlı şeydir, hem en korkunç. En iyisi evlenme Don Augusto, eğer sonsuz bir gençlik düşünü yaşamak istiyorsan, evlenme.

— Peki evlenmeyip de ne yapayım? Zamanımı nasıl geçireceğim?

— Felsefeyle uğraş.

— Evlilik en iyi, belki de tek felsefe okulu olmasın?

— Yok dostum, yok! Bilmiyor musun ne kadar çok büyük filozofun bekâr kaldığını? Rahip olanları bir yana bırak, Descartes'ı, Pascal'ı, Spinoza'yı, Kant'ı anımsa...

— Bekâr filozoflardan söz etme bana!

— Ya Sokrat'ın öleceği gün, kendisini rahatsız etmemesi için karısı Xantippe'yi yanından kovduğunu anımsamıyor musun?

— Bana bundan da söz etme. Eflatun'un bize anlattığının bir romandan başka bir şey olmadığını sanıyorum...

— Ya da bir *nivola*...

— Nasıl istersen.

Birdenbire ateşli konuşmayı keserek çıktı.

Sokakta bir dilenci:

— Tanrı aşkına bir sadaka, Senyor, –diyerek yaklaştı,– yedi çocuğum var!..

— Bu kadar çocuk yapmamalıydın! –diye yanıt verdi Augusto kızarak.

— Benim yerimde sizi görmek isterdim, –dedi dilenci ve ekledi,– biz yoksullar, varsıllar için... çocuk yapmayalım da ne yapalım?

— Haklısın, –dedi Augusto,– bir filozof gibi konuştun, gel al.

Bir peseta uzattı, adamcağız da parayı harcamak için en yakın tavernanın yolunu tuttu.

XXIII

Zavallı Augusto büyük bir üzüntü içindeydi. Buridán'ın eşeği gibi yalnızca Eugenia ile Rosario'nun arasında kalmayıp, gördüğü hemen hemen bütün kadınlara âşık olması azalacağına, artıyordu.

— Git, git Liduvina, Tanrı aşkına git ve beni yalnız bırak! Hadi git! –diyordu hizmetçisine.

Kadın dışarı çıkar çıkmaz dirseklerini masaya, başını da ellerine dayadı. Ve kendi kendine: "Bu korkunç bir şey, gerçekten korkunç," dedi. "Sanırım ayrımında olmadan Liduvina'ya... dek herkese âşık olacağım. Zavallı Domingo! Kuşkusuz! Elli yaşına karşın, fena görünmüyor, özellikle eti budu yerinde; kimi kez giysisinin kolları sıyrılmış mutfaktan çıktığı zaman... tombul kollarıyla... Hadi, çılgınlık bu! Bu kat kat gerdan, boynundaki kırışıklıklar!.. Korkunç bu! Korkunç, korkunç!.."

— Buraya gel Orfeo, –dedi, köpeği kollarına aldı.– Ne yapsam dersin? Sonunda bir karar verip evleninceye dek kendimi bundan nasıl korumalıyım? Bak bir fikir, parlak bir fikir, Orfeo! Benim peşime düşen kadınları araştırma gereci gibi kullanalım. Kadın psikolojisiyle uğraşmama ne dersin? Evet, evet iki monografi yazarım, şimdi monografi çok moda; birisinin adı *Eugenia* olur, ikincisinin adı *Rosario*; alt başlık olarak da *Kadın Üzerine İnceleme* derim. Bu fikrimi nasıl buldun. Orfeo?

Ve danışmak için Antolín S. –Sánchez olsa gerek– Paparrigópulos'a gitmeye karar verdi. O sıralar kadınlar üzerine araştırmalara vermişti kendini, ama yaşamdan çok kitaplara göre incelemelerdi bunlar.

Antolín S. Paparrigópulos'a allame deniyordu: Gizli kalmış değerlerini aydınlığa kavuşturarak yurduna şan şeref

vermesi beklenen bir gençti. Paparrigópulos'un adı, gürültü patırtı yaparak, kamuoyunun dikkatini üzerlerine çekmek isteyen şamatacı gençler arasında pek bilinmiyordu, çünkü gerçek gücün özü, yani sabır vardı onda ve çünkü halka ve kendisine karşı öyle bir saygı besliyordu ki, yeterince hazırlanıncaya ve ayağını yere güvenle bastığını duyumsayıncaya dek, kendisini tanıtma işini erteliyordu.

Yeni bir soytarılık aramaktan, temelleri başkalarının cahilliğine dayanan, şarlatanca geçici bir ad aramaktan uzak, tasarladığı yazınsal çalışmalarında beğeni ve sağduyu sınırlarını aşmadan, bir insanın ulaşabileceği mükemmelliği yakalamak istiyordu. Adını duyurmak için saçma sapan laf etmek istemiyordu, tersine, gerektiği gibi terbiye edilmiş sesiyle, tam olarak safkan ve ulusal, güzel bir senfoniyi canlandırmak istiyordu.

S. Paparrigópulos'un zekâsı pırıl pırıldı, hiçbir sisli yanı, karışıklığı olmayan pırıl pırıl bir zekâydı. Kuzeyin korkunç puslu izlerini taşımayan, Paris bulvarlarının dekadans artıklarından uzak bir dille, arı duru, tertemiz bir İspanyolca ile düşünüyordu ve böylece kendisini destekleyen ve düşünce yapısını borçlu olduğu halkın ruhu ile gerçekleştirdiği için derin ve sağlam düşünüyor gibiydi. Ona göre, uzak–kuzey sisleri, sert bira içenler için uygundu, ama pırıl pırıl bir gökyüzlü ve sağlıklı, eşsiz Valdepeñas şarabı olan İspanya'da değil. Onun felsefesi, Schopenhauer'e kaçık moruk adını taktıktan sonra, "Eğer bira yerine Valdepeñas içseydi Schopenhauer'in kafasında bu düşünceler oluşmazdı ve kötümser olmazdı." diyen talihsiz Becerro Bengoa'nın felsefesiydi; yine Bengoa, insanların kendilerini ilgilendirmeyen şeylere takıldıkları için nevrasteniye yakalandıklarını ve ancak eşek hıyarıyla tedavi olduklarını söylerdi.

S. Paparrigópulos son çare olarak, her şeyin şekil, az çok içsel şekil olduğuna, evrenin de birbirinin içine girmiş

şekiller kaleydoskopu olduğuna inanınca ve yalnızca şekil sayesinde yüzyılları kurtaran bütün büyük yapıtların yaşadıkları kanısına varınca, gelecekteki yapıtlarını süsleyecek olan dil üzerinde, Rönesans'ın büyük sanatçılarının özeni ile çalışmaya başladı.

Bütün neoromantik santimantalizm akımlarına ve toplumsal sorunlarla ilgili üzüntü verici yeni modaya olanca gücüyle karşı koymuştu. Yeryüzünde her zaman yoksul ve varsıl olacağına göre, ancak varsılların merhametini, yoksulların yazgıya boyun eğmelerini umut etmekten başka, toplumsal sorunların çözümü olmayacağına inanmıştı; kafasını hiçbir yararı olmayacak tartışmalardan uzak tutuyordu; böylece tutku çamuruna bulaşmamış ve insanoğlunun yaşamının düş kırıklıkları için teselli edici bir sığınak bulduğu kirlenmemiş sanatın en temiz bölgelerine sığınıyordu. Bundan başka, kafaları güçsüz düşlerle ve sinir edici ütopyalarla çıkmaza sokan kozmopolit kısırlıktan tiksiniyordu ve oğullarının çoğu tarafından tanınmadığı oranda, gözbebeği olan İspanya'sını seviyordu. Üzerinde, gelecekteki ününün temellerini atacağı çalışmalarının hammaddesini verecek olan bu İspanya'yı seviyordu.

Paparrigópulos, ruhunun güçlü enerjisini, halkımızın geçmişteki içsel yaşamını araştırmaya adıyordu ve çalışması sağlam olduğu kadar da yadsıyıcıydı. Yalnızca geçmişimizi – yani atalarının varlığını– diriltip yurttaşlarının gözleri önünü sermek istiyordu; bu işi sırf fanteziyle yapmak isteyenlerin hatalarını bildiğinden, tarihinin bilimsel yapısını, sarsılmaz temeller üzerinde yükseltmek için her türden eski belgeleri araştırıyor, araştırıyordu. Geçmişteki bir olay anlamsız da görünse, onun gözünde değer biçilmez bir saygınlık kazanıyordu.

Evreni bir damla suda görmeyi öğrenmek gerektiğini, paleontologun bir parça kemikle bütün bir hayvanı oluşturduğunu, arkeologun bir çömlek kulpuyla eski bir

uygarlığı bulduğunu biliyordu; mizahçıların tersinden görmek için genellikle yaptıkları gibi, yıldızlara bir mikroskopla, haşlamlılara bir teleskopla bakılmaması gerektiğini biliyordu. Fakat bir çömlek kulpunun dahi bir arkeologa, unutulmuşluğun sınırları içine gömülmüş bir sanatı yeniden canlandırması için yettiğini bilmesine karşın, alçakgönüllülüğü yüzünden, kendisini bilgin olarak görmediği için iki kulpu bir kulpa yeğliyordu –ne kadar çok kulp olursa, o kadar iyi– bütün çömleği de tek bir kulpa yeğlerdi.

"Genleşerek büyüyor görünen her şey, yoğunluktan kaybediyor." Onun sloganı buydu. Paparrigópulos, tam uzmanlık isteyen bir işte, en somut monografide tüm bir felsefe gelişebileceğini biliyordu ve özellikle iş bölümünün mucizelerine ve kurbağa avcılarının, sözcük ayıklayıcılarının, tarih araştırmacılarının ve her çeşit su damlası sayıcılarının bilimlere getirdikleri büyük gelişmeye inanıyordu.

Prudencio'nun vatan sorunu gibi, yazınsal tarihimizin en çetin ve en güç sorunları özellikle dikkatini çekiyordu; söylenildiğine göre aşktaki başarısızlıkları sonucu, son zamanlarda geçmiş yüzyıllardaki İspanyol kadınlarını araştırmaya vermişti kendini.

Anlamsız gibi görünen bu tepki çalışmalarında S.Paparrigópulos'un inceliğini, sağduyusunu, zekâsını, mükemmel tarihsel sezgisini ve eleştirel anlayışını görüp hayran kalmamak olanaksızdı. Onun soyuta ve yalnızca kurama değil, somuta ve yaşayana uyguladığı niteliklerini görmek gerekirdi. Onu çalışırken görmeliydi! Her incelemesi sezgisel bir mantık dersiydi; Lionnet'nin söğüt tırtılı hakkındaki yapıtı kadar görkemli bir yapıydı ve özellikle kutsal gerçeğe duyulan büyük aşkın kanıtıydı. Vebadan kaçar gibi, hüner göstermekten kaçıyordu ve yalnızca kutsal gerçeğe, en küçük ayrıntılarda bile saygı göstermeyi

alışkanlık haline getirirsek, ona büyük çapta da gereken saygıyı gösterebileceğimizi düşünüyordu.

İspanya'da ortaçağda Hint yazınının İspanyol yazınına etkisi ile ilgili bir önsöz yazdığı, Kelile ve Dimne masallarının popüler bir baskısını hazırlıyordu, umarım yayımlanabilir, çünkü bu kitap okunacak oldu mu, kuşkusuz halkı tavernalardan, tehlikeli ve olanaksız ekonomik kurtuluş öğretilerinden uzaklaştıracaktır. Paparrigópulos'un tasarladığı iki büyük yapıt, karanlıkta kalmış İspanyol yazarların, yani bilinen edebiyat tarihlerinde yer almayan ya da yapıtlarının sözde anlamsızlığından dolayı kısaca geçiştirilen yazarların bir tarihiydi; bununla geçmişin haksızlığını, üzüldüğü kadar korktuğu haksızlığı düzeltmek istiyor olmalıydı; ikinci kitap ise, adlarından başka bir şey kalmamış, yazdıkları yapıtları kaybolmuş yazarlar ve onların yazdıkları yapıtların başlıkları üzerine idi. Ayrıca yazmayı düşünen, ama hiçbir zaman yazamayan kişilerin tarihini de ele almayı düşlüyordu.

Girişimini iyi bir sonuca vardırabilmek için, bizim ulusal yazınımızın özüyle beslenmiş olan Paparrigópulos, bir seferinde yabancı yazınların derinliklerine dalmış; bu iş ona çok zahmetli gelmiş, çünkü yabancı dile karşı yeteneksizmiş ve öğrenmesi ise çok zaman alıyormuş, oysaki yapacağı daha yüksek araştırmalar için zamana gereksinmesi varmış, tanınmış hocasından öğrendiği iyi bir çare gelmiş aklına. Bu da, yabancı ülkelerde yayımlanmış olup Fransızca çevirileri bulunan belli başlı yazın tarihi ve eleştiri kitaplarını okumaktı. Şu ya da bu yazarla ilgili olarak en tanınmış eleştirmenlerin ortak düşüncelerini aldıktan sonra, vicdanını rahatlatmak ve titiz eleştirmen kimliğini yitirmeden başkalarının yargılarını kopya etmek için o kitabı bir anda gözden geçiriyordu.

Görülüyor ki, S.Paparrigópulos düşünce ve fantezi alanlarında belli bir yönü olmadan, amaçsızca dolaşan,

zaman zaman kısa bir zekâ kıvılcımı fırlatan başıboş, serseri gençlerden değildi, hayır! İstekleri kesindi, yolunu biliyordu. Nereye gittiğini bilenlerdendi. Eğer araştırmalarında çok dikkati çeken bir şey yoksa, her şeyin dorukta, yüksek yaylalarda olması yüzündendi; bereketli ve altın renkli başakların dalgalandığı geniş ve güneşli Kastilya ovasının sadık bir kopyası olmasındandı.

Keşke yüce Tanrı İspanya'ya birçok Antolín Sánchez Paparrigópulos yollasa! Onlarla geleneksel servetimizin sahibi olabilirdik, büyük gelirler elde edebilirdik; Paparrigópulos, sabanının demirini, bu alanda kendisinden önce gelen öteki çiftçilerden bir santimetre bile olsa, daha derine sokmak istiyordu –hâlâ yaşadığı ve çalışmalarını sürdürdüğüne göre istiyor, demeli–. Özsu sayesinde tahıl tanelerinin irileşmeleri, başakların yetişmesi, unun daha lezzetli olması ve biz İspanyolların daha iyi ve daha ucuz tinsel ekmek yememiz için daha derinlere inmek istiyordu.

Paparrigópulos'un çalışmayı sürdürdüğünü, araştırmalarını gün ışığına koymak için hazırlanmakta olduğunu söylemiştik. İşte gerçek bu. Augusto ortak dostlarından, kadınlar üzerine araştırmalar yaptığı ve kendini bu işe verdiği haberini almıştı, ama Paparrigópulos hiçbir şey yayımlamamıştı ve hâlâ da hiçbir şey yayımlanmadı.

Bu türün karakteristik iyilikseverliği ile, Paparrigópulos'u fark eden ve beklediği üne kavuşacağını önceden anlayıp kıskanarak onu gözden düşürmeye çalışan başka bilim adamları da yok değildi. Kimilerine göre Paparrigópulos, avcıyı şaşırtmak amacıyla, kendi izini kuyruğu ile ortadan kaldıran, tavuğu çalmak için ne yana gittiği bilinmesin diye yeni yeni hileler, oyunlar çeviren tilki gibidir; bunlara göre eğer Paparrigópulos bir hata yapacak olsa, kule yıkıldıktan sonra da onun hayranlıkla seyredilmesini engellemek için iskeleyi kaldırmamak gerekir. Bir başkası da küçük düşürürcesine ona *laf ebesi* der, güzel söz söylemek üstün

bir sanat değilmiş gibi. Öte yandan birisi çeviri yapmakla ve yabancı kitaplardan aşırdığı fikirleri bir potada karıştırmakla suçlar onu; ama şunu unutuyor ki, Paparrigópulos, kendisininki gibi tertemiz ve saydam bir İspanyolca giydirerek, tıpkı José Francisco de Isla'nın, Lesage'ın *Gil Blas*'ın da yaptığı gibi bu fikirleri İspanyollaştırmıştır. Kimileri de Paparrigópulos'un asıl dayanağının, tüm ortamı kaplayan cehalete duyduğu inanç olmasıyla dalga geçiyorlar, inancın dağları devirdiğini bilmiyorlar. Ama bütün bunların ve Paparrigópulos'un hiçbir kötülük yapmadığı bu insanların kinci kararlarındaki büyük adaletsizlik, gözle görülen haksızlık, Paparrigópulos'un henüz bir kitap yayımlamamış olması ve kendisini çekiştiren bu bücür insanların kulaktan duyduklarını söylemeleri ve susmamaları hesaba katılırsa, açıkça anlaşılır.

Sonuç olarak bu eşsiz bilim adamı hakkında, çok kesin *nivolesk* oyunlara başvurmadan, iç rahatlığıyla bir şey yazılamaz.

Augusto, kadınlar üzerine araştırma yaptığını bildiği bu adamı, –bu bilgini demek istiyorum– düşündü: Bugünün kadınlarını inceleyen bir kimse için, günümüz kadınlarına göre daha kapalı olan geçen yüzyıl kadınlarını incelediğini biliyordu, hem de kitaplardan.

Augusto, yaşamında kadınlara yönelmekten utanan ve bu utangaçlıktan öç almak isteyen, kadınları kitaplar aracılığı ile araştıran Antolín'e, bu yalnız bilgine danışmak için gitti.

Augusto, derdini açar açmaz bilgin sözünü kesti:

— Ah! Zavallı Senyor Pérez, size ne kadar acısam azdır! Kadınları incelemek istiyorsunuz ha! Size ödev veriyorum...

— Sizin incelediğiniz gibi...

— Kendinizi feda etmeniz gerekir. İnceleme, gizli, sabırlı, sessiz inceleme yaşama nedenim benim. Ama ben, sizin de bildiğiniz gibi, ben basit, çok basit bir fikir işçisiyim, benden sonra gelenlerin yararlanabilmeleri için konuları topluyorum, sıraya koyuyorum. İnsansal çalışma kolektif olur. Kolektif olmayan bir çalışma ne sağlamdır, ne de uzun ömürlü...

— Peki büyük dahilerin çalışmaları? *İlahi Komedi, Eneida, Shakespeare'ın bir trajedisi, Velázquez'in bir tablosu...*

— Bütün bunlar kolektiftir, sanıldığından daha da kolektiftir. Örneğin İlahi Komedi hazırlanırken bir sürü...

— Evet, evet biliyorum...

— Velázquez'e gelince... sırası gelmişken... Justi'nin onun hakkındaki kitabını biliyor musunuz?

Antolín için, dahilerin önemli başyapıtlarının belli başlı, hatta tek değerli yanı, haklarında bir eleştiri ya da yorumlama yayımlanmasıdır; büyük sanatçılar, ozanlar, ressamlar, müzisyenler, tarihçiler, düşünürler, bir bilim adamının biyografilerini yazması, bir eleştirmenin yapıtlarını yorumlaması için doğmuşlardır ve büyük bir yazarın herhangi bir tümcesi, bir bilim adamı o tümceyi yineleyinceye, yapıtın adını, yayınevini ve hangi sayfada bulunduğunu yazıncaya dek bir değer taşımaz. Ve bütün bu kolektif çalışmadaki dayanışma masalı kıskançlık ve yeteneksizlikten başka bir şey değildir. Homeros yorumcuları, Homeros dirilip, şarkı söyleyerek, onların çalışma odalarına girecek olsa, yapıtlarının ölü metinleri üzerinde çalışmalarını ve bu metinlerde bir *apax*[17] aramalarını engellediği için onu ite kaka kapı dışarı atanlar sınıfına girer.

— İyi, iyi de kadın psikolojisi üzerinde ne düşünüyorsunuz? –diye sordu Augusto.

— Dostum Pérez, böylesine belirsiz, böylesine genel, böylesine soyut bir sorunun, benim gibi basit bir araştırmacı için, dahi olmayan, olmak da istemeyen bir adam için kesin bir anlamı yok...

— Olmak da istemeyen mi?..

— Evet istemeyen... Kötü bir meslek bu. Öyleyse benim için bu sorunun kesin bir anlamı yok. Bu soruyu yanıtlayabilmek için...

— Evet, sizin o, İspanyol halkının psikolojisi hakkında kitap yazan, görünüşe bakılırsa İspanyol olan ve İspanyollar arasında yaşayan öteki meslektaşınıza gelince; yalnızca şu şunu söyledi, bu bunu söyledi, öteki onu söyledi diye yazıp bir bibliyografya hazırlamaktan başka bir şey yapmamış.

— Ha! Şu bibliyografya! Evet, biliyorum...

— Hayır, onu bırakın dostum Paparrigópulos, bildiğiniz ve gücünüz yettiği kadar, size göre kadın psikolojisinin ne olduğunu bana somut bir biçimde söyleyin.

— İlk olarak şöyle bir soruyla başlamalıydınız: Kadının ruhu var mı, yok mu?

— Aman dostum!

— Evet, bunu kesin olarak bir yana atmak olmaz...

"Acaba bu adamın ruhu var mı?" diye düşündü Augusto ve sonra:

— Öyleyse, –dedi,– kadınlarda ruhun yerini ne tutuyor?.. Ne düşünüyorsunuz?

— Pérez dostum, söyleyeceğim şeyi gizli tutacağınıza söz verir misiniz? Hayır, mademki bilim adamı değilsiniz...

— Bununla ne demek istiyorsunuz?

— En son duyduklarını çalan ve kendi düşünceleriymiş gibi gösteren bilim adamlarından birisi değilsiniz...

— Yoksa öyleleri de mi var?..

— Ah dostum Pérez, bilim adamı doğası gereği bir hırsızdır; bunu size ben söylüyorum, bilim adamı olan ben. Biz bilim adamları, bir başka bilim adamının önümüze geçmesini engellemek için, ortaya koyduğumuz küçücük buluşları birbirimizden çalıp çırpmaya bakarız.

— Anlaşıldı; mağaza sahibi elindeki malları, fabrika sahibinden daha büyük bir kıskançlıkla korur. Kaynağın değil, kuyunun suyu korunmalı.

— Olabilir. Öyleyse bilim adamı olmayan siz, ben açıklayıncaya dek gizimi saklayacağınıza söz verirseniz, karanlıkta kalmış, hemen hemen hiç tanınmayan, XVII. yüzyılda yaşamış Hollandalı bir yazara ait, kadın ruhuyla ilgili çok, çok ilginç bir kuram bulduğumu size söyleyeceğim...

— Görelim.

— Bu yazar, Latince olarak her erkeğin nasıl tek bir ruhu varsa, bütün kadınların yalnızca tek bir ruhu, birbirinin aynı ruhu, kolektif ruhu olduğunu yazıyor, İbn–i Rüşd'ün kıvrak zekâsı, bütün kadınlar arasında paylaşıldığı gibi. Ve yazar, her kadının duyumsama, düşünme ve sevme biçiminde gözlemlenen farkların, yalnızca beden, ırk, iklim, beslenme v.b. gibi farklardan ileri geldiğini ve bu yüzden böylesine anlamsız olduklarını ekliyor. "Kadınlar," diyor bu yazar, "erkeklerden daha çok birbirlerine benzerler, çünkü hepsi tektir ve aynı kadındır..."

— İşte görüyorsunuz, Paparrigópulos dostum, ben bir kadına âşık oldum, sonra da geri kalanın hepsine âşık olduğumu duyumsadım.

— Bu çok açık! O, çok ilginç, ama hemen hemen hiç tanınmayan jinekolog, kadının erkekten çok daha fazla bireyselliği, ama daha az kişiliği olduğunu ekliyor. Her kadın her erkekten daha çok özel, bireysel duyumsuyor kendini, ama daha küçük çapta.

— Evet, evet şimdi daha iyi anlar gibi olduğumu sanıyorum.

— İşte bunun için dostum Pérez, ha bir kadını incelemişsiniz, ha çok sayıda kadını. Önemli olan, elinize aldığınızı derinlemesine incelemektir.

— Peki, iki ya da daha çok kadını ele alıp karşılaştırmalı bir inceleme yapmak daha iyi olmaz mı? Çünkü sizin de bildiğiniz gibi karşılaştırmalı araştırmalar çok yapılıyor...

— Gerçekten de bilim karşılaştırmadır; ama kadınlar söz konusu oldu mu, karşılaştırmaya değmez. Bir insan bir kadını, yalnızca bir kadını iyi tanıyorsa, hepsini tanıyor, Kadın'ı tanıyor demektir. Üstelik bildiğiniz gibi, genleşerek kazanılan, yoğunluktan yitiriliyor.

— Gerçekten, ben de kadını genişlemesine değil, yoğunlamasına araştırmak istiyorum. Ama en azından iki kadın, en az iki kadın...

— Hayır, iki olamaz! Asla! Birle yetinmiyorsanız, ki en iyisi bu sanıyorum ve yeterli sayı, o zaman en az üç kadın olmalı. İkilik alan kaplamaz.

— İkilik alan ne demek?

— Çok açık. İki doğruyla alan kaplanmaz. En basit çokgen, üçgendir. En az üç kadın.

— Ama üçgenin derinliği yoktur. En basit çokyüzlü, dörtyüzlüdür, en azından dört olmalı.

— Ama iki asla! Bir tane olmayacaksa, en azından üç olmalı. Ama bir kadında derinleşin.

— Benim de niyetim bu.

XXIV

Augusto, Paparrigópulos ile yaptığı görüşmeden çıkınca söylenmeye başladı: "Demek ki, ya iki kadından birisinden vazgeçmem gerekiyor ya da bir üçüncüsünü aramam. Herhalde bu psikolojik inceleme için bir üçüncü ve sonuncu işime yarayabilir. Karşılaştırma için tam ideal olan Liduvina. Öyleyse üç kadınım var: İmgelemime ve kafama hitap eden Eugenia, yüreğime hitap eden Rosario, mideme hitap eden aşçımız Liduvina. Kafa, yürek ve mide başkalarının zekâ, duygu ve istenç dedikleri, ruhun üç yetisi. Kafayla düşünülüyor, yürekle duyumsanıyor, mideyle seviliyor. Bu apaçık! Ve şimdi..."

"Şimdi," diye düşünmeyi sürdürdü, "parlak, pırıl pırıl bir fikir! Eugenia'yı yeniden istiyormuş gibi görüneceğim, yeniden öneride bulunacağım, bakalım benimle nişanlanmayı, gelecekte kocası olmamı kabul edecek mi; kuşkusuz yalnızca denemek için, psikolojik bir deneme olacak bu; beni reddedeceğinden emin olduğuma göre... aksi halde! Beni reddetmek zorunda. Geçmişte olup bitenden sonra, son görüşmemizde bana söylediklerinden sonra, beni kabul etmesi olanaksız. Sanırım, sözünün eri bir kadın. Ama... Kadınlar sözlerinde dururlar mı? Kadın, baş harfi büyük yazılan Kadın, tek kadın, milyonlarca az ya da çok güzel bedene bölünmüş kadın –az ya da çok güzel kadın– sözünü tutmak zorunda mıdır? Sözünde durmak acaba erkek işi değil mi? Ama hayır, hayır. Eugenia beni kabul edemez; beni sevmiyor. Beni sevmiyor, ama yine de armağanımı kabul etti. Mademki armağanımı kabul etti ve ondan yararlanıyor, o zaman niçin beni sevsin?"

"Ama..." diye düşündü Augusto, "bana söylediklerinden vazgeçip benimle nişanlanmayı ve ilerde kocası olmamı kabul ederse? Olası her şeyi göze almak gerek. Ya beni kabul

ederse diyorum. Canımı sıkıyor! Kendi oltamla avlıyor beni. Peki ama avlanan avcı olursam? Ama hayır, hayır. Olamaz! Ya olursa? Ha, o zaman boyun eğmekten başka çare kalmaz. Boyun eğmek mi? Evet boyun eğmek. İyi talihe boyun eğmeyi bilmek gerek. Mutluluğa boyun eğiş belki de en güç sanattır. Pindaros bize, Tantalos'un bütün mutsuzluklarının, mutluluğunu sindirememekten ileri geldiğini söylemiyor mu? Mutluluğu sindirmek gerek! Eugenia bana evet derse, beni kabul ederse, o zaman... Psikoloji yendi, demektir. Yaşasın psikoloji! Ama hayır, hayır, hayır! Önerimi kabul etmeyecek, kabul edemez, yalnızca haklı çıkmış olmak için bile olsa. Eugenia gibi bir kadın kararından döndürülemez; Kadın'la Erkek karşı karşıya geldikleri zaman, kararlarda hangisinin daha azimli ve dirençli olduğuna bakılacak olursa, kadının her şeyi yapacak güçte olduğu görülür!.. Hayır, bana peki demeyecek!"

— Rosario sizi bekliyor.

Duygu yüklü bu üç sözcükle Liduvina, efendisinin düşüncelerini yarıda kesti.

— Söyle Liduvina, siz kadınların, bir söz ağzınızdan çıktıktan sonra onu tutacağınıza inanıyor musun? Sözünüzde durmayı bilir misiniz?

— Duruma göre.

— Evet, kocanın nakaratı. Ama siz kadınların pek alışık olmadığınız biçimde açıkça yanıt ver, genellikle size sorulana yanıt vermezsiniz de, size sorulduğunu sandığınız soruyu yanıtlarsınız.

— Peki sizin bana sormak istediğiniz nedir?

— Siz kadınların verdiği sözde durup durmadığınız.

— Verilen söze bağlı.

— Verilen söze bağlı ne demek oluyor?

— Ama bu apaçık. İnsan kimi zaman tutmak için söz verir, kimi zaman da tutmamak için. Kimse de aldanmaz, verilen sözün ne mene değeri olduğu bilindiğinden...

— Tamam, tamam, söyle Rosario'ya, gelsin içeri.

Rosario içeri girer girmez Augusto ona da sordu:

— Söyle Rosario, sen ne düşünüyorsun, bir kadın verdiği sözü tutmalı mı tutmamalı mı?

— Size söz verdiğimi hiç anımsamıyorum...

— Söz konusu bu değil, bir kadının verdiği sözü tutmak zorunda olup olmaması...

— Ha, evet, siz öteki için, o kadın için söylüyorsunuz bunu...

— Her neyse; sen ne düşünüyorsun?

— Ben böyle şeylerden anlamam ki...

— Önemli değil!

— Pekâlâ, mademki siz diretiyorsunuz, bence en iyisi hiç söz vermemek.

— Peki ama ya söz verildiyse?

— Verilmemeliydi.

"Anlaşıldı," dedi Augusto kendi kendine, "bu kızın ağzından laf çıkmayacak. Ama burada bulunduğuna göre, psikolojiyi ele alıp bir deney yapayım bari."

— Gel buraya, şuraya otur.

Ve kıza dizlerini gösterdi.

Kızcağız daha önceden düşünülüp kararlaştırılmış gibi hiç heyecanlanmadan, rahatça boyun eğdi. Augusto ise tersine utandı, psikoloji deneyine nereden başlayacağını bilemeden kalakaldı. Ne diyeceğini... ne yapacağını bilmediği için... Rosario'yu soluk soluğa göğsüne bastırdı, yüzünü öpüyor, öpüyordu ve o arada: "Sanıyorum, psikolojik araştırmam için gerekli soğukkanlılığımı yitireceğim." Birdenbire durdu, rahatlar gibi göründü, Rosario'yu biraz itti ve birdenbire:

— Ama, öteki kadını sevdiğimi bilmiyor musun?

Rosario sustu, dikkatlice yüzüne baktı ve omuz silkti.

— Gerçekten bilmiyor musun?

— Şimdi beni bu niçin ilgilendirsin ki?

— Seni nasıl ilgilendirmez?

— Şimdilik ilgilendirmez! Şu anda sizin sevdiğiniz benim, bana öyle geliyor.

— Bana da, ama...

Ve o sırada, Augusto'nun öngörülerinde Kadınla ilgili psikolojik deneme programında yer almayan, beklenmedik bir şey oldu; Rosario birdenbire kollarıyla Augusto'nun boynuna sarıldı ve onu öpmeye başladı. Adamcağızın ancak şunları düşünecek zamanı oldu: "Şimdi deneme tahtası olan benim; bu kız, erkek psikolojisiyle ilgili incelemeler yapmakta." Ve yaptığının ayrımında olmadan titreyen elleriyle Rosario'nun baldırlarını okşuyor olması kendisini de şaşırttı.

Augusto hemen ayağa kalktı, ne yapacağına karar veremeyen Rosario'yu da kaldırdı ve kanepeye attı. Yanakları al al olan genç kız ses çıkarmıyordu. Augusto iki eliyle kızı kollarından yakaladı ve bakışlarını gözlerini içine dikti.

— Tanrı aşkına, kapama gözlerini Rosario, kapama gözlerini! Aç şimdi! Böylece her seferinde daha iri iri aç. Gözlerinin içinde kendimi ufacık görmeme izin ver...

Canlı bir aynada görüyormuş gibi bu gözlerin içinde kendisini görünce, ilk coşkusunun yavaş yavaş yatışmaya başladığını duyumsadı.

— İzin ver bana, bir aynadaymış gibi gözlerinin içinde kendimi göreyim, ufacık göreyim... Ancak o zaman kendimi tanıyabileceğim... bir kadının gözlerinde kendimi seyrederek...

Ayna da ona bir tuhaf bakıyordu. Rosario: "Bu adam ötekiler gibi gelmiyor bana," diye düşündü; "çılgının teki olmalı."

Augusto hemen sonra kızdan uzaklaştı, kendine baktı ve sonra dokundu ve bağırdı sonunda:

— Şimdi beni bağışla, Rosario.

— Sizi bağışlamak mı? Neyi bağışlayayım?

Zavallı Rosario'nun sesi başka bir duygudan daha çok, korku yüklüydü. Kaçmak isteği duyuyordu, çünkü şöyle diyordu kendi kendine: "Bir insan saçma sapan konuşmaya ve uygunsuz hareketler yapmaya başladı mı, nerede duracağı bilinmez. Bu adam bir çılgınlık anında beni öldürebilir." Gözlerinden birkaç damla gözyaşı aktı.

— Görüyor musun? –dedi Augusto,– görüyor musun? Evet, bağışla beni Rosario, bağışla beni; ne yaptığımı bilmiyordum.

Kız da düşündü: "Bilmediği şey yapılmayan şeydir."

— Şimdi artık git! Git!

— Beni kapı dışarı mı ediyorsunuz?

— Hayır, kendimi koruyorum. Seni kovmuyorum, hayır! Tanrı korusun! İstersen, ben gideyim, burada kal, seni kovmadığımı anla.

"Açıkçası bu adamın aklı başında değil" diye düşündü ve acıdı ona.

— Git, git! Ama beni unutma, oldu mu? –Çenesinden tuttu, okşadı– Beni unutma, zavallı Augusto'yu unutma.

Kızı kucakladı, uzun uzun ve sıkıca dudaklarından öptü. Kız çıkarken ona gizem yüklü, korkulu bir bakış fırlattı. Rosario çıkar çıkmaz Augusto düşündü: "Beni küçümsüyor, kuşkusuz küçümsüyor beni; gülünç oldum, gülünç, gülünç... Ama zavallı kız bu işlerden ne anlar ki? Psikolojiden ne anlar?

O sırada zavallı Augusto, Rosario'nun aklından geçenleri okuyabilmiş olsaydı, daha derin bir umutsuzluğa düşerdi. Çünkü saf genç kız şöyle düşünüyordu: "Bir gün, öteki şırfıntının hakkından gelmek üzere, kendimi vermek için bir süreliğine yine geleceğim..."

Augusto'yu yine bir heyecan kaplamıştı. Yitip giden zamanın, elden kaçan fırsatları bir daha getirmeyeceğini duyumsuyordu. Kendine karşı bir öfke kapladı içini. Ne yaptığını bilmeden ve vakit öldürmek için Liduvina'yı çağırdı, kadını karşısında öylesine dingin, öylesine taptaze ve kurnazca gülümserken görünce, içini kaplayan duygu daha da acayipleşti ve "Git, git, git!" diye bağırdı kadına ve sokağa fırladı. Bir an kendini tutamamaktan ve Liduvina'ya saldırmaktan korkmuştu.

Sokağa çıkınca rahatladı. Kalabalık, bir orman etkisi yapar, insanı yerli yerine oturtur.

"Aklım başımda mı acaba?" diye düşündü Augusto, yürürken. "Normal insanlar gibi –peki normal insan kimdir?– sokaklarda doğru dürüst gittiğimi sanırken, acaba

pantomim, yüz buruşturmak gibi tuhaf hareketler yapıyor olmayayım? Yoksa, bana bakmadan geçen ya da ilgisiz ilgisiz bakarak geçtiklerini sandığım insanlar, gözlerini dikip benimle alay ediyor ve bana acıyor olmasınlar?.. Bu da bir çılgınlık mı yoksa? Gerçekten deli miyim acaba? Ya öyleysem peki? İyi kalpli, duygusal ve iyi bir insan eğer delirmezse, tam bir budala demektir. Deli olmayan ya aptaldır ya namussuzdur. Aptallar ve namussuzlar delirmezler, demek istemiyorum kuşkusuz."

"Rosario'cukla yaptıklarım," diye düşündü, "gülünçtü, yalnızca gülünçtü. Benim için kim bilir neler düşünmüştür? Böyle bir kızın benim için düşündükleri umurumda mı?.. Zavallıcık!.. Ama... ne safça kendini teslim ediyordu bana! Fizyolojik bir yaratık, tamamen fizyolojik, hiçbir psikolojik yanı olmayan, yalnızca fizyolojik bir yaratık. Öyleyse onu, psikolojik deneylerde Hint tavşanı ya da küçük kurbağa gibi kobay olarak kullanmak işe yaramaz... Olsa olsa fizyolojik deneylerde... Ama psikoloji, özellikle kadın psikolojisi, fizyolojiden daha fazla bir şey mi? Ya da fizyolojik psikoloji mi diyelim? Kadının bir ruhu var mı? Benim psikofizyolojik deneylere başlayabilmem için teknik hazırlık yapmam gerekiyor. Hiçbir laboratuvar çalışmasına katılmadım... üstelik alet edevatım da yok. Oysaki psikofizyoloji gereç ister. Öyleyse çıldıracak mıyım?"

Augusto, kendi tedirginliklerinden habersiz, işinde gücünde olan kalabalığın ortasında, sokaklarda dolaşırken düşüncelerinden kurtulup rahatladı ve evine döndü.

XXV

Augusto, dünyaya geç gelmiş oğlanı okşamak, ailenin yeni mutluluğunu seyrederek hoşça vakit geçirmek ve bu arada ruhsal durumu üzerine onunla görüşüp konuşmak için Victor'u görmeye gitti. Arkadaşıyla baş başa kalınca:

— Peki yazmakta olduğun o roman, –diye sordu,– ya da... neydi adı? Ha sahi *nivola* idi!.. Sanırım çocuğun olunca bırakmışsındır yazmayı, değil mi?

— Tahmininde yanılıyorsun. Hele baba olunca yeniden döndüm ona. İçimi dolduran sevinci bu romana döküyorum.

— Ondan bir parça okumak ister miydin bana?

Victor kâğıtlarını çıkardı, arkadaşına oradan buradan bir şeyler okumaya başladı.

— Ama dostum, –diye haykırdı Augusto,– sen değişmişsin!

— Niçin?

— Çünkü burada pornografiye varan, hatta onu da aşan şeyler var...

— Pornografi mi? Asla! Burada yazılanlar pornografi değil, biraz açık saçık. Kimi zaman biraz çıplak, ama asla giysisiz değil... Var olan gerçekçilik...

— Gerçekçilik, evet, bir de...

— Sinizm, değil mi?

— Evet, sinizm.

— Ama sinizm, pornografi değildir. Bu açık saçıklıklar, sorunların gerçeğini daha derinden araştırmak için imgeleme yetisini kışkırtma yoludur; bu açık saçıklıklar... pedagojik açık saçıklıklardır. Pedagojik dedim!

— Biraz da kaba...

— Doğru, bunu yadsımıyorum. Soytarılıktan hoşlanıyorum.

— Temelinde her zaman hüzün vardır.

— İşte bunun için. Ancak acı veren şakalardan, hüzünlü nüktelerden hoşlanıyorum. Salt gülmek için gülmek bana tiksinti veriyor, hatta korku veriyor. Gülmek, trajediye hazırlanmaktan başka bir şey değildir.

— Bu çiğ soytarılıklar bende de tiksindirici bir etki yaratıyor.

— Çünkü bekârsın sen, Augusto, bir bekâr, beni doğru anla... bir bekâr... Ben bunları, tedavi etmek için yazıyorum... Hayır, hayır, bir şey için yazıyor değilim, yazmak beni eğlendirdiği için yazıyorum ve eğer bunları okuyanlar eğleniyorlarsa, emeğimin karşılığını alıyorum demektir. Ama bu yazılarla senin gibi iki kat yalnız olan bir münzeviyi iyileştirmeyi bir başarabilirsem...

— İki kat mı?

— Evet, bedenin yalnızlığı, ruhun yalnızlığı.

— Tam üstüne bastın, Victor...

— Evet, bana ne söyleyeceğini biliyorum. Bir süredir alarm veren, gerçekten alarm veren durumun konusunda bana danışmaya geliyordun, değil mi?

— Evet, doğru.

— Tahmin etmiştim. Öyleyse Augusto evlen, olabildiğince çabuk evlen.

— Ama hangisiyle?

— Demek ki, birden fazla aday var, ha?

— Peki bunu nasıl bildin?

— Çok basit. Kiminle diye sormuş olsaydın, birden fazla kadın olduğunu, hatta bir kadın olduğunu bile tahmin edemezdim; ama hangisi diye sorunca, iki kadından, üç kadından, on kadından ya da *n* tane kadından hangisiyle diye anlaşılır.

— Doğru.

— Evlen, *n* tanenin içinde âşık olduğun herhangi birisiyle, şu anda elinin altında bulunanla evlen ve de daha fazla düşünmeden. Görüyorsun işte, ben düşünmeden evlendim; bizi evlendirmeleri gerekti.

— Ben şimdi kadın psikolojisiyle ilgili deneyler yapmak istiyorum.

— Kadınla ilgili psikolojik tek deney evlenmektir. Evlenmeyen insan, psikolojik açıdan kadın ruhunu asla deneyemez. Kadın psikolojisinin ya da *ginepsikolojinin* tek laboratuvarı evliliktir.

— Ama geri dönüşü yok bunun.

— Gerçek hiçbir deneyin dönüşü yoktur. Kendisini güvenceye alıp, gemileri yakmadan bir şeyin üstünde deneme yapmak isteyen bir insan, kesin hiçbir şey öğrenemez. Kendi uzuvlarından birisini kesmemiş olan bir cerraha, deli olmayan bir ruh doktoruna kendini asla teslim edemezsin. Şu halde, eğer psikoloji öğrenmek istiyorsan, evlen.

— Demek ki, bekârların...

— Bekârların psikolojisi, psikoloji değildir; yalnızca metafiziktir, yani fizik ötesi, doğa ötesi.

— O da neresi?

— Aşağı yukarı senin şu anda içinde bulunduğun alan.

— Ben mi metafizikte miyim? Ama sevgili dostum Victor, ben doğal olanın daha ötesinde değilim, doğal olanın daha da berisindeyim!

— Bu aynı şey.

— Nasıl aynı şey?

— Doğal olanın daha ötesinde durmak, berisinde durmakla birdir; tıpkı fezanın ötesinde olmak, berisinde olmakla aynı olduğu gibi. Şu çizgiyi görüyor musun? –ve bir kâğıda bir çizgi çizdi– her iki ucunu sonsuza dek uzat, uçlar birbirleriyle karşılaşacak, her şeyin karşılaştığı, her şeyin birleştiği yerde sonsuzda birleşecekler. Sonra aynı şey doğal olanın beri yanıyla öte yanı için de aynı böyle. Çok açık değil mi?

— Hayır, çok karanlık, kapkaranlık.

— Madem bu denli karanlık, sen de evlen.

— Evet, ama... kuşku beni yiyip bitiriyor!

— Daha iyi ya, küçük Hamlet, daha iyi. Kuşku mu dedin? O halde düşünüyorsundur; düşünüyor musun? Öyleyse varsın.

— Evet, kuşkulanmak düşünmektir.

— Düşünmek de kuşkulanmaktır, kuşkulanmaktan başka şey değildir. İnsan kuşkulanmadan inanabilir, bilebilir, düşleyebilir; ne inanç, ne bilgi, ne de imgelem için kuşku gerekmez, hatta kuşku bunları yok eder, ama kuşkulanmadan düşünmek olanaksızdır. İnancı, bilgiyi ve statik, dingin, ölü olan her şeyi dinamik, tedirgin ve dipdiri düşünceye dönüştüren kuşkudur.

— Peki imgelem?

— Evet, burası biraz kuşkulu. Benim *nivola*'mın kahramanlarını konuştururken ve onlara bir şeyler yaptırırken hep kuşkulanırım; onları konuşturduktan ve bir şeyler yaptırdıktan sonra bile, iyi olup olmadığından ve gerçekten konuştuklarının ve yaptıklarının kendi karakterlerine uyup uymadığından kuşku duyarım. Ama... her şeye karşın! Evet, evet, bir çeşit düşünce olan imgelemede kuşku vardır.

....

Augusto ile Victor bu nivolesk söyleşiyi yaparlarken, ey okur, senin elinde tuttuğun bu romanın yazarı olan ben, roman kişilerimin beni savunduklarını ve davranışlarımı haklı göstermeye çalıştıklarını görünce, gizemlice gülümsüyordum ve kendi kendime şöyle diyordum: "Bu mutsuz insanlar, benim onlarla yapmakta olduğum şeyi haklı göstermekten başka bir şey yapmadıklarını düşünmekten ne denli uzaktalar. Böylece bir insan, haklı çıkmak için nedenler aradığı zaman aslında Tanrı'yı haklı çıkarmaktan başka bir şey yapmaz. Ben de bu zavallı iki nivolesk şeytanın Tanrısıyım."

....

XXVI

Augusto, geri çevrileceğinden korkmasına karşın, son ve kesin psikolojik deneyini yapmaya hazır olarak Eugenia'nın evine yöneldi. Merdivende karşılaştılar, Eugenia dışarı çıkmak için iniyordu, kendisi de girmek için yukarı çıkıyordu.

— Siz buralardasınız, ha Don Augusto?

— Evet, dışarı çıkacağınıza göre ziyaretimi başka bir güne bırakabilirim; yine gelirim.

— Yok olmaz, eniştem yukarıda.

— Eniştenizle değil, sizinle konuşmam gerek, Eugenia. Başka bir güne bırakalım.

— Hayır, hayır, yukarı çıkalım. Her şey sıcağı sıcağına.

— Ama enişteniz yukarıdaymış...

— Boş verin! Anarşist o. Onu yanımıza çağırmayız.

Augusto'yu yukarı çıkması için zorladı. Deneyci havalarında giden zavallı adam, kendisini kurbağa gibi duyumsuyordu.

Salonda yalnız kalınca Eugenia, üstündeki sokak giysisiyle şapkasını çıkarmadan konuşmaya başladı:

— Pekâlâ, bana söylemeniz gereken nelermiş, öğrenelim bakalım.

— Peki... peki... –zavallı Augusto geveleyip duruyordu,– peki... peki...

— Ne peki?

— Artık hiç rahatım kalmadı Eugenia; geçen gün konuşurken söylediğimiz şeyleri kafamda bin kez evirdim,

çevirdim ve her şeye karşın razı olamıyorum; hayır, razı olamıyorum, elimde değil!

— Peki, ama razı olamadığınız şey ne?

— O şey, Eugenia, o şey!

— O şey ne?

— Yalnızca arkadaş olarak kalmamız...

— Yalnızca arkadaş!.. Size az mı geldi, Don Augusto? Yoksa arkadaş olmaktan daha az bir şey mi istiyorsunuz?

— Hayır, Eugenia, hayır, bu değil.

— Peki öyleyse ne?

— Tanrım, acı çektirmeyin bana...

— Kendinize acı çektiren sizsiniz

— Razı olamam, hayır!

— Peki, ne istiyorsunuz öyleyse?

— Karı... koca olalım!

— Burada bitirelim!

— Bitirmek için başlamak gerek.

— Peki bana verdiğiniz söz nerede kaldı?

— Ne dediğimi bilmiyordum.

— Peki o Rosario denen kız...

— Ah! Tanrı aşkına. Bunu anımsatmayın bana Eugenia, Rosario'yu düşünmeyin!

O zaman Eugenia şapkasını çıkardı, bir sehpanın üstüne koydu, yine oturdu ve sonra yavaş yavaş, törensel bir

biçimde konuşmaya başladı:

— Peki öyleyse, Augusto, sonuçta sen erkek olarak sözünü tutmak gereğine inanmıyorsun da, ancak bir kadın olan ben niye sözümü tutmak zorunda olayım. Üstelik seni Rosario'dan ve seni kuşatmak isteyen öteki Rosario'lardan ya da Petra'lardan kurtarmak istiyorum. Ne sizin elinizin açıklığına duyduğum şükran borcunun, ne de Mauricio'nun bana çektirdiği acının yapamadıklarını –içten olduğumu görüyorsun artık– acıma duygusu yapıyor. Evet, Augusto, sana acıyorum, çok acıyorum!

Bunları söylerken sağ eliyle iki kez hafifçe dizine vurdu.

— Eugenia!

Tutmak ister gibi kollarını uzattı.

— Hey! Dikkat et! –diye haykırdı Eugenia, uzanan kolları itip geri çekilirken.– Dikkat et!

— Peki ya, geçen sefer... son kez...

— Evet, ama o zaman farklıydı!

"Kurbağa görevi yapıyorum" diye düşündü deneyci psikolog.

— Evet, –diye sürdürdü konuşmasını Eugenia,– bir arkadaşın, yalnızca bir arkadaşın ufak tefek taşkınlıklarına göz yumulur, ama bir şeye... yani nişanlıya hiçbir zaman izin verilmemeli!

— Ama bir şey anlamıyorum...

— Evlenince Augusto, sana bunu açıklarım? Ama şimdi uslu dur! Oldu mu?

"Bu tamam!" diye düşündü Augusto, artık kendisini mükemmel ve tam bir kurbağa olarak duyumsuyordu.

— Artık şimdi, –dedi Eugenia ayağa kalkarken,– eniştemi çağırayım.

— Ne için?

— Haydi, durumu ona bildirmek için!

— Doğru ya! –diye haykırdı Augusto, şaşkın bir durumda.

Don Fermín hemen geldi.

— Bakın enişte, –dedi Eugenia,– bana evlilik teklifinde bulunmak için gelmiş Don Augusto Pérez. Ben de kabul ettim.

— Şahane! Şahane! –diye haykırdı Don Fermín,– şahane! Buraya gel kızım, gel de bir kucaklayayım seni! Şahane!

— Evlenmemize bu denli şaşırdınız mı, enişte?

— Hayır, beni şaşırtan, sevindiren, etkileyen, bu konuyu, hiç aracı kullanmadan yalnızca ikinizin çözmüş olması... Yaşasın anarşi! Ama yazık! Önerinizi sonuçlandırmak için ilgili resmi makamlara başvurmak zorunda kalacaksınız, yazık!.. Kuşkusuz, bu makamlara bilincinizin derinliklerinde saygı göstermeden, *formalite gereği, formaliteden* başka bir şey değil. Çünkü birbirinizi zaten karı koca gibi görüyorsunuz! Her ne olursa olsun ben, yalnızca ben, anarşist Tanrı adına sizi evlendiriyorum! Ve bu yeterli! Şahane! Şahane! Don Augusto, bugünden itibaren bu ev, sizin eviniz.

— Bugünden itibaren mi?

— Haklısınız, evet, zaten hep sizindi. Benim evim... Benim mi? Oturduğum bu ev her zaman sizin evinizdi, her zaman kardeşlerimindi. Ama bugünden itibaren... beni anlıyorsunuz ya...

— Evet, sizi anlıyorum, enişte.

Bu sırada kapı vuruldu, Eugenia:

— Halam! –diye bağırdı.

Hala içeri girip de bu durumu görünce:

— Artık her şeyi anladım! –dedi.– Demek her şey tamam ha? Zaten bunu biliyordum.

Augusto düşünüyordu: "Kurbağa, tam bir kurbağa! Hepsinin arasından beni avladılar"

— Bunu kutlamak için, kuşkusuz bizimle yemeğe kalacaksınız... –dedi Donya Ermelinda.

— Başka yolu yok! –sözcükleri kaçtı, zavallı kurbağanın ağzından.

XXVII

Augusto için artık yeni bir yaşam başladı. Hemen hemen bütün gününü nişanlısının evinde geçiriyordu, ama artık psikoloji değil, estetik araştırmaları yaparak.

Peki Rosario'ya ne oldu? Rosario bir daha bu eve gelmedi. Ütülenmiş çamaşırları başka bir kadın, herhangi bir kadın getirdi. Rosario'nun artık niçin gelmediğini sormak cesaretini pek kendinde bulamadı. Tahmin ettiğine göre niçin sorsundu ki? Bu küçümseme –küçümsemeden başka bir şey değildi, bunu Augusto iyi biliyordu– ona acı değil, aksine keyif bile veriyordu. Ne yapalım, olsun, bunu acısını Eugenia'dan çıkaracaktı. Kuşkusuz Eugenia: "Uslu ol, ellerin rahat dursun!" deyip duruyordu. Eugenia başka işler içindi!

Eugenia kendisine bakmasına, yalnızca bakmasına izin veriyordu, arzularını kışkırtarak.

Bir gün kıza:

— Gözlerin için, –dedi,– bir şiir yazmak istiyorum.

— Yaz, –dedi Eugenia.

— Evet ama, bunun için senin piyano çalman iyi olacak. Enstrümanını profesyonelce çaldığını duymak esin kaynağı olacak bana.

— Ama biliyorsun Augusto, bana gösterdiğin eli açıklıktan sonra piyano derslerini bıraktım ve bir daha çalmadım, çalmaktan da tiksiniyorum. Pek zoruma gidiyordu!

— Önemli değil, sen çal Eugenia, dizelerimi yazabilmem için çal.

— Peki, ama tek bir kez!

Eugenia çalmak için piyanonun başına oturdu ve çalarken Augusto dizelerini yazdı:

Ruhum dolaşıyordu bedenimden uzakta
o yitik düşüncenin sislerinde, avare
kaybolmuştu orada, müzik notalarında,
derler ki şarkı söyler gökyüzü denen küre.

Uzanıyordu yerde yalnız kalmış bedenim,
ruhsuz, kederli öyle dünyayı geziyordum,
bir yaşam sürmek için doğmuştu her ikisi,
yaşamadılar, çünkü madde idi birisi,
yapayalnız kaldı o, tin idi ötekisi;
tamamlanmak isterler ey tatlı Eugenia!

Fışkırdılar gözlerin kaynak gibi yerinden,
parlak ışıkla doldu patika yolum birden,
ruhumu yakalayıp indirdiler oradan,
o ıssız gökyüzünden bu kuşkulu dünyaya,
soktular bedenime ve ben o günden beri
yaşıyorum o günden beri ey Eugenia!

Senin gözlerin var ya, al kırmızı çiviler
ruhumu bedenime bağlayan işte onlar,
onlar düş gördürüyor damarımdaki kana,
düşüncelerimi de onlar somutlamakta.

Yaşamımın ışığı eğer sönerse bir gün,
ayrılır birbirinden bu beden ile bu tin,
kaybolacağım sisli puslu gözlerde ben de

karanlığın o doymak bilmez derinliğinde.

— Nasıl buldun? –diye sordu Augusto dizeleri ona okuduktan sonra.

— Piyanom gibi, pek müzikal değil, ya da hiç müzikal değil. Hele, o "derler ki..."

— Evet, biraz amiyane...

— "Tatlı Eugenia" sözcükleri bana şişirme gibi geldi.

— Ne? Sen şişirme misin?

— Bu dizelere göre evet! Sonra bütün bunlar bana çok... çok...

— Hadi söyle, evet çok *nivolesk*.

— Bu da ne?

— Hiç, Victor'la aramızda bir kaba şaka.

— Tamam, bak Augusto, biz evlendikten sonra evde şaka istemiyorum. Ne şaka, ne köpek. Orfeo'yu ne yapman gerektiğini artık düşünmelisin...

— Fakat Tanrı aşkına! Eugenia, o zavallıcığı nasıl bulduğumu biliyorsun ama! Üstelik benim sırdaşım!.. Bütün monologlarımı söylediğim varlık!..

Evlendikten sonra evimizde monologa gerek kalmayacak. Köpeğe ise hiç mi hiç!

— Tanrı aşkına! Eugenia, hiç olmazsa bir çocuğumuz oluncaya dek...

— Çocuğumuz olursa...

— Kuşkusuz, çocuğumuz olursa... Ama olmazsa, niçin bir köpek olmasın? "Parası olsaydı, insanoğlunun en iyi dostu olurdu." dedikleri köpek niçin olmasın?

— Hayır, parası olsaydı, köpek insanoğlunu en iyi dostu olmazdı, bundan eminim. Parası olmadığı için onun dostu.

Bir başka gün Eugenia, Augusto'ya:

— Bak Augusto, –dedi,– sana ciddi bir konudan, çok ciddi bir konudan söz edeceğim ama, beni bağışlamanı önceden rica ediyorum, eğer sana söyleyeceklerim...

— Tanrı aşkına, söyle Eugenia!

— Benim eski sevgilimi biliyorsun...

— Evet, Mauricio.

— O utanmazı niçin defettiğimi bilmiyorsun...

— Bilmek de istemiyorum.

— Bu sana onur verir. Pekâlâ, o utanmazı, o işsiz güçsüzü defetmek zorunda kaldım, ama...

— Yoksa hâlâ peşinde mi senin?

— Hâlâ!

— Bir yakalarsam onu!..

— Hayır, konu bu değil. Benim peşimde, ama senin sandığın gibi bir amacı yok, başka niyeti var.

— Söyle, söyle!

— Telaşlanma, Augusto, telaşlanma. Zavallı Mauricio ısırmıyor, havlıyor.

— Öyleyse şu Arap özdeyişini uygula: "Havlamak için yoluna çıkan her köpeği durduracak olursan, hedefine varamazsın." Taş atmaya değmez. Aldırma.

— Daha iyi bir çare var sanıyorum.

— Neymiş o?

— Önlem olarak cebinde ekmek bulundurmak ve havlayan köpeklere atmak; açlıktan havlarlar.

— Ne demek istiyorsun?

— Şimdi Mauricio'nun istediği şey, kendisine bir iş bulmam ya da geçimini sağlamam, o zaman beni rahat bırakacağını söylüyor, aksi halde...

— Aksi halde...

— Peşimi bırakmamak ve beni rezil etmekle tehdit ediyor.

— Utanmaz herif! Haydut!

— Heyecanlanma. Olabildiğince uzak bir yerde, geçimini sağlayacak bir iş bularak yolumuzdan çekilmesini sağlamak en iyisi olur sanıyorum. Ayrıca acıyorum da ona, çünkü zavallıcığın huyu bu ve...

— Belki haklısın Eugenia. Bak, her şeyi ayarlayabileceğimi sanıyorum. Hemen yarın bir arkadaşıma söyleyeceğim, o işi bulabiliriz, sanıyorum.

Ve gerçekten de işi bulabildi ve olabildiğince uzağa yollamalarını sağladı.

XXVIII

Bir sabah Liduvina bir gencin kendisini beklediğini söyleyince, Augusto yüzünü buruşturdu ve sonra Mauricio ile karşı karşıya geldi. Onu hiç dinlemeden kovmak üzereydi, ama bir zamanlar Eugenia'nın sevgilisi olan, genç kızın sevdiği, belki de bir biçimde hâlâ sevmekte olduğu bu adama karşı bir ilgi duydu; Augusto'nun karısı olacak bu kadını, önceden tanıyordu bu adam, kendisinin bilmediği özel yaşamını belki bu adam biliyordu, bu adam... İkisini birbirine bağlayan bir bağ vardı.

Mauricio sıkılarak:

— Senyor, –dedi,– Eugenia'nın aracılığı ile bana yapmak büyüklüğünü gösterdiğiniz yardım için size teşekkür etmeye geldim...

— Bana teşekkür etmenize gerek yok Senyor; umarım ilerde karım olacak kadını rahat bırakırsınız.

— Ama ben onu hiç rahatsız etmedim ki!

— Ben ne söylediğimi biliyorum.

— Beni başından savdığından beri –beni savmakta haklıydı, çünkü ona göre birisi değilim– bu mutsuz olaydan ötürü olabildiğince kendimi avutabildim ve kuşkusuz kararlarına saygı gösterdim. Ama o size başka şeyler söylediyse...

— Karım olacak kadını bir daha ağzınıza almamanızı, özellikle de hakikati saptırdığını ileri sürmemenizi rica ediyorum. Elinizden geldiğince avunun ve bizi rahat bırakın.

— Doğru. Bu küçük işi bana sağlamak lütfunda bulunduğunuz için ikinize de tekrar tekrar teşekkür ediyorum. İşe başlamak için gideceğim ve elimden

geldiğince bununla avunmaya çalışacağım. Küçük bir kızı da yanımda götürmeyi düşünüyorum...

— Bunun benimle ne ilgisi var Senyor?

— Bence onu tanıyor olmalısınız...

— Nasıl? Nasıl? Siz benimle alay etmek mi istiyorsunuz?..

— Hayır... hayır... Çamaşırhanede çalışan Rosario adında bir kız ve sanırım size ütülenmiş çamaşırlarınızı getirirmiş...

Augusto sarardı. "Bu adam her şeyi biliyor mu yoksa?" diye sordu kendi kendine ve Eugenia hakkında kendisinin bilmediklerini bildiği konusunda duyduğu biraz önceki kuşkusundan daha çok utandı. Ama hemen kendine geldi ve yüksek sesle:

— Bu laflarla nereye varmak istiyorsunuz?

— Bana kalırsa, –diye sürdürdü konuşmasını Mauricio, hiçbir şey duymamış gibi– biz, küçümsenen insanlar birbirimizi avutmalıyız.

— Ama ne söylemek istiyorsunuz yahu? Ne demek istiyorsunuz? –diye sordu Augusto ve Rosario ile son serüveninin geçtiği aynı yerde adamın boğazına sarılıp sarılmamayı düşündü.

— Kızmayın, böyle Don Augusto, kızmayın! Söylediğimden başka bir şey söylemek istemiyorum. O... adını anmamı istemediğiniz kadın beni küçük gördü, kovdu; ben de ötekinin küçümsediği bu zavallı kızcağıza rastladım ve...

Augusto artık kendini tutamaz oldu; önce sarardı, sonra kızardı, ayağa kalktı ve Mauricio'yu iki kolundan yakaladı, havaya kaldırdı ve ne yaptığının ayrımına varmadan boğmak istermiş gibi kanepeye fırlattı. Kendisini kanepede bulan Mauricio büyük bir soğukkanlılıkla:

— Şimdi gözlerimin içine bakın Don Augusto, –dedi,– ne denli küçük göründüğünüzü anlayacaksınız...

Zavallı Augusto eriyip gittiğini sandı. En azından kollarında güç kuvvet kalmamıştı. Gözlerinin önünde oda, sis bulutuna dönüşmeye başladı, "Düş görüyor olmalıyım." diye düşündü. Ve Mauricio'yu ayakta, karşısında gördü, kurnazca gülerek bakıyordu:

— Ah, hiçbir şey olmadı, hiçbir şey olmadı, Don Augusto! Bağışlayın beni! Bir anlık öfke... ne yaptığımı bilemedim... yaptığımın ayrımında değilim... Teşekkürler, teşekkürler, bir kez daha teşekkürler! Ona... ve size teşekkür ederim. Elveda!

Mauricio çıkar çıkmaz Don Augusto, Liduvina'yı çağırdı.

— Söyle Liduvina, burada, benim yanımdaki kimdi?

— Bir genç.

— Nasıl bir gençti?

— Size anlatmam mı gerekiyor?

— Gerçekten burada benim yanımda birisi var mıydı?

— Küçük Bey!

— Yo... yo... benim yanımda, söylediğin özellikte bir genç olduğuna yemin et bana... uzun boylu, sarışın, değil mi? Bıyıklı, zayıf değil de tombulca, sivri burunlu... buradaydı değil mi?

— Aman Don Augusto siz iyi misiniz?

— Düş değil miydi?..

— İkimiz de düş görmediğimize göre...

— Hayır, iki kişi aynı şeyi bir anda düşünde göremez. Açıkçası bir şeyin düş olmadığı, onu yalnızca bir kişinin görmemiş olmasından anlaşılır...

— Öyleyse rahatlayın! Evet o genç buradaydı.

— Peki çıkarken ne dedi?

— Çıkarken benimle konuşmadı... onu görmedim ki...

— Onun kim olduğunu biliyor musun, Liduvina?

— Evet, kim olduğunu biliyorum... Önceki sevgilisi...

— Tamam, yeter. Peki şimdi kimin sevgilisi?

— O kadarını da bilemem.

— Siz kadınlar, bize öğretilmeyen pek çok şey bilirsiniz.

— Evet ama, buna karşılık, bize öğretmek istediklerini öğrenemeyiz.

— Tamam Liduvina, gerçeği söyle: bu herifin... şimdi kiminle düşüp kalktığını bilmiyor musun?

— Ama az çok tahmin ediyorum.

— Nasıl?

— Sizin bana söylediklerinize göre.

— Pekâlâ, şimdi Domingo'yu çağır.

— Ne için?

— Hâlâ düş görüp görmediğimi ya da senin gerçekten onun karısı olup olmadığını bilmek için, ya da...

— Ya Domingo da düş görüyorsa? Ama daha iyi bir şey var sanıyorum.

— Ne gibi?

— Orfeo gelsin.

— Haklısın; o düş görmez.

Liduvina çıktıktan biraz sonra köpek içeri girdi.

"Buraya gel, Orfeo,"dedi sahibi köpeğe, "buraya gel. Zavallıcık! Benimle yaşayacak ne kadar az günün kaldı! Eugenia seni evde istemiyor. Seni nereye atabilirim? Seni ne yapabilirim? Bensiz ne yaparsın sen? Ölebilirsin, biliyorum. Yalnızca köpekler, sahipsiz kalınca ölebilirler. Sadece sahibin değildim ben, babandım, Tanrındım! O, seni evde istemiyor, yanı başımdan çekip atıyor. Sadakatin simgesi olan sen, evde onu rahatsız mı edersin? Kim bilebilir ki!.. Belki bir köpek, konuşmasa bile, birlikte yaşadığı insanların en gizemli düşüncelerini sezinler!.. Evlenmek zorundayım ben, evlenmekten başka çarem yok... aksi takdirde hiçbir zaman düşlerden kurtulamayacağım. Uyanmam gerek.

"Ama niçin bana böyle bakıyorsun, Orfeo? Gözyaşı dökmeden ağlıyora benziyorsun!.. Bana bir şey mi söylemek istiyorsun? Konuşamadığın için acı çekiyorsun gibi geliyor bana. Düş görmediğini söylemekte acele etmişim! Evet, sen beni düşlemektesin, Orfeo! Biz insanlar, köpekler ve kediler ve atlar ve öküzler ve koyunlar ve her tür hayvan, özellikle evcil hayvanlar oldukları için mi insanız. İnsan, yaşam hayvanlığının yükünü yükleyeceği hayvanlar olmasaydı, insanlığına ulaşabilir miydi? İnsan, atı ehlileştirmemiş olsaydı, soyumuzun yarısı öteki yarısını sırtında taşımayacak mıydı? Evet, uygarlığı size borçluyuz. Ve de kadınlara. Ama belki kadın da başka bir ehlileştirilmiş hayvan değil mi? Kadınlar olmasaydı erkekler, erkek olurlar mıydı? Ah Orfeo, dağdan gelen seni bağdan kovuyor!"

Orfeo'yu göğsüne bastırdı ve ağlıyor gibi görünen köpek, onun sakalını yalıyordu.

XXIX

Düğün için bütün hazırlıklar tamamdı. Augusto düğünün sade ve gösterişsiz olmasını istiyordu, müstakbel karısı ise görkemli olmasını, yankı uyandırmasını yeğliyor gibiydi.

Gün yaklaştıkça Augusto ufak tefek taşkınlıklarda, teklifsizce davranışlarda bulunmak için yanıp tutuşuyordu, Eugenia ise daha bir temkinliydi.

— Ama birkaç gün sonra birbirimizin olacağız Eugenia! –diyordu.

— Öyle de olsa, birbirimize saygılı davranmaya başlamamız gerekir.

— Saygı... saygı... Saygı, sevgiyi dışlıyor.

— Sen böyle sanıyorsun... Ne olacak bir erkek!

Augusto nişanlısında biraz acayiplik, bir zorakilik sezinliyordu. Kimi kez bakışlarını kaçırmaya çalışıyormuş gibi geliyordu ona, O zaman annesini, zavallı anneciğini ve her zaman oğlunun iyi bir evlilik yapmasını istediğini anımsadı. İşte şimdi yakında tam Eugenia ile evlenecekken, Mauricio'nun kendisine Rosario'yu alıp götüreceğini söylemesi çok üzmüştü onu. Kıskançlık duyuyordu, bir fırsatı kaçırmış olmaktan, kızın önünde gülünç duruma düşmekten aşırı bir kıskançlık ve öfke duyuyordu. "Şimdi her ikisi benimle alay ediyordur," diyordu kendi kendine, "bana kakalamak için Eugenia'yı bıraktığı ve Rosario'yu alıp götüreceği için, Mauricio iki kat alay ediyordur." Kimi zaman nişanı bozup, Rosario'yu elde etmek ve Mauricio'yu mahvetmek gibi korkunç bir istek duyuyordu.

Düğünden birkaç gün önce Eugenia:

— O kıza, Rosario denen o kıza ne oldu? –diye sordu.

— Niçin şimdi bana bunu anımsatıyorsun?

— Ha, anımsamak hoşuna gitmiyorsa, bırakalım!

— Yo... yo... ama...

— Evet, bir görüşmemiz sırasında birden gelmişti hani... Ondan bir daha haber alamadın mı?

Ve Augusto'yu süzer gibi bir bakış fırlattı.

— Hayır, ondan bir daha haber almadım.

— Kim bilir şu anda kim onu elde etmekte ya da kim elde etmiş olmalı?..

Bakışlarını Augusto'dan kaçırıp boşluğa, bakar izlenimi verdiği uzaklara çevirdi.

Nişanlı adamın kafasından karmakarışık, acayip düşünceler geçti. "Bu kız bir şeyler biliyor olmalı." diye söylendi ve sonra yüksek sesle:

— Sen bir şey mi biliyorsun?

— Ben mi? –dedi Eugenia, ilgisizmiş gibi ve yine Augusto'ya baktı.

İkisinin arasında gizemli gölgeler dalgalanıyordu.

— Umarım, unutmuşsundur onu.

— Niçin bundan... bu kızcağızdan söz etmekte ısrarlısın?

— Ne bileyim ben! Başka şeyden söz edelim, bir adam, evlenmek istediği bir kızı başka bir adam elinden alıp götürürse ne olur?

Augusto bu lafları duyar duymaz kan beynine sıçradı. Sokağa fırlamak, koşa koşa Rosario'yu bulmak, onu elde ettikten sonra alıp Eugenia'nın karşısına gelmek ve "İşte o

genç kız, benim... *senin* Mauricio'nun değil!" demek için yanıp tutuşuyordu.

Düğüne üç gün vardı. Augusto düşünceli düşünceli nişanlısının evinden çıktı. Gece hemen hemen hiç uyumamıştı.

Ertesi gün daha yeni uyanmıştı ki, Liduvina odasına girdi.

— Burada Küçük Bey için bir mektup var; biraz önce getirdiler. Sanırım Senyorita Eugenia'dan...

— Mektup mu? Ondan mı? Ondan bir mektup? Buraya bırak ve çık!

Liduvina dışarı çıktı. Augusto titremeye başladı. Tuhaf bir tedirginlikle çarpıyordu yüreği. Önce Rosario'yu, sonra Mauricio'yu anımsadı. Ama mektuba dokunmak istemedi. Korkuyla zarfa baktı. Ayağa kalktı, yıkandı, giyindi, kahvaltısını istedi, sonra hepsini yiyip bitirdi. "Hayır, hayır onu burada okumak istemiyorum." dedi kendi kendine. Evinden çıktı, en yakın kiliseye gitti ve orada dua eden birkaç dindarın arasında mektubu açtı. "Kendimi tutmam gerek," dedi içinden, "çünkü yüreğimin bana neler söylediğini bilmiyorum." Mektupta şunlar yazılıydı:

> *Değerli Augusto,*
>
> *Bu satırları okuduğun zaman ben, Mauricio ile birlikte, senin iyiliğin sayesinde iş bulduğu köye gidiyor olacağım, yine senin iyiliğin sayesinde kendi gelirim ve Mauricio'nun maaşı rahat yaşamamızı sağlayacak. Beni bağışlamanı istemeyeceğim senden, çünkü bundan sonra, ne benim seni mutlu edebileceğime, ne de senin beni mutlu edebileceğine inanacağını sanıyorum. İlk etkisi geçer geçmez, niçin bu yolu seçtiğimi ve ne biçimde yaptığımı açıklamak için yine yazacağım sana. Mauricio, düğün günü, kiliseden çıkarken kaçmamızı istiyordu; ama planı çok*

karışıktı, üstelik bana hiç yararı olmayacak bir acımasızlık gibi göründü. Ve sana geçen sefer de söylediğim gibi dost kalacağımızı sanıyorum.

Dostun

Eugenia Domingo del Arco

P.S. Rosario bizimle gelmiyor. O burada kalıyor ve sen onunla avunabilirsin.

Augusto bitkin bir halde banka yığıldı. Biraz sonra diz çöktü ve dua etti.

Kiliseden çıkarken daha bir rahatlamış gibiydi, ama korkunç bir utanç rahatlığıydı bu. Eugenia'nın evine gitti ve halayla enişteyi bitkin bir durumda buldu. Yeğenleri bir mektupla kararını onlara da bildirmişti ve bütün gece görünmemişti. Gece yarısı, Augusto nişanlısıyla son kez görüştükten hemen sonra hareket eden bir trene binmişti çift.

— Peki şimdi ne yapacağız, –diye sordu Donya Ermelinda.

— Katlanmaktan başka ne yapabiliriz, Senyora, –diye yanıtladı Augusto!

— Bu alçaklık! –diye bağırdı Don Fermín,– böyle şeyler örnek olacak biçimde cezalandırılmalı, cezasız kalmamalı.

— Siz, Don Fermín, siz ki anarşistsiniz?

— Bununla ne ilgisi var? Bu işler böyle yapılmaz. Bir erkek böylesine aldatılmaz!

— Ötekini aldatmadı ya! –dedi Augusto, soğuk bir ifadeyle ve bunu söyledikten sonra, bu denli soğuk konuşmasından kendisi de ürktü.

— Ama daha aldatır... aldatır... Bundan kuşkunuz olmasın!

Augusto, Eugenia'nın sonunda Mauricio'yu da aldatacak olmasını düşününce şeytansı bir zevk duydu. "Nasıl olsa benimle olacak değil ya." dedi çok alçak sesle, kendisi bile pek duymadı.

— Pekâlâ hanımefendi, beyefendi, olanlara çok üzüldüm, daha çok da yeğeniniz için, artık ayrılmak zorundayım.

— Siz anlarsınız ya Don Augusto, biz... –diye söze başladı Donya Ermelinda.

— Kuşkusuz! Kuşkusuz! Ama...

Konuşma daha fazla uzatılamazdı. Augusto kısa birkaç laf ettikten sonra çıktı.

Başına gelenlerden, hatta gelmeyenlerden kendisi de ürkmüştü. Bu çapta bir alayı, en azından görünüşte bu denli soğukkanlılıkla karşılaması, kendi varlığından kuşku duymasına bile neden olmuştu. "Başkaları gibi bir erkek olsaydım," diyordu içinden, "gerçek bir erkek olsaydım, gerçekten var olsaydım, bu duruma, böylesi bir rahatlıkla dayanabilir miydim?" Ayrımında olmadan orasını burasını eliyle yoklamaya başladı ve hatta hissedip hissetmediğini anlamak için kendini çimdikledi.

Az sonra birisinin bacağından çektiğini hissetti. Karşılayıp avutmak için dışarı fırlayan Orfeo idi. Orfeo'yu görünce tuhaf bir şey, büyük bir sevinç duydu, köpeği kollarının arasına aldı ve ona: "Sevin Orfeo'cuğum, sevin," dedi. "İkimiz de sevinelim! Artık seni evden atan yok; artık seni benden ayıramayacaklar; birbirimizden ayıramayacaklar. Birlikte yaşayıp, birlikte öleceğiz. Her felaketin iyi bir yanı vardır; felaket ne denli büyük olursa olsun, iyilik ne denli küçük olursa olsun, ya da tersi. Sen, sen sadık bir köpeksin Orfeo'cuğum, sen sadıksın! Sanırım, dişi köpeğini arada bir arayacaksın, ama, ama bunun için evden kaçacak değilsin, beni terk edecek değilsin, sen sadıksın, sen. Bak, gitmek zorunda kalmaman için eve dişi bir köpek getireceğim, evet onu getireceğim sana. Çünkü duymam gereken acımı hafifletmek için beni karşılamaya mı çıktın, yoksa eşini ziyaretten dönerken mi bana rastladın? Her ne olursa olsun,

sen sadıksın, sadıksın sen ve artık kimse seni benim evimden kovamayacak, kimse bizi ayıramayacak."

Augusto evine girdi, evde yalnız kalır kalmaz ruhunda, sakinleşmiş gibi görünen fırtına koptu. Karmakarışık bir duygu, hüzün, buruk bir hüzün, kıskançlık, öfke, korku, kin, aşk, acıma, küçümseme ve özellikle utanç, büyük bir utanç ve bunların üstüne çöreklenen gülünçlüğün bilincinde olma gibi karmakarışık duygular bütün benliğini kapladı.

— Beni öldürdü, –dedi Liduvina'ya.

— Kim öldürdü?

— O.

Ve odasına kapandı. Kendisiyle alay eden Eugenia'nın ve Mauricio'nun imgeleriyle birlikte, yine kendisiyle alay eden Rosario'nun imgesi de kafasında canlandı. Ve annesini anımsadı. Yatağına attı kendini, yastığı ısırdı, somut bir şey söyleyemiyordu, monologdan vazgeçti, ruhunun bomboş olduğunu duyumsadı ve ağlamaya başladı. Ve ağladı, ağladı, ağladı. Sessiz gözyaşları arasında düşünceleri yitip gitti.

XXX

Victor, Augusto'yu kanepenin bir köşesine gömülmüş bakışları yerin derinliklerine takılı buldu.

— Bu da neyin nesi? –diye sordu, bir elini omzuna koyarken.

— Bana ne olduğunu mu soruyorsun sen? Başıma geleni bilmiyor musun?

— Evet, ne geldiğini, yani onun ne yaptığını şöyle böyle biliyorum; bilmediğim şey, senin içinden neler geçtiği, yani niçin böyle olduğun...

— Olanaksız görünüyor!

— Bir aşk çekip gitti, a'nın aşkı diyelim; geride sana b'nin ya da c'nin ya da x'in aşkı ya da *n* sayıdaki aşklardan birisi kalıyor, değil mi?

— Sanırım, şaka yapmanın zamanı değil.

— Tersine, şaka yapmak için bu bir fırsat.

— Bana acı veren aşk değil; alay, alay, alay! Benimle alay ettiler, beni aldattılar; beni gülünç bir duruma düşürdüler; ne bileyim ben... bana kanıtlamak istediler... var olmadığımı.

— Ne büyük mutluluk!

— Dalga geçme Victor.

— Peki niçin dalga geçmeyeyim ki? Sen, sevgili deneyci dostum, onu deney kurbağası olarak ele almak istedin, ama seni deney kurbağası gibi ele alan o oldu. O halde su birikintisine atla, vırak vırak diye bağır ve yaşamana bak!

— Bir kez daha rica ediyorum sana...

— Alay etmemem için, değil mi? Ama alay edeceğim. Alay, bu durumlar için yaratıldı.

— Bu beni yiyip bitiriyor.

— Yiyip bitirmek gerek. Karıştırmak gerek. Özellikle karıştırmak, her şeyi karıştırmak. Uykuyu uyanıklıkla, düşü gerçekle, özgünü sahteyle karıştırmak; bütün her şeyi tek bir siste karıştırmak. Yiyip bitirmeyen, karıştırmayan alay hiçbir işe yaramaz. Çocuk trajedide güler, yaşlı adam komedide ağlar. Sen Eugenia'yı kurbağa yerine koymak istedin, sen kurbağa oldun; öyleyse bunu kabul et ve kurbağa olduğunu kendin anla.

— Bununla ne demek istiyorsun?

— Deneyini kendi üzerinde yap.

— Yani kendimi mi öldüreyim?

— Ne evet, ne hayır diyeceğim. Başka çözümler gibi bu da bir çözüm, ama en iyisi değil.

— Öyleyse onları bulup öldüreyim.

— Öldürmüş olmak için öldürmek bir saçmalıktır. Olsa olsa, ruhu bozmaktan başka işe yaramayan kinden kurtarır insanı. Çünkü kinle dolup taşan pek çok insan, kinini tatmin ettikten sonra kin ile tedavi olmuş, kurbanına karşı merhamet, hatta sevgi bile duymuştur. Kötülük bizi kötü duygulardan kurtarır. Ve çünkü suçu yasa yaratır.

— Peki ne yapayım öyleyse?

— Duymuş olmalısın, "Bu dünyada ya yutacaksın, ya yutulacaksın." derler...

— Evet, başkalarıyla alay etmek ya da alaya alınmak.

— Hayır; üçüncü bir olasılık var: Kendi kendini yutacaksın, kendi kendinle alay edeceksin. Yut kendini! Yutan mutlu

oluyor, ama mutluluğunun sona ereceğini anımsamaktan da geri kalmıyor, o zaman kötümserleşiyor; yutulan, acı çekiyor ve acılarından kurtulacağını umut etmekten bıkmıyor ve iyimser oluyor. Yut kendini ve kendini yutmak zevki, yutulmak acısıyla karışacağı ve birbirini etkisiz bırakacağı için mükemmel bir ruh dinginliğine ve sarsılmazlığa erişeceksin; kendin için yalnızca tam bir eğlence olacaksın.

— Sen misin Victor, bunları söyleyen sen misin?

— Evet ben Augusto, benim!

— Bir zamanlar sen böyle düşünmezdin, böyle kırıcı...

— O zamanlar daha baba olmamıştım.

— Peki baba olmak?

— Baba olmak, deli ya da aptal olmayan bir insanda, insanoğlunda olabilecek en korkunç duyguyu uyandırıyor: sorumluluk duygusunu! Ben oğluma insanlığın sonsuz mirasını bırakıyorum. Babalık gizemini düşünürken insan çıldırır. Eğer babaların çoğu çıldırmıyorsa, aptal oldukları için.. ya da baba olmadıkları için. Öyleyse sevin Augusto, elinden kaçarak senin baba olmanı önlemiş oldu. Hem ben sana evlenmeni söyledim, baba olmanı değil. Evlilik... psikolojik bir deneme; babalık ise... patolojik.

— O beni baba yaptı, Victor!

— Nasıl? Seni baba mı yaptı?

— Evet, kendi kendimin babası yaptı! Bununla gerçekten doğduğuma inanıyorum. Acı çekmek ve ölmek için.

— Evet, ikinci doğum, gerçek doğum, hep ölümlü olduğumuz için ölüm bilinci acısıyla doğmaktır. Eğer sen, kendi kendinin babası oldunsa, kendi kendinin oğlu da oldun.

— Olanaksız görünüyor Victor, başıma gelenlerden, onun!.. bana yaptıklarından sonra olanaksız görünüyor, bu kurnazlıkları, bu kavram oyunlarını, bu ürkütücü şakaları, hatta daha da kötülerini... dingince dinleyebiliyorum hâlâ, hatta...

— Hatta?

— Benim hoşuma da gidiyor. Kendi kendime kızıyorum!

— Bu bir komedi, Augusto, kendi önümüzde hem komedyen, hem seyirci olarak sahne denen yerde, bilincimizin sahnesinde temsil ettiğimiz komedi. Ve hüzünlü sahnelerde acıyı temsil ederiz, bize bir falso gibi gelir ve birdenbire gülmek isteğine kapılırız. Bu da bize büyük bir zevk verir. Komedi, acı çekme komedisidir.

— Peki, acı komedisi insanı intihara sürüklerse?

— İntihar komedisi!

— Gerçekten ölünür mü acaba?

— Bu da komedidir!

— Peki hakiki olan, gerçek olan, içten duyulan nedir?

— Komedinin hakiki, gerçek, içten duyulan olmadığını kim söyledi sana?

— Öyleyse?

— Her şey bir ve aynı; yalnızca karıştırmalı, Augusto, her şeyi karıştırılmalı. Karıştırılmayan karışır.

— Karıştıran da.

— Belki.

— Öyleyse?

— Yani bu, gevezelik etmek, laf ebeliği yapmak, sözlerle, sözcüklerle oynamak... vakit geçirmektir!

— Evet bunlar vakit geçirmeye yarar!

— Sen de! Kendi gözlerinle kendini şu andakinden daha ilginç bulduğun oldu mu hiç? İnsan, bir organı ağrımazsa, ona sahip olduğunu nasıl bilebilir?

— İyi, iyi, şimdi ne yapacağım ben?

— Yapmak... yapmak... yapmak... sen şimdiden bir dram ya da bir roman kahramanı gibi duyumsuyorsun kendini! *Nivola* kahramanı olmakla yetinelim. Yapmak... yapmak... yapmak... Böyle konuşurken az şey mi yaptığımızı sanıyorsun? Bu eylem düşkünlüğü deliliği, yani pantomimdir. Bir oyunda aktörler el kol hareketi yaparlarsa, büyük işler yaparlarsa, düello yapıyor gibi oynarlarsa ve atlayıp sıçrarlarsa ve... "çok şeyler oldu" denir. Pantomim, hep pantomim! Başka zaman da, "aman ne de çok konuşuyorlar," derler. Sanki konuşmak bir iş yapmak değilmiş gibi. Önce Söz vardı ve her şey Sözden türedi. Örneğin, şimdi burada, bu dolabın arkasına gizlenmiş *novela* yazarı, bir *nivolist*... bizim konuşmakta olduklarımızı not etse ve yayımlasa, okuyucuların hiç bir olay geçmiyor demeleri olası, oysaki...

— Ah Victor, bir içimi görebilselerdi, böyle konuşmazlardı, emin ol!

— İçini mi? Kimin içi? Senin mi? Benim mi? İçimiz yok ki bizim. Okurlar kendi içlerini, okudukları kişilerin içlerini görebilselerdi, "burada bir şey geçmiyor ki" diyebilirlerdi. Bir dram, bir roman ya da bir *nivola* kahramanının ruhu, ancak onu yaratanın ruhu kadardır.

— Evet, yazarının ruhu kadar.

— Hayır, okurunun.

— Öyleyse Victor emin ol ki...

— Bana hiç emin ol lafları deme ve kendini yut. Güvenceli olan bu.

— Kendi kendimi yutuyorum. Victor, bir gölge gibi, bir düş gibi başladım; kendi varlığıma inanmadan, gizli bir dahinin eğlendirmek ya da canını sıkmak için yarattığı fantastik bir kişi olduğumu düşünerek, yıllarca bir hayalet gibi, sisten bir kukla gibi dolaştım; ama şimdi bana yaptığından sonra, bana yaptıklarından sonra. O alaydan sonra, o vahşi alaydan sonra, evet şimdi hissediyorum, şimdi kendime dokunuyorum, şimdi gerçek varlığımdan kuşkulanmıyorum.

— Komedi! Komedi! Komedi!

— Nasıl?

— Evet, komediye kendisini kral sanan biri girerse, onu o oynar.

— Ama bütün bununla bana ne önermek istiyorsun?

— Eğlen sen. Üstelik, daha önce de söylediğim gibi, bizim konuştuklarımızı duyan, saklanmış bir *nivola* yazarı, bir gün yayımlamak üzere bunları not ederse, *nivola* okuyucusu bir an için bile olsa kendi kocaman varlığından kuşkulanacaktır ve bizler gibi bir *nivola* kişisi olduğunu düşünecektir.

— O da neden?

— Kendini kurtarmak için.

— Evet, "Sanatın en iyi kurtarıcılığı, insana var olduğunu unutturmasıdır." diye bir söz duymuştum. Kendi kendine eğlenmek, acılarını unutmak için kendini roman okumaya veren insanlar vardır...

— Hayır, sanatın en iyi kurtarıcılığı, bir insanın var olduğundan kuşkulanmasını sağlamasıdır.

— Peki var olmak nedir?

— Görüyor musun? Yavaş yavaş iyileşiyorsun; kendini yutmaya başlıyorsun. Şu soru bunu kanıtlıyor: *"Olmak ya da olmamak!.."* demişti Hamlet, Shakespeare'in yarattığı kahramanlardan birisi.

— Bana Victor, bu *"olmak ya da olmamak"* sözü bana her zaman, tumturaklı bir budalalık gibi gelmiştir.

— Tümceler ne denli derin olurlarsa, o denli boş olurlar. Dipsiz bir kuyunun derinliğinden daha derin derinlik yoktur. Hepsinden daha gerçek olan sence nedir?

— Şey... şey... Descartes'ın gerçeği: "Düşünüyorum, öyleyse varım."

— Hayır, bu A=A'dır.

— Ama bunun hiçbir anlamı yok!

— Hiçbir şey ifade etmediği için en büyük gerçek budur. Ama bu da Descartes'in bir başka budalalığı. Tartışılmaz olduğunu mu sanıyorsun?

— Öyle...

— Peki bunu Descartes söylememiş mi?

— Evet.

— Bu doğru değil. Descartes yalnızca kurgusal bir varlık, tarihin bir buluşu olduğu için ne var oldu... ne düşündü...

— Peki bunu kim söyledi?

— Bunu kimse söylemedi, kendiliğinden söylendi.

— Öyleyse var olan ve düşünen o düşünceydi, öyle mi?

— Kuşkusuz! Bir düşün sen; Bu, var olmak, düşünmektirle eş değerlidir ve düşünmeyen var değildirle.

— Bu açık!

— Öyleyse düşünme Augusto, düşünme. Ve eğer düşünmek istiyorsan...

— Neyi?

— Kendini yutmayı.

— Yani intihar etmeyi mi?

— Orasına karışmam, artık. Elveda!

Victor, Augusto'yu yıkılmış ve kaygılı bırakarak çıkıp gitti.

XXXI

Augusto'nun ruhundaki bu fırtına korkunç bir sessizlikle, intihar etme kararıyla son buldu. Mutsuzluklarının kaynağı kendisi olduğuna göre, bunu bitirmek istiyordu. Ama kafasından geçeni gerçekleştirmeden önce, deniz kazasına uğramış bir insanın hafif bir tahtaya sarılması gibi bana, bu öykünün yazarına danışmayı düşündü. Augusto, o sıralarda intihar konusuna şöyle bir dokunup geçtiğim bir denememi okumuş, okuduğu öteki yazılarım gibi o denli etkilenmişe benziyordu ki, beni tanımadan ve biraz olsun konuşmadan bu dünyayı bırakmak istememiş. Beni ziyaret etmek için yirmi yıldan fazla bir süredir yaşadığım Salamanca'ya bir yolculuk yapmaya kalkmış.

Ziyaretini bana bildirdiklerinde gizemli bir biçimde gülümsedim ve kitaplık olan odama almalarını söyledim. Bir hayalet gibi girdi odama, kitaplığımdaki kitapların üstünde duran yağlı boya resmime baktı ve işaretim üzerine karşıma oturdu.

Az çok felsefi olan yazın çalışmalarımdan söz etmeye başladı, onları oldukça iyi bildiğini kanıtlamak için, beni pohpohlamayı da kuşkusuz unutmadı ve hemen bana yaşamını ve mutsuzluklarını anlatmaya başladı, Yaşamındaki değişiklikleri kendisi kadar bildiğim için, zahmete girmemesini söyleyerek lafını kestim, en içten ayrıntıları ve kendisinin en gizli sandığı serüvenlerini sıralayarak bunu kendisine kanıtladım. Gerçekdışı bir varlığa bakıyormuş gibi, gözlerinde gerçek korku pırıltıları ile baktı bana; renginin değiştiğini, yüz hatlarının gerildiğini, hatta titrediğini görür gibi oldum. Büyülemiştim onu.

— Sanki bir yalan! Sanki bir yalan! –diye yineliyordu,– sanki yalan. Sizi görmesem inanmazdım... Bilmiyorum, uykuda mıyım, yoksa uyanık mıyım?..

— Ne uykudasınız ne uyanıksınız, –diye yanıtladım.

— Anlamıyorum... anlamıyorum... –diye ekledi,– ama mademki hakkımda benim kadar çok şey bilir gibi görünüyorsunuz, belki niyetimi de tahmin edebilirsiniz...

— Evet, –dedim ona,– sen –bu *sen* sözcüğünü otoriter bir tonla vurguladım– mutsuz olaylar yüzünden bunalıma girince şeytansı bir intihar fikrine kapıldın ve bunu yapmadan önce, son denemelerimden birisinde okuduklarından etkilenip bana danışmaya geliyorsun.

Zavallı adamcağız, cin çarpmış gibi bana bakarak saralı gibi titriyordu. Belki de benden kaçmak için ayağa kalkmaya kalkıştı; kalkamıyordu. Gücü yoktu.

— Hayır, kımıldama! –diye emrettim ona.

— Ama... ama... –gibi bir şeyler geveledi.

— İstesen de intihar edemezsin.

— Nasıl? –diye haykırdı bu biçimde karşı çıkıldığını ve terslendiğini görür görmez.

— Evet. Bir insanın kendisini öldürebilmesi için ne gerekir? –diye sordum.

— Bunu yapabilecek cesareti olması, –diye yanıt verdi.

— Hayır, –dedim ona,– yaşıyor olması!

— Kuşkusuz.

— Sen yaşamıyorsun ki!

— Nasıl yaşamıyormuşum ben? Ben öldüm mü?

Ve pek ayrımında olmadan kendini ellemeye başladı.

— Olmaz dostum, olmaz! –diye yanıtladım.– Sana önce "ne uyuyorsun ne uyanıksın" dedim; şimdi de "ne ölü ne dirisin"

diyeceğim.

— Tanrı aşkına! Bir çırpıda açıklayıp bitirin! Bitirin! –diye yalvardı hüzünle,– çünkü bu gün öğleden sonra öyle şeyler gördüm ve duydum ki, aklımı oynatmaktan korkuyorum.

— Pekâlâ; gerçek şu ki sevgili Augusto –en tatlı ses tonumla söyledim– yaşıyor olmadığın için kendini öldüremezsin, ne de ölmüş... çünkü var değilsin...

— Nasıl var değilim? –diye haykırdı.

— Hayır. Yalnızca kurgusal bir yaratık olarak varsın, sen yalnızca benim fantezimin bir ürünüsün, zavallı Augusto'cuğum, benim yazdığım, senin sözde serüvenlerini ve talihsizliklerini yazdığım öyküyü okuyan benim okurlarımın ürünüsün; sen yalnızca bir roman ya da *nivola* –ne dersen de– kişisisin. Böylece artık yaşamının gizemini öğrenmiş oldun.

Bunu işitir işitmez, zavallı adam, hedefi aşıp daha ötelere giden o delice bakışlardan biriyle bir süre bana bakakaldı, sonra bir an kitaplarımın üstündeki yağlı boya resmime baktı, rengi düzeldi, soluğu yerine geldi, yavaş yavaş iyileşiyordu, kendine geldi, karşımda duran şezlonguma dirseklerini dayadı, yüzü ellerinin arasında, gözlerinde gülümsemeyle bana baktı, ağır ağır:

— Bakın Senyor Don Miguel... –dedi bana,– siz yanılmış olmayasınız ve sizin sanıp bana söylediğinizin tam tersi olmasın.

— Peki tersi olan ne? –diye sordum, onu kendi yaşamına yeniden kavuşmuş görmekten telaşlanarak.

— Sevgili Don Miguel'ciğim, –diye ekledi,– gerçekte ne diri ne ölü, var olmayan, kurgusal yaratık ben değil de siz olmayasınız... benim öykümün dünyaya çıkması için bir bahaneden başka bir şey olmayasınız...

— Bir bu eksikti! –diye bağırdım, biraz rahatsız olmuştum.

— Bu denli telaşlanmayın, Senyor Unamuno, –dedi.– Sakin olun. Siz benim varlığım üzerinde kuşku yarattınız...

— Kuşku değil, –diye lafını kestim,– benim roman türündeki ürünüm dışında senin kesinkes var olmadığından eminim.

— Pekâlâ, öyleyse ben de kendi varoluşumdan değil de, sizin varoluşunuzdan kuşkulanırsam, böyle rahatsız olmayın. Bakalım öyleyse: Don Quijote ile Sancho'nun çok, çok gerçek olduklarını, Cervantes'ten daha gerçek olduklarını bir değil, birkaç kez bana söyleyen siz değil miydiniz?

— Bunu yadsıyamam, ama bunu söylerkenki duygularım...

— Peki, peki bu duyguları bir yana bırakalım, başka bir konuya dönelim. Bir adam yatakta hareketsiz uyuyorsa, düşünde bir şeyler görür, en çok var olan hangisidir: Düş gören bilinçli insan mı, yoksa düşün kendisi mi?

— Peki ya, düş gören, kendinin var olduğunu düşünde görürse, ne olur? –diye sordum ona.

— Bu durumda, dostum Don Miguel, bu kez ben size soruyorum: O kendini rüyada gören bir insan olarak mı vardır, yoksa kendisi rüyada görülen birisi olarak mı vardır? Sonra düşünün bir kez, benimle böyle bir tartışmaya girmekle, benim ondan bağımsız olarak var olduğumu kabul etmiş oluyorsunuz.

— Olamaz, bu olamaz! –dedim ona heyecanla.– Tartışmaya gereksinme duyuyorum, tartışmasız, itirazsız yaşayamam; benimle tartışacak ve bana karşı çıkacak bir kimse olmazsa, içimde bunları gerçekleştirecek birisini yaratırım. Monologlarım, diyalog olur.

— Belki de sizin yarattığınız diyaloglar, monologdan başka bir şey değildir.

— Olabilir. Ama sana söylüyorum ve yineliyorum, sen benim dışımda yoksun...

— Benim ve yarattığınızı sandığınız öteki kişilerin dışında, sizin var olmadığınız fikri üzerinde yine diretiyorum. Don Avito Carrascal'ın da, büyük Don Fulgencio'nun da benimle aynı düşüncede olduklarından eminin.

— Ondan söz etme...

— Peki, yeter, onunla alay etmeyin. Bakalım, benim intiharım hakkında ne düşünüyorsunuz siz?

— Tamam, yalnızca benim fantezimde var olan sen, benim isteğim dışında hiçbir şey yapamayacağına, yapmaman gerektiğine göre ve senin intihar etmeni gerçekten istemediğime göre, intihar edemeyeceğin düşüncesindeyim. Söyledim ya!

— Senyor Unamuno, gerçekten bu benim isteğim dışında lafı çok İspanyolvari, ama çok çirkin. Sizin var olup benim var olmadığım, kurgusal yaratıktan başka bir şey olmadığım, sizin *novela* ya da *nivola* fantezinizin ürünü olduğum gibi tuhaf kuramınızı onaylasam bile, bu durumda sizin gerçek istek dediğiniz şeye, kaprisinize boyun eğmemem gerekir. Hatta kuramsal yaratıkların bile kendi iç mantıkları vardır...

— Evet, bu nakaratı iyi bilirim.

— Gerçekten bir romancı, bir tiyatro yazarı yarattıkları bir kişiye istedikleri her şeyi kesinlikle yaptıramazlar; romanın kurgusal yaratığı, sanat yasalarına göre, hiçbir okurun beklemediği bir şeyi yapamaz...

— Belki bir roman kişisi...

— O zaman?

— Ama bir *nivola* kişisi...

— Beni sinirlendiren ve içten yaralayan bu saçmalıkları bir yana bırakalım. Ben öyle sanıyorum ki, benim olan ya da sandığınız gibi sizin bana verdiğiniz bir karakterim, bir kimliğim, bir iç mantığım var ve bu mantık benden intihar etmemi istiyor...

— Sen öyle sanıyorsun, ama aldanıyorsun!

— Pek ama, niçin aldanıyormuşum? Hangi konuda aldanıyorum? Nerede yanıldığım gösterin bana. Bütün bilinen bilimlerin en güç olanı, bir kimsenin kendi kendini tanıma bilimi olduğuna göre, benim yanıltılmış olmam ve intihar etmemin, talihsizliklerimin en mantıklı çözüm yolu olmaması kolay kabul edilebilir, ama bunu bana kanıtlayın. Eğer sevgili dostum Don Miguel, insanın kendi kendisini tanıması güçse, bence ondan daha az güç olmayan başka bir bilgi var...

— Hangisi? –diye sordum.

Bana esrarengiz bir biçimde ve sinsice baktı ve ağır ağır konuştu:

— İnsanın kendi kendisini tanımasından daha da zor olan, bir roman yazarının ya da tiyatro yazarının, kurguladığı ya da kurguladığını sandığı kişilerini tanımasıdır...

Augusto'nun bu çıkışları beni tedirgin etmeye ve sabrımı tüketmeye başlamıştı.

— Ben diretiyorum, –diye ekledi,– sizin bana bir yaşam, kurgusal bir yaşam vermiş olduğunuzu kabul etsem bile bunu yapamazsınız, söylediğiniz gibi, gerçekten hoşunuza gitmiyor diye, intihar etmemi engelleyemezsiniz.

— Tamam, yeter! –diye bağırdım şezlonga bir yumruk indirirken,– Sus! Daha fazla saçmalık dinlemek istemiyorum!.. Hem de kendi yarattığım kişiden! Beni bıktırdığına ve seni ne yapacağımı bilemediğime göre,

hemen şu anda şimdi intihar etmene izin vermiyorum, seni öldürmeye karar veriyorum. Öleceksin, hem de çok yakında! Çok yakında!

— Nasıl? –diye bağırdı Augusto sıçrayarak,– ölmeme izin vereceksiniz, beni öldürteceksiniz, beni öldüreceksiniz, öyle mi?

— Evet, ölmeni sağlayacağım!

— Aa! Bu asla! Asla! Asla olamaz! –diye bağırdı.

— Ya! –dedim ona acıyarak ve öfkeyle bakarak.– Hani kendini öldürmeye hazırdın, öte yandan seni öldürmemi istemiyorsun, değil mi? Yaşamı ne ile terk edecektin? Şimdi ise seni öldürmeme karşı direniyorsun.

— Evet, aynı şey değil..

— Gerçekte, buna benzer şeyler anlatıldığını duymuştum. Bir gece tabancasını kuşanmış ve intihara hazır bir adamın sokağa çıktığını, birkaç hırsızın soymak için ona saldırdıklarını duymuştum; adamcağız kendini savunmuş, hırsızlardan birisini öldürmüş, ötekiler kaçmışlar ve başkasının yaşamı karşılığı kendi yaşamını satın aldığını görünce, ilk kararından vazgeçmişti.

— Anlaşılıyor, –dedi Augusto,– konu, birisinin canına kıymak, bir adamı öldürmekti, artık hırsızı öldürdüğüne göre kendisini öldürmeye ne gerek vardı? İntihar edenlerin büyük çoğunluğu, başarısızlığa uğramış katillerdir; kendilerini öldürenler başkalarını öldürme yürekliliği olmayanlardır...

— Artık seni anlıyorum Augusto, anlıyorum seni! Eğer Eugenia'yı ya da Mauricio'yu veya her ikisini öldürmek yürekliliği gösterebilseydin intihar etmeyi düşünmezdin, değil mi?

— Bakın işte, kesinlikle onları... değil!..

— Kimi peki?

— Sizi!

Ve gözlerimin içine baktı.

— Nasıl? –diye haykırdım ayağa kalkarak.– Nasıl beni? Yoksa aklından beni öldürmek mi geçti? Sen? Beni?

— Oturun ve sakin olun. Dostum Don Miguel, bir kurgusal yaratığın, –bana bu adı siz veriyorsunuz– kendisini yaratanı ilk kez mi öldüreceğini sanıyorsunuz?

— Bu çok oluyor artık, –diyordum odamda dolaşırken,– çizgiyi aştı bu. Bu ancak...

— Yalnızca *nivola*'larda olur, –dedi ağır ağır.

— Tamam, yeter! Yeter! Yeter! Bu bağışlanamaz. Bana danışmak üzere geliyorsun, bana ve sen! Önce benim varlığımı, sonra da canım nasıl isterse, evet canım nasıl isterse, seni öyle yapma hakkımı tartışmaya başlıyorsun, ben nasıl istersem...

— Bu denli İspanyol olmayın, Don Miguel...

— Daha da fazla, budala! Evet ben İspanyol'um, doğma büyüme İspanyol'um, eğitimim, bedenim, ruhum İspanyol, konuştuğum dil İspanyolca, hatta mesleğim, işim İspanyol; özellikle ve her şeyden önce İspanyol ve İspanyolculuk benim dinim ve inanmak istediğim cennet, sonsuz ve kutsal bir İspanya, Tanrım da bir İspanyol Tanrı'dır, efendimiz Don Quijote'nin Tanrısıdır; İspanyolca düşünen bir Tanrı ve İspanyolca olarak "Işık Olsun!" dedi ve sözü, İspanyol sözü...

— Peki, ne olmuş, –diye araya girerek gerçeğe dönmemi sağladı.

— Beni öldürmek düşüncesini ima ettin. Beni öldürmek ha? Beni? Sen? Yaratılarımdan birisinin ellerinde ölmek! Daha

fazla dayanamam. Ve küstahlığını, seni buraya getiren yok edici, aşırı ve anarşist düşüncelerini cezalandırmak için karar veriyorum, kesin öleceksin. Evine gider gitmez öleceksin. Öleceksin, bunu sana söylüyorum, öleceksin!

— Ama, Tanrım!.. –diye bağırdı Augusto, artık yalvarır bir tonla, korkudan solmuş ve titreyerek.

— Sana Tanrı yardım etmez, öleceksin!

— Ama ben yaşamak istiyorum, Don Miguel, yaşamak istiyorum, yaşamak istiyorum...

— İntihar etmeyi düşünmüyor muydun?

— Ah, Senyor Unamuno, eğer bunun içinse, yemin ederim size, kendimi öldürmeyeceğim, Tanrı'nın ya da sizin verdiğiniz bu yaşama son vermeyeceğim; bunun için yemin ederim... Şimdi siz beni öldürmek istediğiniz için, ben de yaşamak istiyorum, yaşamak, yaşamak...

— Bu da yaşam ha! –dedim.

— Evet, nasıl olursa olsun. Yeniden benimle alay edecek olsalar bile, bir başka Eugenia ve bir başka Mauricio yüreğimi paramparça etse de yaşamak istiyorum. Yaşamak istiyorum, yaşamak, yaşamak...

— Artık olamaz... olamaz...

— Yaşamak istiyorum, yaşamak... ve ben, ben olmak, ben, ben...

— Ama sen, yalnızca benim yapmak istediğimsin...

— Ben, ben olmak istiyorum, ben olmak! Yaşamak istiyorum! –Ve sesi ağlamaklı çıkıyordu.

— Olamaz... olamaz...

— Bakın Don Miguel, oğullarınızın, karınızın, en sevdiğiniz kimsenin hatırı için... Bakın siz de bir gün sizlikten çıkacaksınız... öleceksiniz...

Yalvararak ayaklarıma kapandı ve haykırdı:

— Don Miguel, Tanrı aşkına! Yaşamak istiyorum, ben kendim olmak istiyorum.

— Olamaz zavallı Augusto'cuğum, –dedim ona, bir elinden tutup kaldırırken,– olamaz! Bir kez yazdım, artık değişmez; daha fazla yaşamayacaksın. Seninle ne yapacağımı bilmiyorum, Tanrı, bizimle ne yapacağını bilmedi mi öldürür bizi. Kafandan beni öldürmek düşüncesinin geçtiğini de unutamıyorum...

— Ama eğer ben, Don Miguel...

— Önemi yok; ne dediğimi biliyorum. Ve gerçekten seni hemen öldürmeyecek olursam, senin beni öldürmenden korkuyorum.

— Ama anlaşmamış mıydık?..

— Olamaz, Augusto olamaz. Saatin geldi. Artık yazıldı ve geriye dönemem. Öleceksin. Artık senin için yaşamın ne değeri kaldı ki!..

— Ama... Tanrı aşkına...

— Burada ne ama'nın işi var, ne Tanrı'nın. Git artık!

— Demek olanaksız ha? –dedi bana,– demek olanaksız! Siz benim kendim olarak kalmamı, sisten çıkmamı, yaşamamı, yaşamamı, yaşamamı, görmemi, duymamı, dokunmamı, hissetmemi, acı çekmemi ve ben olmamı istemiyorsunuz; demek istemiyorsunuz? Demek kurgusal yaratık olarak öleyim? Öyleyse, yaratıcım Don Miguel, siz de öleceksiniz, siz de geldiğiniz hiçliğe döneceksiniz... Tanrı rüyasında sizi görmeye son verecek! Siz öleceksiniz, evet, istemeseniz de

öleceksiniz; öleceksiniz siz ve öykümü okuyan herkes ölecek, tek bir kişi kalmamacasına herkes, herkes, herkes! Benim gibi kurgu yaratıkları; benim gibi! Herkes ölecek, herkes, herkes. Ben Augusto Pérez, size ben söylüyorum, sizler gibi kurgu yaratığı, sizler gibi *nivola* kişisi olan ben. Çünkü siz, yaratıcım, Don Miguel'ciğim, siz de yalnızca başka bir *nivola* yaratığısınız, okurlarınız *nivola* yaratıkları gibi, benim gibi, kurbanınız Augusto gibi...

— Kurban mı? –diye haykırdım

— Evet kurban. Ölmeme izin vermek üzere beni yarattınız! Siz de öleceksiniz! Yaratan kendini yaratır ve kendini yaratan ölür. Öleceksiniz Don Miguel, öleceksiniz ve düşüncelerinde beni yaratan herkes ölecek! Öyleyse ölelim!..

Bu yaşamaya ve ölümsüzlüğe duyulan aşırı tutku, zavallı Augusto'yu perişan etti.

Çıkacağı kapıya doğru başı eğik ittim onu. Sonra kendi varoluşundan kuşkulanıyormuş gibi kendi kendisine dokundu. Gözümden akıp kaçan bir damla yaşı sildim.

XXXII

Augusto, beni görmeye geldiği Salamanca kentinden, hemen o gece ayrıldı. Yüreğinde ölüm kararıyla, kesin karar vermiş olmasına karşın, artık intihar edemeyeceğinden emin olarak yola çıktı. Benim kararımı anımsayan zavallıcık eve dönüşünü olabildiğince geciktirmeye uğraşıyordu, ama gizemli bir çekim gücü, içinden gelen bir itekleme onu evine doğru sürüklüyordu. Yolculuğu hüzünlü geçti. Trende dakikaları sayarak, kelimenin tam anlamıyla bir, iki, üç, dört... diye sayarak gidiyordu. Bütün sıkıntıları, Eugenia ve Rosario ile olan aşklarının bütün hüzünlü düşü, başarısızlıkla sonuçlanmış evlenme olayının trajik öyküsü belleğinden silinip gitmiş, daha doğrusu sis bulutuna gömülmüştü. Ne üzerinde oturduğu yerin dokunuşunu, ne de kendi bedeninin ağırlığını duyumsuyordu. "Gerçekten var olmadığım doğru olabilir mi?" diye soruyordu kendi kendine. "Yalnızca kendi fantezisinin ürünü, gerçek bir kurgu yaratığı olduğumu söylerken haklı olabilir mi?"

Son zamanlarda yaşamı çok çok hüzünlü ve çok çok acılı geçmişti, ama en hüzünlü ve en acılı olan yanı, bütün bunların düşten başka bir şey olmadığını, kendi düşü değil, benim düşüm olduğunu düşünmesiydi. Hiçlik ona acıdan daha ürkütücü görünüyordu. Yaşadığının düşünü görmek... neyse de, ama bu düşü bir başkasının görmesi!..

"Peki niçin var olmayacakmışım?" diyordu kendi kendine, "Niçin? Bu adamın beni düşünde yarattığını, kafasında ürettiğini varsayalım, ama başkalarının kafasında, yaşam öykümü okuyanların kafasında yaşamıyor muyum? Peki, eğer böyle birçok insanın imgeleminde yaşıyorsam, birisinin değil de, birçok kişinin düşü gerçek olmaz mı? Eğer kurgu yaşamımın öyküsünü anlatan kitabın sayfalarından ya da onu okuyanların düşüncelerinden –şu anda okumakta olan

sizlerin düşüncelerinden– fırlayıp ortaya çıkıyorsam, niçin sonsuz bir ruh gibi ve sonsuza dek acı çeken bir ruh gibi var olmayayım? Niçin?"

Zavallı dinlenemiyordu. Gözlerinin önünden Kastilya bozkırı, meşe ve çam ağaçları geçiyordu; dağların karlı tepelerini seyrediyordu ve başını çevirip arkaya bakınca, yaşamındaki erkek ve kadın arkadaşlarının siluetlerini sislere bürünmüş görünce ölüme doğru sürüklendiğini duyumsadı.

Evine geldi, kapıyı çaldı, açmaya gelen Liduvina onu görür görmez sapsarı oldu.

— Ne oldu, Liduvina, neden korkuyorsun?

— Aman Tanrım! Küçük Bey canlı cenaze sanki... yüzünüz öbür dünyadan gelmişe benziyor...

— Öbür dünyadan geliyorum, Liduvina, bir ötekine gidiyorum... Ne ölüyüm, ne canlı.

— Ama delirdiniz mi siz? Domingo! Domingo!

— Kocanı çağırma, Liduvina. Deli değilim ben. Yineliyorum sana, ölü de değilim, çok yakında ölecek olmama karşın diri de değilim.

— Aman siz neler söylüyorsunuz?

— Var olmadığımı, Liduvina, var olmadığımı, bir roman kişisi gibi bir kurgu yaratığıyım ben...

— Hadi, hadi, kitap lafları bunlar! Kendinizi toplamak için bir kuvvet şurubu için, yatın, üstünüzü örtün ve bu fantezilere aldırmayın...

— Yani Liduvina, var olduğuma mı inanıyorsun?

— Hadi, hadi, bu şakaları bırakın, Küçük Bey; hadi yemeğe ve sonra yatağa! Yarın başka bir gün olacak!

"Düşünüyorum, o halde varım" diyordu kendi kendine Augusto ve ekliyordu: "Düşünen herkes vardır ve var olan herkes düşünür. Evet, var olan herkes düşünür... Varım, öyleyse düşünüyorum."

Az sonra akşam yemeği yiyecek isteği kalmamıştı, yalnızca alışkanlık olduğu ve sadık hizmetkârlarının ricalarını geri çevirmemek için iki rafadan yumurta istedi, daha fazla değil, hafif bir şey. Ama bunları yedikçe acayip iştahı açıldı, daha, daha fazla; korkunç bir yemek isteği. İki yumurta daha ve sonra bir biftek istedi.

— İşte böyle, –diyordu Liduvina,– yiyin, bu, zafiyetten olmalı, başka bir şeyden değil. Yemek yemeyen ölür.

— Yemek yiyen de ölür, Liduvina, –dedi Augusto, hüzünle.

— Evet, ama açlıktan değil.

— Açlıktan ölmekle başka herhangi bir hastalıktan ölmek arasında ne fark var?

Sonra düşündü: "Ama, yo, yo! Ben ölemem; yaşayan, var olan ölür, ben ise var olmadığıma göre ölemem... ben ölümsüzüm! Benim gibi doğmamış ve var olmamış bir insanın ölümsüzlüğü gibi bir ölümsüzlük yoktur. Bir kurgusal yaratı, bir düşüncedir, bir düşünce ise her zaman ölümsüzdür..."

— Ben ölümsüzüm! Ben ölümsüzüm! –diye haykırdı Augusto.

— Siz ne diyorsunuz? –diye sordu yanına gelen Liduvina

— Şimdi bana yumuşak jambon, soğuk et, ciğer... ne bileyim... daha ne varsa işte... getirmeni istiyorum. Kurt gibi açım!

— Sizi böyle görmek hoşuma gidiyor, Küçük Bey. Yiyin, yiyin, iştahlı insan sağlıklı olur, sağlıklı olan da yaşar.

— Ama Liduvina, ben yaşamıyorum ki!

— Siz neler de söylüyorsunuz?

— Açık konuşuyorum, yaşamıyorum ben! Biz ölümsüzler yaşamayız, ben de yaşamıyorum, baki kalıyorum; düşünceyim ben, düşünceyim!

Jambonunu yutar gibi yemeye başladı. "Madem yemek yiyorum," dedi kendi kendine, "o halde nasıl olur da yaşıyor olamam? Yiyorum, o halde varım! Hiç kuşku yok. *Edo, ergo sum!* Bu kurt gibi iştahı neye borçlu olabilirim? "Kimi zaman idam mahkûmlarının şapelde kaldıkları saatleri yemek yiyerek geçirdiklerini bir yerlerde okuduğunu anımsadı o zaman. "Hiçbir zaman bunun ayrımında olmamıştım?" diye düşündü... "Renan'ın *Jouarre'lı Rahibe*'sinde bize söyledikleri şimdi anlaşılıyor... Ölüme mahkûm bir çiftte ölmeden önce, yaşamayı sürdürmek için üreme içgüdüsü olduğu anlaşılıyor, ama yemek yemek!.. Evet, evet beden kendisini savunuyor. Ruh, öleceğini anlar anlamaz mahzunlaşıyor ya da heyecanlanıyor, ama beden, sağlıklı bir bedense korkunç bir açlık duyuyor. Çünkü beden de anlıyor. Evet, benim bedenim, benim bedenim kendisini savunuyor. Aç kurt gibi yiyorum, sonra öleceğim!"

— Liduvina, bana peynir ve kuru pasta... ve meyve getir...

— Aşırıya kaçıyorsunuz gibi geliyor bana, Küçük Bey; bir hayli fazla oldu. Dokunabilir size!

— Yemek yiyen yaşar, demedin mi?

— Evet, ama böyle değil, şu anda yediğiniz gibi... Küçük Bey'im, siz de bilirsiniz ya: Yemek yemek, İbn–i Sina'nın iyileştirdiğinden daha çok insan öldürmüştür.

— Yemek beni öldüremez.

— Niçin?

— Çünkü yaşamıyorum, mevcut değilim, daha önce sana söylediğim gibi.

Liduvina kocasını çağırmaya gitti ve: "Domingo," dedi, "Küçük Bey'in delirdiğini sanıyorum... Çok acayip laflar ediyor... kitap sözleri... var olmadığını... ne bileyim ben..."

— Ne oluyor, Küçük Bey, –diye sordu Domingo, içeri girerken.– Neyiniz var?

— Ah Domingo, ah, –dedi Augusto, bir hayalet konuşuyormuş gibi,– bir çare bulamıyorum, yatağa yatmaktan deliler gibi korkuyorum!..

— Öyleyse yatmayın.

— Hayır, hayır, tam tersi, ayakta duramıyorum.

— Yediklerini sindirmek için Küçük Bey biraz dolaşsa. Yemeği fazla kaçırmışsınız.

Augusto ayağa kalkmaya çalıştı.

— Görüyor musun Domingo, görüyor musun? Ayakta duramıyorum.

— Kuşkusuz, midenizi tıka basa doldurunca...

— Tersine, insan safra ile daha iyi ayakta durur. Sorun var olmamam. Bak, az önce yemek yerken bütün bunlar, ağzımdan dipsiz bir tünele dökülüyormuş gibi geldi bana. Yiyen yaşar, Liduvina haklı, ama benim bu gece umutsuzluk yüzünden yediğim gibi yemek yiyen yaşamıyor demektir. Benim yaşamadığım gibi...

— Hadi, hadi... bırakın bu saçmalıkları; bütün yediklerinizi itmek ve yerleştirmek için kahvenizi ve bir kadeh içkinizi için ve dolaşmaya çıkalım. Size ben eşlik edeceğim.

— Hayır, ayakta duramıyorum ben, görüyorsun ya?

— Doğru.

— Gel de sana dayanayım. Bu gece benim odamda uyumanı istiyorum, senin için koyacağımız bir yatakta, bana göz kulak olursun...

— Yatmasam, orada bir koltukta kalsam daha iyi olur bence, Küçük Bey...

— Olmaz, olmaz, yatmanı ve uyumanı istiyorum; senin uyuduğunu, daha doğrusu horladığını duymak istiyorum...

— Nasıl isterseniz...

— Şimdi bana bir parça kâğıt getir. Bir telgraf yazacağım, ben ölünce adresine yollarsın...

— Ama Küçük Bey!..

— Sana ne söylüyorsam onu yap!

Domingo söz dinledi, kâğıt ve mürekkep getirdi, Augusto da yazdı:

Salamanca
Unamuno.
Başardınız. Öldüm.
Augusto Pérez.

— Ben ölür ölmez telgrafı yollarsın, tamam mı?

— İstediğiniz gibi, –diye yanıt verdi hizmetkâr, efendisiyle daha fazla tartışmamak için.

İkisi odaya girdi. Zavallı Augusto, öylesine titriyordu ki, soyunmak üzere giysilerini çıkaramıyordu bile.

— Beni soy, –dedi Domingo'ya.

— Ama neyiniz var, Küçük Bey? Şeytan görmüş gibisiniz. Kar gibi bembeyaz ve soğuksunuz. Doktor çağırayım, ister

misiniz?

— Hayır, hayır, bir yararı yok...

— Yatağı ısıtalım...

— Ne için? Bırak onu! Ve beni tümüyle soy, her şeyimi çıkar; annemin beni dünyaya getirdiği gibi, doğduğum gibi çırılçıplak... Doğduysam eğer...

— Böyle konuşmayın, Küçük Bey!

— Şimdi beni yatağa yatır, yatağa sen yatır, kımıldayacak halim yok.

Bu kez korkmuş olan zavallı Domingo zavallı efendisini yatırdı.

— Ve şimdi, Domingo, gel ve kulağıma Pater Noster'i, Ave Maria'yı ve Salve'yi söyle. İşte böyle... böyle... yavaş yavaş... yavaş yavaş... –ve içinden bunları yineledikten sonra– Şimdi, bak, sağ elimi tut, çıkar, benim değilmiş gibi, sanki onu yitirmişim... yardım et, istavroz çıkarayım... işte böyle, böyle... Bu kolum ölmüş olmalı... Bir bak bakalım, nabzım atıyor mu, atmıyor mu?.. Şimdi bırak beni, bakalım birazcık uyuyabilir miyim?.. ama üstümü ört, sıkı sıkı ört.

— Evet, uyumanız daha iyi olur, –dedi Domingo, örtüyü yukarı çekerken,– uyuyunca geçer.

— Evet, uyuyunca geçer... Ama söyle... uyumaktan başka ne yaptım? Düş görmekten başka ne yaptım? Bütün bunlar bir sisten başka neydi ki?

— Pekâlâ, pekâlâ, bırakın bu lafları. Liduvina'nın dediği gibi bütün bunlar kitap lafları, başka bir şey değil.

— Kitap lafları... kitap lafları... Kitaplarda olmayan ne var ki, Domingo? Şu ya da bu şekilde kitaplardan önce, öykülerden önce, sözden önce, düşünceden önce bir şey var

mıydı ki? Ve düşünce bittikten sonra geriye ne kalır? Kitaplarda olanlar! Kitaplarda olmayan kim var? Don Miguel de Unamuno'yu tanıyor musun?

— Evet, gazetelerde onunla ilgili bir şeyler okumuştum. Kimsenin aldırmadığı gerçekleri söylemeye kendisini adamış, tuhaf adamın birisi olduğu söylenir...

— Ama onu tanıyor musun?

— Ben mi? Niçin tanıyacakmışım?

— Tamam, Unamuno da kitap lafıdır... Hepimiz öyleyiz... O da ölecek, evet ölecek, istemese de o da ölecek... ölecek! Tamam, ölecek, ölecek, ölecek!

— Pekâlâ, bu senyoru rahat bırakın, Tanrı ne zaman isterse ölür, hadi siz şimdi uykuya!

— Uykuya... uykuya... düş görmeye... Ölmek... uyumak... uyumak... belki düş görmek!.. Düşünüyorum, öyleyse varım... Anacığım! Eugenia... Rosario... Unamuno... –ve uyuyakaldı–.

Biraz sonra yatağında doğruldu, sapsarı, soluk soluğa idi, korkmuş, simsiyah gözleri karanlıkların ötesine bakıyorlardı; "Eugenia! Eugenia!" diye bağırdı. Domingo koşup geldi. Başı göğsüne düştü ve ölüverdi.

Biraz sonra doktor geldiğinde hâlâ yaşıyor sandı, kan almaktan, hardal yakısı yapıştırmaktan söz etti, ama az sonra acı hakikate inandı.

— Kalp işi, –dedi doktor,– ekstrasistol.

— Hayır Senyor, –dedi Domingo,– midesini bozdu. Akşam yemeğini alışık olduğundan daha çok yedi, her zamankinden fazla kaçırdı, sanki...

— Evet, ilerde artık hiç yemek yiyemeyeceğinin acısını çıkarmak istermiş gibi. Değil mi? Belki kalbi ölümünü sezinledi.

— Ben de, –dedi Liduvina,– kafasından zoru var sandım. Anlamsız bir biçimde yediği doğru, ama yaptığının ve söylediği saçmalıkların ayrımına varmadan...

— Hangi saçmalıklar? –diye sordu doktor.

— Var olmadığı gibi ve böyle daha başka şeyler...

— Saçmalıklar ha, –diye ekledi doktor dişlerinin arasından ve kendi kendine konuşuyormuş gibi.– Var olup olmadığını kim bilebilir? En az insanın kendisi... Var olup olmadığını en az bilen insanın bizzat kendisidir... Yalnızca başkaları için vardır...

Sonra yüksek sesle konuştu:

— Kalp, mide ve kafa, üçü de birdir, aynı şeydir.

— Evet, bedeni oluştururlar, –dedi Domingo.

— Ve beden tek bir şeydir ve yekparedir.

— Kuşkusuz!

— Ama sizin sandığınızdan daha fazla...

— Peki siz Senyor, benim ne kadar sandığımı biliyor musunuz?

— Bu da doğru, sizin bir budala olmadığınızı görüyorum.

— Kendimi hiç de budala sanmıyorum, Doktor, tersini kanıtlamadıkça rastladıkları her insanı budala sanan bu insanları anlamıyorum ben.

— Pekâlâ ben de, –diye sürdürdü doktor konuşmasını,– midenin kanı oluşturan özsuları hazırladığını, kalbin,

işlevlerini yerine getirebilmeleri için beyni ve mideyi bununla beslediğini, beynin de midenin ve kalbin hareketlerini idare ettiğini söylüyordum. Bunun için Senyor Don Augusto bu üç şeyden öldü, bütün bedenin bir bileşim olmasından.

— Bana göre, –dedi Liduvina,– benim Küçük Bey'im kafasına ölmeyi koymuştu bir kez ve kuşkusuz, öleceğim diye direten sonunda ölür.

— Çok doğru, –dedi doktor.– Bir insan can çekişiyor bile olsa, öleceğine inanmıyorsa, belki ölmeyebilir. Ama ufacık da olsa bir kuşkuya kapıldı mı, ölümden kaçamayacağına inandı mı bitmiş demektir.

— Benim efendiminki yalnızca bir intihardı, intihardan başka şey değildi. Akşam yemeğini bu denli aşırı yemek, önüne ne geldiyse silip süpürmek bir intihardır, intihardan başka şey değildir. İstediği oldu!

— Belki üzüntüleri oldu...

— Büyük üzüntüleri oldu, çok büyük... kadınlarla!

— Ah, ah! Ama sonuç olarak cenaze merasimine hazırlanmaktan başka çare yok.

Domingo ağlıyordu.

XXXIII

Zavallı Augusto'nun ölüm haberini bildiren telgrafı aldığım, sonra da ölümün bütün koşullarını öğrendiğim zaman, intihar etmek kararını danışmak için beni ziyarete geldiği o öğleden sonra ona söylediklerimi söylemekle iyi yapıp yapmadığımı düşünmeye başladım. Ve hatta öldürdüğüm için pişman oldum. Onun haklı olduğunu düşündüm ve kendi kararıyla, intihar kararıyla çıkıp gitmesine izin vermeliydim. Onu diriltmek düşüncesine kapıldım.

"Evet," dedim kendi kendime, "onu dirilteyim ve sonra ne diliyorsa yapsın, istiyorsa intihar etsin." Onu diriltmek düşüncesiyle uyuyakalmışım.

Uyuduktan biraz sonra Augusto düşüme girdi. Bir sisin beyazlığı gibi beyazdı ve batan güneş gibi ışık haleleriyle çevriliydi. Bana dikkatle baktı ve:

— İşte, yine buradayım, –dedi.

— Ne için geldin? –diye sordum

— Sizinle vedalaşmaya Don Miguel, sonsuza dek sizinle vedalaşmaya ve serüvenlerimin *nivola*'sını yazmanızı emretmeye, rica etmeye değil, emretmeye geldim...

— Yazıldı bile!

— Biliyorum, hepsi yazıldı. Yine kendimi öldürmem için beni diriltmeyi düşünmenizin de saçma, hatta olanaksız olduğunu size söylemeye geldim.

— Olanaksız mı? –dedim; kuşkusuz hepsi düşte.

— Evet, olanaksız! Görüştüğümüz ve sizin odanızda konuştuğumuz o öğleden sonrayı anımsıyor musunuz? Uyanıktınız, şimdiki gibi uyumuyordunuz, düş

görmüyordunuz, size, biz kurgu yaratıklarının –size göre– kendi mantığımız olduğunu söylemiştim, bizi düşüncesinde yaratan kişinin, bizden canı ne isterse onu yapmasının bir işe yaramadığını söylemiştim, anımsıyor musunuz?

— Kuşkusuz anımsıyorum.

— Bu denli İspanyol olmanıza karşın, canınızın hiçbir şey yapmak istemeyeceğinden eminim, doğru mu Don Miguel?

— Hayır, öyle bir isteğim yok şu an.

— Hayır, uyuyan ve düş gören insan gerçekten bir şey yapmaya pek hevesli değildir. Siz ve vatandaşlarınız uyursunuz ve düş görürsünüz, hevesli olduğunuzu düşlerinizde görürsünüz, ama bu gerçek bir istek değildir.

— Uyumakta olduğum için şükredin, –dedim ona,– aksi takdirde...

— Aynı şey. Beni diriltmek konusuna gelince, bunu yapamayacağınızı size söylemek zorundayım, isteseniz bile, hatta düşünü de görseniz...

— Ama dostum!

— Evet, siz, etten ve kemikten olan birisi gibi etten ve kemikten bir kurgu yaratığına etten ve kemikten bir insan dersiniz, et kurgusundan ve kemik kurgusundan demezsiniz, birini dünyaya getirebilirsiniz ve öldürebilirsiniz; ama bir kez öldürdükten sonra bir şey yapamazsınız, hayır! Onu yeniden diriltemezsiniz. Soluk alan, etten ve kemikten bedeni olan ölümlü bir adam yaratmak kolaydır, çok kolaydır, ne yazık ki, çok çok kolaydır... soluk alan, etten ve kemikten, ölümlü ve bedeni olan bir adamı öldürmek kolaydır, çok kolaydır, ne yazık ki, çok çok kolaydır... ama onu diriltmek? Onu diriltmek olanaksızdır.

— Doğru, –dedim ona,– olanaksızdır!

— Öyleyse, –diye yanıtladı,– tam olarak aynı şey, sizin kurgu yaratığı dediğiniz için de geçerlidir; bize varlık vermek kolaydır, belki çok kolaydır, aşırı kolaydır; bizi öldürmek belki aşırının aşırısı kolaydır, ama bizi diriltmek? Gerçekten ölmüş, bir kurgu yaratığını şimdiye dek dirilten olmamış. Don Quijote'yi diriltmenin olası olduğunu mu sanıyorsunuz? –diye sordu bana.

— Olanaksız! –dedim.

— Öyleyse bu durumda hepimiz kurgu yaratıklarıyız.

— Ya seni yine düşümde görürsem?

— Aynı düş iki kez görülmez. Yine düşünüzde görüp ben sanacağınız kimse başkası olacak. Ve şimdi, siz uykuda olduğunuzu ve düş gördüğünüzü bildiğiniz şu anda, benim de bir düş olduğumu bildiğim şu anda, geçen sefer söylediğimde sizi çok öfkelendiren bir şeyi yineleyeceğim; bakın sevgili Don Miguel, sizin kurgu yaratığı olmadığınız, gerçekte ölü mü, diri mi olduğunuz belli mi? Öykümün ve başkalarının öykülerinin dünyada oradan oraya dolaşmaları için, sizin bir bahane olup olmadığınız belli mi? Ve sonra, siz tamamen öldüğünüzde ruhunuz bizlerde yaşayacaktır. Yo, yo, yo uyuyor ve hâlâ düş görüyor olsanız da telaşlanmayın, çünkü yaşıyorsunuz. Hadi şimdi elveda!

Ve Augusto siyah bir sis olarak dağıldı.

Hemen sonra ben öldüğümü düşümde gördüm ve son nefesimi verdiğimi düşlediğim an göğsümün üstünde bir baskıyla uyandım.

Augusto Pérez'in öyküsü işte bu.

Ölübaşı Söylevi

Sondeyiş Yerine

Romanların sonunda, kahraman ya da roman kişisi öldükten ya da evlendikten sonra, öteki kişilerin sonraki yaşamları üzerine bilgi vermek adettendir. Biz burada, Eugenia ile Mauricio'nun, Rosario'nun, Liduvina'nın, Domingo'nun, Don Fermín'in, Donya Ermelinda'nın, Victor'un, karısının ve Augusto'nun çevresinde ortaya çıkan öteki kişilerin daha sonra ne oldukları hakkında kendileriyle ilgili bilgi vermeyeceğiz, Augusto'nun alışılmışın dışındaki ölümü karşısında ne hissettiklerini, ne düşündüklerini de söylemeyeceğiz. Bir tek ayrıcamız olacak: Augusto'nun ölümünde, acıyı en derinden ve içtenlikle duyumsamış olan köpeği, Orfeo.

Orfeo gerçekten yetim kaldı. Karyolaya sıçrayıp da ölmüş sahibinin kokusunu alınca, sahibinin ölüsünü koklayınca, köpek ruhunu yoğun, siyah bir sis tabakası kapladı. Daha önceki ölümlerden deneyimliydi, ölmüş kedileri ve köpekleri görmüş, koklamıştı, birkaç fare öldürmüştü, ama efendisini ölümsüz sanıyordu. Çünkü efendisi onun için bir Tanrı gibiydi. Ve şimdi onun öldüğünü hisseder hissetmez, dünyaya ve yaşama olan inancının ruhundaki tüm dayanakları yıkıldı ve içini sonsuz bir üzüntü yüreğini kapladı.

Ölmüş efendisinin ayaklarının dibine büzülmüş şöyle düşünüyordu:

"Benim zavallı sahibim, benim zavallı sahibim! Öldü; ölüp gitti elimden! Her şey ölüyor, her şey, her şey; her şeyim ölüyor! Ve hepsinin yerine ben öleceğime, hepsinin ölüp gitmesi daha kötü! Zavallı sahibim benim! Zavallı sahibim benim! Burada, biraz sonra çürümenin vereceği, kemirilecek etin kokusuyla, solgun ve soğuk uzanmış yatıyor; bu artık benim sahibim değil. Hayır, hayır değil. Benim sahibim

nereye gitti? Beni okşayan, benimle konuşan sahibim nerede?

"İnsanoğlu ne acayip bir hayvan! Hiç bir zaman önündekini anlamaz. Bizi okşar, niçin olduğunu bilmeyiz ve onu en çok okşadığımız zaman ve kendimizi ona tam teslim ettiğimiz zaman bizi iter ya da cezalandırır. Onun ne istediğini bilmenin yolu yoktur, kendisi de bilmez. Her zaman olduğu yerden başka bir yerdeymiş gibi görünür ve kendisine bakana bakmaz. Sanki başka bir dünya varmış gibi. Kuşkusuz, eğer başka dünya varsa, bu dünya yok demektir.

"Ve sonra o konuşur ve karışık bir biçimde havlar. Bizler uluruz ve ona öykünmek için havlamayı öğrendik, öyle de olsa onunla anlaşamıyoruz. Ancak o da uluduğu zaman gerçekten onu anlarız. İnsanoğlu uluduğu ya da bağırdığı ya da tehdit ettiği zaman, biz öteki hayvanlar onu çok iyi anlarız. O sırada başka bir dünyaya dalıp gitmemişse. Ama kendine özgü havlamasıyla havlar, konuşur ve bu onun, olmayanı bulmasını ve olana dikkat etmemesini sağlamıştır. Bir nesneye bir ad verdiği an, o nesneyi artık görmez olur; taktığı ya da yazılı olarak gördüğü adı yalnızca duyar. Dil, yalan söylemesine, olmayanı uydurmasına ve karıştırmasına yarar. Ve onda her şey başkalarıyla ya da kendi kendisiyle konuşmak için birer bahanedir. Ve hatta bunu, biz köpeklere de bulaştırmıştır!

"Hasta bir hayvandır, bunda kuşku yok. Her zaman hastadır! Yalnızca uyuduğu zaman sağlığından memnunmuş gibi görünür, ama her zaman değil, çünkü çok zaman uyuyuncaya dek konuşur!

"Sonra bizi aşağılar! Edepsizliğe, utanmazlığa sinizm der; bu, köpekliktir ya da köpoğlu köpekliktir; o, ikiyüzlü hayvandır. Dil, insanı ikiyüzlü yapmıştır. Eğer edepsizliğe sinizm denirse, ikiyüzlülüğe de andropizm denilmelidir. Ve bizi, biz köpekleri ikiyüzlü yapmak istemiştir, yani komik,

soytarı yapmak istemiştir. Biz köpekler, boğa gibi, at gibi insana zorla baş eğmedik, ehlileşmedik, ama birlikte ava gitmek için gönül rızasıyla, karşılıklı olarak birbirimize bağlandık. Biz avı buluyorduk, o da avlıyordu ve payımızı veriyordu. İşte böyle ortaklığımız toplumsal bir anlaşmadan doğdu.

"Üstelik bizi alçaltarak ve aşağılayarak borcunu ödedi. Ve bizleri soytarı, maymun ve talimli köpekler yapmak isteyerek! Soytarılık gösterisi yapmayı öğrettikleri, giydirdikleri, arka ayakları üstünde durarak, yakışıksız bir biçimde yürümeye alıştırdıkları bu köpeklere talimli köpekler diyorlar. Talimli köpekler! İnsanlar buna, soytarılık yapmaya ve iki ayak üzerinde yürümeye akıllılık diyorlar.

"İki ayağı üzerinde duran köpek, kuşkusuz her zaman sakladığı önündeki edep yerlerini edepsizce, utanmazca gösterir. İnsanoğlu da ayağa kalkıp dik duran memeli hayvana dönüşürken bunu yaptı ve hemen utandı, gösterdiği edep yerlerini ahlaksal zorunlulukla örtmek gereğini duydu. Onlardan duyduğuma göre İncil'leri, ilk insanın, yani iki ayağı üzerinde yürümek için ayağa kalkan insanların ilkinin, Tanrısının önüne çıplak çıkmaktan utandığını söylermiş. Ve bu yüzden, cinsel organlarını kapatmak için giysiyi bulmuşlar. Ama kadınlar da, erkekler de üzerlerine aynı giysiyi geçirdikleri için birbirlerini ayırt edemiyorlarmış, her zaman karşısındakilerin cinsiyetini anlayamıyorlarmış, işte bu yüzden binlerce sapıklık... insana özgü olan. Kendileri buna köpeklik ya sinizm dediler. Bizi köpeğe çeviren, bizi sinik, köpoğlu köpek yapan, ikiyüzlü yapan onlardır, o insanlardır işte. Çünkü sinizm, köpekte ikiyüzlülük demektir, tıpkı insanda ikiyüzlülüğün sinizm olduğu gibi. Birbirimize bulaştırdık.

"Önce insan, kadın ve erkek aynı giysiyi giydiler; ama karıştırıldıkları için farklı giysiler bulmak ve cinsiyeti giysiyle belli etmek zorunda kaldılar. Bu pantolon denen nesne,

erkeğin iki ayak üzerine kalkmasının sonucundan başka bir şey değildir.

"Zavallı sahibim! Biraz sonra onu, kendisi için ayrılan bir yere gömecekler. İnsanlar, ölülerini köpeklerin ya da kargaların parçalayıp yememeleri için koruma altına alıyorlar, saklıyorlar! İnsandan başlayarak her hayvanın dünyada bıraktığı tek şey, birkaç kemiktir. Ölülerini saklıyorlar! Konuşan, giyinen ve ölülerini saklayan bir hayvan! Zavallı insanoğlu!

"Zavallı sahibim benim! Zavallı sahibim benim! O bir insandı, evet, ancak bir insandı, yalnızca bir insan! Ama benim sahibimdi! Bana ne kadar borçlu olduğunu aklından geçirmiyordu, düşünmüyordu!.. Ne kadar! Benimle konuşurken sessiz duruşumla, onu yalarken neler neler öğretmemiştim ona, benimle konuşuyor, konuşuyordu! Beni anlıyor musun, diye soruyordu. Evet onu anlıyordum, konuşurken anlıyordum onu, konuşuyordu, konuşuyordu, konuşuyordu. O, benimle konuşurken, ruhundaki köpekle konuşuyordu. Ben onun sinizmini uyanık tuttum.

"Sürdürdüğü yaşam köpek yaşamıydı, tam köpek! Büyük köpeklik ya da büyük insanlıktı, o ikisinin sahibime yaptıkları. Mauricio'nun yaptığı erkeklikti, Eugenia'nın yaptığı kadınlık. Benim zavallı sahibim.

"İşte şimdi şuracıkta soğuk, solgun, hareketsiz, giyinmiş, evet, ne içinden, ne dışından konuşuyor. Orfeo'na söyleyecek hiçbir şeyin yok artık. Orfeo'nun da sessiz kalarak sana söyleyeceği hiçbir şeyi yok.

"Benim zavallı sahibim! Şimdi ne olacak sana? Onun içindeki konuşan ve düş gören nerede olabilir ki? Belki de yukarılarda, tertemiz dünyada, yeryüzünün yüksek yaylalarında, insanların kutsal dedikleri, Eflatun'un gördüğü o tertemiz, rengârenk dünyada; saf insanların ya da hava içerek, eter soluyarak arıtılmış insanların bulundukları,

değerli mücevherlerin döküldüğü yeryüzü kubbesinin altında. Orada kuşkusuz iyi köpekler de var: Avcı San Humberto'nun köpeği, ağzında meşalesiyle Santo Domingo de Guzman'ın köpeği... bir vaizin, resmini göstererek; işte, varı yoğu küçük köpeği ile birlikte San Roque, dediği San Roque'nin köpeği. İyi köpek, gerçekten sinik köpek, orada, salt platonik dünyada, somutlaşmış düşünceler dünyasındadır. İşte benim sahibim de oradadır!

"Ruhumun, bu ölüyle, sahibimin bu arınmışlığı ile temasa geçince arındığını ve sonunda, içinde eriyip yok olduğu o sise, içinden çıkıp geri döndüğü o sise doğru gitmek için can attığını duyumsuyorum. –Orfeo kapkaranlık sisin geldiğini hissediyor... Ve hoplaya hoplaya, kuyruğunu sallayarak sahibine doğru gidiyor– Benim sahibim! Benim sahibim! Zavallı adamcağız!"

Domingo ve Liduvina, sahibinin ayakları dibinde ölmüş, onun gibi arınmış ve onun gibi kapkaranlık bir sise bürünmüş zavallı köpeği kaldırdılar. Zavallı Domingo, köpeği görünce yüreği yandı ve ağladı; efendisinin ölümüne mi, köpeğin ölümüne mi ağladığı bilinmiyor; en inandırıcı olanı, bu görkemli dürüstlük ve sadakat örneğini görünce ağlamış olması. Ve sonra:

— Bir de üzüntü insanı öldürmez derler! –dedi.

DİPNOTLAR

[1] Miguel de Unamuno'nun uydurduğu, novela'dan bozulma bir sözcük. Eleştirmenlerin yapıtlarını roman türüne sokmamalarına aldırmayarak, "Benim yazdığım novela değilse 'nivola' oluversin." demiştir.

[2] Tanrı beni neden yarattı?

[3] Savaş, insanoğlunun yeryüzündeki yaşamıdır.

[4] Zar atıldı.

[5] Önceden tanınmayan asla sevilmez.

[6] Önceden sevilmeyen asla tanınmaz.

[7] La Correspondancia: Yerel bir gazete.

[8] Seviyorum, öyleyse varım.

[9] Nikâh kıyıldıktan sonra.

[10] Senin sonsuz ululuğuna hamt ederiz.

[11] Tirso de Molina'nın "*El Burlador de Sevilla*" adlı yapıtının başkahramanı.

[12] İspanyol şairi Antonio Machado'nun (1875-1939) kardeşi.

[13] Eduardo Benot (1822-1907) İspanyol yazar, politikacı ve bilim adamı.

[14] Fernando de Rojas'ın "*Tragicomedia de Calixto y Melibea*" adlı yapıtının başkahramanı.

[15] José Echegaray'ın "*Gran Galeoto*" adlı dramı.

[16] Bezik benzeri İspanyol oyunu.

[17] (Yunanca) İlk kez rastlanan sözcük ya da herhangi bir dil olgusu.